

Redaktörer:
Lars Nord
Marie Grusell
Niklas Bolin
Kajsa Falasca

SNABBTÄNK

Reflektioner från valet 2018
av ledande forskare

Bilder på omslaget

Jan Björklund – liberalerna.se

Ulf Kristersson – Fotograf: Fredrik Wennerlund

Ebba Busch Thor – kristdemokraterna.se

Annie Lööf – Centerpartiets officiella Flickr-konto

Stefan Löfven – Fotograf: Martin Hörner Kloo

Jimmie Åkersson – www.riksdagen.se

Jonas Sjöstedt – Fotograf: Jessica Segerberg

Isabella Lövin – Fotograf: Fredrik Hjerling

En elektronisk version av *Snabbtänkt* hittar du på

www.snabbtankt.se

Redaktörer

Lars Nord

Marie Grusell

Niklas Bolin

Kajsa Falasca

Ansvarig utgivare

Mittuniversitetet, Demicom, Sundsvall, Sverige

Holmgatan 10

851 70 Sundsvall

Kontakt

010-142 80 00

kontakt@miun.se

www.facebook.com/mittuniversitetet

www.twitter.com/mittuni

www.instagram.com/mittuniversitetet

Design och layout

Accidens Kommunikation

978-91-88025-99-9 SE Snabbtänkt

Detta är Snabbtänkt

Snabbtänkt är valkommentarer som medeldistanslopp. Inte alls lika explosivt snabba som nyhetsanalytikens och ledarskribenters politiska bedömningar när valresultatet börjar utkristalliseras. Men inte heller lika uthålliga som akademins maratonlopp med konklusioner i antologier och publikationer långt efter det att den aktuella valrörelsen ägt rum.

Snabbtänkt är i stället något "mitt-i-mellan". Förhoppningsvis i ordets bästa bemärkelse. En samling analyser som lyckas fånga det bästa av två världar: nyhetsmediernas snabbhet och forskarvärldens klokskap. Vår tanke med den här volymen har därför varit att försöka bidra till en professionell och saklig eftervalsdebatt. Nästan hundra av Sveriges ledande forskare har därför bjudits in för att utifrån sina specialkunskaper tio dagar efter valet kort kommentera vad de uppfattar som centrala trender och skeenden i valet och valrörelsen 2018.

Det är första gången som den här idén genomförs i Sverige. Hur väl vi lyckas fylla en lucka i eftervalsdebatten är upp till läsarna att bedöma. Vi är tacksamma för att så många av våra kolleger på universitet och högskolor i och utanför Sverige har valt att medverka. Vi vill också tacka Mittuniversitetet som lämnat stöd till projektet.

"Tänka fritt är stort, tänka rätt är större" lyder en välkänd akademisk devis. "Tänka snabbt är inte så dumt det heller", frestas vi nog tillägga.

Redaktörerna

1

Inledning 9

Kontexten 13

När den falska berättelsen (nästan) tog över 14

Åsa Wikforss

Hur vet du det? Valets (och mellanvalstidens) viktigaste fråga 15

Gustav Bohlin

Regeringsbildningen efter riksdagsvalet 2018 16

Torbjörn Bergman, Johan Hellström och Camilla Sandström

En rad politiska skandaler, men inget "avgörande ögonblick" 18

Ester Pollack

Skandaler – bra nyheter i en klickekonomi? 19

Bengt Johansson

Bränder, klimat och val 20

Orla Vigsö

Vi har en ny vallag. Vad blir konsekvenserna? 21

Olle Folke och Johanna Rickne

Den kommunala parlamentarismens utmaningar 2014–2018 22

David Karlsson

Opinionsundersökningarnas träffsäkerhet i 2018 års riksdagsval 23

Per Oleskog Tryggvason

Mellan lättnad och besvikelse – om vikten av en berättelse även efter valet 25

Tommy Möller

2

Valkampanjen 26

En kritisk reflektion om medieskuggor, aktörfokusering och preferenskamouflage 27

Jan Olsson

Valkampanjer – från teknikalisering till polycentrering 28

Peter Esaiasson

Arbetet med målgrupper blir allt viktigare 29

Marie Grusell

Micro-targeting och riktade budskap 30

Jesper Enbom

En kampanjkanalernas dinosaurie? 31

Nicklas Håkansson

Politik på plats: Jakten på autenticitet och de fysiska mötenas revansch 32

Jonas Harvard

(S)trategiska (M)isstag bäddade för (SD) 33

Jesper Strömbäck

Miljöpartiets valkampanj 34

Malena Rosén Sundström

Historia i den politiska kampen 35

Jimmy Vulovic

3

Centerpartiets valrörelse	36
<i>Mikael Sundström</i>	
Den gudomliga debuten	37
<i>Magnus Hagevi</i>	
Den nya valrörelsen	38
<i>Lars Nord</i>	
Väljare och resultat	39
Valutgången 2018	40
<i>Henrik Ekengren Oscarsson</i>	
Ökat valdeltagande men alltjämt stora variationer mellan olika delar av Sverige	42
<i>Maria Solevid och Richard Öhrvall</i>	
Urikesföddas valdeltagande – ett mått på integration	44
<i>Karl-Oskar Lindgren</i>	
Förtidsröstning valet 2018	45
<i>Stefan Dahlberg och John Högström</i>	
Taktikröstning på stora och små partier i valet 2018	47
<i>Annika Fredén</i>	
En ny sorts klassröstning	48
<i>Maria Oskarson</i>	
Vilka partier tyckte väljarna hade bäst politik i riksdagsvalet 2018?	49
<i>Johan Martinsson</i>	
Att sova med fienden – leder det till belöning eller bestraffning?	50
<i>Gissur Erlingsson</i>	
Det röda Norrbotten – inte längre så rött?	51
<i>Charlotta Söderberg och Simon Matti</i>	
Generell tillit och andel röster på Sverigedemokraterna på kommunnivå i riksdagsvalet 2018	52
<i>Susanne Wallman-Lundåsen</i>	
Min granne Sverigedemokraten	53
<i>Mia-Marie Hammarlin</i>	
Svenskt väljarbeteende 2018: Nytt och gammalt värt att uppmärksamma	54
<i>Sören Holmberg</i>	

4

Partierna 55

Det svenska partisystemet i europeisk belysning 56

Göran von Sydow

Blockpolitiken kan komma och gå 57

Nicholas Aylott

Valmanifest och ideologiska föreställningar 58

Marie Demker

Sverigedemokraterna och regeringsfrågan 59

Anders Backlund och Hanna Bäck

De svenska baspartiernas död? 60

Li Bennich-Björkman

Statsministerkandidaterna 61

Jenny Madestam

Kvinnor i riksdagen: Vilken betydelse har förstaplatsen på partilistorna? 62

Jessika Wide

Riksdagskandidater och deras nätverk i kampen om personkryssen 63

Sara Fransson

Socialdemokraternas förlorade själ? 64

Jonas Hinnfors

Utmanarna från höger 65

Ann-Cathrine Jungar

Känslomässig polarisering i valtider 66

Alexander Ryan

Det nya svenska partisystemet 67

Niklas Bolin

5

Politiska frågor 68

Jämställdhet som valfråga 2018 – en jämförelse med Stödstrumpevalet 1994 69

Lena Wängnerud

Tre skäl till att EU-frågorna försvann ur valrörelsen 70

Magnus Blomgren

Förutsättningar för att utrikespolitik skulle ta plats i valet 71

Ann-Marie Ekengren

Svängdörren, lobbyisterna och förtroendet 72

Elin Helgesson

Finanspolitiken i valrörelsen 73

Pär Nyman

Den offentliga verksamhetens villkor 74

Shirin Ahlbäck Öberg

Äldrepolitik i valrörelsen 75

David Feltenius

Med klimatfrågan i fokus 76

Pär Olausson

6

Integrationspolitik i lokala valkampanjer	77
<i>Gustav Lidén</i>	
Mediepolitiken i valdebatten	78
<i>Anna-Maria Jönsson</i>	
Skolfrågan i valrörelsen	79
<i>Jon Nyhlén</i>	
Lång väg till hållbart ledarskap för klimatet	80
<i>Catrin Johansson</i>	
Journalistik och medier	81
Påverkar medierna svenska väljares attityder till invandring?	82
<i>Nora Theorin</i>	
Valet och mediekritiken: Strid om ämnesval och fakta	83
<i>Torbjörn von Krogh</i>	
Tidningar når vissa förstagångsväljare	84
<i>Ingela Wadbring</i>	
Journalister och alternativa journalister på Twitter	85
<i>Ulrika Hedman</i>	
När valresultatets konsekvenser synliggörs på en millisekund	86
<i>Gabriella Sandstig</i>	
Sanningssägarna – De politiska kommentatorernas roll i valkampanjer	87
<i>Elisabeth Stúr</i>	
Från vovvar till valvaka – varierande fokus på hyperlokala nyhets sajter	88
<i>Lottie Jangdal</i>	
Sjukvårdspartier valets bortglömda vinnare	89
<i>Gunnar Nygren</i>	
Medierna som inte vann valet	90
<i>Kristoffer Holt</i>	
Statsministern och medierna	91
<i>Karl Magnus Johansson</i>	
“Det var över gränsen!” Politisk humor som vattendelare, ventil och katalysator	92
<i>Sara Ödmark</i>	
De inte särskilt partiska nyhetsmedierna	93
<i>Lars Nord</i>	

7

Digitala/sociala medier 94

Sociala medier har blivit en självklarhet 95

Sofie Blombäck och Linn Sandberg

En vuxen i rummet? Om sociala medier och kvaliteten på det demokratiska samtalet 96

Ulf Bjereld

Vem vann valet – på Facebook? 97

Anders Larsson

Mer än bara likes? 98

Anna Ehrhart

Instagram – det nya svarta? 99

Beata Jungselius och Marie Grusell

Under the influence: parasociala opinionsledare och valet 100

Christina Grandien

Vänd på telefonen – om behovet av empati och att rösta för varandra! 101

Elin Wihlborg

Immigration dominerar det politiska samtalet på Twitters #svpol 102

Peter Dahlgren

Nya mediedieter när vertikala och horisontella medier möts 103

Kajsa Falasca

8

Utland 104

Bullerbyn burned down 105

Christina Holtz-Bacha

Krise, kaos og kulturelle drillerier: Det svenske valg i de danske nyhedsmedier 106

Nete Nørgaard Kristensen

Elefanten i rummet – den svenska valrörelsen och politiken sedd med finländska ögon 107

Kim Strandberg

Har Sverige fått «norske tilstander»? 108

Eli Skogerbø

Swedish election: A view from the UK 109

Ralph Negrine

Inledning

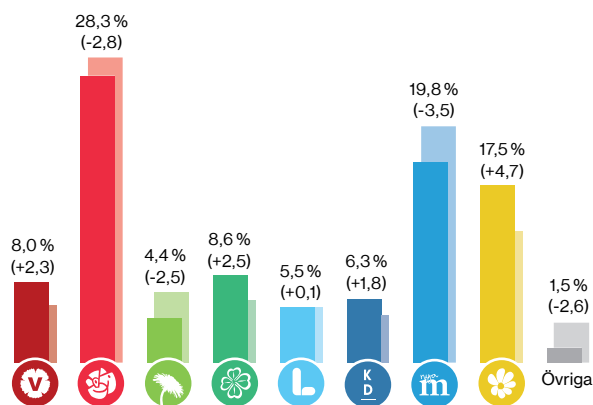
Ingenting är längre som förut...

Den 9 september 2018 har goda utsikter att bli ett historiskt datum i Sverige. Kanske inte så mycket för själva valresultatet, som för att valet och valrörelsen kom att bekräfta stora förändringar i politik- och mediasystem som sannolikt kommer att vara betydelsefulla för lång tid framåt. Det är också förändringar som går emot många invanda föreställningar om hur svensk politik och svenska valrörelser fungerar.

Svenska val brukar präglas av en spännande valkampanj som blir allt mer intensiv ju närmare valdagen kommer. Därefter redovisas ett valresultat som valrörelsens klimax och den parlamentariska processen tar vid. Själva regeringsbildningen är oftast en formalitet. Den här gången var händelseförloppet närmast det omvända: valkampanjen handlade mest om vad som skulle hända efter valdagen, och valresultatet (se figur 1) var tämligen väl diskonterat i en uppsjö av opinionsmätningar och politiska analyser. Strängt taget var samtliga rörelser i förhållande till resultatet 2014 förväntade. Låt vara att Socialdemokraternas tapp inte var lika stort som många förutspått. Likaledes, hur paradoxalt den än må låta, var det nog många Sverigedemokrater som missnöjt mottog beskedet att partiet endast ökade med drygt fyra procentenheter. Kampen om förstaplatsen blev intet – partiernas prispall är intakt. Störst fokus riktades i stället mot tolkningen och konsekvenserna av det valresultat de flesta bedömde förutspådde på förhand.

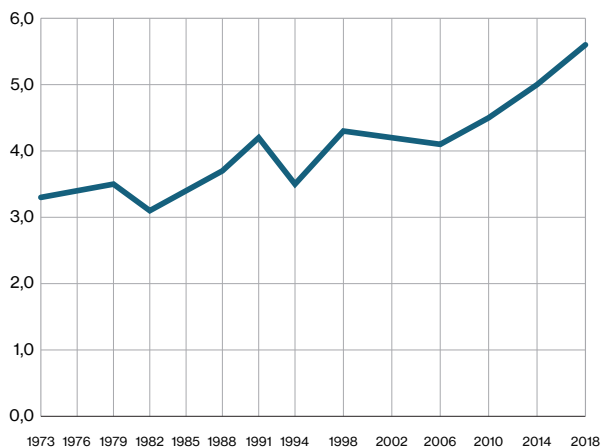
Valdeltagandet fortsätter öka. Likaså visar väljarrörligheten nya rekordnivåer. Men trots att väljarna i allt högre utsträckning tycks benägna att testa nya alternativ är antalet partier i riksdagen oförändrat. Inga nya tillskott, men inte heller några fränfällen trots mandatperiodens fyraprocentsspärr-debatt. Miljöpartiets första år i regeringsställning kantades av turbulens (se Mätningarnas Mätning för en utförlig bild av opinionsläget 2014-2018). Språkrör avgick, ministrar entledigades, vallöften sveks. När valnattens resultat inkommit befann sig partiet ändå på rätt sida spärren. Möjligen ännu mer oväntat var att Kristdemokraterna, som av många var uträknade och vars framtida roll i svensk politik ansågs osäker, segade sig på upploppsranen inte bara över spärren utan spurtade också förbi såväl Miljöpartiet som Liberalerna. Istället för en ökenvandring som utomparlamentariskt parti i fyra år kan Kristdemokraterna se fram emot en mandatperiod som landets sjätte största parti. Att partisystemet numerärt förblir intakt är dock knappast något tecken på parlamentarisk stabilitet. Tvärtom bekräftade valresultatet att det svenska partisystemet inte längre kan sägas skilja sig från övriga Europa. Socialdemokraternas hegemoni har redan tidigare förpassats till historieböckerna. Nu tycks utvecklingen fortsätta. De stora partierna sjunker ihop medan de flesta mindre växer. Styrkeförhållandena jämnas ut och väljarstödet splittras upp på ett sätt svensk politik inte tidigare skådat i modern tid. Aldrig tidigare har det svenska partisystemet varit lika fragmentiserat (se figur 2). Konsekvenserna är tydliga. Regeringsbildning och

Figur 1. 2018 samt 2014 års valresultatet

Andel röster i 2018 års val, förändring jämfört med 2014 inom parentes.

Figur 2. Det effektiva antalet partier i riksdagen 1973-2018

Effektiva antalet partier (N) är ett mått på ett partisystems fragmentisering och beräknas enligt formeln $N = \frac{1}{\sum_i p_i^2}$, där p_i är parti i 's mandatandel.

samarbetsmönster kompliceras. Blockpolitikens dagar tycks snart vara ett minne blott.

Det brukar sägas att inget val kommer undan den verklighet som finns omkring oss. Men den samhälleliga kontexten verkar inte ha spelat någon större roll denna gång. Skogar och bilar brann och sommaren var rekordvarm utan att detta satte några avgörande avtryck på valrörelsen. Den ekonomiska högkonjunkturen och de klassiska plånboksfrågorna gick tämligen obemärkt förbi. Ett halvår före valet handlade det

mesta om allt elände som falska nyheter, desinformationskampanjer och trollfabriker skulle ställa till med. När valrörelsen väl drog igång fick dock dessa farhågor mindre uppmärksamhet.

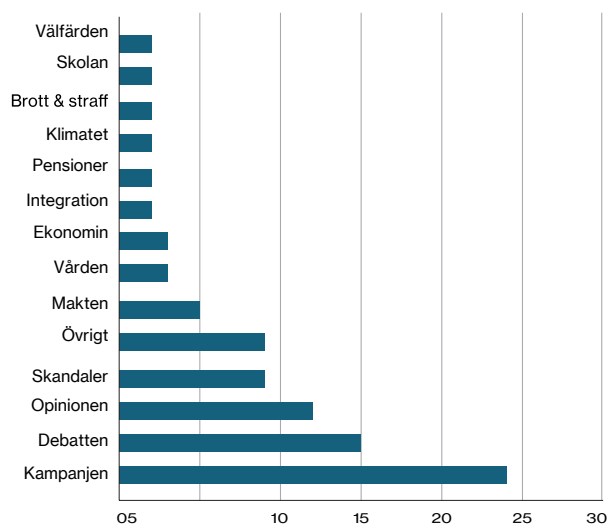
Splittringen var därför stor när det gällde valrörelsens politiska dagordning. Integrationsfrågor och klimathot visade sig ha tappat mark när väljarna rankade de viktigaste sakfrågorna, medan vård och jämställdhet gick framåt. Medierna ägnade under valrörelsens slutspurt störst utrymme åt kampen om regeringsmakten, de rekordmånga partiledardebatterna och utfrågningarna och resultatet av de ännu fler opinionsundersökningarna. De politiska toppnyheterna i de stora nationella medierna under valrörelsens tre sista veckor var till övervägande del spelgestaltande, medan ingen av de politiska frågorna stack ut särskilt markant på tidningarnas förstasidor och i etermediernas inledande löp (se figur 3).

Den klassiska frågan om vilket politiskt parti som gynnas av den samlade mediebevakningen återstår att analysera. Snabbtänkts första genomgång av valrörelsens toppnyheter bekräftar bilden från tidigare valrörelser av att partierna får uppmärksamhet i relation till sin storlek. 2018 är därför Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna betydligt oftare i rubrikerna än de mindre partierna. Men det är också värt att notera att just dessa partier beskrivs mer negativt än de mindre. Storleken förefaller spela roll, både för uppmärksamheten och vinklingen. Samtidigt är den kanske viktigaste slutsatsen att medierna generellt inte kan beskrivas som partiska eftersom ungefär två tredjedelar av toppnyheterna inte var vare sig positivt eller negativt vinklade till något parti (se figur 4).

I årets valrörelse bedrevs kampanjerna på många arenor – gamla som nya – dörrar knackades både i bostadskvarter och på nätet. En tydlig förändring är att användandet av sociala medier jämnat ut spelfältet mellan stora och små partier, och att den snabba tekniska utvecklingen har gjort det både lättare och billigare för partierna att bedriva kampanjer digitalt, rikta reklam och engagera digitala kampanjarbetare. Partierna hade dock olika strategier vad gäller vilka sociala medier som prioriterades. Likaså fanns de olika väljargrupperna på olika sociala medier. På Facebook skapade Sverigedemokraterna mest interaktion, medan Miljöpartiet var förvånansvärt frånvarande i jämförelse med förra valet. Förväntningar om att små nyare partier satsar mest kom på skam då Socialdemokraterna var de som under sista veckan av valrörelsen skapade flest inlägg och slutspurtade för att mobilisera sina väljare (se figur 5).

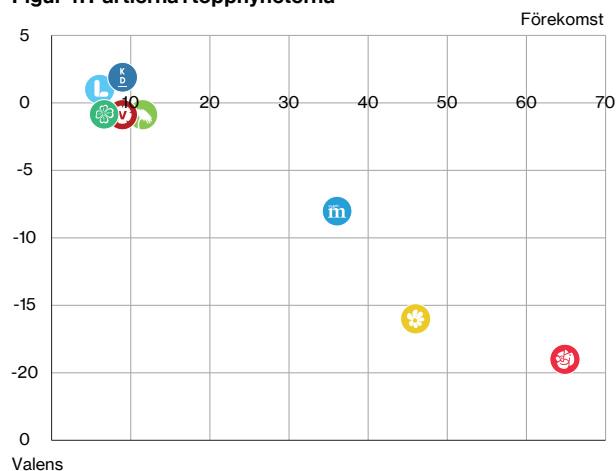
Kampanjarbetet på Facebook har dessutom ändrat karaktär, från att ha varit mer eller mindre en marknadsföringskanal så används plattformen nu även för livesändningar där användare kan ställa frågor direkt till politiker, dagliga presskonferenser och politiska utspel. Sociala medier som Facebook är i årets valrörelse integrerade i partiernas kampanjer och kompletterar utfrågningar och debatter i

Figur 3. Toppsyheter i valrörelsen (%)

Figuren visar den procentuella andelen av politiskt material under valrörelsens tre sista veckor på Aftonbladets, Dagens Nyheters, Expressens och Svenska Dagbladets förstasidor samt i inledande löp i Dagens Eko 16.45, Rapport 19.30 och TV4 Nyheterna 19.00. Totalt antal nyheter: 242

Figur 4. Partierna i toppnyheterna

Figuren visar hur ofta, och i förekommande fall med vilken vinkling, de politiska partierna förekom i toppnyheterna under valrörelsens tre sista veckor. Analysen omfattade Aftonbladets, Dagens Nyheters, Expressens och Svenska Dagbladets förstasidor samt inledande löp i Dagens Eko 16.45, Rapport 19.30 och TV4 Nyheterna 19.00. Totalt antal enheter: 242.

traditionella nyhetsmedier. Här kan partier och politiker interagera med väljare utan att styras av journalisters val av ämnen och frågor. Den snabba responsen och ökade tillgängligheten engagerar då vi ser en markant ökning av antalet interaktioner.

Det mer personliga tilltalet som kännetecknar Instagram och möjligheten att nå en yngre kvinnlig målgrupp har lockat allt fler politiker sedan förra valet. På plattformen finns två framgångsrika partiledare, Centerpartiets Annie Lööf och Kristdemokraternas Ebba Busch Thor (se figur 6). På den bildbaserade plattformen varvas valreklam med livesändningar och personliga bilder med familjen, och är långt ifrån den polariserade debatt som ofta förknippas med interaktionen på andra sociala medier.

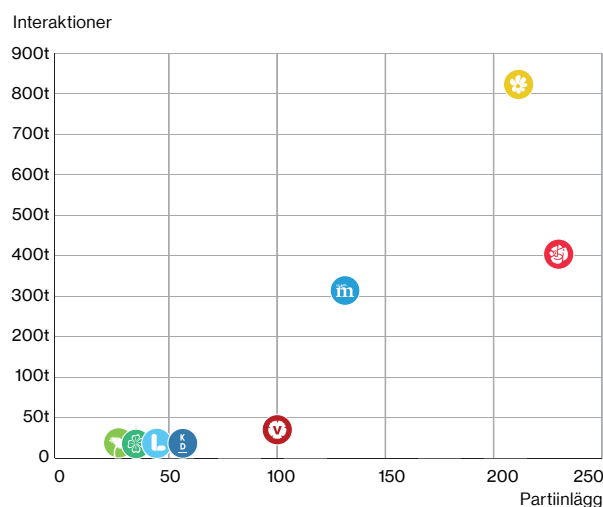
Som i de flesta sociala sammanhang så uppskattar vi när interaktionen på sociala medier känns äkta, det samma gäller vid teknologimedierad interaktion. Vi vill prata med en person som känns som en riktig person och inte en robot. Det är dock bara en tidsfråga innan automationsprogram, med syfte att efterlikna mänsklig kommunikation, kommer att vara fullt utvecklade. Vilket naturligtvis kan komma att få negativa konsekvenser för politiska aktörer om de nyttjar det med den dolda avsikten att pumpa upp antalet följare/likes eller genomföra organiserade attacker på motståndare.

Före valet var sociala medier på allas läppar. Men när vallokalerna stängt var de märkligt frånvarande i debatten. Lika självklart som att sociala medier blivit allt viktigare arenor i valkampen för varje valrörelse, lika givet är det att omfattande exponering på dessa plattformar inte i sig är en garant för framgångar på valdagen. Innehållet på sociala medier engagerar, mobiliserar och inte minst polariserar – men samtidigt har dessa mediers opinionspåverkande effekt snarare överskattats än underskattats under denna valrörelse. I ett allt mer fragmentiserat och komplext medielandskap räcker det numera inte att vara framgångsrik på en plattform eller i en mediekanal.

Det är inte helt lätt att summera alla dessa observationer och reflektioner. På ytan kan det tyckas att det stora nyhetsvärdet kring valet 2018 låg i spekulationer kring vilken regering som sannolikt kunde bildas av vilka partier, kompletterat med visst fokus på Sverigedemokraternas utveckling och sociala mediers betydelse. Inget av detta var förstås ointressant, men mycket talar för att den gradvisa – men tydliga – fragmenteringen av politik- och mediasystem som nu slog igenom på allvar kommer att visa sig än mer betydelsefull i framtiden.

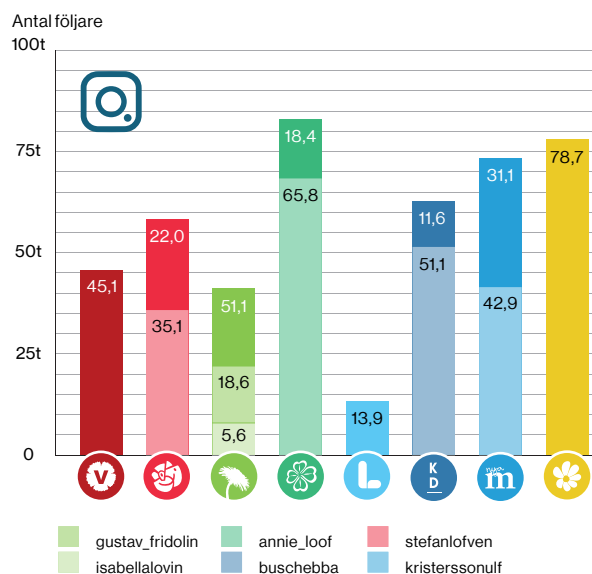
I de följande bidragen i den här antologin erbjuder våra forskarkollegor en rad analyser utifrån olika vetenskapliga perspektiv där utvecklingen av politik och medier i Sverige står i centrum. Den innehåller självklart inte svar på alla samtidens frågor, och ger heller ingen entydlig bild av det aktuella skedet. Förhoppningsvis utgör ändå denna samlade dokumentation av intryck och reflektioner ett viktigt bidrag till förståelsen av vad som egentligen hände i samband med valet 2018.

Figur 5. Partiernas aktivitet och interaktioner på Facebook

Figuren visar partiernas antal inlägg på Facebook samt antal interaktioner under perioden 20 aug–9 sep 2018.

Figur 6. Partiernas och partiledarnas följare på Instagram

Jonas Sjöstedt, Jan Björklund och Jimmie Åkerson saknar Instagram-konton.

Kapitel 1
Kontexten

Åsa Wikforss
Stockholms universitet
Professor i teoretisk filosofi

E-post: asa.wikforss@philosophy.su.se

När den falska berättelsen (nästan) tog över

Under året som gått har det pratats mycket om olika påverkansoperationer och vilken roll de skulle komma att spela i vårt svenska val. Farhågorna var förstas berättigade. Det finns goda skäl att tro att fejkade nyheter spelade en avgörande roll i det amerikanska presidentvalet 2016. En stor del av denna desinformation pumpades ut av ryska trollfabriker och vi vet att europeiska länder varit utsatta för liknande kampanjer, även Sverige. Vi vet också att en inhemsk trollfabrik, 'Granskning Sverige', spridit fejkade nyheter med högerextrema och främlingsfientliga budskap och att det finns en mängd politiska sajter som gör detsamma.

De sista veckorna före valet spädades oron på. I slutet av augusti publicerar FOI en rapport som redovisar antalet automatiserade konton på Twitter, s.k. botar, och från juli till augusti ökar de markant. Man noterar också att dessa botar framför allt stöder SD och AFS och främst kritiserar Socialdemokraterna. SD får 47 procent av sympatier från botarna och oftast är innehållet dessa botar sprider invandringskritiskt.

En vecka före valet gör även Dagens Nyheter en undersökning där man kommer fram till att de högerpopulistiska sidorna (som t ex Politiskt Inkorrekt och Politikfakta) gått om de stora dags- och kvällstidningarna. Den 1-30 augusti fick till exempel inlägg på sidan Politiskt inkorrekt 102 044 delningar medan Aftonbladet, Sveriges största tidning, fick 63 520. DN konstaterar också att SD's egen Facebooksida vid flera tillfällen under denna period delar budskap som är mer eller mindre identiska med dem som delas på de högerpopulistiska sidorna.

Jag har tidigare argumenterat för att den största faran för Sveriges del inte är de fejkade nyheterna som sådana utan hur dessa samspelar med ett större falskt narrativ: Berättelsen om det vänsterliberala, feministiska, pk-landet som gick under efter att det tagit in för många invandrare och nu går mot en systemkollaps (DN, 6 juli, 2018). Det som gör en falsk berättelse så försätlig är att den kan berättas genom att uteslutande hänvisa till faktiska händelser (även om man gärna plockar in påhittade händelser också). Detta görs genom att man gör ett skevt urval av fakta, så kallad 'cherry picking', där man väljer ut just de saker som passar det övergripande budskapet och undviker dem som inte gör det. Bilbränder i förorten, gängkriminalitet eller flyktingar som varit inblandade i våldsbrott. Resultatet blir att man säger det sanna (åtminstone delvis) men kommunicerar det falska. Gärna laddas historien också med tydliga hjältar och bovar och den använder sig av ett känsloladdat språk avsett att väcka känslor av hat och hot.

Den falska berättelsen om Sverige är inte bara en inhemsk skapelse utan har drivits på av stora internationella aktörer (som Breitbart News i USA och Russia Today). I sin bok 'Good Sweden. Bad Sweden' konstaterar Paul Rapacioli att Sverige är utsatt för en synkroniserad, global kampanj där det gamla och goda (dvs. vita) Sverige ställs mot ett samtida mångkulturellt kaos. I berättelsen ingår också att den har ett brett folkligt

stöd – det svenska folket har fått nog och vill se radikala förändringar.

Det har varit märkligt att se hur internationell press i så stor utsträckning har accepterat detta narrativ, även seriösa medier. I fokus har stått ett Sverige i kris efter den rekordstora flyktmottagningen 2015, ett land där högerpopulistiska krafter är på väg att ta över. Den 6 september kunde man till och med läsa en artikel i The New York Times som menade att det var sannolikt att Sverigedemokraterna skulle vinna flest röster och att detta var ett resultat av landets ovilja att ta flyktingkrisen på allvar.

Vilket inflytande fick då desinformationen på valresultatet? Det krävs förstas forskning innan vi har svaret på denna fråga. En rimlig hypotes är dock att den falska berättelsen påverkade valutgången. Dels är det mycket troligt att den ligger bakom det faktum att vi nu har ett av Europas största högerpopulistiska partier. Dels blev det en berättelse som övriga partier var tvungna att förhålla sig till. Otryggheten. Det förlorade folkhemmet. Sjukvårdens kollaps. Detta missgynnade troligtvis vissa partier (Miljöpartiet) men gynnade andra (KD).

Samtidigt kan man konstatera att de populistiska krafterna inte nådde ända fram. Sverigedemokraterna fick inte mellan 20-30 procent som man hoppats på (en förhoppning Jimmie Åkesson uttryckte på valdagen) utan fick nöja sig med 17,5 procent och de högerextrema ytterkantpartierna fick nästan inget stöd alls (AFS hamnade till exempel långt under fyraprocent-spärren). En andra rimlig hypotes är därför att den falska berättelsen inte lyckades övertyga, trots dess stora spridning: Stora skaror människor tog del av detta innehåll men många av dem accepterade det inte.

Striden om verkligheten är långt ifrån över, men det svenska valet inger en strimma hopp. Det visar att det är värt att föra denna strid, att det går att utmana desinformationen som sköljer över oss och att behålla greppet om verkligheten – i all dess komplexitet, med framgångar såväl som utmaningar för vårt land. Det går att bekämpa det snedvridnas känsloladdade retorik.

Gustav Bohlin
Vetenskap & Allmänhet
och Karolinska institutet

*Fil.dr i Naturvetenskapernas och
ingenjörsvetenskapernas didaktik*

E-post: gustav@v-a.se

Hur vet du det? Valets (och mellanvalstidens) viktigaste fråga

Ska fakta eller värderingar styra politiska beslut? Det går förstås inte att ge generella svar på en sådan fråga. Däremot borde vi kunna kräva av våra folkvalda beslutsfattare att de tar till sig av den fakta som finns tillgänglig inför viktiga beslut – och sedan redogör för hur de väljer att förhålla sig till den. Sker då detta? Nja. Initiativet #Hurvetdudet? har arbetat för ett ökat fokus på vetenskapliga fakta under valrörelsen 2018, och trots ett positivt gensvar ser vi att mycket arbete återstår.

Relationen mellan vetenskap och politik har blivit frostigare de senaste åren. Särskilt tydligt är det kanske i den amerikanska debatten där president Donald Trump och hans administration ifrågasatt flera väl belagda vetenskapliga sanningar. Bland dessa finns klimathotet, säkerheten kring barnvacciner och farorna med rökning. Även i Sverige har vi sett ett misstänkliggörande av experter och fått lära oss nya uttryck som postsanning och alternativa fakta.

Upplevelsen av att vetenskapen är under attack låg till grund för initiativet March for science som samlade över en miljon människor världen över den 22 april 2017. År 2018 fortsatte initiativet under parollen Science marches on. I Sverige kopplades det till valåret och den politiska debatten. Ett åttiotial organisationer gick samman kring kampanjen #Hurvetdudet? som samordnades av Vetenskap & Allmänhet och inleddes den 14 april med manifestationer i Stockholm, Lund och Luleå. Bland dem som stod bakom kampanjen finns företag, myndigheter, lärosäten, fackliga organisationer och ideella föreningar. Under året har en mängd aktiviteter genomförts runt om i landet: seminarier, debattartiklar och många direkta möten med forskare, politiker och väljare.

Det finns åtminstone två olika infallsvinklar på forskning och politik. Dels den som handlar om forskningspolitik som ett politiskt sakområde. Hur ser politiker på resurstilldelning? Lärosätens anställningsvillkor? Vill de göra strategiska satsningar inom specifika områden? Vad anser de om den fria forskningens roll och så vidare. Den andra infallsvinkeln, som #Hurvetdudet? ville belysa, handlar om hur forskning och evidensbaserad kunskap ligger till grund för beslut i olika sakfrågor.

Politik är förstås inte något som kan bedrivas helt objektivt. Men det som skiljer – eller borde skilja – våra partier från varandra är deras värderingar. Inte deras syn på fakta. Att ta reda på tillgängliga fakta borde vara en självklarhet inför viktiga beslut. Sedan behöver dessa förstås ofta vägas mot ekonomiska, ideologiska, moraliska och andra hänsyn. Men det är viktigt att avvägningen görs med möjlighet till insyn.

Väljarna vill att politiker tar större hänsyn till vetenskapliga fakta. Det visar en undersökning som utfördes av Kantar Sifo i inledningen av kampanjen under våren 2018. Till exempel anser endast sex procent av den svenska befolkningen att politiker grundar sina åsikter främst på fakta. Samma undersökning visade att en majoritet av väljarna tycker att

politiker tar för lite hänsyn till vetenskapliga fakta i samband med sjukvård och lag och ordning, två av de högst rankade valfrågorna.

Hur noggranna är då politiker med att deklarerat vad deras förslag grundas på? Strax före valet gjorde vi en genomgång av alla riksdagspartiers nationella valmanifest. Ord som fakta och evidens saknas helt i alla partiers manifest. Begreppen forskning, forskare, vetenskap, innovation och samverkan förekommer alla mer sällan än i motsvarande manifest inför valet 2010. När forskning och vetenskap nämns är det framför allt i samband med önskade forskningssatsningar, snarare än som förklaring till varför ett visst beslut bör tas. Vid 23 tillfällen talas det om att satsa resurser på forskning (oftast utan att specificera ett ämnesområde). Vikten av att grunda beslut på forskning tas endast upp fyra gånger sammanlagt i alla partiers manifest.

Sparsamma hänvisningar till forskning i valmanifesten behöver givetvis inte betyda att hänsyn inte tas till vetenskapliga fakta. Det kan vara så att faktabaserad kunskap inte prioriteras i den politiska retoriken. Men hur ska vi som väljare veta om det är en medveten kommunikationsstrategi eller en tanke som inte tänkts? Oavsett vad som ligger till grund för politikernas ståndpunkter är vårt resultat nedslående; det tyder på att våra folkvalda inte tycker att det är särskilt angeläget att redogöra för underlagen till deras förslag.

Valrörelsen är avslutad för den här gången. Nu ska landet styras. För politikerna innebär det färre möten med väljare och fler propositioner, motioner, utskottsmöten och förhandlingar. Men frågan #Hurvetdudet? är fortsatt högaktuell. Hur politiker förhåller sig till tillgängliga fakta och forskningsbaserad kunskap är något vi ständigt behöver fråga dem om. Här har forskarvärlden en viktig roll. Dels för att vi forskare är vana att ställa den typen av frågor till varandra. Men också för att förmedla kunskap som ofta, handen på hjärtat, är komplicerad och svårtillgänglig. Det finns ett stort behov av tydliga röster som förklarar, nyanserar och preciserar vad vi faktiskt vet – både för politiker och för alla andra. Är vi tysta banar vi vägen för självutnämnda experter med egna agendor som mer än gärna tar på sig denna uppgift.

Regeringsbildningen efter riksdagsvalet 2018

Efter valet 2010 och 2014 lyckades varken de rödgröna partierna eller allianspartierna uppnå egen majoritet i riksdagen. Opinionsundersökningarna har även fortsättningsvis indikerat att inte heller riksdagsvalet 2018 skulle resultera i någon klar vinnare. Det har som vanligt aktualiserat frågan om vem som vill regera med vem? Till skillnad från tidigare valår, har emellertid den starka låsningen vid två traditionella block luckrats upp och nya obeprövade regeringskonstellationer och inte minst blocköverskridande samarbeten diskuterats öppet. Två intressanta frågor att studera är därför vilka förutsättningar det finns för nya koalitioner på basis av partiernas valmanifest, samt vilka regeringssamarbeten ledande politiska företrädare föreslagit i media under månaderna före riksdagsvalet?

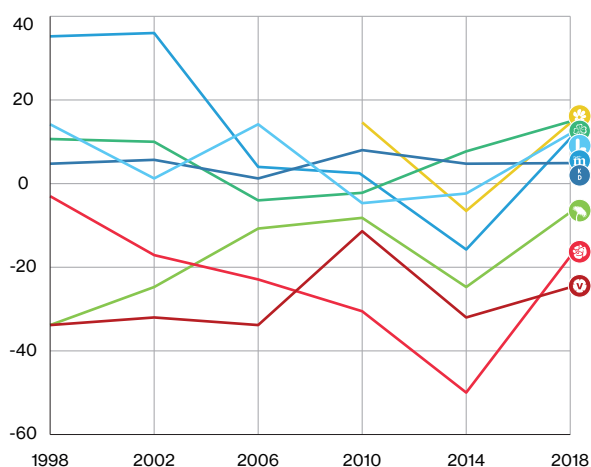
Under våren och sommaren valkampanj har klassiska frågor som ekonomi och välfärd debatterats intensivt, men även klimatet och ”nyare” konfliktfrågor som migration och integration har fått stort utrymme. Genom att analysera hur partierna i de egna valmanifesten profilerat sig över tid längs den traditionella höger-vänsterskalan (figur 1) kan man se att partierna över tid förflyttat sig mellan olika positioner på skalan. Sett över en längre tidsperiod är partiernas inbördes positioner emellertid anmärkningsvärt stabila. En större förflyttning kan dock noteras efter Moderaternas valförlust 2002. Under Fredrik Reinfeldts ledning skapades de Nya moderaterna och partiet gjorde en kraftig vänstergång inför valet 2006 i sin framställning av sin politik i valmanifestet. Partiet är dock numera tillbaka i en mer traditionell högerposition. Sverigedemokraternas (SD) inträde i riksdagen från 2010 har också förändrat det partipolitiska landskapet, då fler riksdagspartier och inte minst flera jämnstora partier förändrar relationerna mellan partierna och blocken.

Som framgår av figur 1 samlas riksdagspartierna fortfarande i ett tydligt vänster- respektive högerblock, men det ideologiska avståndet mellan de två politiska blocken har minskat över tid. Utöver detta har Sverigedemokraterna allt mer kommit att präglade det politiska landskapet och under perioden 2010-2018 närmast utgjort ett tredje politiskt block i svensk politik. Vilka tänkbara utfall öppnar detta upp för i termer av (potentiella) regeringskoalitioner efter 2018 års riksdagsval? Det finns åtminstone tre tänkbara scenarier.

För det första är det möjligt att blockpolitiken fortsätter på samma sätt som tidigare. Givet att partierna inom respektive block befinner sig relativt nära varandra torde det finnas goda chanser att även fortsättningsvis komma överens om gemensamma ståndpunkter inom de två traditionella blocken. Med SD:s starka parlamentariska ställning kvarstår dock problemet för respektive block att uppnå majoritet.

Ett andra scenario, vilket hitintills varit närmast otänkbart, är att barriären gentemot Sverigedemokraterna bryts. Även om partier som liknar SD har utgjort en del av regeringsunderlaget i många andra länder, är avståndet mellan de andra

Figur 1. Partiernas vänster-höger positioner i valmanifesten, 1998–2018

Kommentar: Värdena i figuren visar skillnaden mellan andelen generella vänster- respektive högeruttalanden i partiernas valmanifest. Den generella vänster-högerskalan inkluderar både ekonomiska och fördelningspolitiska frågor, men även icke-ekonomiska frågor som t.ex. försvar, miljö, multikulturalism o.s.v. Kodningen av valmanifesten görs med utgångspunkt från i förväg fastställda kategorier vilka markeras i en text och sedan kategoriseras för att utgöra en grund för jämförelse, inklusive förändringar över tid. Metoden som vi använt är väl beprövad och används inom ramen för ”The Manifesto Project” och innefattar analyser av valmanifest i de flesta demokratier (<https://manifestoproject.wzb.eu/>). För M baseras sig siffrorna för de tre valen 2006-2014 på Alliansens gemensamma valmanifest då M inte presenterade något eget manifest. Då KD inte presenterade något valmanifest i egentlig mening inför valet 2018 redovisas värdet för 2014 års valmanifest i figuren

riksdagspartierna och SD fortfarande relativt stort när det gäller SD:s kärnfrågor – immigration och integration. Skillnaderna inom dessa politikområden har dock blivit mindre under valrörelsen då flera partier signalerat för en hårdare migration- och integrationspolitik. Men så länge som SD betraktas som ett ”paria-parti” av de andra riksdagspartierna – ett parti som inget annat parti vill ha något formellt samarbete med – är dock regeringsmakten utom räckhåll.

Ett tredje scenario är en uppluckring av blockpolitiken. Hur partierna positionerar sig i relation till varandra (figur 1) skapar uppenbara möjligheter till det. Det finns ett avstånd mellan blocken, men det är knappast av sådan art att det inte går att överbrygga.

Vad säger då de politiska parterna om regeringsalternativen före valet? Tabell 1 redovisar vilka olika typer av regeringar som

ledande politiska företrädare vill se efter riksdagsvalet. I sammanställningen ingår uttalanden av partiledare, parti-sekreterare och gruppleddare i riksdagen i tidningar, tv och radio två månader före valet. Av de tänkbara regeringsalternativ som föreslås framstår ingen av de tre ovannämnda scenarierna som helt otänkbara, men det är även tydligt att förutsättningarna för en minoritetsregering som inkluderar både S och M, eller en majoritetsregering som även inkluderar ytterligare partier, är ytterst begränsade eftersom både Ulf Kristersson och Stefan Löfven avfärdat denna möjlighet under våren.

Tre viktiga faktorer kommer att vara av stor betydelse i höstens regeringsbildning:

Kommer partierna att rösta enligt spelreglerna som uttrycktes i den (ö)kända Decemberöverenskommelsen?

I sådana fall kommer regeringen att bildas utifrån det största politiska blocket, liksom efter riksdagsvalet 2014.

Kommer allianspartierna att stödja sig på Sverigedemokraterna vid regeringsbildningen?

Det som talar emot detta är att åtminstone två av allianspartierna inte vill se en alliansregering som bildas utifrån (ett passivt) stöd från Sverigedemokraterna.

Kan partierna tänka sig en blocköverskridande regering?

Vi påstår att förutsättningarna för en sådant scenario är större än på länge. Inte minst då Vänsterpartiet antagligen inte kommer att blockera eller hindra en sådan regering från att bildas, med förbehållet att Sverigedemokraterna inte ingår i regeringsunderlaget. En minoritetsregering skulle i det läget kunna bestå av till exempel S-MP-C eller S-MP-C-L.

Det skulle emellertid ställa partierna inför en väldigt prekär situation, och möjligen en svekdebatt, då de måste övertyga både sina gräsrotter och väljare om nödvändigheten av en bred regeringskoalition tillsammans med forna antagonister, och behovet av att överge den förutsägbarhet inom politiken som blockpolitiken innebär.

Snart får vi veta svaret.

Tabell 1. Vem vill regera med vem?

Parti	Rödgrön regering	Alliansregering	Blocköverskridande regering
	Ja, regering tillsammans med S och MP	Nej/ Ej blockerande om allianspartierna är större än de rödgröna partierna	Ej blockerande, förutom mot SD
	Ja, regering tillsammans med S		Ja, främst med C och L
			Ja, inte SD
	Nej	Ja, utan stöd av SD	Ja, inte SD
	Nej	Ja, utan stöd av SD	Ja, inte SD
	Nej	Ja, otydlighet om passivt stöd av SD	
	Nej	Ja, med passivt stöd av SD	
	Nej (om miljöpartiet eller/och vänsterpartiet ingår)	Ja, under vissa villkor (gällande migrationspolitiken)	Ja, vill samarbeta med M och KD

Kommentarer: Tom ruta = Ingen information;

Ej blockerande = lägger ner sina röster i statsministeromröstningen för att släppa fram ett regeringsalternativ.

Ester Pollack
Stockholms universitet
Docent i journalistik

E-post: ester.pollack@ims.su.se

En rad politiska skandaler, men inget ”avgörande ögonblick”

Skandaler har sedan lång tid tillbaka blivit det nya normala i svensk politik. Typiskt nog blev det mest omdiskuterade ögonblicket i SVTs avslutande partiledardebatt det många uppfattade som en ”pratskandal”. ”Hur uttrycker du dig?” utbröt C-ledaren Annie Lööf då Jimmie Åkesson (SD) påstod att invandras problem med att få jobb i Sverige har att göra med att de ”inte passar in i Sverige”. SVTs programledare tog i sändningen avstånd från uttalandet som ”grovt generaliserande”. Få politiska kommentatorer tyckte SVTs ingripande var ett klokt beslut av en public service-kanal i en valdebatt. SD-ledaren uppnådde två ting: motstånd mot invandring och invandrare, partiets ideologiska signum, kom högt på dagordningen, och efter SVTs reprimand fick han dra på sig den offerkofta högerpopulister älskar.

Episoden illustrerar att politiska skandaler i vår tid uppstår med lätthet, men att de flesta varar kort tid och blir utan större betydelse. Den som sympatiserar med ett bestämt parti lägger visserligen vikt på andra partiers skandaler, men är desto mer förlåtande gentemot sitt eget partis tillkortakommanden. Nära inpå valdagen avslöjade pressen en rad exempel på politikernas missbruk av offentliga medel till privata taxiresor och annat, samt några lokala SD-kandidaters hat och hot på olika sajter. Flera politiker valde att avgå eller att stryka sig från vallistor, men det ska mycket till för att den typen av skandalhistorier ska få en större politisk betydelse. Vi överraskas inte längre över att det finns korrupta politiker i flera av partierna, och det är knappt nog en nyhet att det i SDs bakland finns kandidater med öppet rasistiska och nazistiska sympatier.

Detta betyder naturligtvis inte att alla politiska skandaler de sista åren faller lika lätt ur minnet. Några väger tyngre än andra. Den långa raden av journalistiska avslöjanden (speciellt i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter) om konsulentkorruption, ekonomiska överskridanden och vanstyre vid Nya Karolinska Sjukhuset har utan tvivel bidragit till Moderaternas problem i Stockholmsregionen. De olika turerna från 2017 och framåt om säkerhetsskandalen inom Transportstyrelsen bidrog på samma vis till att bekräfta intrycket av en socialdemokratiskt ledd regering med begränsad koll och kontroll. Affären gav gratis ammunition till Allianspartiernas valkamp.

Ett nyckelord i politiken är det Lars Gustafsson karakteriserade som problemformuleringsprivilegiet, som handlar om makten att ta upp vad som ska debatteras och hur problemen ska formuleras. Vilken samhällsberättelse får mest genomslag i opinionen, vilken tolkningsram får dominera? I Sverige, som i en rad andra europeiska länder, kunde det ha varit berättelsen om växande klassklyftor, industriarbetsplatser som snabbt har försvunnit, offentliga nedskärningar i välfärden, friktionsfria svängdörrar mellan politiska och ekonomiska eliter och ökande motsättningar mellan centrum och periferi. Något av detta kom också på dagordningen i några debatter och SVTs valundersökning dokumenterade att välfärdens framtid rent

allmänt låg högt i väljarnas medvetande om ”de viktigaste frågorna”. Det kunde och borde i betydligt större utsträckning också ha gällt för klimatkrisens många och svåra utfordringar.

Traditionellt har välfärdsfrågor och reformer för social utjämning varit områden där vänstersidans partier, speciellt socialdemokratin, har haft ett politiskt saksägarskap. Valkampen 2018 visade att det saksägarkapet idag är kraftigt försvagat, trots aktiva försök från Vänsterpartiet att lyfta fram kampen mot klassklyftorna. Den ”röd-gröna” regeringen valde i det längsta att undvika alla förslag om större sociala reformer, inkluderat på integrationens område. Att säkra överskottet i statskassan framstod som Finansdepartementets väsentligaste uppgift. Parallellt fick nedläggningen av akutkirurgin och BB i Sollefteå symbolisera den inbitna och bristande mottagligheten för regioners sjukvårdsbehov och politiska argument. När Socialdemokratin i maj, pressad av bland annat Vänsterns opinionsmätningar, i någon mån ändrade profil och svängde tillbaka till en lite mer klassisk välfärdsprofil, så framstod också detta som halvhjärtat.

Det är i sådana situationer inramningen av problemen som tas upp får speciellt stor betydelse. Högerpopulismens vinkling och standardsvar är att invandrare och asylsökare är den viktigaste förklaringen till de brister som finns i välfärden, från sjukvårdsköer till pensionärsfattigdom. Sverige har släppt in för många av ”de andra”, och välfärdsstatens utmaningar måste därför lösas genom en restriktiv invandringspolitik. När flera partier (som Moderaterna och KD, och även i någon mån Socialdemokraterna) i hög grad adopterar samma typ av retorik, blir det utslagsgivande för vilken sorts samhällsdebatt som dominerar.

Inte heller sommarens torra och skogsbränder var tillräckliga för att sätta klimatkrisen på toppen av dagordningen. Det politiska minnet när det gäller klimatfrågor är tyvärr speciellt kort. När skogsbränderna var under kontroll, fick i stället de destruktiva bilbränderna i augusti, organiserade av små grupper av unga kriminella, symbolisera vad som är fel med Sverige. Att SVTs Uppdrag Granskning i upptakten till valet prioriterar sina resurser för att producera ett ytligt program om utrikesfödda och våldtäkter, vinklat i enlighet med SDs verklighetsbild, är helt i pakt med tidens anda.

Intet av detta kvalificerar sig för beteckningen ”ett avgörande ögonblick”. Episoderna i en valkamp som får stor betydelse är alltid del av en längre berättelse.

Bengt Johansson
Göteborgs universitet
Professor i journalistik och
masskommunikation

E-post: bengt.johansson@jmg.gu.se

Skandaler – bra nyheter i en klickekonomi?

I alla valrörelser finns det skandaler. Några flimrar snabbt förbi, andra definierar hela valrörelser. De flesta minns SVT:s valstugereportage från valsapurten 2002, där moderata politikerns främlingsfientliga uttalanden framför dold kamera bidrog till partiets färd neråt i opinionen. Datainträngingsskandalen 2006 hade liknande genomslag och effekt. Liberalerna gjorde intrång i Socialdemokraternas interna nätverk och partiledaren Lars Leijonborg fick ägna både tid och kraft åt att parera skandalen. Trots ihärdig krishantering tappade partiet några procent på valdagen.

Skandaler är farliga. De gör att kampanjen måste byta fokus från att propagera för den egna politiken till krishantering. Journalisterna vill inte längre fråga om politiska förslag utan biter sig fast med frågor om förtroende och avgångar. Politiska motståndare får en tacksam angreppspunkt och kan hävda att skandalen speglar en partikultur och inte beror på enskilda kandidaters misstag. I vågskålen ligger också väljarförtroende med risken för ett sämre utfall på valdagen. För den enskilde politikern finns det ännu fler problem. Positionen i partiet är hotad och kan utnyttjas av konkurrenter. Som om det inte räckte kanske grannar och bekanta slutar hälsa när skandalen briserat.

Skandaler har blivit vanligare i nyheterna de senaste decennierna. Kanske inte så konstigt eftersom de kombinerar journalistiska ideal om att granska med att fånga publikens intresse. Skandaler är spännande, vilket gör att de är bra nyheter i en klickekonomi.

Även om skandaler blivit ett vanligare inslag i valrörelserna går det fortfarande hitta exempel på i princip skandalfria valrörelser (2010). Till en början trodde jag att 2018 års valrörelse också skulle bli fri från skandaler. Men ju närmare valdagen vi kom, desto fler skandaler briserade. Vissa blev försöksballonger som aldrig lyfte medan andra flög både långt och länge.

Summerar vi skandalperspektiven i valrörelsen ska det till att börja vara osagt vilken skandalnivå valrörelsen 2018 hade. Det får vänta till efter nyår då Mediavalsundersökningarnas bok om valrörelsen släpps, då de mer systematiska analyserna är klara.

Men helt klart är det att skandalerna var fler och större än under valrörelsen 2010, då det nästan inte fanns några skandaler alls. Men de var inte lika centrala som 2002 och 2006 där skandaler definierade valrörelserna. Ska jag gissa var skandalnivån 2018 ungefär som 2014.

Årets valrörelseskandaler kretsade kring flera av de typer som forskningen lyft fram. Det handlade om makt, pengar och prat. Går man snabbt igenom valrörelsenyheterna de fyra sista veckorna finns det ett antal saker som fastnar mer än andra. En potentiell maktskandal var när DN avslöjade att försvarsminister Peter Hultqvist (s) hade en lobbyist som pressekreterare. Även om den hade potential lyfte den aldrig riktigt, inte minst beroende på att andra medier inte verkade särskilt

sugna på att hänga på. På samma sätt fick inte Expressens avslöjande om att miljöminister Isabella Lövin (mp) flög mycket och åkte första klass något riktigt fäste. Förklaringen till det var att hon togs i försvar av politiska motståndare, vilket är en dålig jordmån för skandaler. Hårdare bet Aftonbladets granskningar av politikerns reseräkningar. Den tyngsta politikern som tvingades bort var SD:s Stefan Jakobsson som låtit skattebetalarna stå för privata resor. Ekonomiska skandaler i Sverige handlar oftast om politiker som inte har koll på var gränserna går mellan privat och offentligt ifråga om representation och resor. Kvittojournalistiken gjorde med Aftonbladets granskningar därmed en comeback under 2018 års valrörelse. Men Sverigedemokraterna var inblandade i flera avslöjanden. Expressen gjorde en favorit i repris och publicerade vad partiets kandidater skrivit på sociala medier och liksom 2014 fick ett stort antal SD-kandidater fränsaga sig sin kandidatur. Men även Socialdemokraterna hamnade i blåsväder då felaktiga uppgifter spreds om Moderaternas och Sverigedemokraternas politik på sociala medier. Skandaler som bygger på vad som sägs och skrivs kallas i litteraturen för pratskandaler och har blivit allt vanligare. Men i valrörelsen stannade inte pratskandalerna vid vad som skrivits på sociala medier.

I valrörelsens slutspurt skapade Jimmie Åkesson alldeles egna pratskandaler genom att tappa humöret när han blev utsatt för en satir i P3 och uttrycka en önskan att lägga ner kanalen. När han dessutom inte ville välja mellan presidenterna Macron och Putin ökade kritikstormen ytterligare. Här visade sig ytterligare en skandalmekanism. Förutom att flera medier behöver hänga på blir skandalen svårare att hantera om kritiken från andra politiker blir omfattande. Då har journalisterna gott om bränsle för att elda på skandalen.

Skandaler som händer under valrörelsen är en sak, men man kan fundera på om skandaljournalistik som bygger på granskning av kandidater verkligen är den bästa valjournalistiken. Det är givetvis inte irrelevant att granska kandidaternasandel. Men visst kunde de flesta avslöjandena som gjordes i valrörelsen 2018 klarats av när listorna blev färdigställda i våras, inte mitt under brinnande valrörelse då väljarna framförallt ska orientera sig i partiernas förslag och vallöften. Men att journalistiken ska tidigarelägga sina kandidatgranskningar är kanske att be om för mycket, även om det skulle göra valrörelsen bättre ur ett demokratiteoretiskt perspektiv.

Orla Vigsö

Göteborgs universitet

Professor i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: orla.vigso@jmg.gu.se

Bränder, klimat och val

Sommaren 2018 karakteriserades av en ovanligt lång period med extrem värme och torka, samt en lång rad svårsläckta skogsbränder i alla delar av landet. Myndigheternas krisberedskap sattes på prov, och många ansåg att denna inte levde upp till samhällets krav. Ansvarig för en myndighet är i första hand generaldirektören eller motsvarande, men samtidigt är hen underställd det regleringsbrev som regeringen har gett myndigheten och den budget som riksdagen har beslutat om. Ansvaret är med andra ord delat, och ju längre bränderna fortgick och ju större omfattning de fick desto mer riktades kritiken mot den politiska nivån. Regeringen fick kritik för att inte ha avsatt tillräckligt med resurser, inte ha beordrat myndigheterna att planera sin insats bättre, och kanske värst av allt: att inte ha dragit lärdomar av den stora skogsbranden i Västmanland fyra år tidigare. Samtidigt rapporterade medierna om denna kritik och förutspådde att bränderna skulle kunna få betydelse för utfallet av valet 9 september.

Några veckor senare var det emellertid andra bränder som stal uppmärksamheten. På natten den 20 augusti sattes ett stort antal bilar i brand på olika platser i Västsverige. Uppemot 100 bilar skadades och gärningsmännen var maskerade ungdomar som verkade agera enligt en samordnad plan. Det ledde till spekulationer om högerextrema grupper inblandning, spekulationer som även vissa politiker bidrog till, men polisen var ganska snabb med att lägga skulden på kriminella ungdomar som redan var kända av polisen. Bränderna ledde till olika krav, där "hårdare tag" var det genomgående temat. Återigen spådde pressen att händelserna skulle kunna påverka utfallet av valet.

Men när valkampen gick in i slutspurtan var det inte kritiken av krisberedskapen och hanteringen eller bilbränderna som stod i centrum, det var däremot sambandet mellan det extrema sommarvädret och människans klimatpåverkan. Hur ska man se på sambandet mellan dessa händelser och valet?

När något negativt händer i samhället, utlöser det – genast eller efter en tid för att komma över chocken – en fråga om ansvarsfördelning. Det måste gå att lägga ett ansvar för att det blev som det blev, för att man inte förhindrade det som hände, eller för att resultaten blev som de blev. Detta kan ske på olika nivåer. I fallet med skogsbränderna skulle man kunna lägga skulden på släckningspersonalen eller på insatsledning, och den skulle då mest handla om inkompetens. Detta var det ingen som gjorde vad jag vet. Däremot gick man en nivå högre, till myndigheten, eller ännu ett steg högre, till de ansvariga politikerna (främst berörda ministrar). Vem man valde att lägga skulden på berodde i hög grad på ens egen agenda, det vill säga vilken inramning man ville ge händelserna. Att utkräva ansvar av en aktör (att attribuera ansvaret) är samtidigt att ge händelserna en tolkning som beskriver vilken typ av problem det är. Hade man, som det senare gjordes, pekat ut tågbolagen för att ha fortsatt köra med tåg med gnistskapande bromsar i knastertorra skogar, då hade ansvaret i

stället lagts på tågbolagen (och eventuellt Trafikverket för att inte ha styrt upp situationen). Nu blev det i stället en fråga, inte om hur bränderna startade, utan varför man inte kunde släcka dem tillräckligt fort. Därmed blev det också logiskt att kritiken riktades mot myndigheter och ministrar, men det var också tydligt att denna kritik – oberoende av dess faktiska innehåll – även tjänade ett politiskt syfte. Kritiken var helt enkelt hårdast från oppositionshåll.

Samma sak skedde med bilbränderna, så snart osäkerheten om gärningsmännens eventuella politiska motiv hade avfärdats. Bränderna blev en möjlighet för oppositionen att framställa de ansvariga som inkompetenta på olika sätt, och sig själva som bättre på att undvika att situationer som denna skulle uppstå.

Om man lyckas övertyga allmänheten om den placering av ansvar man pläderar för, beror på en mängd olika faktorer, t.ex. vilken typ av kris det handlar om, hur starka bevisen är, hur stor skadan blir och om den som pekas ut har en historia av liknande situationer bakom sig. Som man kan förstå handlar det i hög grad om tolkning av situationen (och tidigare situationer), och huruvida man anser att den anklagade rent faktiskt hade möjligheten att agera annorlunda och därmed minska krisens omfattning. Samtidigt spelar det en roll hur man bedömer den anklagande partens eget intresse i att lägga ansvaret på just de utpekade. I en situation där ett val står för dörren är det inte orimligt att anta att bedömningen av det egna intresset spelar en stor roll.

Men klimatkrisen då? Här är det mycket svårare att lägga ett ansvar på någon specifik politisk nivå eller myndighetsnivå. Det är ett systemansvar, det är befolkningen och samhället som sådant som bär ansvaret, och i sista instans kanske mänskligheten. Därmed pekas inga specifika organisationer eller personer ut som ansvariga och det blir också svårare att avvisa anklagelserna med hänvisning till ett eget intresse. Och då är det inte konstigt om det visar sig att det parti som får en politisk vinst av detta är Miljöpartiet, som inte har riktat sina anklagelser mot specifika partier, utan mot den samlade riksdagen och samhället i stort. Att de gjort detta samtidigt som de sitter i regeringen kan faktiskt befästa deras position som en sorts sakfrågeinriktad, snarare än maktinriktad, intern opposition i regeringen.

Olle Folke
Uppsala universitet
Lektor

E-post: olle.folke@statsvet.uu.se
Twitter: [@ollefolke](https://twitter.com/ollefolke)

Johanna Rickne
Stockholms universitet
Professor

E-post: johanna.rickne@sofi.su.se
Twitter: [@johannarickne](https://twitter.com/johannarickne)

Vi har en ny vallag. Vad blir konsekvenserna?

Inför valet 2018 har Sverige fått en ny vallag. Konsekvenserna av detta kan vara komplicerade att förstå, både för väljare och för forskare. Här sammanfattar vi de tre huvudsakliga förändringarna i den nya vallagen och diskuterar dess konsekvenser. Sammanfattningsvis ger den nya lagen en större samstämmighet mellan röstfördelningen och mandatfördelningen i riksdags- och kommunvalen. På kommunal nivå reduceras den fördel som den tidigare vallagen gav till stora partier. Inträde i kommunfullmäktige blir inte svårare för små partier, trots införandet av en fast småpartispärr.

1. Korrigering av utjämningsmandat på riksdagsnivå

Att vi överhuvudtaget har en ny vallag beror på valet 2010 då utjämningsmandat "inte räckte till" för riksdagsvalet, vilket gjorde att totalt fyra mandat (1,1 procent av mandaterna) hamnade hos "fel parti". Ett mandat kan "hamna fel" eftersom Sverige använder valkretsar. I varje valkrets kan det skilja mellan de odelbara mandaterna och ett visst partis röstandel. Dessa avvikelser läggs samman när mandaterna summeras över de olika avvikelsena. Om ett parti har genomgående tur eller otur i många valkretsar kan den sammanlagda avvikelsen mellan röstandel och mandatandel bli ganska stor. Därför jämnas stora avvikelser ut genom så kallade "utjämningsmandat", vilka gör att mandatfördelningen närmar sig valresultatet. Om det uppstår stora avvikelser i det första steget, alltså där mandat fördelas till valkretsar, behövs ett större antal utjämningsmandat för att korrigera. Under 2010 var utjämningsmandaten för få för att uppnå bästa möjliga samstämmighet.

I den nya lagen justeras talserien som används för att fördela mandat, samtidigt som antalet utjämningsmandat går från att vara fast till att vara flexibelt. Utjämningsmandaten kommer att tas från de fasta mandaterna vilket gör det praktiska genomförandet av metoden något krångligt. I praktiken är dock konsekvensen enkel. Fördelningen av mandat i riksdagen kommer att motsvara röstfördelningen i landet som helhet.

2. Införande av utjämningsmandat på kommunal nivå

Den utan tvekan mest betydelsefulla förändringen av den nya vallagen är införandet av utjämningsmandat på kommunal nivå i den tredjedel av kommunerna som har mer än en valkrets. På samma sätt som beskrivits ovan gör det att den genomsnittliga avvikelsen mellan mandatandelen och röstandelen minskar, och att en mindre andel av mandatfördelningen lämnas åt slumpen. Avsaknaden av utjämningsmandat i den gamla vallagen gav också en fördel för stora partier, vilket innebär att partier som Socialdemokraterna och Moderaterna i genomsnitt kommer att missgynnas av den nya vallagen.

Införandet av utjämningsmandat minskar sannolikheten för flera olyckliga situationer. Till exempel minskar sannolikheten att ett visst politiskt block vinner en majoritet av rösterna, men inte av mandaterna i kommunfullmäktige. Det

blir också mindre sannolikt att ett visst parti får en större eller mindre andel av mandaterna i kommunfullmäktige (d.v.s. av den politiska makten) än den röstandel de givits av väljarna.

Hur stora var de problem som förebyggs av utjämningsmandaten? Här kan vi använda data från tidigare val för att beräkna hur mandatfördelningen skulle ha sett ut under den nya vallagen. Mellan 1982 och 2006 innebar den gamla lagen att i genomsnitt 1,66 mandat (2,7 procent av mandaterna) hamnade hos "fel parti" i kommuner med mer än en valkrets. Rekordet i felplacerade mandat sattes i Stockholm 1991 då hela 8,9 procent av mandaterna hamnade hos fel parti.

Bristen på utjämningsmandat hade också stor betydelse för vilket block som fick majoritet. Vi kan få tre olika blockmajoriteter: vänstermajoritet (vänstern definieras som V och S), högermajoritet (Allianspartierna) eller odefinierad majoritet (inget block fick en egen majoritet). Mellan 1982 och 2006 i kommuner med mer än en valkrets hade den politiska majoriteten blivit annorlunda i 9,4 procent av fallen (57 totalt) om det funnits utjämningsmandat. Den stora vinnaren i det gamla systemet var vänsterblocket. I 24 kommuner hade de förlorat sin majoritet om det funnits utjämningsmandat, och i 9 hade de vunnit makten. Högerblocket skulle förlorat sin majoritet i 15 kommuner, och fått en majoritet i 11.

Samtidigt som det nya systemet kan förväntas ge färre tydliga majoriteter för både vänster- och högerblocket förväntas det ge fler odefinierade majoriteter. Det beror på att små lokala partier missgynnades i det gamla systemet. Att fördelen för stora partier tas bort har också konsekvensen att det blir ovanligare att ett parti får egen majoritet. Till exempel hade Socialdemokraterna förlorat sin egna majoritet i 20 kommuner om det funnits utjämningsmandat, samtidigt som de bara hade vunnit den i 2!

3. Fast småpartispärr i kommuner

En tredje förändring i vallagen är införandet av en fast småpartispärr på 2 procent i kommuner med 1 valkrets och 3 procent i kommuner i de med flera valkretsar. Värt att påpeka är att de kommuner som har en fullmäktige med 21 mandat kommer att få en implicit spärr på ungefär 3 procent.

Anledningen till att den fasta partispärren införs för är att kompensera för det faktum att den implicita småpartispärren sänks med införandet av utjämningsmandat. Det skulle kunna innebära att det blir ohanterligt många partier i kommunfullmäktige.

I det nya valsystemet kommer det dock inte att bli svårare för småpartier att komma in än i det gamla systemet. I det gamla systemet där en valkrets kunde ha max 31 mandat krävdes det (i genomsnitt) 2 procent av rösterna för att få 1 mandat. I kommuner med få mandat per valkrets var spärren ännu högre. Den enda situation under vilken småpartier får svårare att komma in är när deras röster är koncentrerade till en valkrets.

David Karlsson
Göteborgs universitet
Docent i offentlig förvaltning

E-post: david.karlsson@spa.gu.se
Twitter: @j davidkarlsson

Den kommunala parlamentarismens utmaningar 2014–2018

Under valperioden 2014–2018 föreslog Utredningen om en kommunallag för framtiden (SOU 2015:24) att den kommunala parlamentarismen borde stärkas genom att (på försök) införa en ny form av styre, där hela kommunstyrelsen utses av fullmäktiges majoritet. Även 2014 års demokratiutredning (SOU 2016:5) uttalade sitt stöd för detta förslag. Regeringen avfärdade dock dessa propäer och menade att förslaget hade ”oklara fördelar och klara tillämpningsproblem” och att det föreföll saknas intresse av att genomföra sådana försök (Prop. 2016/17:171). På den sista punkten har regeringen förmodligen rätt då resultat från både Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen och Riksdagsundersökningen visar att svenska politiker på olika politiska nivåer är skeptiska till reformer av denna typ. Men det är inte korrekt att förslaget skulle sakna fördelar – tvärtom finns ett stort behov av nya institutionella lösningar på de utmaningar som eskalerat under valperioden.

Vad är då poängen med parlamentarism? Parlamentarism är ett styrelseskick där det i ett val utses vinnare och förlorare: Vinnarna utgörs av majoriteten – eller en stark minoritet – i parlamentet som också får forma den exekutiva politiska makten (regeringen) under valperioden. Förlorarpartierna går i opposition. Väljarna kan därför utgå ifrån att regeringspartierna bär ansvar för de politiska beslut som fattats och för det sätt på vilket samhället styrs. Som demokratisk mekanism bidrar parlamentarismen därmed både till att tydliggöra var det politiska ansvaret ligger och till att producera valalternativ: Är väljarna nöjda kan de ge regeringspartierna nytt förtroende, är de missnöjda står oppositionspartierna till buds.

Formellt sett baseras den kommunala demokratin i Sverige inte på parlamentarism utan på principen om samlingsstyre. Kommunvalet producerar inga vinnare och förlorare utan samtliga partier som är stora nog tar plats i den politiska exekutivens organ, dvs. kommunstyrelser och nämnder. Ledamöterna i dessa organ har därtill formellt ett kollektivt ansvar för sina verksamheter inför fullmäktige. I ett system där alla partier har ansvar för allt är det svårt för väljarna att med valhandlingen påverka politiken genom att belöna och bestraffa olika partier.

Men riktigt så illa är det nu inte i praktiken: Bakom den formella ytan döljer sig ett system som på tvärs med lagens anda trots allt bygger på parlamentarismens principer. Efter valet bildas i kommunerna på informell grund ett styre bestående av ett eller flera partier som har ambitionen att regera. Styret tillsätter ordförandeposter i fullmäktige, styrelse och nämnder och anstränger sig för att hålla ihop under valperiodens gång, lägga gemensamma budgetar och stå för en gemensam politisk linje. Men någon fullvärdig parlamentarism är det inte fråga om: fullmäktige har ingen omröstning motsvarande statsministervalet i riksdagen, och inga mistroendeförklaringar är möjliga. Oppositionen sitter med

vid bordet när exekutiven möts och det kollektiva ansvaret är fortsatt en realitet.

En paradoxal utveckling har därmed uppstått där, å ena sidan, de parlamentariska principerna i kommunerna har stärkts under senare år: idealet om majoritetsstyre är numera dominerande och förutsättningarna för effektivt ansvarsutkrävande har stärkts. Å andra sidan har den tilltagande parti-fragmentiseringen medfört att det blivit allt svårare att bilda och hålla ihop styren. De traditionella blocken har försvagats. SD – som hittills stått utanför styrande majoriteter – har vuxit kraftigt, de lokala partierna blir inte färre och antalet politiska vildar är rekordmånga. Under mandatperioden har blocköverskridande lösningar för första gången blivit den vanligaste typen av styre i kommunerna. Minoritetsstyrena har blivit många fler, och tungan på vägen-partier utanför styret får ofta nyckelroller. Inte sällan fattas beslut om stora frågor, undantagsvis till och med budgeten, där partierna som står bakom är en annan konstellation än den styrande koalitionen.

Informaliteten i formeringen av kommunala styren har emellertid vissa fördelar: Det kan i komplexa lägen vara lättare att åstadkomma okonventionella men fungerande lösningar som behövs för att få ihop ett styre när formalia läggs åt sidan. Inga uppsplitande regeringskriser behöver uppstå när ett minoritetsstyre ibland går på pumpen. Men på minussidan finns den rättsosäkerhet som uppstår i avsaknad av formell kontrollmakt när olika aktörer inte följer de informella spelreglerna. Och bristen på formalisering gör att det kan råda oklarhet om vilka partier som egentligen ingår i styret – till och med för de inblandade politikerna.

Valperioden i Göteborg bär syn för sägen: här har en minoritetskoalition styrt, ett parti har hoppat av styret men deltar fortsatt i budgetsamarbetet; partier i styret har i sakfrågor gjort upp med oppositionen i strid med andra delar av koalitionen; i centrala frågor har oppositionen besegrat styret; ledande politiker har hoppat av sina partier och gått med i ett nytt utan att lämna sina poster i styrelse och nämnder. Till och med de mest politiskt insatta väljarna torde ha problem att reda ut vilka partier som är ansvariga för vilka politiska beslut i kommunen.

Konstitutionell konservatism har sina fördelar – att mixra med demokratis spelregler kan hota dess långsiktiga legitimitet. Men då ska man komma ihåg att parlamentarism – inte samlingsstyre – är den grundlagsfästa normen i Sverige där ”[folkstyrelsen] förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick” (RF 1:1). I tider när folkstyret sätts på prov av yttre och inre utmaningar finns det starka skäl att sluta upp bakom de demokratiska värdena i vår konstitution.

Per Oleskog Tryggvason

Göteborgs universitet

Doktorand vid institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

E-post: per.oleskog.tryggvason@som.gu.se

Opinionsundersökningarnas träffsäkerhet i 2018 års riksdagsval

Mediernas användning av opinionsundersökningar är aldrig så flitig som veckorna före ett riksdagsval. Under valrörelsens tre sista veckor genomförde de åtta kommersiella opinionsinstitut 36 publika mätningar om hur svenska folket tänkte rösta den 9:e september. Resultaten från dessa undersökningar har använts för att porträttera partier och deras ledare som vinnare och förlorare, legat till grund för spekulationer kring möjliga (eller omöjliga) regeringsbildningar och fungerat som beslutsunderlag för ett stort antal väljare huruvida de skulle rösta strategiskt eller med hjärtat.

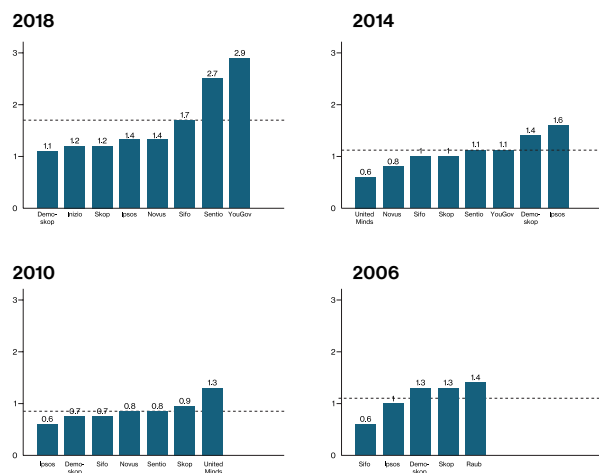
Men hur träffsäkra var 2018 års opinionsundersökningar? Vilka partier lyckades instituten pricka och vilka missade man? Samt hur stod sig institutens träffsäkerhet ur ett närhistoriskt perspektiv? Det är frågeställningarna som kommer besvaras i den här texten.

Som ett kollektiv lyckades opinionsinstitut 2018 något sämre än vad man gjort i de föregående tre valen. I institutens sistamätningar så var den genomsnittliga avvikelsen per parti för samtliga institut 1,6 procentenheter. Avvikelsen kan jämföras med 1,1 pe i valet 2006; 0,8 pe i valet 2010 och 1,1 pe i valet 2014. En stor del av anledningen till den något högre genomsnittliga avvikelsen står dock att finna i två historiskt stora missar hos opinionsinstitutet Sentio och YouGov. Snittavvikelser på 2,7 och 2,8 procentenheter per parti är siffror som vi inte varit i närheten av på årtionden. Bortser vi från de två avvikande instituten så var den genomsnittliga avvikelsen 1,3 procentenheter per parti, vilket är betydligt mer i linje med tidigare års träffsäkerhet. Det institut som kom närmast valresultatet med sin sistamätning var Demoskop med en medelavvikelse på 1,0 procentenhet per parti, tätt följt av Inizio (1,1 pe) och Skop (1,2 pe).

En diskussion som präglade debatten de fyra senaste åren har varit opinionsinstitutens oförmåga att pricka Sverigedemokraternas röststöd efter att samtliga institut underskattat partiet med mellan 0,2 och 4,9 procentenheter inför valet 2014. Inför årets val var det en rekordstor spridning i institutens SD-skattningar. Det skilde 8 procentenheter mellan instituten som hade lägst skattningar (Inizio och Ipsos med 16,8 procent) och institutet med högst skattning (YouGov 24,8 procent). Sverigedemokraternas röststöd landade på 17,5 procent och blev därmed ett av de partier som de etablerade instituten prickade in bäst. Sentio och YouGov hade däremot rekordstora överskattningar på 6,5 respektive 7,3 procentenheter.

Figur 2 visar också att det (likt tidigare år) fanns en systematik i att instituten missade partiernas väljarstöd åt samma håll. Det parti som underskattades mest var Socialdemokraterna. De fick lägre resultat i samtliga institutens sistamätningar jämfört med valresultatet. Det institut som kom närmast Socialdemokraternas valresultat var Demoskop, med en underskattning på -1,8 procentenheter och Sentio längst ifrån med -6,2. Ytterligare ett parti som underskattades av samtliga

Figur 1.

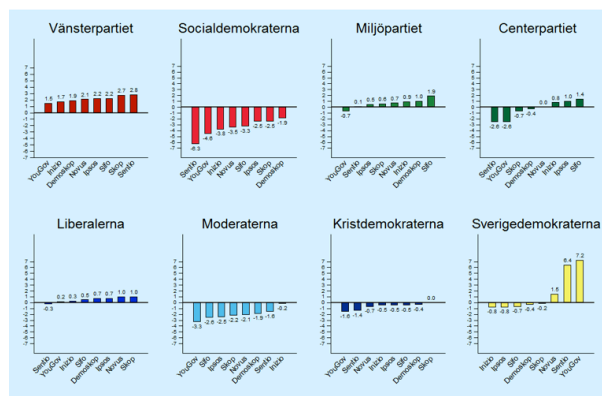
Kommentar: Grafen visar den genomsnittliga avvikelsen i procentenheter per parti i opinionsinstitutens sistamätningar inför riksdagsvalen 2006, 2010, 2014 och 2018. De sträckande linjerna representerar respektive års genomsnittliga avvikelse för samtliga institut. Den genomsnittliga avvikelsen är beräknad på 8 partier 2006, 9 partier 2010, 10 partier 2014 och 9 partier (FI+övriga partier) 2018.

institut, om än något mindre, var Moderaterna. Samtliga åtta institutens sistamätningar gav Moderaterna ett lägre resultat jämfört med deras valresultat. Lika systematiskt som institutet underskattade Socialdemokraterna och Moderaterna så överskattades Vänsterpartiets väljarstöd. De flesta mätningarna pekade på att Vänsterpartiet skulle få höga nio, eller över tio procent. Valresultatet slutade däremot på 8,0 och därmed överskattades de med mellan 1,4 (YouGov) och 2,7 procentenheter (Sentio).

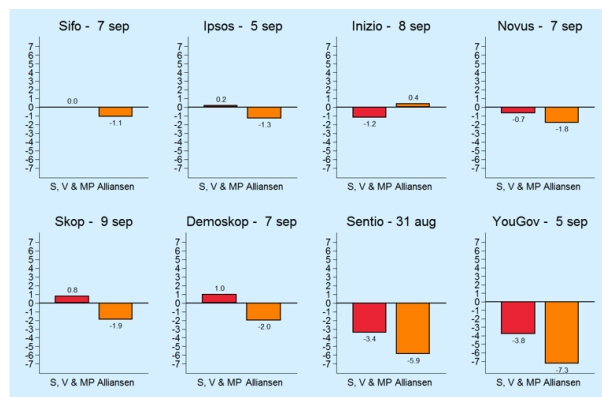
Faktum är att instituten hade fel åt samma håll för ytterligare tre partier, även om över- och underskattningarna här var relativt marginella. Liberalerna överskattades av sju och Miljöpartiet av sex institut, samtidigt gav sex institut Kristdemokraterna ett lägre stöd jämfört med deras valresultat.

Huruvida de systematiska underskattningarna av Socialdemokraterna och Moderaterna, och överskattningarna av Vänsterpartiet var ett resultat av sen väljarrörlighet och/eller felaktiga kalibreringar från opinionsinstitutens sida kommer säkert debatteras flitigt den närmaste tiden och förhoppningsvis besvaras i senare studier. Men faktum är att samma mönster har återkommit i tidigare års sistamätningar. Det är mer regel än undantag att instituten har fel åt samma håll. Inför valet 2014 så överskattades Vänsterpartiet i sju av åtta mätningar, samtidigt som Moderaterna underskattades i lika

Figur 2.

Figur 3. S, V och MP Alliansen

många. Ser vi på samtliga sistamätningar under perioden 2002 till 2018 så har Socialdemokraterna aldrig överskattats med mer än 1,1 procentenhet och fått lägre skattningar än valresultatet 29 av 34 mätningar.

Fokuserar vi istället på de traditionella blocken, Alliansen och de tre rödgröna partierna så var avvikelserna från valresultatet relativt små, med undantag för Sentio och YouGov. Alliansen underskattades i sju av åtta sistamätningar medans över och underskattningarna av de rödgröna var mer jämt fördelade mellan instituten.

Om vi ser till vilka institut som hade lägst blockavvikelse så visar det en till viss del omkullkastad rangordning jämfört med den genomsnittliga avvikelsen per parti. Sifo prickade blockfördelningen bäst med en genomsnittlig avvikelse på endast 0,55 procentenheter, tätt följd av Ipsos (0,65 pe) och Inizio (0,90 pe).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de etablerade instituten som (framförallt) använt sig av sannolikhetsurval, tillsammans med uppstickaren Inizio som använder sig av en icke-sannolikhetsbaserad panel, lyckats ungefär så väl som de brukar göra med att spegla partiernas röststöd med drygt en procentenhets miss per parti. Både block och partiavvikelsen är (om vi räknar bort de två avvikande instituten) i linje med hur träffsäkra mätningarna varit de senaste årtiondena och mycket imponerande ur ett internationellt perspektiv. Debatten om oförmågan att skatta Sverigedemokraterna är antagligen bordlagd för den här gången, men faktumet att man återigen systematiska underskattat de två största partierna lägger kanske en viss sordin på stämningen hos opinionsinstitutet.

Tommy Möller
Stockholms universitet
Proffessor i statsvetenskap

E-post: tommy.moller@statsvet.su.se

Mellan lättnad och besvikelse – om vikten av en berättelse även efter valet

Det paradoxala med 2018 års val är att tre av valets fyra segrarpartier var besvikna medan de tre förlorarpartierna var ganska nöjda. Det enda parti som gick framåt och som var riktigt nöjda är Kristdemokraterna. Månaden före valet låg partiet på nivåer som nästan inte var mätbara. Knappast någon hade då kunnat föreställa sig att partiet skulle gå fram 1,8 procentenheter och med god marginal klara spärrgränsen.

Den stora vinnaren var Sverigedemokraterna som ökade med 4,7 procentenheter. Dagen innan valet frågade jag en av Sverigedemokraternas förgrundsfigurer vad ett bra valresultat var. Svar: målet var "självklart" att bli största parti, vilket innebar runt 25 procent. Jag frågade då var gränsen gick för att det skulle bli dålig stämning på valvakan. Svar: 20 procent.

Centerpartiet kunde vända en nedåtgående trend efter två förlustval, och även om det fanns genuin glädje på partiets valvaker hade nog en och annan hade bespetsat sig på ett tvåsiffrigt valresultat. Under 2017 låg partiet runt 14-15 procent, enligt mätningarna.

Även inom Vänsterpartiet, som också befunnit sig på tvåsiffriga nivåer i mätningarna strax innan valet, fanns förhoppningar på ett betydligt större uppsving än det valresultat som de facto blev: 8 procent, en uppgång med 2,3 procentenheter.

Förhållandevis nöjda över valresultatet var däremot Liberalerna, som från en låg nivå ökade med en tiondels procentenhet. En lättnads suck infann sig över att den negativa trenden sedan succévalet 2002 hade bromsats upp, ja rentav vänt. Partiet hade dessutom legat farligt nära spärrgränsen i flera mätningar innan valet.

Lättade suckar hördes även i de båda största partierna. Inom socialdemokratin fanns farhågor att förlora positionen som största parti; vissa mätningar indikerade detta. Mätningarna pekade mot ett väsentligt sämre resultat än valresultatet, som trots att det var partiets sämsta sedan den allmänna rösträttens införande var oväntat bra.

Moderaterna backade 3,5 procentenheter och var valets största förlorare. Men partiledningen hade räknat med ett ännu sämre resultat och förberett sig på att bara vara riksdagens tredje största parti.

Miljöpartiet var på vippen att åka ur. Dagarna före valet florerade rykten om att partiet försökte förmå rödgröna väljare att stödresta på Miljöpartiet. Språkrören medgav öppet att det var ett kritiskt läge. Och när Vallokalundersökningen visade att partiet endast skulle få 4,2 procent låg panik i luften på Nalen, där Miljöpartiet höll valvaka. Vanligtvis brukar nämligen partiet ligga lägre i det slutgiltiga valresultatet än i Valu. Men till slut kunde även miljöpartisterna dra en lättnads suck.

Lärdomen av denna paradox är att kampen om tolkningsföreträde när det gäller hur ett resultat ska skrivas in i en berättelse är helt central för en partiledning. De tacktal partiledarna håller sent på valnatten kan vara bland de viktigaste talen de håller. Att på valnatten och under den närmaste tiden

därefter ta hand om efterbörderna av ett valresultat är således av största vikt.

Särskilt viktigt är det naturligtvis för förlorarna. För partiledare – särskilt sådana som vill behålla sin post – gäller det att gjuta mod i besvikna valarbetare, att få dem att sträcka på ryggarna. Det krävs retorik som ger motivation att fortsätta. Det kan handla om att partiet har en alldeles unik uppgift, som när Sverigedemokraternas Mattias Karlsson i sitt facebookinlägg skrev att "ödet" har utsett Sverigedemokraterna att vara en "skara patrioter" i en "existentiell kamp om vår kulturs och nations överlevnad". Inlägget har fått stor uppmärksamhet, betydligt större än de motsvarande ödesmätade uttalanden som de båda språkrören gjorde på Nalen om Miljöpartiets särskilda uppgift när det gäller det klimathot mänskligheten konfronterar.

För utomstående kan dylik retorik uppfattas som svulstig. Men den vänder sig inte till utomstående, vilket är viktigt att påpeka.

För de två största partierna har kampen om statsministerposten varit ovanligt viktig detta val, en kamp som gick in i fas två efter att vallokaler stängt. Att nå regeringsmakten är förvisso ett självklart mål för ett parti. Men inom dessa båda partier är målet av särskild dignitet eftersom de inom sig hårbärerar grupper med diametralt skilda uppfattningar om sådant som ideologi och strategiska vägval. Och regeringsinnehav sluter leden.

Båda partierna har därför efter valet försökt framstå som den mest legitima regeringsbildaren. Utan att nagelfara argumentens giltighet kan man konstatera att båda har anförut rimliga skäl till varför man bör få regera.

Möjligen med ett undantag. På Moderaternas valvaka trummades det lite oväntade budskapet in att statsministern enligt grundlagen var tvungen att avgå mot bakgrund av att valresultatet indikerade oklarhet kring frågan om regeringens parlamentariska ställning. Det var en långtgående – och felaktig – tolkning, baserad på några formuleringar i grundlagsutredningen som problematiserar villkoren för den obligatoriska statsministeromröstningen som från och med 2011 ska hållas i den nyvalda riksdagen utifall statsministern, som fått sitt mandat från den avgående riksdagen, väljer att sitta kvar. Det är förvisso parlamentariskt brukligt att en regering som lider nederlag i val väljer att avgå frivilligt, men för den händelse den inte gör det finns nu en institutionell mekanism som på ett enklare sätt än rätt att väcka misstroendeförklaring säkerställer att regeringen åtnjuter erforderligt stöd. Utredningens poäng var att denna mekanism förmodligen inte kommer att användas i de fall det är uppenbart att regeringen inte gör det eftersom den då troligen väljer att avgå redan efter valet.

Exemplet berättar något intressant om hur dagens partier fungerar. De är professionaliserade valmaskiner som är bättre på spinn än att tolka grundlagen.

Kapitel 2
Valkampanjen

Jan Olsson
Örebro universitet
Professor i statskunskap

E-post: jan.olsson@oru.se

En kritisk reflektion om medieskuggor, aktörsfokusering och preferenskamouflage

Vilka samhällsproblem som blir viktiga valfrågor och vilka som hamnar i bakgrunden är centralt för varje valrörelse och brukar få stor betydelse för valresultatet. De partier som lyckas få sina favoritfrågor i rampljuset har stora möjligheter att tränga igenom mediebruset och får ofta en något mer positiv behandling. Detta väcker också frågan om vad som inte uppmärksammas, varför så är fallet och vilka konsekvenserna kan bli.

I skuggan av heta valfrågor

Valrörelsen 2018 har varit innehållsrik med en mängd valta, utfrågningar och utspel. Det är knappast någon fråga som inte kommit upp på ett eller annat sätt, vilket ska ses mot bakgrund av många partier med olika ideologier samt ett allt mer komplext medielandskap. Trots detta hamnar många frågor i skuggan av några få heta valfrågor. Väljarnas fem viktigaste valfrågor i augusti enligt opinionsmätningar var sjukvården, skola och utbildning, invandring, lag och ordning samt miljön. Dessa frågor har länge varit viktiga samtidigt som några har stärkt sin ställning, t.ex. sjukvården i takt med att värdköerna har uppmärksammats alltmer i media och miljön mot bakgrund av sommarhetta och skogsbränder. Därutöver fick regeringsfrågan allt större uppmärksamhet i valrörelsens slutspurt.

I skuggan av dessa heta frågor har vi tunga områden som bostäder, jämlikhet, kultur, försvar och EU-frågor samt andra mer specifika frågor. Det finns ändå partier som har lyft "glömda" frågor, t.ex. Björklunds EU-profilering och Busch Thors återaktivering av kärnkraften. Risken är att man hamnar vid sidan av men lockelsen är att bli opinionsledande, vilket dock är svårt. Vilka samhällsproblem som blir valfrågor avgörs ju i ett kraftfält mellan partiernas valstrategier, medborgarnas värderingar och medias val av exponering. Plötsliga händelser under valrörelsen (het sommar, bilbränder, politikerkandaler) kan ställa allt på ända. Sakpolitisk skicklighet och tur är en bra kombination som i synnerhet har gällt för Miljöpartiet under denna valkampanj.

Aktörsfokusering och polarisering

Hur valrörelsens aktörer belyser och diskuterar politik innebär också att viktiga teman och perspektiv osynliggörs. Mediernas snäva aktörs- och frågefokusering gör att de ofta hamnar mycket nära partiernas egna strategier och berättelser och inte förmår att bredda diskussionen med alternativa perspektiv. Istället för frågor om vårdens kvalitet och finansieringsbehov blir det fokus på värdköer; istället för en samlad diskussion om skattepolitiken är det flygskatten som uppmärksammas. Partikonflikterna reproduceras i en rundgång mellan partier och journalister med ständiga opinionsmätningar som smörjmedel. Mer av samma sak, mindre av distanserad reflektion. Starka känslor framför nyansering. Ett illustrativt exempel: växande värdköer blir till berättelsen om en allmän värdkris i Sverige, samtidigt som OECDs omfattan-

de vårdranking nyligen placerade svensk vård i världsklass. Partipolitik och medielogik handlar förvisso om tillspetsning och polarisering, men vem ska orka ta ett seriöst ansvar för problematisering och nyansering?

Aktörsfokuseringen innebär att strukturella förhållanden och samhällstrender hamnar i bakgrunden. Valrörelsen handlar i huvudsak om vad politikerna vill, vad de har gjort eller inte gjort och vem som är ansvarig för olika brister. En politiker som försöker nyansera genom att peka på komplexa förhållanden eller en besvärlig samhällsutveckling kan mycket snabbt anklagas för att skylla ifrån sig och inte ta ansvar. För en samhällsforskare är den praktiserade kunskapssynen i valrörelsen ganska plågsam ibland. En utfrågningsskultur som går ut på att "sätta dit politiker" är tröttsam. Att utkräva ansvar av våra folkvalda är naturligtvis viktigt men så är också upplyst förståelse, inte minst i den tid vi lever i.

Preferenskamouflage

Vad vill partierna egentligen? För att hantera svåra opinionsdilemman använder partierna sig av vad jag kallar preferenskamouflage. Varje parti har starka preferenser som av olika skäl upplevs svåra att kommunicera offentligt. Känsliga preferenser tonar man istället ner, är tyst om eller förnekar. För att illustrera fenomenet låter vi några tentativa väljare tänka kritiskt:

- Egentligen vill väl Sverigedemokraterna kasta ut invandrargrupper som är svåra att assimilera.
- Moderaterna vill nog ha en välfärd finansierad av privata försäkringar för att kunna genomföra rejäla skattesänkningar.
- Kristdemokraterna önskar nog ett vårdnadsbidrag för att stärka familjen på förskolans bekostnad.
- Egentligen prioriterar nog Centern småföretagens intressen framför svåra klimatbeslut.
- Prioriterar inte Liberalerna valfriheten i skolan före insatser mot bostadssegregation?
- Socialdemokraterna vill väl egentligen bli av med alla vinster i välfärden.
- Miljöpartiet önskar nog att återställa den generösa migrationspolitiken från 2015.
- I valrörelsen vill Vänsterpartiet verka inom EU men egentligen vill de gå ur.

Preferenskamouflage är inget nytt, men politikerna har nog blivit skickligare på detta. Journalister och väljare försöker se bakom retoriken och det är viktigt för att kunna göra väl underbyggda val. Preferenskamouflage handlar om att försöka maximera röster, men också om att hantera motsättningar inom partierna, hålla dörren öppen för samarbete samt att inte avslöja mer långsiktiga ambitioner.

Sammanfattningsvis har medieskuggor, snäv aktörsfokusering och preferenskamouflage i hög grad färgat den svenska valrörelsen och har, tillsammans med alternativa fakta, twitter, botar m.m., försvagat möjligheterna för en upplyst förståelse. Detta problem är en allt större utmaning för vår demokrati.

Peter Esaiasson
Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: peter.esaiasson@pol.gu.se

Valkampanjer – från teknikaliserings till polycentrering

Det här handlar om historiska utvecklingslinjer i partiernas valkampanjer. Under de senaste hundra åren har mycket förändrats men mycket har också förblivit detsamma. Det beständiga består i grundförutsättningarna. Människor organiserar sig i partier för att påverka hur andra människor – väljarna – röstar i de politiska valen. En enkel sändar-mottagarmodell kan beskriva vad som händer under valkampanjerna: Partierna skickar budskap till väljarna genom direkta och indirekta kanaler. De *direkta* kanalerna består av personliga kontakter på gator och torg, på arbetsplatserna och i hemmet. De *indirekta* kanalerna består av kontakter via TV, radio, tidningar, broschyrer och (numera) sociala medier.

Förändringarna består för det första i vilka direkta och indirekta kanaler som används i vilken utsträckning (exempelvis var valmöten väsentliga inslag i partiernas kampanjer under 1920- och 1930-talen) och för det andra i vilken kontroll partierna har över innehållet som kommuniceras via kanalerna (exempelvis fanns det fram till 1970-talet ett nära samarbete mellan partierna och deras respektive pressorgan). När valkampanjerna förändras beror det vanligen på teknikutveckling eller på normförändringar. Exempel på teknikutveckling är att TV:n blev den viktigaste kampanjkanalen i samband med 1960 års val och att webb-TV har öppnat upp för en snabb och kontinuerlig medierad bevakning av partiernas kampanjer. Exempel på normdrivna förändringar är att rösträtten utvidgades inför 1911 och 1921 års andrakammarval (storleken på valmanskåren ökade) och att journalisterna mot slutet av 1960-talet steg fram som självständiga aktörer med anspråk på att bestämma över vilka budskap som skulle förmedlas till väljarna.

Med hjälp av denna begreppsapparat kan den historiska utvecklingen av partiernas valkampanjer sammanfattas i sex perioder:

Teknikalisering 1928-1944

Mellankrigstiden utgör partiorganisationernas guldålder, aldrig tidigare eller senare har de direkta kanalerna haft så stor betydelse för väljarnas röstning. Tekniksprången under perioden representerades av högtalarna som gjorde att människor hörde vad partirepresentanterna sa under massmötena, valfilmerna som gjorde att väljarna tyckte det var intressant att gå på mötena, och bilen som gjorde att partierna kunde transportera väljarna till vallokalen på valdagen (någon förtdröstning var inte tillåten).

Radiocentrering 1948-1958

Under en tioårsperiod var radion den viktigaste kanalen för partierna. Notera att partierna själva kontrollerade innehållet i valprogrammen; journalisterna på Sveriges Radio intog en passiv och strikt neutral hållning.

TV-centrering 1960-1964

TV-centreringen i början av 1960-talet illustrerar att vi bör skilja mellan mediets inflytande och journalisternas inflytan-

de. Under några korta år hade partierna kontroll över TV:s valrapportering (någon nyhetsbevakning var inte tillåten i Sveriges Radio/TV). Väljarna stannade hemma från mötena för att istället följa de speciella valprogrammen i TV.

Konkurrensskärpning 1968-1982

Konkurrensskärpningen yttrade sig i att journalisterna började påverka innehållet i informationen till väljarna i stället för att samarbeta med partierna (tidningarna) och förhålla sig neutrala (radio och TV).

Journalistdominans: 1985-1991

Det tydligaste tecknet på att journalisterna ytterligare stärkt sin ställning var den centrala position som Rapports 19.30 sändning hade under valrörelserna. När sändningen började var den stora frågan "Vad toppar de med idag?" I efterhand kan vi se att utvecklingen kulminerade i och med Miljövalet 1988. I just det valet var det i mycket hög grad journalisterna som bestämde ämnesinnehållet (sälldödens dominans är ingen myt).

Polycentrering 1994-

Med kommersiella TV-kanaler och med morgon-TV och andra innovationer finns det inte längre något självklart centrum för i valkampanjerna. Polycentrisk blir perioden eftersom den offentliga valdebatten förs på så många olika platser. Under den polycentriska perioden finns det inte längre någon naturlig fokuspunkt i valdebatten. Frågan är inte längre vad Rapport skall toppa med utan istället "Vad handlar valet om?".

Perioden liknar konkurrensskärpningsperioden (indirekta kanaler är viktigare än direkta och partierna har stark kontroll över sina organisationer) men skiljer sig i ett centralt avseende: partierna har bättre förutsättningar att utnyttja kanalerna för medierad, indirekt, kommunikation. Ett område för ökad kontroll baseras på webben och de möjligheter att gå förbi de etablerade medierna som utvecklats. Ett andra område är en konsekvens av att medialiseringen av politiken nu har gått så långt att partierna och partiledarna har lärt sig hur en nyhet skall presenteras och hur man skall svara på journalisternas frågor. I och med partiernas anpassning till mediernas sätt att gestalta världen har den journalistiska bevakningen kommit att ligga närmare de budskap som partierna vill förmedla till medborgarna.

Årets valkampanj skiljer sig från tidigare polycentriska kampanjer i det att valdebatten varit ovanligt fokuserad. Frågor om invandring, global uppvärmning, sjukvård samt lag och ordning har tagit en större andel av utrymmet än vad de viktigaste frågorna gjort i andra valkampanjer under den polycentriska perioden.

Min bedömning är att årets kampanj i ovanligt hög grad påverkats av två externa händelser tidigt under kampanjen: den varma sommaren med åtföljande skogsbränder och de samordnade bilbränderna. Om observationen stämmer kan vi förvänta oss att vi vid riksdagsvalet 2022 återigen kommer att undra vad valet egentligen handlar om.

Marie Grusell
Mittuniversitetet

Docent i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: marie.grusell@jmg.se

Twitter: [@mariegrusell](https://twitter.com/mariegrusell)

Arbetet med målgrupper blir allt viktigare

I det moderna informationssamhället finns ett överskott på information och ett underskott på uppmärksamhet, målgruppsanpassning är därför viktigt för att vara effektiv i sin kommunikation. Användandet av riktade budskap gentemot olika väljargrupper är dock inget nytt utan är ett beprövat grepp och en självklarhet för att nå ut till "rätt" väljare. Arbetet med målgruppsanalyser blir också allt viktigare i och med att väljargrupperna blir allt mer rörliga. Partierna behöver känna sina målgrupper för att kunna utforma sin kommunikation på ett bra/rätt sätt.

I årets valrörelse arbetade samtliga partier med olika typer av målgruppsanalyser, men arbetet med målgruppsanpassning varierade från parti till parti. Partier med större valkassa har av förklarliga skäl möjlighet att jobba mer fördjupat, men den tekniska utvecklingen har medfört att målgruppsundersökningar som förr kostade stora pengar i dag går att få tillgång till gratis, något som små partier gynnas av. På många sätt har introduktionen och användandet av sociala medier jämnat ut spelfältet mellan stora och små partier och den snabba tekniska utvecklingen har gjort det både lättare och billigare att genomföra olika typer av t.ex. väljarundersökningar.

Startpunkten i målgruppsarbetet är: Vilka kan tänkas rösta på oss? Frågor som sedan ligger till grund för arbetet är: vilka områden har partiet presterat bra i vid förra valet, vilka områden har partiet *inte* förutsättningar i, men kanske viktigast av allt vilka områden partiet har förutsättningar att prestera bra i, *men* underpresterar i nuläget? Ett viktigt verktyg i detta arbete är val.se som med sammanfattningar av valresultat och mandatfördelningar ger en kartläggning av vilka områden (på krets nivå) där partierna har varit starka/svaga i tidigare val. Utifrån dessa data kan man sedan urskilja både väljargrupper och geografiska områden som kan vara aktuella.

Andra metoder som används är tex. opinionsundersökningar, medieanalyser och omvärldsbevakning. En tydlig trend i årets valrörelse var användandet av opinionsundersökningar. Opinionsundersökningar har inte bara i syfte att mäta partisympatierna, utan är minst lika viktigt för att undersöka stöd i olika frågor och för att därefter underlätta olika strategiska val.

Partiernas kategoriseringar av målgrupper skiftar. Det kan vara mer specificerade som till exempel Miljöpartiet som fokuserar på kvinnor (unga och medelålders) och förstagångsväljare. Eller Kristdemokraterna som ser äldre och småbarnsföräldrar som ser sina primära målgrupper. Indelningen kan även vara mer "flytande". Vänsterpartiet som ser sina primära väljare som "de som vill ha jämlikhet" eller Socialdemokraterna som riktar in sig på "de som överväger rösta på S".

Genom att koncentrera sin kommunikation till utvalda målgrupper ökar partierna sina chanser att nå ut med sitt budskap. Men för att nå sina målgrupper där de är som mest mottagliga, måste man som nästa steg även arbeta strategiskt

med de kampanjverktyg och kommunikationskanaler som står till buds. För att kommunicera framgångsrikt gäller det att ha en bra och genomtänkt kampanj, men lika viktigt är att välja rätt kanal och form för kommunikation. Till stor del handlar det om att vara närvarande på en rad olika arenor. Grunden i arbetet handlar om att prioritera partiets budskap och rangordna dem i de olika väljargrupperna. Även om grundvärderingen i ett budskap är densamma, kan själva budskapet behöva utformas på olika sätt beroende på vilken kanal man använder. Det ultimata syftet med användandet av målgrupp är naturligtvis att vinna röster, men ett delmål kan även vara att skapa positiva uppfattningar om partiet.

För att kommunicera sina budskap har partierna olika verktyg att tillgå, såväl traditionella som "nya". De traditionella kanalerna som till exempel valaffischer, valstugor och partiledardebatter har fortfarande en stark ställning, men de sociala medieplattformarna har på kort tid utvecklats till att bli en viktig del i det svenska kampanjarbetet. Med digitala kommunikationskanaler kan partierna arbeta med tydligare målgruppsanpassning och riktade budskap till väl definierade väljargrupper. Genom att kommunicera med väljare direkt – och involvera dem på olika sätt i de egna kampanjerna – finns möjligheten att påverka människors uppfattningar om politik och samhällsfrågor utan att vara beroende av redigerande och tolkande nyhetsmedier.

Vid årets valrörelse var sociala medier ett verktyg som vilket annat *och* samtliga partier ansåg kanalen som en viktig plattform för att möta väljare. Sociala medier används som en kanal för att mobilisera potentiella väljare *och* för att nå ut till nya grupper av väljare, samt att väcka intresse för olika politiska aktiviteter. För partierna är det numera även självklart att köpa olika former av reklam på sociala medier. Även om sociala medier blivit en naturlig kanal att köpa reklam i är det inte helt utan komplikationer. I efterdyningarna av turbulensen kring det amerikanska presidentvalet och oron för utbredningen av *fake news* och *Dark ads* lanserade Facebook funktionen *View ads* (april 2018) som hade som syfte att öka transparensen genom att synliggöra annonsers hemvist och de målgrupper de riktats till. De svenska partierna beslöt även samtidigt att officiellt innehållsdeklarera sina reklamkampanjer i syfte att motverka oron för desinformation och påverkanskampanjer.

Jesper Enbom

Umeå universitet

Fil. Dr i kultur och medievetenskap

E-post: jesper.enbom@icloud.com

Micro-targeting och riktade budskap

Efter Donald Trumps presidentvalseger har stor uppmärksamhet riktats mot hur företaget Cambridge Analytica använt data, insamlade via personlighetstester på Facebook, för att urskilja målgrupper baserat på värderingar och personlighetsdrag. Kombinerat med exempelvis kön, ålder och bostadsort ska dessa data sedan ha använts för att skraddarsy politiska annonser. Flera bedömare har ifrågasatt hur betydelsefullt och framgångsrikt Cambridge Analytica verkligen varit, men det sätt som de arbetade på visar ändå på hur valkampanjer under det senaste decenniet alltmer kommit att utvecklas gentemot micro-targeting.

Micro-targeting innebär i korthet att använda olika former av data och analyser av denna för att skraddarsy och sprida budskap till olika delar av väljarkåren. Kanalerna för dessa budskap kan vara direktreklam, dörrknackning, telefonsamtal eller sociala medier. Detta sätt att bedriva politisk kommunikation anknyter till det som brukar kallas ”mjuk övervakning”, det vill säga när vi som medborgare mer eller mindre frivilligt delar med oss uppgifter om oss själva till exempelvis företag, intresseorganisationer eller partier, samt hur det bidrar till att omforma vårt samhälle.

Tillämpningen av micro-targeting i valkampanjer har framförallt vuxit fram i USA och så gott som alla vetenskapliga studier skildrar amerikanska förhållanden. Även om micro-targeting i Sverige inte kommer i närheten av det som görs i USA så är det tydligt att det har blivit allt viktigare även här. En viktig skillnad är att Sverige, i form av dataskyddsförordningen har betydligt striktare lagar vad gäller användning och lagring av personuppgifter. Trots det finns det även i Sverige olika sätt att urskilja olika målgrupper och väljarsegment.

För det första så finns valresultat nedbrutna på enskilda valdistrikt hos Valmyndigheten, samt statistik hos SCB om bland annat valdeltagande kopplat till kön, ålder, inkomst och civilstånd. Vidare använder partierna sina egna medlemsregister, även om betydelsen av dessa minskat i takt med att andelen partimedlemmar minskat. Ytterligare ett sätt att nå specifika segment är genom medlemskap i närstående organisationer som exempelvis fackföreningar, företagsammanslutningar eller frikyrkor. Betydelsen av denna typ av allierade organisationer har också minskat över tid på grund av lägre anslutningsgrad.

I takt med att mer traditionella sätt att nå väljare minskat i betydelse, parallellt med den medieteknologiska utvecklingen, har nya vägar öppnats upp för partierna. Inte minst handlar det om att få in de data som människor lämnar ifrån sig via sina aktiviteter på partiernas hemsidor och på sociala medier. Genom användningen av annonsverktyg som nätjätarna Google och Facebook tillhandahåller kan partierna både lära sig mer om de som besöker deras sajter, men också identifiera målgrupper med liknande drag som besökarna. I denna valrörelse har detta märkts i form av politiska annonser på sociala medier skraddarsydda för mycket specifika målgrupper

– exempelvis en omdiskuterad socialdemokratisk annons som riktade sig till de som besökt Centerpartiets och Liberalernas hemsidor. Vidare märks det i form av att partierna anställer allt fler för att sprida budskap digitalt, samtidigt som de även anlitar PR-byråer som är experter på digitalt arbete. Partierna har också etablerat arbetssätt för att också få medlemmar och potentiella väljare att sprida partiernas budskap på sociala medier.

En överblick över 2018 års svenska valrörelse visar, i likhet med tidigare forskning i USA, på att micro-targeting inte enbart handlar om digital kommunikation. Även mer traditionella sätt att bedriva valrörelser som dörrknackning och telefonuppringning har fått en ökad betydelse. Dessa verksamheter har organiserats på lite olika sätt i olika partier men med det gemensamt att väljarkontaktarna riktats in på speciellt utvalda segment. Denna del av valrörelsen kräver fler partiarbetare eller att partiet har en förmåga att locka till sig en stor grupp volontärer.

Sammantaget innebär utvecklingen mot en mer sofistikerad politisk micro-targeting alltså att partierna kommer att behöva resurser både till att anställa fler partiarbetare och utveckla en förmåga att engagera och entusiasmera medlemmar. En utveckling som redan inträffat men som kan komma att förstärkas är att partierna försöker göra det mer attraktivt att bli medlem. Det kan exempelvis ske genom förenklade ansökningsprocesser och kraftiga rabatter på medlemsavgiften för nya medlemmar. Samtidigt är det tydligt att svenska partier arbetar mer medvetet för att få in donationer. Dessa fyller inte bara syftet att förstärka de ekonomiska resurserna utan genererar även data om sympatisörer även om den stora majoriteten av dem som donerar pengar rimligtvis också är medlemmar.

Avslutningsvis kan sägas att framväxten av politisk micro-targeting kan leda till såväl möjligheter som utmaningar ur demokratisk synvinkel. Insamlingen och analyseringen av data kan leda till en politik närmare medborgarna och deras behov, men det kan även innebära att det skapas en gräzon vad gäller personuppgifter, samt en ökad makt för partieliter.

Detta sätt att bedriva valkampanjer kan komma att innebära ett större gräsrotsengagemang men också en ökad cynism kring den politiska processen. Frågan är också om politisk micro-targeting bidrar till en ökad polarisering eftersom kampanjerna riktas in mer på att mobilisera troliga väljargrupper än att försöka övertyga motståndare. Dessutom är det ofta de partier eller kandidater som intar en tydlig ståndpunkt som lyckas uppnå störst engagemang och entusiasm. Micro-targeting kan alltså vara en del av förklaringen till nedgången för kandidater och partier som försökt ställa sig i politikens mittfära såväl i USA som i Europa.

Nicklas Håkansson

Göteborgs universitet

Docent i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: nicklas.hakansson@img.gu.se

Twitter: @nhakansson

En kampanjkanalernas dinosaurie?

Det finns ett medium som partierna råder över och som de nyttjat i valkampanjerna under hela den demokratiska eran: *valaffischerna*. I sin typiska form handlar det om papper som klistras på plywoodskivor och som med frivilligas ansträngningar sätts upp runt om i våra offentliga rum. Men trots att väljarna tycker relativt bra om affischerna i jämförelse med andra kampanjinslag förekommer mycket kritik. De är intetsägande och skräpar mest ner, heter det. Så hur kan affischerna motivera sin plats i partiernas kampanjbudgetar? Varför finns de fortfarande när det finns så många fler kanaler till väljarna? Och hur ska man förstå deras budskap?

Tänker vi att affischerna ska omvända eller värva nya skavor av väljare är vi fel ute. Det är svårt att isolera effekter av en enskild kampanjkanal, men det är osannolikt att affischer har stora effekter på åsikter och partival. Däremot fyller de ett antal andra funktioner för partierna, som sannolikt förklarar att de finns kvar i val efter val.

Signalfunktionen är betydelsefull. Affischerna påminner om att det nu är val och att vårt parti och våra kandidater finns och ställer upp. Att bygga partiets – och dess prominenta företrädares – image finns också med i kalkylen. *Imagefunktionen* bör ses som en del av en mer långsiktig strategi som förstås inte stannar vid valen. Slutligen är det inte oviktigt att affiseringen fyller en *identitetsfunktion*. Den ger partiaktiva ett tillfälle att handgripligen och tillsammans agera genom att sätta upp sitt partis budskap vid gator och utmed vägar.

Valaffischerna har genom åren ändrats en hel del. Några av de mest framträdande förändringarna följer av valkampanjernas allmänna professionalisering. På 1990-talet accelererade partiernas användning av – ofta externa – specialister inom PR och reklam. Ett uttryck för professionaliseringen är att kampanjernas teman samordnas i ökande utsträckning. Att affischerna personifieras genom starkt fokus på partiledare är ett annat fenomen som kan kopplas till såväl professionalisering som anpassning till mediernas logik. Ytterligare ett drag är att valaffischerna mer och mer utformats med produktreklamens estetik och uttryck som förebild. Att låna från kommersiell reklam är förstås inget nytt. Många tecknare som utförde partiernas affischer under tidigt 1900-tal arbetade också med reklam för vermouth, tandkräm och Samarin. Men dagens affischer som produceras av personer tränade inom reklamyrken har i högre grad internaliserat reklamuttrycken i både text och bild. Ett kännetecken för affischer av denna karaktär är medvetet mångtydiga budskap, ofta med inslag av humor och referenser till populärkultur. För betraktaren är det ofta inte omedelbart klart att det är politik det handlar om.

Affischerna modell 2018 går relativt lätt att tolka i ljuset av de breda förändringarna ovan. Att partiledarna exponeras och därmed personifierar sina partier är närmast självklart. Det gäller även det parti som tydligast har motsatt sig koncentration på ledare, låt vara att MP-språkrören har en mindre framträdande affischroll än många andra partiledare. Både

Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna sprider fokus på flera ledande gestalter. Men i flertalet partier utgör partiledarna navet i affischkampanjerna.

Sverigedemokraternas serie bilder på kända och okända partiföreträdare i ljusa fritidsskåder, tillsammans med texten "SD 2018", utgör typexempel på de reklamnära valaffischerna. Med sin totala avsaknad av politiska budskap är imagefunktionen den centrala. Partiet vill ge en mjuk och positiv bild av sig självt som ett parti för vanligt folk. Samtidigt är effekten att för den oinvigde är det omöjligt att skilja affischerna från bilderna i postorderfirmornas klädkataloger.

Affischer kräver korta budskap, och ett sätt att utnyttja det snäva utrymmet är att jobba med motsatspar mellan det onda nuläget/andras politik och de goda värdena/vår politik. Exempelvis använder V i årets val understrykningar för att uppnå effekten ("skatteflykt", skolutflykt"), men andra partier såsom L har liknande teman ("chatta eller fatta"). Det är framför allt i dessa kontrastbudskap som den så omtalade negativiteten i kampanjerna gör sig gällande. Dagens valaffischer är dock sällan ett forum för mer direkta angrepp på politiska motståndare.

Återkommande på affischerna är också de så kallade *valensfrågorna*: i sig okontroversiella idéer som ingen rimligen har något emot, men som signalerar värden man prioriterar, och gärna vill förknippas som bärare av. "Trygghet" (bl a C och S) samt "ordning och reda" (S, M och SD) är 2018 års särskilt märkbara valensfrågor.

Alla nämnda affischbudskap går att tolka som uttryck för politiska strategier. Att SD vill visa att man är ett vanligt parti med vanliga – och vänliga – företrädare hör till deras långsiktiga plan. Att M vill visa på en tuff ledare med hårdare tag mot brott är också förstäligt utifrån det politiska läget och viljan att markera distans från tidigare förd politik. Men det går också att förstå dessa partiers affisivering utifrån professionaliseringens konsekvenser.

Kanske tröttnar partierna på affiseringen framöver och gör sig av med kampanjernas dinosaurier. Det krävs mycket fotfolk för att driva affischkampanjer som dessutom utsätts för ständiga sabotage. Men affischerna är måhända segare än vi tror. Att de nu flyttat in på nätet och delas i digital form och kommenteras i sociala medier vittnar om att affischerna kan ges en ny plats i snabba och föränderliga kanaler. Och frågan är vilket parti som först vill dumpa ett hundraårigt kampanjredskap.

Jonas Harvard

Mittuniversitetet

Docent i historia

E-post: jonas.harvard@miun.se

Twitter: [@jonasharvard](https://twitter.com/jonasharvard)

Politik på plats: Jakten på autenticitet och de fysiska mötenas revansch

Valet 2018 visar att de fysiska mötenas roll i svensk politik är fortsatt stark. Trots allt tal om digitala kampanjer, och trots det faktum att merparten av de svenska väljarna nyttjar sociala medier, fick de fysiska mötena 2018 vad som kan kallas en revansch. En bidragande faktor var att MSB, Myndigheten för samhällsberedskap, gick ut och varnade för risken för manipulation och så kallade påverkansoperationer i digitala kanaler. Fysiska möten framställdes då som tryggare källor till politisk information. Denna offentligt sanktionerade misstro mot den digitala opinionsbildningens trovärdighet stärkte bilden av att de fysiska mötesplatserna stod för autenticitet. En annan anledning till längtan efter fysisk påtaglighet kan vara växande digital trötthet. Användarstatistiken antyder att slö-scrollning har ersatt aktivt engagemang i många digitala kanaler.

Partierna själva betonar också gärna vikten av möten ansikte mot ansikte. För vart år ökar ambitionsnivån på dörrknackningskampanjerna och 2018 var inget undantag. Socialdemokraterna stoltserar med att de genomfört 1,7 miljoner samtal och i valrörelsens upptakt beskrev Moderaterna dörrknackning som en "överlägsen metod att komma väljarna nära". Traditionella kampanjmetoder som utomhusaffischering blir ett annat sätt att skapa fysisk närvaro i stadsbilden, samtidigt som arbetet med affischering anses stärka sammanhållningen internt i partierna.

En fysisk mötesform som 2018 ökat kraftigt är gatudemonstrationen, med eller utan tillhörande marsch. Uppgifter från polismyndighetens uppföljningssystem för perioden januari till augusti under valåren 2006–2018, visar att det inför detta val gjorts flera ansökningar om att hålla demonstrationer eller politiskt möte än tidigare. År 2006 var det 162 ärenden som rörde demonstration eller sammankomst på allmän plats. 2010 var det 131 stycken men 2014 hade antalet ärenden ökat till 293. Under 2018 har antalet ärenden som gäller demonstrationer mer än fördubblats till över 600. Oavsett vilka faktorer som ligger bakom ökningen, en mobilisering av extrema grupper eller den nationella summan av etablerade partiers satsningar på fysiska manifestationer, visar statistiken att demonstrationen som politisk uttrycksform är allt annat än utdöd.

I historiskt perspektiv är det offentliga rummet ur-platsen för politikens utövande. Antikens torg – agora – står i forskningens teorier som den ultimata symbolen för det fria utbytet av idéer. På torget möttes olika röster och politiska viljor fysiskt. I svensk historia kan vi peka på kyrkbacken som politiskt forum, reformbanketterna under 1800-talet eller arbetarrörelsens stora majdemonstrationer som exempel på detta. De fysiska manifestationerna har med medialiseringen med tiden fått en dubbel roll, dels som faktiskt möte, dels som nyhetsanledning i mediernas bevakning. Den senare funktionen kan i vissa fall ha varit den viktigare, och idag utformas offentliga möten under valrörelsen för att bli så

medialt intressanta som möjligt. Den gamla sanningen att en mötestalare via medierapporteringen når en mångdubbelt större publik gäller fortfarande.

En annan fysisk manifestation som återkommer under valår är valstugan. Årets mediebevakning har uppmärksammat valstugornas varierande form och design, där stugor gjorda av lastcontainrar framställdes som en nyhet. Från 2002 minns vi valstugeskandalen där valarbetare intervjuades med dolda mikrofoner. Detta år har inte bjudit på någon motsvarande specialhändelse relaterad just till valstugorna, men i medierna har såväl valstugor som torgmöten ändå figurerat flitigt. Enligt mediedatabaser publicerades 2014 under valrörelsens slutskede, från augusti fram till valdagen, omkring 1000 artiklar om valstugor. 2018 publicerades motsvarande period 1300 artiklar. 2014 skrevs samma period närmare 1700 artiklar om torgmöten, ett antal som upprepades 2018. Siffrorna i sig är mindre viktiga än poängen att de fysiska mötesplatserna fortsatt engagerar.

I DEMICOM:s valkampanjundersökning 2018 ligger annars kampanjansvarigas skattning av valstugornas betydelse något lägre än tidigare år. Partiernas genomsnitt på en femgradig skala ligger 2018 på 3,1, mot 4,1 både 2010 och 2014. Valstugornas relativa bidrag i mixen av kampanjaktiviteter är inte längre unikt, men de har en fortsatt stark ställning.

Årets uppvärdering av de fysiska mötesplatserna behöver inte innebära att den digitala opinionsbildningen tappat mark eller slutat att växa. Tvärtom. Partierna satsar stort, och det på goda grunder. Däremot kan det vara så att de digitala medierna effektiviserat organiseringen av och ökat uppslutningen på fysiska möten. Därigenom bidrar digitala redskap till en vitalisering av traditionella opinionsuttryck i det fysiska rummet. Denna organisatoriska roll har berörts av forskning kring aktivism som occupy-rörelsen och andra mer eller mindre spontana opinionsrörelser. Här får kritiken mot digitala bubblor och ekokammare en ny relief. Sociala medier kanske bidrar till en begränsning av människors nyhetsdiät och exponering för alternativa åsikter, men digitala verktyg kan också underlätta för just dessa intressegrupper att organisera sig och göra sina röster hörda i etablerade demokratiska kanaler.

I det politiska samtalet är olika medieformer och uttryck komplementära. 2018 års valrörelse signalerar att de fysiska mötena fått en förnyad status förknippad med autenticitet, äkthet och närvaro. Ser vi rentav tecken på en materiell vändning i den politiska kommunikationen?

Jesper Strömbäck

Göteborgs universitet

Professor i journalistik och
politisk kommunikation

E-post: jesper.stromback@jmg.gu.se

Twitter: [@jesperstromback](https://twitter.com/jesperstromback)

(S)trategiska (M)isstag bäddade för (SD)

Redan innan alla röster var räknade påbörjades en debatt om vinnare och förlorare i valet. En sak råder det dock inget tvivel om, och det är att Sverigedemokraterna tillhör valets vinnare. De gick inte fram lika mycket som en del hoppades och andra befarade, men de gick fram mer än något annat parti. En viktig förklaring handlar om att både Socialdemokraterna och Moderaterna gjorde strategiska misstag, vilka bäddade för Sverigedemokraterna.

Inom politisk kommunikation är det en etablerad sanning att valrörelser i hög grad handlar om en flerdimensionell kamp om opinionen. I det sammanhanget utgörs två av de viktigaste dimensionerna av kampen om dagordningen och kampen om gestaltningarna. Lite förenklat handlar kampen om dagordningen om vilka frågor som ska stå i centrum för den politiska debatten och mediernas bevakning. Normalt sett gynnas ett politiskt parti ju mer den politiska debatten och mediernas bevakning handlar om frågor som partiet "äger", det vill säga frågor som det har profilerat sig i och där de har ett stort förtroende bland väljarna. Förklaringen till varför kampen om dagordningen är så viktig är att det finns samband mellan vilka frågor debatten och mediernas bevakning handlar om och såväl vilka frågor som väljarna tycker är viktiga som vilka frågor de utgår från när de tar ställning till vilket parti de ska rösta på.

Kampen om gestaltningarna handlar lite förenklat om hur verkligheten eller olika företeelser i verkligheten, inklusive olika politiska förslag och aktörer, gestaltas och framställs. Att gestalta innebär i det sammanhanget att välja och framhålla vissa aspekter av en företeelse, en fråga, ett förslag eller en aktör i den politiska kommunikationen. Det kan exempelvis ske genom val av ord, formuleringar och bilder, men också genom att selektivt välja vissa fakta. Det kan också ske genom att bortse från fakta som talar emot den gestaltning ett parti driver. Ur ett strategiskt perspektiv handlar kampen om gestaltningarna om att försöka framställa olika aspekter av verkligheten på ett sätt som får den egna politiken att framstå som lösningen på de problem som finns på dagordningen. Förklaringen till varför kampen om gestaltningarna är så viktig är att det finns samband mellan hur medier och politiska aktörer gestaltar olika aspekter av verkligheten och hur människor uppfattar verkligheten.

Det sista ett parti borde göra under en valrörelse är därför att fokusera på frågor som andra partier äger och att bekräfta de gestaltningar av den frågan som andra partier driver. Ändå var det precis detta som Socialdemokraterna och Moderaterna gjorde under "den långa valrörelsen" (året före valdagen) när de diskuterade invandring och integration. Inte nog med att Socialdemokraterna och Moderaterna återkommande lyfte fram frågan om invandring och integration och därmed befäste dess position på dagordningen: de gestaltade också invandringen som problematisk och integrationen som misslyckad.

Därmed spelade de Sverigedemokraterna rakt i händer-

na. För Sverigedemokraterna finns det ingen fråga de hellre pratar om än invandring, och i princip inget samhällsproblem som de inte härleder till invandringen och vad de anser är den misslyckade integrationen. Deras gestaltningar av invandring handlar konsekvent om att invandring är ett problem för Sverige – ibland ekonomiskt, ibland socialt, ibland kulturellt, men alltid ett problem – och att integrationen är misslyckad.

Så länge bara Sverigedemokraterna drev frågan om invandring och gestaltade den som ett problem fick det ett begränsat genomslag i den breda samhällsdebatten, och länge valde de mer etablerade partierna att framhålla hur invandring bidrar till att utveckla Sverige eller att lyfta fram både de problem och de möjligheter som invandring medför. Detta förändrades efter den dramatiska hösten 2015, och successivt har Socialdemokraterna och Moderaterna skärpt både politiken och retoriken.

Det strategiska syftet tycks ha varit att stoppa tappet till eller vinna tillbaka väljare som har gått till Sverigedemokraterna och att visa att man "tar människors oro på allvar" (detta trots att forskning visar att fler är oroade för "ökad främlingsfientlighet" än för "ökad antal flyktingar"). Effekten har dock snarast varit den motsatta. Genom att allt oftare gestalta invandring som ett problem och anpassa sig till Sverigedemokraternas retorik har Socialdemokraterna och Moderaterna istället legitimerat Sverigedemokraterna och deras problemgestaltningar av invandring. Det har i sin tur möjliggjort för Sverigedemokraterna att hävda att de har haft rätt hela tiden och att flytta fram sina positioner ytterligare. Faktum är att det inte finns något exempel på att etablerade partier, genom att anpassa sig till vad som kan kallas invandringsfientliga högerpopulistiska partier, har lyckats stoppa deras framväxt. Istället har sådana anpassningar bidragit till att förskjuta hela debatten i den riktning som de invandringsfientliga högerpopulistiska partierna har önskat.

Detta borde Socialdemokraterna och Moderaterna ha vetat om – men de agerade som om de inte gjorde det. Däri ligger deras strategiska misstag. Om frågan om invandring och integration hade legat högre på dagordningen också under "den korta valrörelsen" (månaden före valdagen) hade de troligen förlorat ännu mer medan Sverigedemokraterna hade vunnit ännu fler röster. Folk väljer sällan kopiorna om de kan välja originalet.

Malena Rosén Sundström

Lunds universitet

Lektor i statsvetenskap

E-post: malena.rosen_sundstrom@svet.lu.se

Miljöpartiets valkampanj

Sommaren 2018 präglades av extremvärme, torka och skogsbränder. Oavsett om just sommarens väder var ett utslag av pågående klimatförändringar eller inte, så har det visat oss vad som kan vänta med ett varmare klimat. För ett parti med klimatfrågan högst på agendan kan man krasst konstatera att detta bidrog till ett lyft. Opinionsundersökningar visade att miljö- och klimatfrågorna seglade upp de sista månaderna före valet och tillhörde de frågor väljarna ansåg vara allra viktigast. Miljöpartiet gick också uppåt i opinionsundersökningarna: efter en längre tid kring fyraprocentstrecket ökade partiets stöd framåt valet. Hettan, torkan och bränderna fick därmed något av den effekt såldöden hade i valet 1988, då Miljöpartiet för första gången klarade riksdagsspärren.

Efter valet 2014 menade den dåvarande partisekreteraren att partiet "tappade bort miljöfrågan" i en spretig valkampanj. 2018 var man desto tydligare, med valslogan: "Nu. Klimatet kan inte vänta." Det fanns inga tveksamheter om att detta var den för Miljöpartiet helt överordnade frågan.

"Jag önskar att det aldrig hade behövts ett Miljöparti", skrev språkröret Isabella Lövin i en debattartikel. Hon menade att Miljöpartiet länge försökt undvika att framstå som alarmistiskt, och därför snarast underdrivit det hot som klimatförändringarna leder till, men att det nu var dags att ta detta "existentiella hot mot mänskligheten" på allvar. Artikelns fick på sina håll kritik för att vara just alarmistisk, men innehållet fick också forskningsmässigt understöd då miljöforskaren Johan Rockström vid samma tidpunkt gick ut med forskning som pekade på att vissa platser på jorden kan komma att bli obebodliga på grund av klimatförändringar.

Utöver klimathotet i sig gjorde partiet utspel i en rad andra frågor, med koppling till detta, såsom matproduktion och krisberedskap. I spåren av skogsbränderna uppmanade språkrören tillsammans med andra gröna partier från Norden till ett starkt nordiskt samarbete kring krisberedskap, och i Almedalstalet argumenterade Lövin för att Sveriges självförsörjningsnivå måste öka från dagens 50 procent till 80 procent. En osäkrare värld innebär osäkrare matimporter: "Mat växer inte på Ica". Budskapet var att de extrema väderhändelserna visar på behovet av ett hållbart jordbruk och större svensk matproduktion. Partiet lanserade även förslag om skatt på importerat kött producerat med antibiotika. Miljöpartiet har sina starkaste fästen i storstäderna, och betoningen av det svenska jordbrukets roll – med tydlig kopplingen till klimatet – kan ses som ett försök att nå ut till fler väljare på glesbygden.

Med Isabella Lövin som partiets frontfigur i klimatfrågan var hon den mest synliga av de två språkrören i valrörelsen. Hon var dessutom en av de partiledare som ökade mest i mätningar av väljarnas förtroende för partiledarna: i augusti fick hon sin högsta notering sedan tillträdet som språkrör i maj 2016. Att klimatfrågan inte bara är det Lövin helst pratar om, utan också behärskar allra bäst, framgick tydligt under

valkampanjen. Trots detta intog Lövin fortfarande sistaplatsen i förtroendemätningen (17 procent), precis efter språkrörskollegan Gustav Fridolin (18 procent).

Inför förra valet arbetade partiet hårt med att profilera sig inom skolfrågan, med Fridolin som talesperson. I årets valkampanj syntes det betydligt mindre av denna fråga – efter fyra år med miljöpartistisk ledning av utbildningsdepartementet. Kanske berodde det på att Fridolin, liksom sina företrädare på utbildningsministerposten, fått erfara att det tar lång tid att gå från införande av förändringar till effekt. Bland de utspel som partiet gjorde på skolområdet fanns anställning på 50 procent för lärarstuderande, med 100 procent betalning. Dessutom gav man ett löfte om satsning på förskolan, med mest pengar till utsatta områden.

Ett politikområde som partiet tydligare lyfte i den här valrörelsen var psykisk ohälsa: "rätt att må bra" var ett av partiets åtta huvudområden inför valet. Bland de mer konkreta satsningar partiet ville göra var att ta bort köerna inom barn- och ungdomspsykiatri. Ytterligare ett av de åtta områdena som märktes under valrörelsen var tågtrafiken, med förslag om en nollvision för tågstrul och förenkling för tågresor ut i Europa.

En av partiets traditionella hjärtefrågor är migration, en fråga som har orsakat stort skav i regeringssamarbetet med Socialdemokraterna. I valmanifestet gjorde Miljöpartiet klart att det vill återgå till en "öppen och human flyktingpolitik", genom att värna asylrätten, ge full rätt till familjeåterförening och föra in permanenta uppehållstillstånd. De svåra kompromisserna om flyktingpolitiken i regeringsställning har kostat på, och förklarar åtminstone en del av partiets stora medlemsförlust och opinionsnedgång under mandatperioden.

Med medvind i ryggen på valrörelsens upplöppsraka behövde Miljöpartiet inte längre känna hotet om fyraprocentsspärren flåsa i nacken. Den omtalade "bronsmatchen" från 2014 – när Miljöpartiet tävlade mot Sverigedemokraterna om att bli tredje största parti – var dock inget partiet siktade på i denna valrörelse. Istället handlade det om att fokusera hårt på de prioriterade sakfrågorna, och få tillbaka så många som möjligt av de väljare som tröttnade på kompromisserna med Socialdemokraterna. Och kanske locka en och annan glesbygdsbo.

Jimmy Vulovic

Lunds universitet

Fil. Dr Litteraturvetenskap

E-post: jimmyvulovic@me.com

Historia i den politiska kampen

En ram påverkar hur vi förstår det som ramas in. Ett fotografi får ett annat uttryck då du skiftar från vit till svart ram. Ungefär som känslan i en text kan skifta beroende på vilken rubrik den får. En berättelses inramning kan därför vara minst lika viktig som själva berättelsen. I alla fall för den som vill analysera och förstå det som berättas. Även vår historieskrivning påverkas av hur den ramas in. Faktum är att det ofta är just på det viset som historia omvandlas till propaganda.

Sex veckor innan valdagen släppte den socialkonservativa och till Sverigedemokraterna kopplade sajten Samtiden en film med titeln Ett folk. Ett parti. Den presenterades som en dokumentärfilm om Socialdemokraternas mörka historia. Några av ämnena i filmen är (1) att socialdemokratin tidigt, redan från 1920-talet, propagerade för rasbiologi, (2) att partiet under det andra världskriget förrådade de nordiska grannländernas kamp mot nazismen genom eftergiftspolitik gentemot Nazityskland samt (3) att det höga priset för socialdemokraternas välfärdsstat var bland annat tvångssteriliseringar och grymma medicinska experiment.

För den som är någorlunda bevandrad i svensk 1900-tals-historia är socialdemokraternas roll i samtliga dessa exempel väl känd. Flera historiska studier och journalistiska verk har visat att socialdemokratin bär ett ansvar. Inget av det förvånar alltså den historiskt bevandrade. Det som i så fall förvånar mer är att partiet i filmens vinklade berättande så ensamt pekats ut som ansvarigt, exempelvis för inrättandet av Rasbiologiska institutet i Uppsala och den eftergiftspolitik som var en samlingsregerings verk (förvisso ledd av Per Albin Hansson).

Det finns med andra ord en hel del information och viktiga källor som utelämnas i den så kallade dokumentärfilmen. Utelämnandena är också det som mest påtagligt avslöjar filmen som propaganda, klädd i dokumentärfilmgenrens och historieskrivningens skrud. Ensidighet är som bekant ett av propagandakommunikationens tydligaste kännetecken. Ingen propagandist, i alla fall ingen skicklig, intar ett problematiserande och nyanserat förhållningssätt till det budskap som ska förmedlas. Den saken skiljer propagandisten från både historieskrivaren och journalisten, då dessa är som bäst.

En samvetsgrann historiker låter dessutom historia förbli historia. Det är med andra ord de historiska händelserna i en given historisk kontext som är centrala. I den politiska propagandans historia finns det emellertid rikligt med exempel på den direkta motsatsen, alltså att historiska händelser plockas upp bara i syfte att med dem belysa eller argumentera för något som sker i samtiden. Säg den krigshetsande propagandist som inte relaterar till det egna folkets tidigare oförrätter, eller de ärorika segrarna för den delen, enbart för att med dessa historiska exempel locka framtida soldater till strid.

Nu är förstas filmen Ett folk. Ett parti inte krigshetsande. Inte på det sättet i alla fall. Samtidigt är den producerad och distribuerad under en valrörelse, som ju också är ett slags strid. Och filmmakarna vet mycket väl hur historia enkelt,

nästan obemärkt, kan föras in i samtiden. Ett exempel är hur tidningen Aftonbladet används som källa. Under andra världskriget var den protysk. I dess spalter fanns då tydliga ställningstaganden för Nazityskland. Genom att använda tidningen som källa men samtidigt underlåta att tala om att den då inte ägdes av arbetarrörelsen, låter man passivt och associativt historien färgas av vår egen tid där ju Aftonbladet är kopplad till LO och socialdemokratin.

Ytterligare ett exempel på hur filmen transporterar in historien i vår samtid finns i inramningen. Den inleds med ett intervjuklipp där Socialdemokraternas partiledare Stefan Löfven uttalar sig om Sverigedemokraterna: "Och det är i grunden ett rasistiskt parti med nazistiska rötter också. Det bara är så. Vi måste vara tydliga med vilket parti Sverigedemokraterna är." Resten av den en timme och fyrtiofem minuter långa och hårt vinklade gestaltningen av socialdemokraternas mindre stolta historia ses alltså i ljuset av det uttalandet. Stefan Löfven får även den tveksamma äran att i slutet av filmen, alltså i skuggan av rasbiologi och tvångssteriliseringar, uttala att det bara är arbetarrörelsen som alltid har stått upp för människors lika värde.

Så varför? Ett uppenbart svar på varför filmen har producerats är det slags den som sa det han var det-logik som den bygger på. Minns att socialdemokraterna under lång tid gärna har påmint om Sverigedemokraternas mörka historia, för att på så vis skrämja arbetarväljare som kanske har övervägt att rösta på partiet. Så genom att lyfta ut även arbetarrörelsens mörker i ljuset, hoppas Samtiden helt enkelt att pratet om tveksamma rötter ska upphöra.

Samtidigt är det något med filmen som vittnar om större ambitioner än så. Det har att göra med det storslagna i att överhuvudtaget göra den, för den kan inte ha varit billig. Istället för att låta sig nöjas med att i debatter och tidningar påtala socialdemokraternas ansvar för en del historiska hemskheter. Filmen säger: "Se vad Socialdemokraterna har gjort mot vanligt folk, de har mätt och rasbiologiskt värderat er, de har tvångssteriliserat er, de har svikit era modiga grannländer, kallat er rasister, samtidigt som de har påstått sig företräda er". För att en ny herre ska kunna inta täppan måste den gamla kastas i gruset. Helst på ett storslaget vis.

Mikael Sundström

Lunds universitet

Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: mikael.sundstrom@svet.lu.se

Centerpartiets valrörelse

Inför valet 2006 agerade centerledaren Maud Olofsson barnmorska för Allians för Sverige – en nymodighet i svensk politik som tvärt ryckte mattan under fötterna på den traditionella socialdemokratiska kritiken att de borgerliga inte kunde samsas och därför inte utgjorde ett regeringsdugligt alternativ. Just Centerpartiet hade särskilt ofta pekats ut som en opålitlig partner eftersom det sega kärnkraftsmotståndet rimmade illa med övriga allianspartiers energipolitik – så till den grad att det tidigare hade knäckt borgerligt regeringssamarbete.

Om man nu skulle kunna övertyga väljarna att den nya alliansen verkligen kunde regera tillsammans så var det tvunget att få bukt med oenigheten om kärnkraften. Även om det betingade ett högt politiskt pris, så bestämde sig Olofsson för att även denna närmast existentiella centerfråga fick underkastas allianssamarbetet, som i och med detta blev en stabil och framgångsrik utmanare om makten.

2018 års valrörelse var den första sedan allianssamarbetet inleddes där partiet påtagligt avvek från övriga allianskamrater i en höjprofilerad fråga – migrationspolitiken. Centerpartiets relativt frikostiga linje och kopplade hårdföra ton gentemot Sverigedemokraterna har givit opinionsmässiga framgångar. Många borgerliga väljare, i synnerhet kvinnor, som önskat en relativt tillåtande migrationspolitik har hos Centerpartiet hittat en naturlig hemvist, och partiet har under mandatperioden vuxit i storlek – enstaka mätningar har registrerat uppemot 14 procents stöd.

Samtidigt återvände dock spöket från förr: misstänksamhet från övriga allianspartier och i förlängningen deras väljare. Inte minst på sociala medier har inflytelserika anhängare av andra borgerliga partier betraktat Centerpartiet med påtaglig misstro. Migrationsfrågans känsliga natur – den riskerade trots allt att påverka synen på själva regeringsdugligheten – påkallade en viss försiktighet. Det låg inte i något allianspartis intresse att innan valet officiellt konfrontera det faktum att viss jämkning måste ske om de skulle hamna i regeringsbildande ställning; allra minst för Centerpartiet som riskerade att förlora desillusionerade väljare till andra partier.

Delvis som en följd av detta så var Alliansen som företerelse inte alls lika starkt markerad i årets valrörelse. De fyra allianspartierna poängterade återkommande att man vill regera tillsammans, och man höll en artig ton mot varandra i olika debatter, men någon tät och framför allt heltäckande programförklaring syntes inte till.

Den här balansgången gjorde 2018 års valkampanj betydligt mer komplicerad kommunikationsmässigt än tidigare. I synnerhet två saker har dock gjort Centerpartiet bättre rustat än tidigare att hantera sådana intrikata problem, och båda hänger ihop med det interna utvecklingsarbete som skett under Annie Lööf.

För det första så har partiorganisationen, och kanske i synnerhet kommunikationsarbetet, professionaliserats. Lokala

företrädare har inför detta val haft lättare att snabbt få tag i kunniga informationsansvariga utan att behöva jaga den i valtider hårt trängda centrala partistaben. Kommunikationsfloran har beskrivits så att centrala budskap lättare har nått fram utan att drunkna i olika lokala initiativ, och när lokala initiativ ändå behövt pushas så har det funnits hjälp att få för att passa in dem i en enhetlig kommunikationsmodell. Det här har betydelse, för väljare har inför tidigare val ofta haft svårt att identifiera vad, om något, som kännetecknar just Centerpartistisk politik. Ett undantag och fortsatt brist är möjligen arbetet med sociala medier där undersökningar under valrörelsen har indikerat att partiet misslyckats att få ordentlig spridning på postade inlägg.

För det andra så har man kunnat skörda frukterna av det så omskrivna idéprogramarbetet 2012/2013. Under detta arbete sjönk partiet ordentligt i opinionen, och låg stundom under fyraprocentsspärren. Men arbetet strömlinjeformade den tidigare något spretande politiken, och gav stadga åt en "frihetlig" (uttrycket är det som Centerpartister själva föredrar) politisk grundhållning. Verkligt hårdföra motståndare till den sortens politik har sannolikt lämnat partiet (eller har omprövat sin hållning), och nya partiaktiva har anslutit när den "frihetliga" hållningen har varit en premiss snarare än något omtvistat. Det betyder att förslag om t.ex. relativt öppna gränser lätt kunnat kopplas till en brett accepterad ideologisk grundhållning inom partiet. Att slippa att behöva oroa sig för internt motstånd är alltid något en partiledning uppskattar, men i synnerhet gäller detta under valrörelser där medieintresse naturligt koncentreras till upplevda sprickor och oenigheter inom de olika partierna.

När Annie Lööf valdes till partiledare 2011 så talades det mycket om hur hennes mediala färdigheter skulle få henne att "gå igenom rutan", och på så vis omedelbart attrahera nya väljare. Som alla som sett filmen *The Ring* känner till, så är det dock inte självklart något odelat positivt att kunna gå igenom rutan – budskapet man för med sig till andra sidan TV-skärmen betyder kärvt uttryckt en hel del. Det väntade opinionslyftet uteblev till mångas besvikelse, och partiet fick bara 6,1 procent av rösterna år 2014 – det näst sämsta resultatet någonsin. Men långt borta från TV-kamerorna sattes alltså ett djupgående organisatoriskt utvecklingsarbete igång, och detta föga omskrivna interna arbete etablerade alltså en hållbar och effektiv plattform inför 2018 års val.

Årets val var en väljarmässig framgång. Den stora utmaningen är vad som händer om och när partiets hållning i migrationspolitiken måste genomgå slitande kompromisser med övriga allianspartier. Partiet har en historia som pragmatiskt problemlösande – men hur de nyinhösta väljarna reagerar är en helt annan historia.

Magnus Hagevi
Linnéuniversitetet
Professor i statsvetenskap

E-post: magnus.hagevi@lnu.se

Twitter: [@mhagevi](https://twitter.com/mhagevi)

Den gudomliga debuten

Guds återkomst proklamerades ofta i samhällsdebatten. Att frågor kopplade till religion fick en ovanligt framträdande plats i 2018 års valrörelse kanske därför inte var förvånande. Det var dock inte en gudomlig återkomst i årets valrörelse, eftersom religion tagit mycket liten plats i tidigare svenska valkampanjer. Snarare gjorde Gud debut i svensk valrörelse.

Religion i valrörelsen

Kristdemokraterna brukar vara positiva till religionsutövning, men föreslog nu ett förbud mot muslimska böneutrop. Förslaget stöddes av Sverigedemokraterna samtidigt som många moderater tvivlade på om det var bra med böneutrop i Sverige. I flera partiers valmanifest varnades också för religiös extremism i form av islamism. Samtidigt framhöll Moderaterna, Vänsterpartiet, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet på olika sätt i sina respektive valmanifest vikten av att verka för individens religiösa frihet och mot diskriminering av religiösa personer. Socialdemokraterna och Vänsterpartiet ville förbjuda alla konfessionella friskolor. Sverigedemokraterna, Liberalerna och senare också Moderaterna nöjde sig med att vilja stoppa nyetablering av konfessionella friskolor i kombination med en hårdare granskning av dem.

En stor andel av invandrarna är muslimer och de är ofta mer religiösa än de som fötts i Sverige. I valrörelsen har därför religion använts som ett verktyg i migrationsfrågan och konflikten mellan libertära och auktoritära värderingar. Debatten om konfessionella friskolor är ett exempel på detta.

Konfessionella friskolor

En kritik mot konfessionella friskolor har varit att de leder till ökad segregering. Detta ifrågasattes bland annat utifrån att endast några promille av grundskolans elever gick på en muslimsk friskola. Förslaget om etableringsstopp för konfessionella friskolor var enligt Liberalernas Jan Björklund riktat mot muslimska friskolor eftersom han trodde att många nya konfessionella friskolor skulle vara muslimska. Sverigedemokraternas skolpolitiska talesperson Stefan Jakobsson uppgav att partiet ville införa hårdare granskning av skolor som "inte följer att utbildningen skall grundas på icke konfessionell grund samt västerländska kristna värderingar". Tillsammans med LO kritiserade Socialdemokraterna konfessionella friskolor och framhöll också religion i sig som ett problem. "Det är ingen rättighet att pådyvla våra barn föräldrars trosuppfattning. Vi ska inte ha religiösa friskolor", uppgav LO:s ordförande Karl-Bertil Thorwaldsson på sociala medier.

Kristna väljare

Även om Gud gjorde debut i valrörelsen är religion inte någon ny faktor i svensk demokrati. Fredagen 21 september 2018 firar svensk demokrati 170 år eftersom allmän och lika rösträtt för kvinnor och män användes för första gången när en grupp baptister beslöt att bilda den första fria församlingen i Sverige

1848. Utan frikyrkoväljarna skulle religionens betydelse för väljarnas röstning vara mycket liten. Fram till 1970-talet var Liberalerna – då Folkpartiet – det stora frikyrkopartiet. I samband med Kristdemokraternas inval i riksdagen fick detta parti motsvarande dominerande position.

Religionens roll i årets valrörelse kan för många vara överraskande. Svenskarna brukar beskrivas som ett av världens mest sekulariserade folk. Ändå besöker över en halv miljon svenskar gudstjänst regelbundet (minst en gång i månaden). Gudstjänstfirare är alltså ingen liten väljargrupp. Nästan halva befolkningen uppger sig tro på Gud och ungefär lika många identifierar sig som kristna. Även om privatreligiositet till en begränsad del kan kopplas till politik så krävs oftast en mer regelbunden koppling till organiserad religion för att väljarnas röstning ska påverkas. Enligt min forskning kvarstår effekten av religiositet på röstning efter kontroll av social position.

Så länge väljarnas gudstjänstbesök har undersökts har kyrkfolket tenderat att rösta på borgerliga partier. Enligt min forskning har denna tendens försvagats under senare tid. Kristdemokraterna har haft en speciell position bland gudstjänstbesökande väljare sedan 1991, speciellt bland frikyrkomedlemmar. Senast i riksdagsvalet 2002 uppgav 70 procent av de regelbundna frikyrkobesökarna att de röstade på Kristdemokraterna. Sedan dess har stödet för Kristdemokraterna minskat bland frikyrkoväljarna.

Inför riksdagsvalet 2018 sände opinionsundersökningar om kyrkoväljarnas partisympatier (bland annat en presenterad i tidningen Dagen) kalla kärar nerför flera kristdemokraters ryggrader. Endast var tionde väljare som brukade besöka gudstjänster uppgav sig sympatisera med Kristdemokraterna och lite drygt var fjärde frikyrkoväljare uppgav det samma. Bland frikyrkoväljarna ökade istället stödet för i stort sett alla andra partier än Kristdemokraterna. Kristdemokraterna tycktes gå mot ett katastrofval bland sina kärnväljare samtidigt som partiet såg ut att vara fast förankrad under fyraprocentsspärren till riksdagen.

Under valrörelsen inträffade ett kristdemokratiskt mirakel. Förtroendesiffrorna för partiledaren Ebba Busch Thor sköt i höjden, enligt SVT Valu gillade relativt många väljare Kristdemokraternas politik i vård och omsorg och kanske tillkom några taktikröstare. I den allmänna framgången hittade en stor del av kyrkfolket tillbaka till Kristdemokraterna. Enligt SVT Valu röstade en fjärdedel av de regelbundna gudstjänstbesökarna på Kristdemokraterna och blev återigen näst största parti i denna väljargrupp.

Muslimska väljare

När svenska muslimer – ungefär tre procent av väljarna – uttryckt sina partisympatier har tre fjärdedelar stött rödgröna partier. De flesta muslimer – ungefär 60 procent – föredrar Socialdemokraterna. När detta skrivs finns inga tillgängliga data om muslimers röstning i valet 2018, men det går att konstatera att denna väljargrupps röstning är stabil över tid.

Lars Nord
Mittuniversitetet

Professor i politisk kommunikation

E-post: lars.nord@miun.se

Twitter: [@larswnord](https://twitter.com/larswnord)

Den nya valrörelsen

I juli brann de svenska skogarna och sommaren var rekordvarm. I valet tre månader senare var det Sverigedemokraterna som gick mest framåt. I valdebatten var lag och ordning och hårdare tag på mångas läppar, men Moderaterna som länge ägt frågan gick mest tillbaka. Det var inte helt lätt att förstå hur årets valrörelse och valresultat egentligen hängde ihop.

Möjligen har det att göra med en både föråldrad och förenklad syn på vad som faktiskt utmärker svenska valrörelser. Det finns tämligen djupt rotade föreställningar om att en valrörelse både ska kunna definieras efter de politiska frågor som diskuteras, och efter de politiska arenor på vilka dessa frågor diskuteras. Studier i politisk kommunikation bygger ofta på förmågan att analysera väljarnas värderingar av olika samhällsfrågors vikt, och på möjligheten att granska vilka kommunikationskanaler som spelar störst roll för att förmedla verklighetsbilder av det politiska skeendet.

Därför är det så praktiskt och enkelt – och måhända en smula nostalgiskt – att påminna om miljövalet 1988, då en helt ny fråga hamnade högst på den politiska dagordningen och ledde ett nytt parti in i riksdagen. Eller erinra sig valet 2002, då ett enskilt tv-program med dold mikrofon avslöjade politiskt hyckleri i valstugorna och satte sin prägel på den valrörelsens sista skälvanande dagar. Valrörelser var nu inte bättre förr, men valkampanjens logik var möjligen enklare att förstå. Ingenting talar dock för en tillbakagång till en tid med dominerande valfrågor och dominerande medier. Den moderna valrörelsen handlar nämligen inte om någonting speciellt, men den utspelar sig samtidigt i princip överallt. Den är ständigt närvarande, men vad gäller särskilda kännetecken märkligt frånvarande.

Bilden över de politiska frågornas plats i valdebatten blev ganska lik nätjätten Amazons affärsidé med lite av varje och mycket av allt i "den långa svansen". Om något ska sägas ha dominerat debatten var det i stället själva valkampanjen, debatter, dueller och utfrågningar samt det aktuella opinionsläget. Fråga efter fråga betades systematiskt av när partiledarna möttes i allt fler medier, men utan att någonting särskilt fäste och satte sin prägel på fortsättningen. Familjeveckan kom och gick. Vårdköerna likaså.

Det har sagts att det allra viktigaste för att vinna val är att tala om ekonomin och jobben hela tiden. Det gällde knappast valrörelsen 2018 då dessa frågor spelade en mycket undanskymd roll. Det samma gällde bostadspolitiken – av många ansedd som en av de viktigaste framtidsfrågorna – och försvaret. I andra delar av "Snabbtänkt" noteras också hur skola, äldreomsorg, utrikesfrågor och offentlig sektor aldrig riktigt kom in i debatten.

Samtidigt fanns fler chanser än någonsin att ta plats. Det återstår att mäta den exakta uppmärksamheten valet fick i medierna, men mycket talar för att det politiska innehållet i traditionella nyhetsmedier, online-nyheter och sociala medier överträffade den senaste valrörelsen för fyra år sedan. Alla

ledande nationella medier hade egna partiledarutfrågningar/ intervjuer och de flesta också egna partiledardebatter och/ eller dueller. I många fall omgärdades dessa program av såväl spekulativa uppsnack före debatten som av omedelbara analyser och "highlights" efteråt i ett slags politikens sportstudio. Till saken hör att varje redaktion hade sina egna frågeställningar, sina egna uppföljningar och kom med sina egna avslöjanden. Det var dock sällan som någon enskild nyhet fick totalt genomslag. På de sociala medierna var fragmenteringen ännu mer påtaglig.

Åtskilliga eftervalsanalyser och publicistklubbsdebatter har genom åren spekulerat kring om det har varit partierna eller medierna som "satt" den politiska dagordningen. Det är ett spørsmål som med åren blivit allt svårare att besvara. Frågan är i stället om begreppet dagordning i singularis längre är relevant i en tid då många mediedagordningar existerar parallellt i traditionella medier, alternativa medier och sociala medier – och där den dominerande gestaltningen av politiken inte längre är exklusivt förbehållen den professionella nyhetsjournalistiken.

Det finns en idealbild av hur den politiska kommunikationen i valrörelsen bör vara. Dagens verklighet skiljer sig i grundläggande avseenden rätt rejält från den. Väljarnas politiska kunskaper och intresse varierar starkt. Där finns medier som frossar i valkompasser och faktakollar, men också medier som på sin höjd uppmärksammar partiledarnas klädval. Det finns partidebatter med en sansad ton, men det finns också oförsonliga gräl på nätet som urartat fullständigt.

Det är ett faktum att moderna valrörelser i hög grad kännetecknas av en splittrad och fragmenterad offentlighet. Det är en utveckling som man kan tycka illa om, men samtidigt en given utmaning att förhålla sig till för valkampanjens centrala aktörer i framtida svenska valrörelser. Det finns inga givna formler för att vinna val; den med mest pengar kan förlora, liksom den med smartaste målgruppsanalysen och mest delade Facebook-inlägg. Det finns heller inga standardrecept för maximalt mediegenomslag.

Det finns därför goda skäl att tänka nytt i synen på hur valrörelser fungerar. Det gäller både partier och medier. Liksom för all del också forskare i politisk kommunikation.

Kapitel 3

Väljare och resultat

Henrik Ekengren Oscarsson

Göteborgs universitet

Professor i statsvetenskap

E-post: henrik.oscarsson@pol.gu.se

Twitter: [@henrikoscarsson](https://twitter.com/henrikoscarsson)

Valutgången 2018

Valkvällen den 9 september 2018 blev dramatisk. Osäkerheten om Sverigedemokraternas styrka, Miljöpartiets kamp mot fyraprocentsspärren och kapplöpningen mellan de Rödgröna och Allianspartierna var spänningsmoment som räckte långt över midnatt. Fortfarande under räknandet av de så kallade onsdagsrösterna rådde oklarhet om huruvida de Rödgröna eller Allianspartierna vunnit flest riksdagsmandat.

Valresultatet innebar fortsatt förtroende för alla åtta riksdagspartier och ett klart starkare Sverigedemokraterna. Eftersom de Rödgröna fick fler röster än Alliansen blev det parlamentariska läget till synes oförändrat: Rödgröna (144 mandat), Alliansen (143) och Sverigedemokraterna (62).

Valresultatet ledde till ytterligare ökad fragmentisering av det svenska partisystemet. De två stora partierna – Socialdemokraterna och Moderaterna – tappade röster (-2,8 respektive -3,5 procentenheter) samtidigt som tre mindre partier från vitt skilda områden av den politiska terrängen – Vänsterpartiet, Centerpartiet och Sverigedemokraterna – vann röster (+2,3, +2,5 respektive +4,7 procentenheter). Allt annat lika skapar fler och mer likstora partier större koordineringsproblem och svårigheter att bygga stabila parlamentariska majoriteter. I den meningen gav valresultatet få tydliga besked när det gäller möjligheterna att lösa den fråga som kom att präglade de flesta diskussioner under valrörelsen 2018: regeringsfrågan.

Tabell 1.

Valutgången i det svenska riksdagsvalet den 9 september 2018 (antal röster, andel röster och antal mandat).

Parti	Antal 2018	Andel 2018	Andel +/-	Riksdagsmandat 2018	Förändring	
 Vänsterpartiet	518 454	8,0	+2,3	28	+7	
 Miljöpartiet	285 899	4,4	-2,5	16	-9	
 Socialdemokraterna	1 830 386	28,3	-2,8	100		=144
 Centerpartiet	557 500	8,6	+2,5	31	+9	
 Liberalerna	355 546	5,5	+0,1	20	+1	
 Moderaterna	1 284 698	19,8	-3,5	70	-14	
 Kristdemokraterna	409 478	6,3	+1,8	22	+6	=143
 Sverigedemokraterna	1 135 627	17,5	+4,7	62	+13	=62
 Feministiskt initiativ	29 665	0,5	-2,7			
ÖVR	Övriga anmälda partier	69 472	1,1	+0,1		
	Summa giltiga röster	6 476 725	2,6	1,4	2,3	1,4
OGEJ	Ogiltiga röster - inte anmälda partier	2 120	0,0	+0,0		
BLANK	Ogiltiga röster - blanka	53 084	0,8	-0,1		
OG	Ogiltiga röster - övriga	3 342	0,1	+0,0		
VDT	Valdeltagande	6 535 271	87,2	+1,4		
	Antal röstberättigade	7 495 936				

Kommentar: Det slutgiltiga valresultatet är hämtat från www.val.se den 16 september 2018. I tabellen har valresultaten avrundats till en decimal. För fler detaljer hänvisas till Valmyndighetens protokoll: https://data.val.se/val/val2018/slutresultat/protokoll/protokoll_00R.pdf

Väljarvandringarna mellan 2014 och 2018 års val blev betydande. Enligt Sveriges Televisions vallokalundersökning (SVT/Valu) slogs ett nytt rekord i väljarrörlighet (40 procent). De största väljarströmmarna flöt ut från de två stora partierna. Moderaterna tappade väljare till Sverigedemokraterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Socialdemokraterna tappade väljare till Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet.

En viktig källa till väljarrörlighet är att partierna rör på sig. De huvudförklaringar som kommer att prövas i forskningen framöver är att väljarna sorterade om sig mellan partierna som ett svar på partiernas positionsförflyttningar i ett tvådimensionellt politiskt rum: å ena sidan längs den alltjämt starkt strukturerande vänster-högerdimensionen där S framstod mer som ett mittenparti i sin iver att söka blocköverskridande samarbeten och där SD rört sig högerut; å andra sidan längs den nya kulturella konfliktdimension som formats av tilltagande konflikter om mångkultur och migration där såväl S som M förflyttat sig i klart mer restriktiv riktning efter flyktingkrisen hösten 2015.

Valet 2018 blev en uppvisning i en svensk valdemokrati på högvarv. Trots att valet hölls tidigare än normalt grund av flytten från tredje till andra söndagen i september, blev partiernas kampanjande och mediernas valrörelsebevakning mycket intensiv. Förtidsröstandet slog ännu ett nytt rekord. Valdeltagandet ökade för fjärde valet i rad till 87,2 procent. De åtta riksdagspartierna samlade tillsammans ett röststöd på hela 98,5 procent. Politikerförtroendet sjönk något i förhållande till toppnivån från 2010 men var klart högre än under perioden 1991-2006 enligt SVT/Valu.

Hundraårsjubileet av den svenska demokratin äger rum mot bakgrund av en starkt engagerad och mobiliserad väljarkår, men också i en tid av ökande konflikt och polarisering. Under veckan efter valet befann sig Sverige i en oklar parlamentarisk situation där insatserna är stora och mycket står på spel. Den parlamentariska sedvänjan att det största blocket ska släppas fram till regeringsmakten bryter samman om det är tre block i parlamentet. Utan en överenskommelse likt Decemberöverenskommelsen rör vi oss in i laglöst land där det saknas disciplinerande spelregler. En grundläggande praxis i svenska parlamentarismen behöver nyskapas av partierna själva.

Trots att de rödgröna partierna vann fler röster än Allianspartierna i valet 2018 har sedan lång tid tillbaka en majoritet av väljarna hjärtat till höger. Den nya Riksdagen är följdriktigt, liksom den gamla, högertung: ett klart flertal av partierna står till höger i politiken och lovade sina väljare före valet att rösta ned statsminister Stefan Löfven i den nya obligatoriska statsministeromröstningen vid riksdagens öppnande. Sverigedemokraternas status som pariparti på elitnivån speglar väl befolkningens tudelade känslor för partiet: en femtedel av väljarna hyser sympatier för SD medan fyra femtedelar hyser starka antipatier. Härvidlag är den nya Riksdagen representa-

tiv för det svenska folket.

För att undvika en tid av politisk instabilitet är Sverige i behov av att uppfinna nya sätt att lösa konflikter, nya sätt att samarbeta i riksdagen och nya sätt att forma och utöva regeringsmakt. Oavsett vilka partier som sitter i regeringen kommer Riksdagen och riksdagsarbetet sannolikt bli mer avgörande för vilken regeringspolitik som förs. Vi går in i en hyperpolitisk tid där alla riksdagens partier kommer att behöva delta mycket mer aktivt i policyskapande och ta ansvar för breda överenskommelser i viktiga framtidsfrågor utan att fördenskull ta plats i regeringen.

Maria Solevid
Göteborgs universitet
Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: maria.solevid@pol.gu.se
Twitter: [@mariasolevid](https://twitter.com/mariasolevid)

Richard Öhrvall
Linköpings universitet
Doktorand i statsvetenskap

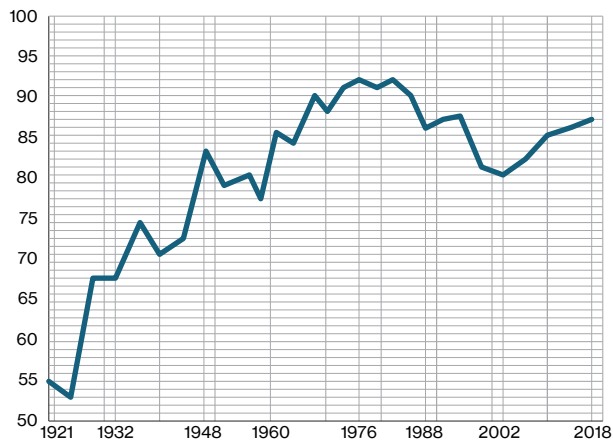
E-post: richard.ohrvall@liu.se
Twitter: [@richardohrvall](https://twitter.com/richardohrvall)

Ökat valdeltagande men alltjämt stora variationer mellan olika delar av Sverige

I 2018 års riksdagsval ökade valdeltagandet till 87,2 procent. För fjärde valet i rad begav sig en större andel av de röstberättigade svenskarna till valurnorna. Sedan riksdagsvalet 2002 har andelen röstande ökat med 7,1 procentenheter och valdeltagandet i 2018 års val är det högsta sedan 1985 (se Figur 1 nedan). Även i en europeisk jämförelse är 2018 års svenska valdeltagande mycket högt; det är bara Danmark och Malta som kan uppvisa lika höga nivåer utan att ha obligatorisk röstning.

Nivån på valdeltagandet ses ofta som en grundläggande indikation av en demokratis legitimitet. Enkelt uttryckt: ju högre valdeltagande, desto bättre. Med ett högre valdeltagande ökar också den politiska jämlikheten, det vill säga när det stiger blir, allt annat lika, skillnaderna mindre mellan olika befolkningsgruppers deltagande. Därmed blir väljarnas röst som kommer till uttryck på valdagen mer representativ och det gör det i sin tur mer sannolikt att riksdagens sammansättning speglar det svenska folkets åsikter.

Figur 1.
Valdeltagande i Riksdagsval 1921–2018 (procent)

Källa: SCB/Valmyndigheten

Men trots det höga valdeltagandet finns fortfarande betydande skillnader i deltagande mellan olika grupper av väljare. Förklaringarna till valdeltagande brukar delas upp i tre övergripande kategorier: 1) individfaktorer som framför allt har med väljarens socioekonomisk status, motivation och intresse att göra; 2) kontextuella förklaringar som dels handlar om väljarens sociala omgivning såsom familj, nätverk och grannskap, dels kontextuella förklaringar som har med själva valet och den politiska omgivningen att göra, till exempel grad av ideologisk polarisering, hur jämnt valet är samt valkampanjens karaktär; samt 3) institutionella förklaringar som handlar

om hur valsyste­met är utformat. Den sistnämnda förklaringsfaktorn är särskilt viktigt för att förstå varför valdeltagande varierar mellan länder och i korthet är det i Sverige låga trösklar för att rösta vilket också medför att vi med internationella mått har ett högt valdeltagande.

Att valdeltagandet har ökat i fyra riksdagsval i rad beror dock inte på några större institutionella förändringar i vårt valsyste­m, även om den över tid ökade möjligheten till förtidsröstning har haft en liten positiv effekt. Inte heller har väljarkårens sammansättning ändrats på sådant sätt att det skulle kunna utgöra förklaringen. Ökningens orsaker ligger främst i kontextuella förklaringar och vi kan konstatera att valen 2006 och framåt har karaktäriserats av ideologisk polarisering, tydliga regeringsalternativ, jämna opinionslägen samt en väljarmobilisering av både för och emot Sverigedemokraterna. Bland de politiska partierna är det just Sverigedemokraterna, men också Socialdemokraterna, som varit mest framgångsrika med att mobilisera tidigare icke-röstare.

Det finns även geografiska variationer i valdeltagande. Att andelen röstande skiljer sig mellan olika stadsdelar och kommuner handlar om en längre kedja av förklaringar som kortfattat handlar om att väljare med mindre socioekonomiska resurser tenderar att vara mindre motiverade att rösta. Social och ekonomisk segregation medför dessutom att väljare med liknande bakgrund ofta bor i samma områden och i dessa områden är nivån på det politiska intresset och normen att rösta olika. Att rösta är i viss mån en social handling, vilket innebär att en individ är mer benägen att rösta om andra i familjen eller bostadsområdet röstar i hög grad.

Efter valet sätts olika undersökningar och i sinom tid kommer vi valforskare att ha data för att ingående analysera valdeltagandet i olika befolkningsgrupper och hur olika faktorer har påverkat benägenheten att rösta. Men redan nu kan vi presentera några resultat vad gäller valdeltagandets geografi.

I Figur 2 illustreras valdeltagandet i 2014 och 2018 års riksdagsval efter kommun. Varje prick i diagrammet motsvarar en kommun och i de kommuner som befinner sig till höger om den diagonala linjen har valdeltagandet ökat i 2018 års val. Som vi tidigare har nämnt finns trots ett högt genomsnittligt valdeltagande ändå relativt stora geografiska skillnader mellan kommuner. Allra högst valdeltagande uppvisar Habo, Lomma och Vellinge, där över 93 procent gick och röstade. Relativt sett lägst valdeltagande, under 80 procent, återfinns i Botkyrka, Haparanda och Södertälje. I åtta kommuner minskade valdeltagandet i 2018 års riksdagsval. Men i Sveriges övriga 282 kommuner ökade valdeltagandet, främst i Arjeplog där det steg med 3,8 procentenheter.

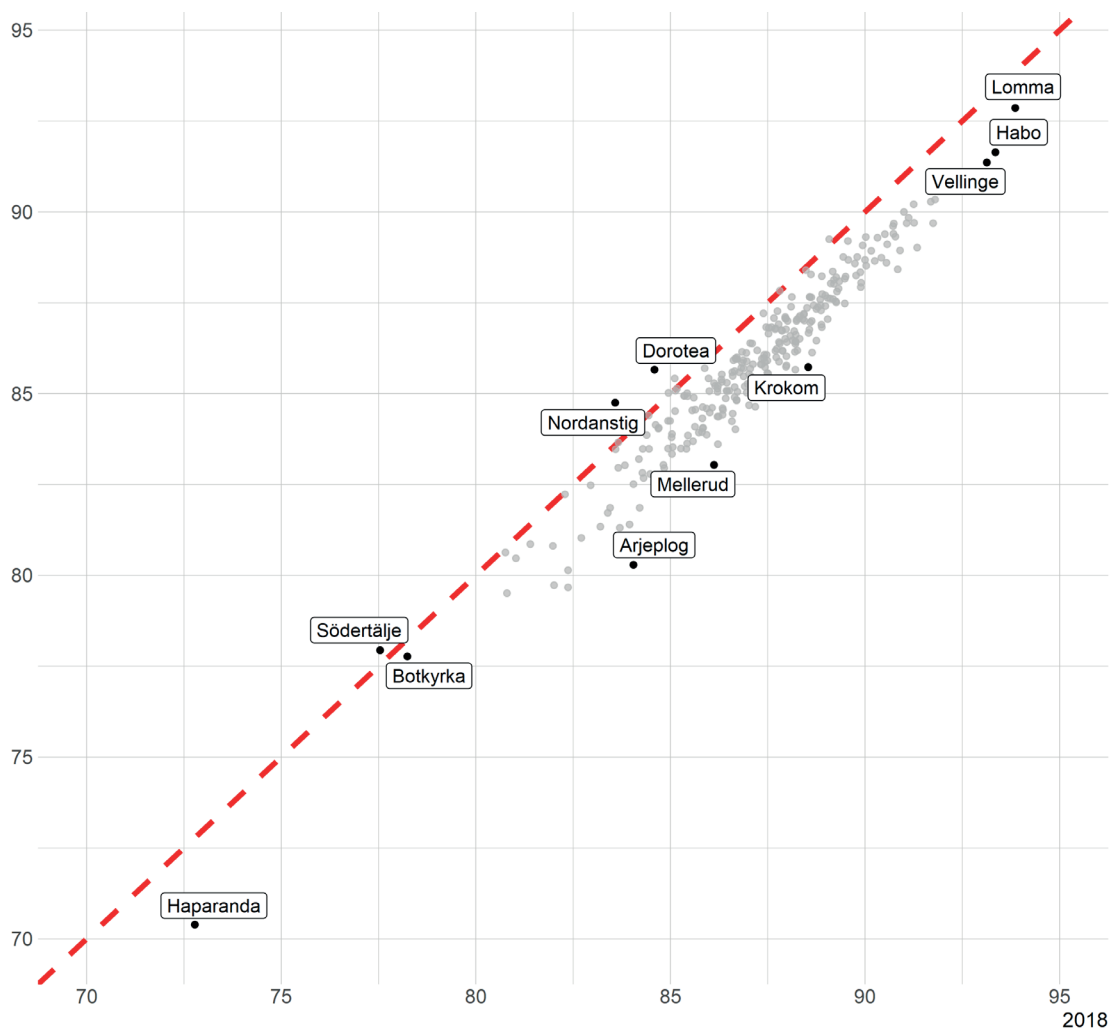
Går vi ned på valdistriktsnivå uppenbarar sig än större skillnader. Högst valdeltagande återfinns i resursstarka områden, medan valdeltagandet är lägre resurs­svagare områden.

Det är nio valdistrikt där andelen röstande var 95 procent eller mer. Allra högst var deltagandet i distriktet Ljungsbacken-

Stamsjön i Lerum där hela 96,3 procent av väljarna röstade. I fyra valdistrikt var det färre än hälften av de röstberättigade som lade en röst. Allra lägst var valdeltagandet i distriktet Törnrosen-Örtagården som är en del av Rosengård i Malmö, här röstade bara 47,5 procent av de röstberättigade väljarna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de förklaringar till valdeltagande som vi har lyft fram – kombinationen av socioekonomisk status, politiskt intresse och den nära omgivningen – är alltså viktiga förklaringar till varför vi ser så olika nivåer av valdeltagande bland väljare i olika delar av Sverige.

Figur 2. Valdeltagande i Riksdagsvalen 2014 och 2018 efter kommun (procent)

Källa: Valmyndigheten

Karl-Oskar Lindgren

Uppsala universitet

Docent i statsvetenskap

E-post: karl-oskar.lindgren@statsvet.uu.se

Urikesföddas valdeltagande – ett mått på integration

Rösträtten utgör kärnan i den representativa demokratin. Genom att rösta fram våra politiska företrädare kan vi som invånare i ett land påverka politikens utformning. Det är därför ett demokratiskt problem om det finns skillnader mellan olika individer när det gäller förmågan eller viljan att rösta i de allmänna valen. Risken är att grupper med lägre valdeltagande får sina intressen förbisedda i den politiska processen.

Även om valdeltagandet är den mest jämlikt fördelade formen av politiskt deltagande finns det betydande skillnader i valdeltagande mellan olika grupper i Sverige. Det kanske viktigaste exemplet på det är de stora skillnader i valdeltagande som finns mellan inrikes- och utrikesfödda invånare. Enligt uppgifter från SCB röstade 89 procent av de inrikesfödda, men endast 72 procent av de utrikesfödda i det senaste riksdagsvalet 2014.

Mycket talar för att denna skillnad kommer att vara ännu större i årets val. Statistiken visar nämligen att skillnaden mellan inrikes- och utrikesföddas valdeltagande har ökat trendmässigt över tid. För 25 år sedan var skillnaden i valdeltagande i riksdagsvalen mellan grupperna endast 10 procentenheter. Den ökade ojämlikheten drivs främst av ett lägre valdeltagande bland de utrikesfödda, medan de inrikesföddas i de senaste valen röstat i samma utsträckning som de gjorde under det tidiga 1990-talet.

Skillnaderna i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda är ännu mer påtagliga i de lokala valen. Sedan 1976 har utländska medborgare som varit folkbokförda i Sverige under minst tre år haft rätt att rösta i valen till kommun och landsing (från och med 1998 är medborgare från andra nordiska och EU-länder undantagna från treårskravet). I det första valet som de utländska medborgarna hade rösträtt utnyttjade sex av tio denna möjlighet, medan motsvarande siffra för valet 2014 var en knapp tredjedel. Valdeltagandet bland de utländska medborgarna har därmed nästan halverats under de senaste 40 åren.

Det finns således en relativt stor skillnad mellan de inrikes- och utrikesföddas valdeltagande och denna klyfta har ökat över tid. I takt med att de utlandsföddas andel av befolkningen ökar kommer denna deltagandeklyfta även att få större betydelse för den totala politiska jämlikheten i Sverige.

Så hur kan skillnaderna i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda förklaras? Den frågan är inte alldeles lätt att besvara. En persons beslut att gå och rösta är ofta resultatet av en komplex process som påverkas av en mängd olika faktorer. Vidare är de utrikesfödda en mycket heterogen grupp som innehåller personer med vitt skilda bakgrunder och erfarenheter. Den omfattande valdeltagandeforskningen har dock pekat ut ett antal nyckelfaktorer som ökar sannolikheten att rösta som tillsammans skulle kunna hjälpa till att, åtminstone delvis, förklara skillnaderna i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda.

En viktig faktor är tillgången till socio-ekonomiska resurser i form av arbete, inkomst och utbildning. Oavsett land och politisk nivå röstar mer resursstarka individer i betydligt högre utsträckning än mindre resursstarka individer. Ekonomisk ojämlikhet kan därmed spilla över i politisk ojämlikhet. De relativt stora socio-ekonomiska skillnader som finns mellan inrikes- och utrikesfödda i Sverige skulle därför kunna vara en bidragande orsak till skillnaderna i valdeltagande. Samtidigt visar forskningen att det kvarstår betydande skillnader i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda även efter det att de socio-ekonomiska skillnaderna har beaktats.

En annan faktor som uppmärksammats inom forskningen är de sociala normernas betydelse. Personer som uppfattar det som en social plikt att utnyttja sin rösträtt är betydligt mer benägna att rösta än de som inte gör det. En möjlig delförklaring till skillnaderna i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda skulle därför kunna vara att en del av de utrikesfödda invandrat från länder där normen att rösta inte har varit lika stark som den historiskt har varit i Sverige. Omvänt skulle det dock kunna argumenteras för att röstnormen skulle kunna vara starkare bland grupper som flytt till Sverige för att undkomma politisk ofrihet och förtryck. Den forskning som finns om detta tyder heller inte på att skillnader i röstnormer är en viktig faktor för att förklara glappet i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda.

Slutligen har forskningen även visat att individernas politiska kunskap, intresse och självtilltro påverkar beslutet att rösta. Det finns inga skäl att tro skillnaderna i valdeltagande mellan inrikes- och utrikesfödda beror på skillnader i politiskt intresse. Däremot kan det ta tid för personer som invandrat till Sverige att sätta sig in i den svenska politiken, inte minst för att den politiska debatten huvudsakligen förs på svenska. Personer som relativt nyligen har anlänt till Sverige kan därför tänkas ha något lägre kunskap om den svenska politiken vilket skulle kunna minska deras tilltro till sin förmåga att förändra och göra skillnad i samhället. Detta kan dock inte förklara att även utrikesfödda som vistas lång tid i Sverige har relativt lågt valdeltagande.

Det finns således ingen enkel medicin för att bryta trenden mot ökad politisk ojämlikhet mellan inrikes- och utrikesfödda, utan det kommer att krävas en kombination av många olika åtgärder. Ytterst är dock de utrikesföddas valdeltagande ett mått på hur väl integrationen i samhället fungerar. För att kunna bryta tendensen mot ökat politiskt utanförskap för de utrikesfödda krävs därför att vi lyckas med de utmaningar som vi nu står inför när det gäller den sociala och ekonomiska integrationen av de personer som anlänt till Sverige under de senaste åren.

Stefan Dahlberg
Universitetet i Bergen
och Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: Stefan.Dahlberg@uib.no

John Högström
Mittuniversitetet
Docent i statsvetenskap

E-post: john.hogstrom@miun.se

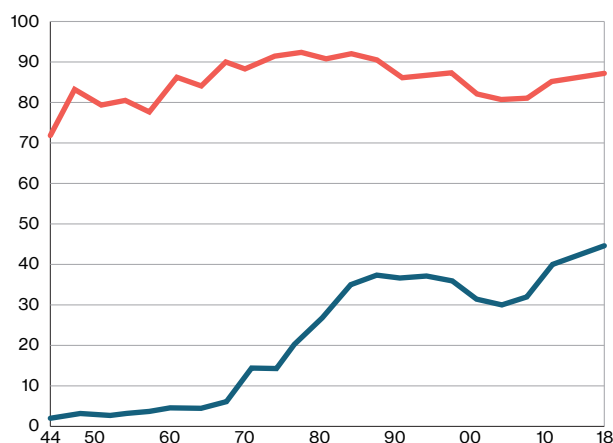
Förtidsröstning valet 2018

Förtidsröstning är ett sätt att underlätta för de röstberättigade medborgarna att rösta vid val. Sverige har en lång tradition av förtidsröstning och redan vid kommunalvalet 1942 och vid valet till riksdagens andra kammare 1944 nyttjades förtidsröstning. Dock var möjligheten till förtidsröstning under en lång tid begränsad och endast medborgare som av särskilda skäl var förhindrade att rösta under den ordinarie valdagen tilläts att förtidsrösta. Över tid utökades möjligheterna att förtidsrösta och 1969 fastslog Sveriges riksdag att den som var förhindrad att rösta under valdagen skulle tillåtas att förtidsrösta och 1982 utökades möjligheterna ytterligare. Väljarna behöver alltså inte längre några särskilda skäl för att rösta i förtid och att förtidsrösta upplevs som både enkelt och praktiskt.

Tidigare var det Posten som ansvarade för förtidsröstningen men fr.o.m. valet 2006 är det kommunerna som ansvarar för förtidsröstningen. I jämförelse med många andra länder har väljarna i Sverige stora möjligheter att förtidsrösta och i Sverige kan man förtidsrösta 18 dagar innan valdagen vilket innebär att inför valet 2018 kunde väljarna förtidsrösta fr.o.m. den 22 augusti fram till valdagen den 9 september. Inför valet 2018 fanns det möjlighet att förtidsrösta i 2739 röstningslokaler i Sverige. Exempel på röstningslokaler där väljarna kunde lägga sina röster i förtid var affärer, bibliotek, medborgarhus, skolor, bygdegårdar och äldreboenden. Vid valet 2018 valde drygt 44 procent av de som röstade att förtidsrösta vilket är rekord för förtidsröstning i Sverige. Att en så stor andel av väljarkåren röstar före valdagen tyder på att förtidsröstningen är här för att stanna på en hög nivå. Om vi ser på utvecklingen av andelen förtidsröstare över tid (figur 1) visar det att förtidsröstandet började öka redan i slutet av 1970-talet för att sedan stabilisera sig kring cirka 35 procent under 1980-talet och under första halvan av 1990-talet. I slutet av 1990-talet började andelen förtidsröstare att minska, vilket även valdeltagandet gjorde.

En delförklaring till det minskade förtidsröstandet ansågs vara att antalet postkontor som ansvarade för organiseringen av förtidsröstningen minskade under samma tidsperiod. När ansvaret för förtidsröstningen övertogs av landets kommuner ökade antalet röstmottagningsställen och där efter har förtidsröstandet ökat vid varje val. Även om det till viss grad tycks finnas en samvariation mellan antalet förtidsröstare och nivån på valdeltagandet går det inte säkert att fastslå sambandet. Samtidigt är det knappast en djärv hypotes att minskade trösklar i form av en ökad tillgänglighet leder till att fler faktiskt går och röstar. Det är dock inte bara antalet lokaler som har betydelse för om väljare skall förtidsrösta utan även vilken typ av lokal som används. Förtidsröstningslokaler placerade i miljöer där medborgarna utför många av sina övriga vardagliga sysslor, något som också ökade efter kommunernas övertagande, sänker deltagandetrösklarna ytterligare.

Figur 1. Valdeltagande och andel förtidsröstare 1944-2018

Kommentar: Siffrorna för 2018 är preliminära då rösträkningen i skrivande stund ännu inte är helt slutförd.

Källa: Valmyndigheten.

Finns det då några systematiska skillnader mellan förtidsröstarna och vallokalsröstarna? I tabell 1 nedan har vi använt oss av de valundersökningar som genomförs vid Göteborgs universitet i samband med de allmänna valen.

Om vi delar upp förtidsröstarna och vallokalsröstarna inom respektive parti finner vi att det inte varit några avgörande skillnader i röststöd för de olika partierna att tala om. Dock framkommer att det traditionellt sett varit något vanligare att förtidsrösta inom det borgerliga blocket där särskilt Moderaterna varit något starkare bland förtidsröstarna. Dessa mönster har dock förändrats över tid och i valet 2014 var det i stället bland Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna som stödet bland förtidsröstarna var påtagligt större. Vad detta kan bero på är svårt att sja om och på den här punkten krävs mer forskning. Samtidigt borde man kunna förvänta sig att skillnaderna mellan förtidsröstarna och vallokalsröstarna suddas ut i takt med att förtidsröstandet ökar.

Se tabell 1 nästa sida.

Tabell 1. Partiernas stöd bland förtidsröstare respektive vallokalsröstare i riksdagsvalen 1982-2014 (skillnad i procentenheter, valundersökningarna)

Parti	Valår										Genomsnitt 1982-2014
	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	
	2	0	0	-1	1	-1	1	-1	0	0	0,1
			-2	1	2	-1	0	0	2	4	0,6
	2	3	2	6	1	2	1	-1	-2	-6	0,8
	3	4	3	1	2	0	3	0	1	4	2,1
	3	1	-2	-1	-2	0	-3	2	2	-1	-0,1
	-7	-9	-2	-6	-4	-4	-2	-2	-1	2	-3,5
	-2	-1	0	-2	0	3	0	-1	0	-1	-0,4
									0	-5	
										3	
Övriga	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	-0,1
Absolut genomsnitt	2,7	2,6	1,4	2,3	1,5	1,4	1,4	0,9	0,9	2,6	1,7

Kommentar: Resultaten visar skillnaden i procentenheter mellan andelen partiröster avgivna i vallokal respektive i lokal för förtida röstning. Ett plustecken (+) indikerar mer stöd i vallokal än i förtidsröstningslokal medan ett minustecken (-) visar på ett starkare stöd i förtidsröstningslokal än i vallokal. Genomsnittet gäller den absoluta procentskillnaden för alla partier plus gruppen övriga. Data har hämtats från Valundersökningarna 1982-2014.

Annika Fredén
Karlstads universitet
Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: annika.freden@gu.se
Twitter: [@annikafreden](https://twitter.com/annikafreden)

Taktikröstning på stora och små partier i valet 2018

I årets val underskattade opinionsmätningarna stödet för Socialdemokraterna och även Moderaterna. En möjlig förklaring till detta är att många av de som övervägde parti in i det sista till slut valde ett stort parti. I den här texten tittar jag närmare på tre strategiska mekanismer som kan ha haft betydelse: oviljan att kasta bort sin röst, önskan att rösta på ett regeringsledande parti, och kompensatorisk röstning. Avslutningsvis ger jag några tankar om varför Kristdemokraterna lyckades klara spärren med mycket luft under ribban.

Vanligtvis brukar de små partierna göra bäst ifrån sig i slutet av valrörelsen i svenska val, men så såg det inte ut i detta val. I valet 2018 tycks *viljan att inte vilja kasta bort sin röst* ha slagit till med full kraft. Övriga partier, inklusive Feministiskt initiativ, fick bara drygt en procent av rösterna. En faktor som kan ha spelat roll i detta sammanhang är att väljare tenderar att bearbeta information om ett partis framgång, och anpassa valet efter detta. Forskning visar att sådana mekanismer allmänt gynnar partier som visar sig livskraftiga nog genom flera val. Om ett parti inte ser ut att nå framgång bland andra, minskar benägenheten att välja det nästa gång. Eftersom Fi inte kom in vid förra riksdagsvalet, kostar det mer att rösta på det igen. Resultatet från valet 2018 visar också att Socialdemokraterna i storstäder som Stockholm och Malmö behöll i princip sitt stöd från föregående val, medan Fi inte nådde över 1 procent ens i dessa områden där de var framgångsrika 2014. Det tyder på att en del väljare vänsterut valde något av de mer etablerade partierna i högre utsträckning i detta val, i alla fall i riksdagsvalet.

En andra förklaring är att väljaren i valet mellan ett mindre och ett större parti vill rösta på ett stort parti som har *chans att leda regeringsförhandlingarna*. Inför valet förutspåddes en situation med otydliga majoritetsförhållanden utan given ledare. I ett sådant läge kan förhandlingsförmåga och rutin bli extra viktiga egenskaper. När valet visade sig bli en jämn match mellan de fyra borgerliga partierna och S-MP-V med Sverigedemokraterna som ett allt större hot är det sannolikt att en del väljare kan ha valt Socialdemokraterna istället för de betydligt mindre rutinerade Miljöpartiet eller Vänsterpartiet, som står längre från regeringen. Denna tolkning stöds av data från Valu 2018 som visar att den största delen av de miljöpartistiska och vänsterpartistiska väljare som bytt parti sedan 2014 gått till Socialdemokraterna.

En tredje förklaring är att väljare som vill se två eller flera partier i en koalition tenderar att lägga sin röst på det parti som har en fallande trend jämfört med föregående val, för att jämna ut styrkeförhållandena, så kallad *kompensatorisk röstning*. Detta mönster har syns i svenska riksdagsval sedan 1988 i de fall när partier sänt ut koalitionssignaler om att de är intresserade av att samarbeta i regering. Inför valet 2018 stod de borgerliga allianspartierna relativt eniga, med en önskan om Ulf Kristersson som statsminister. I SVT:s Valu var det också den borgerliga fyrpartialliansen M-L-C-KD som flest väljare

angav som sin önskeregering. Inför valdagen var Moderaterna det parti på den borgerliga sidan som hade tappat mest sedan föregående valresultat. Båda dessa faktorer kan ha gjort att väljare som övervägde mellan Moderaterna å ena sidan och Centerpartiet, som ökat, och Liberalerna, som tappat mindre, å andra sidan, till slut valde det större partiet.

Till slut några ord om den borgerliga sidans framgångssaga: Kristdemokraterna gick upp som ett skott efter sommarledigheterna: i början av augusti visade Aftonbladet/Inizio att partiet klättrat över spärren, vilket följdes av lika positiva siffror i andra institut. Samtidigt basunerade partiet ut budskapet att en röst på KD var en röst på regeringsskifte. Partiet med Ebba Busch Thor i spetsen positionerade sig tydligt mot sittande regering, och kunde samtidigt dra nytta av att gå från ett slags underdog-status till vinnare på kort tid. Denna effekt höll i sig fram till valet och partiet ser ut att ha nått nära sin högsta möjliga utdelning och kammat hem både taktiska röster från Moderatsympatisörer för att partiet skulle säkert ta en plats i riksdagen, och röster från väljare på högerkanten som var allmänt missnöjda med nuvarande regering. Mina tidigare studier visar att opinionsmätningar från ett parti med underdog-status tenderar att tolkas annorlunda än de för partier som sitter i regering. Underdog-partier gynnas generellt av högre siffror, medan taktisk röstning på partier i regeringsställning tycks nå en mättnad när partiet ligger en bit över 5 procent i opinionsmätningarna. Min tolkning är att KD:s ökning skedde för sent för att borgerliga väljare skulle anta att partiet var säkert inne, och att de kunde fortsätta rida på vägen av ett underdog-parti som äntligen fått stöd. Även partiledaren, och förmågan att ta risker och föra fram budskap, kan ha spelat roll. Framtida forskning får visa vilken förklaringsmekanism som var viktigast vid detta val.

Maria Oskarson
Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: maria.oskarson@pol.gu.se

En ny sorts klassröstning

Under lång tid har en allmän uppfattning varit att social position, eller klasstillhörighet, inte längre har någon större betydelse för partival i Sverige. Det generella mönster som innebar att uppemot 70 procent av arbetarklassen röstade på S eller V medan ungefär lika stor andel av medelklassen röstade på något av de borgerliga partierna har successivt försvagats. Orsakerna till den försvagade klassröstningen i traditionell mening är många, och tämligen välbelagda.

Men, att klassröstning i traditionell mening har minskat betyder inte att det inte finns några samband mellan klassposition och partival. Tvärtom, vi ser idag tydliga mönster mellan social position och partival, men det är inte fullt ut samma mönster som den traditionella klassröstningen fångar in. Sverige har idag liksom många andra jämförbara länder ett tri-polärt partisystem där traditionella vänsterpartier som Socialdemokratiska partier och traditionellt borgerliga partier utmanas av vad som kallas populistiskt-nationalistiska/höger-extremistiska/social-konservativa partier (benämningarna varierar), och i denna tri-polära partikonkurrens växer en ny sorts klassröstning fram.

Vad det handlar om är att i Sverige liksom i många andra länder får populistiskt-nationalistiska partier som SD ett starkt stöd bland väljare i arbetarklass, och utmanar därmed traditionella arbetarklasspartier som Socialdemokraterna.

I tabellen nedan jämförs stödet för de tre partier som utgör polerna i den tri-polära partikonkurrensen – Socialdemokraterna, Sverigedemokraterna och Moderaterna – bland dem som uppgett sig vara arbetare, tjänstemän eller företagare.

			
Arbetare	34	24	14
Tjänstemän	27	12	22
Företagare	13	16	30

Källa: SVT/Valu viktade resultat

Även om Socialdemokraterna även i 2018 års riksdagsval var största parti bland dem som upp gav sig vara arbetare, röstade var fjärde arbetare på Sverigedemokraterna. Moderaterna var även vid detta val betydligt svagare bland arbetarna än båda dessa partier. Bland företagare å andra sidan var Moderaterna största parti och Socialdemokraterna betydligt svagare, vilket stämmer överens med det traditionella klassröstningsmönstret. Sverigedemokraterna var dock starkare än Socialdemokraterna bland företagare, vilket är värt att notera. Tjänstemän är mer allmänt spridda mellan partierna, vilket är det mönster som brukar återfinnas. Så, hur kan vi förstå detta?

De schweiziska forskarna Daniel Oesch och Line Rennwald presenterar en mycket spännande analys av denna tripolära klassröstning. Deras utgångspunkt är att partikonkurrensen

rör sig längs två ideologiska dimensioner. För det första den ekonomiska vänster-högerdimensionen som har med sådant som statens roll och omfördelning att göra, och som skiljer traditionella vänsterpartier som de socialdemokratiska från de borgerliga partierna. För det andra en socio-kulturell dimension som har med identitet, traditionalism och samhörighet (community) att göra, och som skiljer partier som Sverigedemokraterna från partier längs båda de traditionella polerna (vänster och höger).

De menar vidare att människors klasstillhörighet i termer av position på arbetsmarknaden kan definieras inte bara utifrån dess ekonomiskt-hierarkiska eller autonoma position, utan också vad det är man arbetar med – människor och kommunikation eller exempelvis handel och produktion, och kanske också om man jobbar i offentlig eller privat sektor. De anknuter här till teorier som pekar på att olika branscher är olika påverkade av sådant som skattesänkningar och minskad offentlig service å ena sidan, och globalisering och robotisering å den andra, och att detta leder till olika syn på sådant som öppna gränser och multikulturalism. Klassposition påverkar alltså såväl ekonomiska som socio-kulturella attityder, vilket ger nya klassröstningsmönster i den tri-polära partikonkurrensen.

Utifrån denna förståelse visar de att människor i socio-kulturella medelklassyrken tenderar att vara positiva till en stor välfärdsstat, men inte ser sin identitet eller position hotad av mångkulturalism och globalisering. De tenderar därmed att rösta på traditionella partier till center-vänster. Detsamma gäller i hög grad personer i arbetarklassyrken inom vård- och omsorg. Människor i medelklassyrken inom produktionsindustri, liksom större företagare och i chefsbefattningar har så pass säker ställning att de ofta främst orienterar sig till höger längs den ekonomiska vänster-högerdimensionen och utgör därmed en stark grupp för traditionellt borgerliga partier som förespråkar sådant som lägre skatter och marknadsekonomi.

Arbetarklassen inom produktion och handel däremot är å ena sidan traditionellt vänster i ekonomiska frågor som skatter och omfördelningspolitik, men upplever sig samtidigt som hotade av sådant som globalisering och öppna gränser. De är deras jobb som är konkurrensutsatta av migration, som riskerar försvinna till andra delar av världen eller försvinna till följd av robotisering. Detta leder dem i en mer nationalistisk och traditionell riktning. De lutar med andra ord åt vänster i längs den ekonomiska vänster-högerskalan men åt det traditionella, nationella hållet på den socio-kulturella dimensionen. Om denna del av arbetarklassen råder med andra ord en dragkamp mellan å ena sidan Socialdemokraterna och å andra sidan Sverigedemokraterna.

Årets val visade med andra ord att klassröstningen i Sverige inte alls har försvunnit, den har bara bytt skepnad. Det tycks som att en ny sorts klassröstning vuxit fram i skuggan av den traditionella klassröstningens försvagande.

Johan Martinsson
Göteborgs universitet
Docent i statsvetenskap

E-post: johan.martinsson@pol.gu.se

Twitter: [@polscijohmar](https://twitter.com/polscijohmar)

Vilka partier tyckte väljarna hade bäst politik i riksdagsvalet 2018?

En faktor som brukar anses vara av central vikt för väljarna när de väljer vilket parti de ska rösta på är vilket partis politik som bäst stämmer överens med deras egna åsikter i de viktigaste sakfrågorna. Men det kan också vara tillräckligt för väljarna med en känsla av att ett visst parti har den bästa politik på området och är bäst lämpade att lösa de viktigaste problemen. Att ett parti av många anses vara mest kompetenta att lösa vissa problem eller har den bästa politiken på området kallas ofta både inom den statsvetenskapliga väljarforskningen och i den offentliga debatten för sakfrågeägarskap.

Under valkampanjer står ofta sakfrågorna i centrum. Så var fallet även i den svenska valrörelsen 2018. Dock fick sakfrågorna tydligt och återkommande sällskap av "regeringsfrågan". I praktiken vilka partier de vill samarbeta med efter valet, och kanske i synnerhet vilka partier de inte kunde tänka sig att samarbeta med. I årets valrörelse lyftes i många debatter alldeles särskilt fram frågor som sjukvård, miljö och klimat, flyktingar och integration, skola, lag och ordning samt ekonomi. I många olika opinionsundersökningar som gjordes inför valet framkom att de frågor som var de viktigaste för väljarna var sjukvård, invandring och integration, skola, lag och ordning samt miljö. Oftast i den ordningen, med vissa skillnader mellan olika tidpunkter samt mellan olika undersökningsinstitut.

Vilka frågor som lyfts fram i en valrörelse och vilka partier som uppfattas ha bäst politik i dessa frågor kan få stor betydelse vilka partier som vinner ökat eller minskat stöd. Inom den statsvetenskapliga forskningen ansågs länge frågeägarskapet, vilket parti som av de flesta anses ha bäst politik i en viss fråga, vara tämligen stabilt och historiskt givet, i kontrast till den politiska dagordningen som kan skifta snabbt från ett val till ett annat. På senare tid har dock detta börjat ifrågasättas och allt fler exempel på förändringar i vilka partier som anses ha bäst politik på olika områden har observerats.

Hur såg det då ut i årets val? Vilka partier ansåg väljarna hade den bästa politiken i frågorna överst på dagordningen 2018? Jag kommer här främst använda mig av Sveriges Televisions stora vallokalsundersökning (Valu) vars huvudresultat offentliggjordes dels under valkvällen den 9e september och sedan mer fullständigt onsdag den 12e september.

När det gäller sjukvården så har denna länge varit ett starkt kort för Socialdemokraterna. Enligt Valu var detta också fallet 2018 då 28 procent angav att de hade den bästa politiken på området, jämfört med den närmaste konkurrenten Kristdemokraterna med 14 procent. Detta är egentligen ingen nyhet, utan Socialdemokraterna har länge haft sjukvården som en stark fråga. Den svenska ekonomin har vanligen varit en fördel för Moderaterna som oftast har haft sakfrågeägarskapet i den frågan. Enligt Valu var det även 2018 flest som ansåg att Moderaterna hade bäst politik för Sveriges ekonomi med 30 procent. Men avståndet till Socialdemokraterna med sina 27 procent är inte särskilt långt. Vad gäller

frågan som dominerat svensk politisk debatt de senaste åren – invandring och flyktingar – så ansåg klart flest, 25 procent, att Sverigedemokraterna har den bästa politiken på området. Närmast kommer de två andra stora partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna, med 19 respektive 14 procent. Vad gäller skola och utbildning har ägarskapet av frågan historiskt vandrat mellan Socialdemokraterna och Liberalerna. Enligt Valu blev det i år i stort sett dött lopp mellan de båda med 23 procent för Socialdemokraterna och 22 procent för Liberalerna. Avståndet till närmaste konkurrent om skolfrågan, Moderaterna, var ganska stort då de ansågs ha bäst politik av 13 procent av väljarna. Även vad gäller Lag och ordning blev det en mycket jämn match. I ett längre perspektiv har denna fråga oftast varit till fördel för Moderaterna. De vann också kampen om lag och ordning även 2018 med 23 procent. Men frågan fick i år klart större uppmärksamhet än vanligt och fick de hård konkurrens av både Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna som ansågs ha bäst politik av 20 respektive 19 procent. Vad gäller miljön blev utfallet som i de flesta tidigare undersökningar att Miljöpartiet ansågs ha bäst politik, och Centerpartiet blev nummer två. Avståndet var dock inte lika stort som det ibland varit tidigare då 28 procent angav att Miljöpartiet har bäst politik för miljön, och 20 procent angav Centerpartiet.

Sammanfattningsvis är det få frågor som har en tydlig vinnare 2018 som entydigt kan sägas gynnas av att frågan fick mycket uppmärksamhet i valrörelsen. De oomtvistade sakfrågeägarskapen 2018 är ganska få. Dock står det klart att sjukvården var en fråga som gynnade Socialdemokraterna, liksom flyktingfrågan gynnade Sverigedemokraterna och miljö- och klimat gynnade Miljöpartiet.

Gissur Erlingsson
Linköpings universitet
Biträdande professor i statsvetenskap

E-post: gissur.erlingsson@liu.se

Att sova med fienden – leder det till belöning eller bestraffning?

Antalet partier i svenska kommunfullmäktigen har ökat dramatiskt. På sjuttioalet var det vanligt att det bara fanns fyra-fem partier i fullmäktige. Det var sällsynt att åtta partier fanns representerade. Efter valet 2014, fanns åtta eller fler partier representerade i majoriteten av kommunerna: 221 stycken.

En konsekvens av ökande fragmentering i lokala partisystem är att möjligheten att skapa traditionella blockbaserade koalitioner har försvårats. Efter 2014 års val blev det rekord i minoritetsstyren och blocköverskridande koalitioner. Blocköverskridande styren – i betydelsen att (v) eller (s) styrde med ett eller flera allianspartier – skapades i 101 kommuner.

I de här 101 kommunerna ingår tio tämligen exotiska inslag. Under mandatperioden har tio kommuner styrts av en koalition där *endast* moderaterna och socialdemokraterna ingått. Socialdemokrater och moderater har i modern svensk politisk historia utmålats som svensk politikens huvudmotståndare; de givna ideologiska motpolerna. En nyckelfråga i sammanhanget är hur väljarna egentligen reagerar på att dessa arvfriender hoppat i säng med varandra, och på att ha blivit styrda av en ohelig allians under mandatperioden?

En hypotes är att *båda* partierna går tillbaka. Det är alls inte långsökt att tro att de väljare som här röstade på socialdemokrater respektive moderater blev förvånade över att favoritpartiet inledde en kärleksaffär med huvudmotståndaren; att man känner sig sviken och vilsen. Här kan man tänka sig att väljarna flyr från dem, antingen till något av de partier som ligger ideologiskt nära partiet man röstade på; alternativt söka sig till systemkritiska, populistiska partier.

Det är lätt att hitta siffror som underbygger hypotesen. När väljarna placerar (s) och (m) på höger-vänsterskalan, hamnar partierna mycket långt från varandra. Föga överraskande visade SCB:s partisympatiundersökning att endast cirka 10 procent av M-väljarna hade S som andrahandsval. Samma andel av (s)-väljarna hade (m) som andrahandsval. Vidare visade en opinionsmätning från april i år att 61 procent av moderata väljare önskar ett samarbete med Sverigedemokraterna om Alliansen inte får egen majoritet. Motsvarande siffra för socialdemokraterna var endast 26 procent.

Dock: siffrorna gäller riksnivån. Undersökningarna lämnar inte utrymme för möjligheten att dessa kommunväljare ställer sig frågan: "om jag bortser från mina ideologiska skygglappar och övertygelser i övrigt – har det här exotiska samarbetet i slutändan gagnat min hemkommun?" En väljare som blickar bakåt och utvärderar samhällsutvecklingen i den egna kommunen, kanske inte alls bestraffar samarbetet. En arbetshypotes skulle därför vara att man belönar den oheliga alliansen för sin pragmatism och ansvarstagande.

Systematisk forskning om hur samhällsutvecklingen sett ut i dessa tio kommuner sett ut visavi andra saknas. Men vissa gemensamma nämnare finns i kommunerna som skulle kunna ge stöd för belöningshypotesen. I våras gjorde *Dagens Samhälle* en tankeväckande djupdykning i dessa tio kommuner. Läsningen

av intervjuer med m och s-företrädarna i ger vid handen att två kommunbärande partier valt att ta ansvar och lösa ett krångligt parlamentariskt läge, lagt de mest ideologiskt kontroversiella frågorna åt sidan och koncentrerat sig på osexiga surdegar som rör långsiktiga utmaningar (översiktsplaner, näringslivsutveckling, bostadsbyggande, framtidssäkra VA-system).

Vad såg vi då, i valet 2018, i dessa kommuner? Ser vi några mönster avseende belöning/bestrafning? Tabellen nedan redogör för moderaters och socialdemokraters resultat i kommunvalen i dessa kommuner 2014 respektive 2018. Siffrorna ska också läsas i ljuset av riksdagsvalet, och den så kallade "riksvinden" som ofta sveper fram på lokal nivå där partiernas lokalavdelningar kan (mer eller mindre orättfärdigt) drabbas av bakslag i riksdagsvalet eller gynnas av framgångar på riksnivån, eftersom så många av väljarna (cirka 70 procent i 2014 års val) röstar likadant i riksdag och kommun.

	2014	2018		2014	2018	
Eslöv	33,2	28,7	-4,5	15,6	17,5	+2,1
Fagersta	38,3	42,1	+3,8	12,4	12,4	+/-0
Gnesta	30,2	26,2	-4,0	2,7	23,3	-3,8
Karlsborg	38,4	31,4	-7	12,4	15,6	+3,2
Katrineholm	46,6	46,3	-0,2	13,1	13,5	+0,4
Kumla	39,9	33,4	-6,5	17	16,4	-0,6
Strängnäs	24,2	21,1	-3,3	31,1	30,5	-0,6
Tingsryd	30,6	30,1	-0,5	18,2	13,7	-4,5
Vimmerby	38,6	24,9	-13,7	19,3	12,6	-6,7
Åtvidaberg	40,4	32,7	-7,7	21,6	21,1	-0,5

Tabell 1. Valresultatet 2014 respektive 2018 för de kommuner där (s) och (m) bildade majoritetskoalition under mandatperioden som följde på valet 2014.

Konstateras kan att tesen om *bestrafning* för att dela säng med arvfrienden får visst stöd – men det gäller socialdemokraterna i mycket större utsträckning än moderaterna. Socialdemokraterna gick tillbaka i sju av kommunerna, stod hyggligt stilla i två, gick klart framåt i en. Moderaterna däremot backade bara i tre (där också en motsvarade tillbakagången i riksdagsvalet). I fem stod man stilla, i två gick man framåt.

Utän kunskap om hur samhällsutvecklingen sett ut i dessa kommuner kontra riksnittet, samt statistisk kontroll för andra relevanta variabler, är det förstas prematurt att dra generella slutsatser om man blir straffad av att regera med den ideologiska motpolen. En arbetshypotes är att så måste inte nödvändigtvis vara fallet. Men, bestraffas någon, verkar det i större utsträckning vara s-väljare som blir uppretade; alternativt att det är det större partiet, med ett manne mer medialt exponerat kommunalråd, som får ta den stora smällen på valdagen.

Charlotta Söderberg
Luleå tekniska universitet
Universitetslektor i statsvetenskap
E-post: charlotta.soderberg@ltu.se

Simon Matti
Luleå tekniska universitet
Professor i statsvetenskap
E-post: simon.matti@ltu.se

Det röda Norrbotten – inte längre så rött?

Vid alla svenska riksdagsval sedan 1973 har Socialdemokraterna fått flest röster. Men partiet har, liksom socialdemokratiska partier i Europa, minskat drastiskt i storlek. Från toppnoteringen 46 procent i valet 1982, till mer blygsamma 28 procent för Socialdemokraterna 2018. Denna generella rörelse mot mindre socialdemokratiska partier har strukturella förklaringar, såsom en förändrad ekonomisk-/arbetsmarknadsstruktur och ett mer rörligt väljarbeteende. Men trots att detta borde påverka väljarstödet även i Norrbotten har förändringen här gått betydligt långsammare. Norrbotten har därför pekats ut som en anomali: länet har i decennier varit ett av Socialdemokraternas starkaste fästen, till synes opåverkat av väljarrörelser i andra delar av landet. I ljuset av de senaste två valen observerar vi dock ett trendbrott, vilket föranleder frågan: är "det röda Norrbotten" inte längre så rött?

Låt oss börja med att illustrera hur mönstret sett ut. Norrbottningarna har varit lojala vänsterväljare och följaktligen finns här en tradition av ett starkt Socialdemokratiskt parti på såväl kommun- som landstings- och riksnivå. Åren 1973-1994 fick Socialdemokraterna över hälften av Norrbottens riksdagsröster, med en toppnotering på 60 procent år 1994. I valen 1998 och 2002 sjönk stödet tillfälligt under 50 procent i Norrbottens riksdagsval. Samtidigt klev dock Vänsterpartiet upp på över 20 procent i valet 1998. Valet 2002 försökte det S-nära Norrbottenspartiet ta sig in i riksdagen, men föll på målnöret med 9 procent av norrbottensrösterna. Vi har således under lång tid sett en växelverkan mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, och i viss mån övriga (S-nära) partier, som stadigt lockat en betydande andel av norrbottensrösterna.

I de senaste valen skönjs dock en förändring av väljar-mönstret, där 2014 års val markerade ett tydligt trendbrott. Socialdemokraterna, och även Vänsterpartiet, backade i riksdagsvalet. Men mer påtagligt var att Socialdemokraterna tappade väljarstöd i 13 av 14 norrbottenskommuner. Från att ha styrt med egen majoritet i 8 av dessa, återstod nu bara Luleå som ett socialdemokratiskt flaggskepp. I årets val fortsatte denna rörelse bort från Socialdemokraterna. Partiet tappade 7 procentenheter av Norrbottens riksdagsröster, att jämföra med ett tapp i Sverige i stort på omkring 3 procentenheter, och fick samtidigt återigen ett lägre väljarstöd i en majoritet av kommunalvalen (11 av 14). I Luleå tappade partiet 11 procentenheter och gjorde sitt sämsta valresultat i modern tid. I Haparanda backade partiet 12 procentenheter och i Kiruna ersatte Centerpartiet Socialdemokraterna som största parti. Undantagen hittar vi i Arjeplog, Övertorneå och framförallt Övertorneå, där 80 år av socialdemokratiskt majoritetsstyre bröts år 2014 men återtog i valet 2018.

En liknande rörelse noteras i valet till landstingsfullmäktige i Norrbotten. Här har Socialdemokraterna styrt i majoritet sedan 1934, och sedan 2014 med ett mandats övervikt tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet. I valet 2018 skrivs dock historia eftersom ett maktskifte för första gången på 84

år står för dörren i det som nu är Region Norrbotten. Socialdemokraterna är de stora förlorarna – tillsammans med samarbetspartiet under föregående mandatperiod, Miljöpartiet, som faller ur regionfullmäktige. Landstingsvalets stora vinnare blir istället det blockpolitiskt obundna Sjukvårdspartiet, som går starkt framåt och kan bilda majoritet tillsammans med de två borgerliga partierna i fullmäktige: Centern och Moderaterna.

Betyder då dessa förändrade mönster i de senaste valen att Norrbotten de facto är mindre rött? På den frågan svarar vi både ja – och nej. Nej, därför att maktskiften till Socialdemokraternas nackdel sällan eller aldrig har lett till rena, borgerliga styren i Norrbottens kommuner. Snarare har detta möjliggjorts dels av breda regnbågskoalitioner med partier från vänster till höger, dels av en röststillströmning till nya, lokala alternativ – ofta ledda av före detta S-profiler. På så sätt är ett stort S-tapp inte nödvändigtvis alltid ett stort rött tapp. Valutgången i årets kommunval i Pajala får illustrera detta. Här tappade Socialdemokraterna 2018 en stor andel röster till det nya partiet Framtid S: bildat av socialdemokrater till följd av att nya medlemmar kuppattat övertog makten i partiet inför ett hotande skolnedläggningsbeslut. De senaste valens trendbrott kan således delvis förklaras av att demografiska och ekonomiska förändringar kräver obekväma beslut. Samtidigt tycks ett långt obrutet maktinnehav ha lett till bristande insikt om behovet att förankra beslut hos väljarna. Det är därför snarare missnöje med kommunikationen kring beslut under föregående mandatperiod som lett till maktskiften i Norrbotten, snarare än en ideologisk förskjutning högerut. Ja, därför att det i valen 2014 och 2018 är tydligt att Socialdemokraterna i Norrbotten tappar i samtliga val – och nu inte bara till Vänsterpartiet eller till lokala partialalternativ utan också till Allianspartierna och Sverigedemokraterna. Samtidigt visar en opinionsundersökning som Novus genomförde våren 2018 att äldre Norrbottningar i högre utsträckning fortfarande är Socialdemokraterna trogna medan unga Norrbottningar är mer benägna att rösta på Moderaterna. Sammantaget pekar tendenserna i valen 2014 och 2018 därför på att Norrbottensväljarna successivt blivit allt mer rörliga och allt mindre röda, och att den trenden kan förväntas fortsätta framöver. Även i Norrbotten måste således Socialdemokraterna framöver förankra och förklara sin politik bättre för att locka, och behålla, väljare. Norrbottningarna är inte längre förbehållslöst röda.

Susanne Wallman-Lundåsen

Mittuniversitetet

Docent i statsvetenskap

E-post: susanne.wallman-lundasen@miun.se

Twitter: @swallman4

Generell tillit och andel röster på Sverigedemokraterna på kommunnivå i riksdagsvalet 2018

Tidigare undersökningar om vad som utmärker de väljare som röstar på partier som Sverigedemokraterna (SD) har bland annat lyft fram att denna väljargrupp ofta utmärker sig genom att i genomsnitt ha en lägre tillit till människor i största allmänhet. Generell tillit kan sägas spegla grundinställningen till andra i största allmänhet, med andra ord om misstänksamhet gentemot andra i omvärlden bör råda eller inte. Generell tillit speglar därmed hållningen gentemot andra som man inte känner så väl. Den representativa demokratin är beroende av ett visst mått av generell tillit för att fungera. Förmågan att kunna lita på de flesta andra, i motsats till att misstro de flesta andra, kan på samhällsnivå ses som en slags kollektiv resurs. Att ha grundinställningen att de flesta andra är att lita på är av betydelse för samhällens förmåga till att lösa problem och för att samarbete mellan okända ska uppstå. Exempel på samarbete mellan okända är att betala skatt. Om tilltron till andras ärlighet urholkas riskerar skattesystemet och sjukförsäkringen, för att ge några exempel, att drabbas av legitimitetskriser. Den befintliga forskningen pekar på att samhällen med en hög grad av generell tillit människor emellan fungerar bättre på en rad olika sätt. En fråga är därför om skillnader i grad av tillit kan bidra till att förklara skillnader i stödet för SD mellan kommuner i valet 2018. Finns det ett samband mellan den generella tilliten hos befolkningen och stödet för SD i riksdagsvalet 2018 på kommunnivå?

Det är viktigt att betona att det rör sig om samband på kommunnivå och inte samband mellan enskilda väljares generella tillit och partisympatier. Data som rör den generella tilliten i kommunerna kommer från en enkätundersökning (*Tillitsbarometern*) som genomfördes 2017 av Statistiska Centralbyrån (SCB) som del av ett forskningsprogram om tillit vid Ersta Sköndal Bräcke högskola. Enkäten riktade sig till ett slumpmässigt urval av invånare som var 18-85 år i 36 kommuner runt om i Sverige. I de minsta kommunerna drogs ett urval om 400 individer per kommun och i de största kommunerna 1000 individer per kommun.

Därutöver drogs förtäta urval i Malmö och Stockholm. Urvalet kommuner speglar väl variationen i livsmiljöer inom Sverige; från glesbygd till storstad och från universitetsstäder till bruksorter. Samtliga tre storstadskommuner Göteborg, Malmö och Stockholm finns inkluderade i undersökningen. Totalt besvarades enkäten av 10213 personer. SCB har beräknat vikter för att kompensera för skevheter i bortfallet. Vikterna har använts för beräkning av medelvärden för kommunerna. Uppgifter om röster på SD i riksdagsvalet 2018 har hämtats från valnattsresultatet från Valmyndigheten. Stödet för SD i riksdagsvalet i de 36 kommunerna som deltog i undersökningen varierade mellan 9,8 procent av de röstande till 31,3 procent av de röstande. Lägst stöd i valet till riksdagen fick SD i Stockholms kommun och högst i Ljusnarsbergs kommun bland kommunerna som ingick i undersökningen. Medelvärdet för stödet för SD utifrån samtliga 36 kommuner

var 19,5 procent vilket var något högre än valnattsresultatet på 16,7 procent.

Tidigare undersökningar från SOM-institutet och från Institutet för framtidsstudier har visat på att SD:s sympatisörer i genomsnitt har en lägre tillit till människor i allmänhet och till människor från andra länder. Andra förklaringar som har lyfts fram har rört socioekonomiska faktorer såsom utbildningsnivå och en mer osäker ställning på arbetsmarknaden, där personer med lägre utbildningsnivå har större benägenhet att sympatisera med SD än personer med högre utbildningsnivå samt att samhällen som har drabbats hårdare än andra av konsekvenserna av globaliseringen av ekonomin oftare har väljare som stödjer SD.

Om vi tar hänsyn till ett antal olika faktorer samtidigt (andelen med eftergymnasial utbildning, andelen som tror att de kommer att få det sämre 10 år framåt i tiden, förtroende för den lokala polisen, betydelsen av att dela svensk kultur för att räknas som svensk) kvarstår ett statistiskt signifikant samband mellan graden av generell tillit på kommunnivå och andelen röster på SD i riksdagsvalet 2018. Det skiljer drygt 7 procent i stöd för SD i de predicerade värdena för kommunen med lägst generell tillit och kommunen med högst generell tillit, givet att alla andra faktorer hålls konstanta. SD har således i genomsnitt starkare stöd i de kommuner där den generella tilliten hos befolkningen är något lägre. Dock är den enskilda variabel i analysen som bäst kan förklara skillnaderna mellan kommunerna är synen på att dela svensk kultur för att räknas som svensk. I de kommuner där stödet för SD var störst höll i genomsnitt en större andel av befolkningen med om att det är ganska eller mycket viktigt att dela svensk kultur för att räknas som svensk. Det behöver nämnas att i och med att antalet kommuner är begränsat till 36 försvårar det möjligheten att dra slutsatser utifrån statistiska analyser på kommunnivå.

Mia-Marie Hammarlin

Lunds universitet

Docent i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: mia-marie.hammarlin@kom.lu.se

Min granne Sverigedemokraten

Vilka röstar egentligen på Sverigedemokraterna (SD)? Det är en fråga utan entydiga svar. Vilka SD:s partiföreträdare är och vad de tycker vet de flesta vid det här laget, men deras väljare framstår som mer svårfångade. Syftet med den här korta texten är att beskriva en SD-väljare som något mer än bara det.

I SVT:s valvaka fick vi veta att det är tidigare socialdemokrater och LO-anslutna som har övergett sina arbetarklassideal och istället vandrat långt högerut. Det är en förenklad analys. Statsvetaren Anders Sannerstedt har följt SD:s väljare i Skåne, där partiet har ett stabilt fäste, och konstaterar att de har sina starkaste grupper bland personer, särskilt män, mellan 50 och 75, boende på landsbygden eller i små tätorter och som köper populistiska budskap, som till exempel att det har uppstått en stor klyfta mellan folket och etablissemangen.

Med förlov sagt kommer återstoden av den här texten att ha en mer personlig prägel. För det skaver i mig, vetenskapen om att några av mina grannar röstar på SD. Jag vet det därför att de då och då öppet dryftar sina åsikter. Som när Carl (fingerat namn) berättade att han prenumererar på tidningen Nya tider. "Det är bara där man får veta sanningen", sa han och tittade roat på mig där han satt och drack kaffe vid mitt köksbord. Ett meningsutbyte som nästan urartade i gräl tog vid. Jag sa saker som "Hur kan du?" och "Du är alldeles för intelligent för att tro på rasistisk propaganda!" och "Du måste lova mig att sluta läsa sånt skräp!" Alltsedan dess kallar han mig "Fröken Ajabaja", inte utan värme.

Inför uppgiften att författa en snabbanalys av valet kom jag att tänka på Carl. Jag fick inga ordentliga svar den gången, upprördhet har en förmåga att hindra just sådana. Så jag frågade Carl om jag i lugn och ro kunde få intervjua honom om hans politiska åsikter. Han svarade ja.

Vi bor i en vacker, välmående landsbygd, utanför en skånsk tätort. Carl är 60 år. Hans oerhörda skicklighet bakom spakarna i den grävmaskin han äger är hett eftertraktad över hela bygden. Han är ändlöst hjälpsam och har en outgrundlig humor. Ekonomiskt och familjemässigt lever han ett tryggt liv, omgiven av syster, bror och sin gamla mor. Det tog ett tag för bibliotekarien att förstå vilken typ av böcker som Carl föredrar, det vill säga tjocka böcker, om i princip vilket ämne som helst. Senast slukade han en omfattande volym om Polen.

För mig som etnolog blev intervjun med Carl märklig, mest för att jag ifrågasatte hans åsikter och skrattade ofta. Det brukar jag inte göra när jag intervjuar informanter. Under vårt samtal berättade Carl att han röstade på Centerpartiet i flera val, eftersom föräldrarna var lantbrukare. Efter det blev det Moderaterna och i det senaste valet röstade han alltså på SD. När jag frågade varför han bytte parti från Moderaterna till SD fick jag korthuggna svar som kretsade omkring ämnen som gängkriminalitet, bilbränder, narkotikaförsäljning och inbrott. De problem som de facto finns i vissa storstadsförorter har Carl aldrig upplevt. Det är något som han läser om i

nyhetsmedierna.

Det som präglar hans sätt att tala under intervjun är de anekdotiska svaren, det vill säga att de utgår från mer eller mindre sannolika historier som någon har berättat för honom i något sammanhang, och som han i sin tur återberättar för mig. Under intervjun sa han då och då saker som att "landet är i kaos", "se dig om själv", "vi måste börja städa i det här landet" och "man blir ju mörkrädd".

Invandringen är föga överraskande den viktigaste frågan för Carl. När han talade sattes den oupphörligen i relation till välfärdsstaten. Härdraget skulle man kunna säga att resenemanget utgår från idén om att välfärdsstaten i sig omöjliggör invandring, eftersom vem som helst kan komma hit och dra nytta av den, eller snarare utnyttja den.

När jag ifrågasatte den anekdotiska bevisföringen, som inte minst rörde invandrares förslagenhet visavi bidrag, och sa att många syrier där vi bor snabbt hittat arbete, bytte Carl spår och riktade istället anklagelser mot att "de" kommer hit och tar våra jobb. "Varför ska vi ha arbetskraftsinvandring när vi inte har jobb till våra egna?" Direkt efter det fick ungdomar sig en släng av slev. De vill inte jobba, hette det, utan "de ska bli artister och jobba med media allihop".

Förutom förkärleken för populistiska budskap går det att i hans svar utläsa en ambivalens för det nya – må det vara ungdomar, digitaliseringen, globaliseringen eller migranter – en ambivalens som måhända har ökat i takt med Carls ålder. De här upplevelserna kan inte lättvindigt avfärdas. De betyder något. Han delar dem troligen med många andra, det är som sagt framförallt människor mellan 50 och 75 som röstar på Sverigedemokraterna.

Carl och jag kommer fortsätta debattera politik med varandra. Det blir ett av flera sätt i vardagen att bemöta och utmana högerpopulismen. Slutligen, vi behöver mer forskning om SD:s väljare, undersökningar med utgångspunkt i kultur och vardagsliv.

Sören Holmberg
Göteborgs universitet
Seniorprofessor i statsvetenskap

E-post: soren.holmberg@som.gu.se

Svenskt väljarbeteende 2018: Nytt och gammalt värt att uppmärksamma

Den då och då dödförklarade vänster-högerdimensionen lever i högönskelig välmåga. Sambandet mellan svenska väljares ideologiska vänster-högeråsikter och val av parti är minst lika starkt i riksdagsvalet 2018 som i alla tidigare val där vi haft mätningar ända tillbaka till 1960-talet. Det visar Sveriges Televisions Vallokalsundersökning vid riksdagsvalet 2018 (SVT/VALU).

Tre noterbara förändringar finns i olika partiväljares positioner: C- och L-väljare har åsiktsmässigt förflyttat sig något in mot mitten samtidigt som SD-väljare mer tydligt än tidigare placerat sig åt höger. Övriga partiers väljare står kvar där de stått sedan tidigare. V-, S- och MP-väljare tydligt till vänster och KD- och M-väljare klart till höger. Hela väljarkåren har blivit något mer ideologiskt höger. Det blåste en högerbris i valet 2018.

Vänster-högerdimensionen är en hungrig imperialistisk konfliktlinje som tenderar att erövra sina konkurrenter. Senast nu flyktingfrågan. Tendensen har vi sett i flera år – sambandet mellan människors ideologiska vänster-högerpositioner och åsikter om flyktingmottagning har långsamt förstärkts. I valet 2018 är det mycket påtagligt. Väljare ideologiskt till höger tenderar att vara klart mer negativa till att Sverige tar emot flyktingar än väljare till vänster. Mest emot flyktingmottagning är väljare som röstar på SD och därefter väljare som stödjer M och KD. Minst emot flyktingmottagning är personer som röstar på V, FI och MP. Anhängare till S, C och L har genomsnittsåsikter någonstans däremellan, dock med C-väljare något mindre negativa till flyktingmottagning än S-väljare. Det totala opinionsläget i flyktingfrågan bland samtliga väljare visar sedan den stora flyktingmottagningen 2015 på en klar övervikt för åsikten att Sverige bör ta emot färre flyktingar. Den opinionsövervikten återfanns också i valet 2018. Flyktingfrågan och den övervägande negativa opinionen är en av de viktigaste förklaringarna till röststödet och valframgången för SD.

När det gäller SD:s väljarstöd i olika socio-ekonomiska grupper känner vi igen mycket från tidigare val, men inte allt. SD är 2018 precis som tidigare starkast bland män, bland arbetare, bland LO-medlemmar, bland lågutbildade, på landsbygden och i Skåne. Delvis nytt är det starka stödet bland företagare (lika starkt som bland arbetare) och det relativt sett tappade stödet bland yngre väljare. I valet 2018 är SD starkast bland äldre medelålders personer. Intressant är att SD idag framgångsrikt konkurrerar med S om LO-arbetare och med M om företagare. På den klassiska konfliktdimensionen mellan Arbete och Kapitel vinner SD ökat stöd från båda sidor. Speciellt anmärkningsvärt är att SD:s framgångar bland LO-medlemmar i valet 2018 innebar att S för första gången någonsin inte lyckas få en majoritet av LO-arbetare att rösta med partiet. Socialdemokraterna får endast stöd av 41 procent av LO:s medlemmar i riksdagsvalet 2018. Alltid tidigare har partiet nått över 50 procent bland LO-medlemmar. SD får 2018

stöd av 24 procent bland LO-arbetare, ett starkt stöd men inte det starkaste stödet i en socio-ekonomisk grupp i årets val. Sverigedemokraterna har 2018 som allra starkast stöd bland två välfärdspolitiskt mycket utsatta grupper. Det gäller personer med den lägsta utbildningen och personer med sjuk-/aktivitetsersättning. Bland dem får SD över 30 procent.

Men åsikter är viktigare än socio-ekonomiska faktorer när det gäller att förstå Sverigedemokraternas väljarstöd och framgång. Starkast kopplat till röstning på SD är åsikter om flyktingmottagning. Så var det 2010 och 2014, och så är det 2018. Andra åsikter som också har ett tydligt samband med en SD-röst är motstånd mot EU-medlemskapet och önskan om hårdare straff för brottslingar. Därtill skall tillfogas förtroendefrågan. Det allmänna förtroendet för politiker sjönk något 2018, inte ned till tidigare bottenfigurer från 1990-talet, med det går ned jämfört med 2014 och 2010. SD-väljare är bland dem som har allra lägst politikerförtroende. Utöver sakfrågeåsikter (flyktingfrågan främst) är det låga förtroendet för politiker en av de viktiga faktorerna bakom röstning på Sverigedemokraterna.

Ety regeringsfrågan är totalt i fokus efter valet kan det måhända vara värt att notera att när väljarna i den stora vallokalsundersökningen som SVT genomförde på valdagen fick helt fritt sätta samman en regering vann någon form av Alliansregering med 29 procent mot 23 procent för någon variant av en Rödgrön regering. En blocköverskridande regering med partier både från A- respektive RG-sidan önskade blott 18 procent. Det var något fler som hade en regering med SD representerat som sin önskaregering (22 procent). Den nuvarande regeringen med S och MP i koalition var det bara två procent som hade som sin favoritregering. Det kostar på att regera. Regeringspartier över hela världen brukar tappa röster i val. Och så skedde också i Sverige 2018, precis som oftast i alla riksdagsval sedan andra världskriget. Otack är regeringars lott. En gammal sanning som drabbade regeringen Löfven 2018.

Kapitel 4

Partierna

Göran von Sydow

Forskare i statsvetenskap och ställföreträdande direktör vid Svenska institutet för europapolitiska studier

E-post: goran.vonsydow@sieps.se

Twitter: [@gvonsydow](https://twitter.com/gvonsydow)

Det svenska partisystemet i europeisk belysning

Partisystemen i Europa genomgår för närvarande betydande förändringar. Det svenska partisystemet var länge ett av de mest stabila i Europa, starkt dominerat av den socio-ekonomiska vänsterhögskalan och med relativt stabila och förutsägbara mönster av interaktion mellan partierna. Följande text försöker belysa hur väl riksdagsvalet 2018 passar in i några europeiska trender, med särskilt fokus på de länderna i Västeuropa på senare tid.

Volatilitet

Enligt SVTs Vallokalsundersökning bytte drygt fyra av tio väljare parti mellan 2014 och 2018. Detta är fortsättningen på en trend som pågått ganska länge. Det är dock intressant att notera att detta inte resulterat i någon entydig 'valvind': det är helt enkelt inte så tydligt hur denna rörlighet, förutom en fortsatt uppgång för Sverigedemokraterna, påverkar partisystemets grundläggande balans. Man kan skilja på de-alignment (försvagning av väljarnas koppling/band till vissa partier) och re-alignment (skiften i väljarnas politiska orientering). Eftersom ingen distinkt riktning finns i väljarnas rörelse skulle en tolkning kunna vara att den ökade volatiliteten snarare är ett uttryck för de-alignment än re-alignment.

Fragmentisering

I många europeiska val under senare år har trenden varit tydlig: de stora partierna förlorar. De breda väljarkoalitioner som backat stora socialdemokratiska och konservativa eller kristdemokratiska partier blir alltmer sällsynta. Förutom extravalet i Storbritannien 2017 är detta en tydlig tendens. Särskilt markerad blir den i länder med låg spärrgräns och proportionell valmetod (Nederländerna är det främsta exemplet). Socialdemokraterna och Moderaterna backar samtidigt som Sverigedemokraterna, Centerpartiet och Vänsterpartiet ökar. Sammantaget får denna rörelse bort från de stora partierna till konsekvens att partisystemen blir alltmer fragmentiserade. Den utvecklingen har setts tidigare i flera europeiska länder och får nu ett tydligare genomslag i Sverige, där partisystemet nu påminner om exempelvis det danska.

Nya dimensioner/sakfrågor

Den tilltagande fragmentiseringen kan associeras till en ökande komplexitet i partirymden. Jämte de traditionella konfliktlinjerna har nya frågor dykt upp, frågor som de etablerade partierna har svårare att förhålla sig till. Huruvida dessa nya konfliktlinjer är dimensioner som är sammanhållna och ortogonala från vänster-högskalan är en delvis öppen fråga. Oavsett om man bedömer att det på sikt kan leda till att dessa dimensioner absorberas av vänster-högskalan eller ej kan man konstatera att ett antal politiska sakfrågor har ökat i vikt på den politiska dagordningen. Vallokalsundersökningen visar att många klassiska konfliktfrågor alltså ligger högt på väljarnas dagordning. Oavsett leder den förändrade debatten till att partier och väljare också orienterar sig i förhållande till andra frågor (invandring,

integration mm). De stora etablerade partierna som bottnar starkt i materiella konflikter har svårigheter i att navigera i dessa konflikter och väljer lite olika strategier i förhållande till vilken vikt man lägger på dem. Nya frågor prövar sammanhållningen i partier och parti-väljarinteraktionen.

Polarisering

De traditionellt stora partiernas nedgång motsvaras av uppgång för andra partier. Sverigedemokraterna gjorde en i jämförande perspektiv sen entré i det svenska partisystemet. Partier med liknande inriktning finns i allt fler parlament i EU-länderna. SD:s uppgång gör dem till ett av EU:s väljarmässigt starkaste partier med denna profil, svagare än FPÖ i Österrike och Dansk folkeparti i Danmark men starkare än de andra. De partier som ökar (SD, Kd, C och V) befinner sig alla – på lite olika sätt - i ytterpositioner. Detta gäller särskilt om man betraktar de nya icke-materiella konflikterna som styrande. Liksom i andra partisystem i Europa är detta ett tecken på polarisering.

Oklara majoritetsförhållanden

Den ökande fragmentiseringen och de nya konfliktytorna försvårar regeringsbildningen i många europeiska länder. Lösningarna på dessa utmaningar ser lite olika ut. Nya partier, eller ytterkantpartier, är inte helt sällan exkluderade från regeringsarenan. De anses av de andra som icke-koalitionsbara. I länder med negativ parlamentarism (Skandinavien) är vanan av minoritetsregeringar stor. I andra länder prövas stora koalitioner (Tyskland), breda samarbeten (Nederländerna), inkluderande av radikala högerpopulister (Österrike), atypiska samarbeten (Italien). Vad som blir utfallet i Sverige är i skrivande stund uppenbarligen svårt att säga, men ett intryck från andra europeiska länder är att det avgörande för partisystemets dynamik i förhållande till framväxten av radikala högerpopulistiska partier är hur de traditionella partierna till höger om mitten i partisystemen väljer att agera.

Intakt format – men vilka mekanismer förändras?

Det svenska partisystemet följer alltså på flera sätt en europeisk trend. En aspekt som dock saknas: det tillkommer inga nya partier och inga partier faller ut ur riksdagen. Därmed är partisystemets format intakt. I och med att de traditionella blockens inbördes styrkeförhållanden endast i begränsad utsträckning påverkas av valet finns också anledning att tro att det finns en tendens till kontinuitet i partisystemets mekanismer, vilket innefattar hur partierna interagerar genom samverkan och strid med varandra. Dock verkar den besvärliga regeringsfrågan kunna ändra på just detta. Om de svenska partierna, likt i många andra länder, också förändrar sina mönster av interaktion genom hur regeringsfrågan löses kommer detta få betydelse för i vilken utsträckning vi efterhand kan säga om valet 2018 förändrade partisystemet på ett mer djupgående sätt.

Nicholas Aylott
Södertörns högskola
Docenti statsvetenskap

E-post: nicholas.aylott@sh.se

Twitter: [@nicholasaylott](https://twitter.com/nicholasaylott)

Blockpolitiken kan komma och gå

Vad spelar det för roll om politiska partier bildar allianser före ett val? Frågan har faktiskt stor betydelse, särskilt i ett parlamentariskt politiskt system som Sveriges, med relativt många partier. Allianser påverkar förhållandet mellan väljare och partier. När de bildar allianser offerar partierna strategisk flexibilitet i utbyte, hoppas de, mot större trovärdighet hos väljarna – och därmed fler röster. En effekt är att väljarna förmodligen måste leva med färre potentiella regeringskonstellationer. Samtidigt har de mer utrymme att verkligen välja mellan dessa.

Till skillnad från exempelvis Finland har Sverige en tradition av det som brukar kallas "blockpolitik". Block är dock inte detsamma som allians. Inget av dessa begrepp har en tydlig och allmänt accepterad definition, men en allians (som också kallas "förvalskoalition" eller "protokoalition") kan antas kräva en formell institutionell grund, som en politisk plattform som dessa partier anammar. Ett block, åtminstone i en svensk kontext, är lösare. Svenska partier är antingen positionerade på den "socialistiska" vänstersidan av den klasspolitiska klyftan, som är förknippad med arbetarklassens intressen; eller inte, vilket gör dem till "borgerliga". Således finns det två block. Det antas vanligtvis (men inte alltid bekräftat av den politiska verkligheten), att varje parti föredrar att bilda regering med andra i samma block.

Efter sekelskiftet stelnade de svenska blocken i allianser. Först var det de fyra borgerliga partierna som 2004 bildade "Alliansen för Sverige", som alla snart kallade Alliansen. Den har lagt fram gemensamma valplattformar utarbetade av gemensamma arbetsgrupper. Alliansens största parti, Moderaterna, lät till och med bli att skriva egna valmanifest. Före valet 2010 kände Socialdemokraterna att de måste matcha Alliansen och bildade således ett "rödgrönt samarbete" med en gemensam "regeringsplattform". Intressant nog hade Miljöpartiets inkludering i samarbetet effekten att cementera partiets plats i vänsterblocket, trots att det saknade historisk koppling till klasspolitiken.

Just då trodde vissa forskare att det fanns strukturella krafter som drev europeiska partisystem i riktning mot "bipolaritet" – det vill säga blockpolitik. Sverige verkade ha gått längst; landet hade nästan skaffat sig ett "modifierat tvåpartisystem", som en statsvetare en gång uttryckte det. Andra länder, särskilt Norge, tycktes gå i samma riktning. Med valet 2018 fräscht i minnet, känns allt det här för länge sedan. I årets valrörelse skrev alla allianspartierna egna valmanifest. Symptomatiskt nog lyckades inget av blocken skapa en gemensam plattform. Den svenska politiken har glidit ifrån sina allianser.

Varför? Genombrottet för Sverigedemokraterna (SD), och orsakerna bakom det, har undergrävt blockens sammanhållning på tre sätt:

För det första tar SD röster från både vänster och höger. Redan när SD fick sex procent av rösterna, som i 2010 års val,

blev det betydligt svårare för endera blocket att vinna egen majoritet i riksdagen. Nu efter valet 2018 är SD:s stöd nästan fyra gånger så stort. Som jag (tillsammans med Elin Haugsgjerd Allern) tidigare har föreslagit kräver skapandet av en allians att de berörda partierna är överens både om målet – regeringsmakten – och att den gemensamma insatsen verkligen gör skillnad i försöket att uppnå detta mål. Om målet blir orealistiskt kommer alliansmedlemmarna att börja prioritera andra mål än regeringsmakten. Engagemang i en allians kan då bli ett hinder snarare än en tillgång. Så har det blivit i Sverige. Värdet av en allians för partierna har minskat eftersom hoppet om att vinna egen riksdagsmajoritet har försvunnit. Utdelningen överstiger inte längre kostnaderna för partierna.

För det andra har politiken i Sverige förändrats. SD har både format och avspeglat en ny dagordning. Frågor om ekonomi och resursfördelningen, som i likhet med blocken enkelt kan ordnas på den traditionella vänster-höger-dimensionen, har minskat i betydelse bland väljarna på bekostnad av frågor som rör lag och ordning, integration och – framför allt – invandring och asyl. Sådana frågor framkallar starka känslor hos många. Det avgörande är att dessa nya viktiga och känsloladdade politiska problem delar upp båda blocken.

Under 2015–2018 erkände det största partiet i varje block implicit att många väljare föredrog SD:s linje i sådana frågor. De två stora partierna anpassade sina egna ställningstaganden i enlighet med denna insikt. Övriga partier i blocken gjorde dock inte det. Det är således nu svårt att se hur Moderaterna och Centerpartiet skulle kunna bli tillräckligt överens för att ens vilja förnya alliansen. På samma sätt är det svårt att föreställa sig en ny koalition mellan Socialdemokraterna och Miljöpartiet, och ännu svårare med en ny rödgrön allians.

För det tredje delas dessutom Alliansen av en strategisk men nära relaterad fråga: hur man ska förhålla sig till SD. För vissa bland allianspartierna är det som statsvetare kallar en *cordons sanitaire* mot SD – med andra ord en isoleringsstrategi – inte förhandlingsbar. För andra (inklusive Moderaternas förra partiledare Anna Kinberg Batra) kan någon sorts överenskommelse med SD vara tänkbar. Även här är alltså Alliansen väsentligen splittrad.

Effekten av SD:s närvaro och den nya politiska dagordningen är att de traditionella blocken framstår som obsoleta. Det känns inte ens längre otänkbart att Moderaterna och Socialdemokraterna skulle kunna bilda en "storkoalition" – den raka motsatsen till blockpolitiken. Men betyder detta blockpolitikens död? Kanske inte. Inget är säkert eller oundvikligt när det gäller ett partisystem. Blockpolitiken kan komma och gå, beroende på omständigheterna.

Marie Demker
Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: marie.demker@gu.se

Twitter: [@vanstrastranden](https://twitter.com/vanstrastranden)

Valmanifest och ideologiska föreställningar

Svenska väljare anses i allmänhet rösta ideologiskt, det innebär att de flesta av oss röstar på det parti vars ideologi ligger närmast vår egen uppfattning. Trots att allt fler väljare byter parti mellan valen och allt fler bestämmer sig sent har betydelsen av ideologiskt närhet mellan väljare och parti bestått för att förklara varför vi röstar som vi gör. Frågan är då vilken ledning väljaren i gemen får av partiernas valmanifest: Finns det ideologiska markörer där? Och skiljer dessa markörer i så fall partierna åt på ett signifikant sätt?

I europeisk politik har fyra grundideologier format så gott som alla befintliga partisystem: konservatism, socialism, liberalism och nationalism. Därutöver återfinns blandningar men också ideologier av mer preciserad typ som t ex personalismen (kristdemokratin) eller ekologismen (gröna partier). Men de fyra stora inriktningarna har fortfarande ett starkt grepp om partisystemen i Europa, liksom i Sverige. En ideologi kännetecknas av att den förväntas ha mål, strategier och verklighetsbeskrivningar som avser människosyn, samhälls- samt omvärldsuppfattning. En ideologi är alltså en helhetssyn på tillvaron, ibland innehåller den också en kosmologisk uppfattning, alltså en värderande föreställning om människans relation till skapelsen/skaparen.

Med några enkla nyckelord kan man teckna en bild av de olika ideologiernas grundläggande värden inom områdena människosyn, samhällsuppfattning och omvärldsuppfattning:

- **Socialism** = Kollektivism, Jämlikhet, Globalism
- **Konservatism** = Kollektivism, Organisk gemenskap, Maktbalans
- **Liberalism** = Individualism, Frihet, Rättsordning
- **Nationalism** = Kollektivism, Historisk gemenskap, Isolationism

Naturligtvis är de ideologiska föreställningarna så mycket rikare än dessa nyckelord ger vid handen, men med hjälp av dem är det ändå möjligt att undersöka förekomsten av ideologiska markörer hos, och skillnader och likheter mellan, partier. Det är också möjligt att analysera vilken betoning de ideologiska budskapen får i manifesten.

De åtta partier som sitter i Sveriges riksdag efter valet den 9 september har alla var och en för sig presterat ett valmanifest på mellan sju och 40 sidor. Kortast är Kristdemokraternas manifest och mest omfattande i sidor är Moderaternas. Medianvärdet för valmanifesten ligger på 30 sidor. Vissa manifest innehåller en mängd bilder/illustrationer, t ex Moderaterna, Socialdemokraternas och Kristdemokraternas manifest. Andra är nästan helt textbaserade som Vänsterpartiets, Centerpartiets och Sverigedemokraternas manifest. Hos Socialdemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna återfinns partiledaren på bild i manifesten.

Bland de åtta valmanifesten är det i Vänsterpartiets, Liberalernas och Centerpartiets som de tydligaste ideologiska markörerna avseende våra fyra grundideologier återfinns. Vänsterpartiets grund i socialismen syns genom en betoning

av jämlikhet, omfördelning av resurser, välfärdssamhällets kollektiva styrka och det globala ansvaret för klimat och fredlig utveckling. Både Liberalerna och Centerpartiet lyfter fram värderingar i termer av individens frihet och mänskliga fri- och rättigheter, men har också ett starkt fokus på individens eget ansvar i utbildning och sysselsättning. Centerpartiet betonar begreppet medmänsklighet medan Liberalerna betonar motståndet mot alla former av anti-liberala rörelser.

De partier vars manifest i minst utsträckning innehåller tydliga ideologiska markörer avseende de fyra grundideologierna är Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna. Moderaternas valmanifest är det längsta av de åtta och en stor mängd sakområden räknas upp inom vilka moderaterna har förslag. Men de ideologiska markörerna är överlag få. Återkommande är istället att alla verksamheter skall hålla hög klass och vara av bra kvalitet. En sådan markör betonar snarare professionalitet och kompetens, än ideologi. Även hos Sverigedemokraterna återfinns en stor mängd sakområden där partiets egna förslag räknas upp. Dock betonas nationell sammanhållning, nordisk gemenskap, svenskt kulturarv och de nationella gränsernas betydelse (både i bildlig och i faktisk bemärkelse) på ett sätt som pekar mot nationalism. Även hos Sverigedemokraterna finns ett fokus på kompetens men också på behovet av effektivitet; alltså att regler, skatter och subventioner skall avskaffas. I Kristdemokraternas manifest ligger fokus helt på vård och omsorgsfrågor, de ideologiska markörerna rör människovärdet och familj vilket snarast pekar mot en konservativ grundsyn. Men då innehållet i manifestet både är kortfattat och koncentrerat till vissa sakområden blir de ideologiska markörerna också få.

Lite mittemellan de två ytterligheterna återfinns Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Hos Miljöpartiet betonas ansvaret för klimatet, men genom att lyfta fram demokrati-frågor, feminism, migration och kulturfrågor pekar manifestet också mot en liberal grundsyn där individens frihet är avgörande. Samtidigt indikerar diskussionen om gemenskap och långsiktig hållbarhet mer konservativa föreställningar. Hos Socialdemokraterna är det jämlikhet och trygghet som lyfts fram i manifestet. Återkommande betonas vikten av ett starkt samhälle som håller ihop, samt behovet av statliga investeringar och ingrepp för att garantera denna trygghet. Markörerna pekar därmed i riktning mot en socialistisk grundsyn men betoningen av den starka gemenskapen pekar även här snarast åt det konservativa hållet.

Sammanfattningsvis menar jag att partiernas ideologiska grunder är synliga i valmanifesten. Och att det är fullt möjligt att också skilja dem åt genom att använda en sådan läsning av texterna. En personlig bedömning, efter att ha gått igenom alla, är att Liberalernas manifest tydligast gav uttryck för partiets grundläggande ideologi medan Moderaternas var mest tydligt i detta avseende.

Anders Backlund
Södertörns högskola
Doktorand i statsvetenskap

E-post: anders.backlund@sh.se

Hanna Bäck
Lunds universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: hanna.back@svet.lu.se

Sverigedemokraterna och regeringsfrågan

För det tredje valet i rad har Sverigedemokraterna utökat sin parlamentariska närvaro, och liksom tidigare har både Alliansen och det rödgröna blocket långt till egen majoritet. Trots att SD:s partiledare Jimmie Åkesson omgående efter valet skickade en formell inbjudan till Moderaterna och Kristdemokraterna om att samverka för att bilda regering var det ingen som nappade på erbjudandet. Detta var föga förvånande då samtliga partier inför valet lovade sina väljare att inte samarbeta eller förhandla med SD – partiet har sedan det kom in i Riksdagen behandlats som en form av "paria" och isolerats av de andra partierna. Det parlamentariska läget betyder dock att alternativet till att söka stöd från SD är att samarbeta över blockgränserna, vilket Allianspartierna inte heller har visat något större intresse för.

Den svenska negativa parlamentarismen innebär att det räcker med att en regering tolereras av riksdagen (dvs. att en riksdagsmajoritet inte aktivt röstar emot den). För att hindra SD från att avgöra en statsministeromröstning behöver det ena blocket därför lägga ned sina röster (vilket var fallet 2014 då Alliansen tolererade Stefan Löfven). Decemberöverenskommelsen 2014 var ett försök att fortsätta med den svenska blockpolitiken som om SD inte existerade genom att det mindre blocket tolererar att det större regerar. Uppgåelsen övergavs dock som bekant efter mindre än ett år och Allianspartierna har gjort klart att den aldrig borde ha slutits. Frågan är alltså vad som kommer att brytas först: isoleringen av SD eller oviljan att regera med eller med stöd av partier från det andra blocket.

I andra europeiska länder har det visat sig att högerradikala partier som tidigare varit isolerade med tiden har fått komma in i värmen. Två kriterier brukar krävas för att detta ska hända. Dels måste partiet bli tillräckligt stort för att spela en avgörande roll när en regering ska bildas, dels får partiet inte stå alltför långt från sina tilltänkta koalitionspartners vad gäller den egna politiken. Redan när SD kom in i riksdagen 2010 uppfylldes det första kriteriet, då Alliansregeringen förlorade sin majoritet och SD blev vägmästare mellan de två blocken. Vad gäller det andra kriteriet var avståndet mycket stort mellan SD och övriga partier i fråga om migrationspolitiken både i valet 2010 och 2014. Inför årets val låg flera partier betydligt närmare SD i denna fråga, men trots detta är dörren för samarbete i regeringsfrågan stängd.

Hur skiljer sig det svenska fallet, där SD behandlas som "paria", från övriga Europa, där högerradikala partier i vissa länder (t.ex. i Norge och Österrike) ingår i regeringen? En viktig förklaring är att många liknande partier ursprungligen bildades med en annan politisk profil. De norska och danska Framstegspartierna (föregångaren till Dansk Folkeparti) bildades t.ex. som skattemissnöjespartier, och Sannfinländarna har sina rötter i agrarpopulism. Tröskeln för samarbete är därför lägre än för partier som har sitt förflutna i högerextrema rörelser. De svenska partierna skiljer sig dock åt i hur

de motiverar sitt avståndstagande till SD. Inom det rödgröna blocket talas det ofta om SD som "ett rasistiskt parti med ett förflutet i nazismen", medan exempelvis Moderaterna i årets valrörelse har talat om att SD har en "dålig politik". Även om Moderaterna ännu håller dörren stängd för samarbete kan detta tänkas utgöra ett mindre hinder – man anser ju t.ex. även att Socialdemokraterna har en "dålig politik". Moderaterna och Kristdemokraterna har i detta avseende varit de partier som kan tänkas "ställa dörren på glänt" för SD.

När det på valnatten visade sig att Alliansen inte såg ut att bli större än de rödgröna riktade Jimmie Åkesson en fråga till Ulf Kristersson: "Kommer du att samarbeta med Stefan Löfven eller kommer du att samarbeta med mig?" Om Moderaterna trots sina löften hade tagit emot denna utsträckt hand hade det naturligtvis varit en enorm framgång för SD, både i termer av politiskt inflytande och acceptans – isoleringen hade då brutits. Om partiet med sina krav på inflytande istället driver Moderaterna till samarbete vänsterut räknar SD med att väljarna straffar de etablerade partierna i nästa val. Det finns exempel där "storkoalitioner" med S och M i svenska kommuner har vara kostsamma i termer av väljarstöd, där SD som "enda oppositionsparti" har växt sig starkare. Liknande exempel återfinns i Tyskland där kristdemokrater (CDU) och socialdemokrater (SPD) styr i en sådan storkoalition och har förlorat röster till ett högerradikalt parti (AfD).

Eftersom högerradikala partier framförallt är intresserade av inflytande i en fråga (invandring) behöver traditionella högerpartier ofta kompromissa mindre med dem än vad de behöver göra i koalitioner med partier på andra sidan det politiska spektrumet. Förr eller senare är det därför troligt att delar av den svenska borgerligheten väljer att tacka ja till SD:s villkorade stöd hellre än att samarbeta vänsterut. Med tanke på de utfästelser som har gjorts inför årets val är det dock mindre troligt att det sker under denna mandatperiod. Att bryta den här typen av utfästelser kan leda till mycket kraftiga röstförluster i kommande val och kan även skapa konflikter inom partierna där partiledare får avgå som följd. Detta torde innebära att de flesta av partiledarna fortsatt behandlar SD som ett pariparti som isoleras från ett explicit regeringssamarbete. Om inte SD väljer att släppa på sina krav om inflytande och stödjer en Alliansregering utan motkrav, så måste någon form av samarbete över blockgränsen – åtminstone i den formen att vissa partier lägger ner sina röster för att låta en regering från andra blocket tillträda – alltså till för att lösa regeringsfrågan.

Li Bennich-Björkman

Uppsala universitet

Skytteansk professor i våltalighet
och statskunskap

E-post: li.bennich-bjorkman@statsvet.uu.se

De svenska baspartiernas död?

Sveriges partisystem har under senare år formats kring två baspartier och ett antal nischpartier. Baspartierna förknippas hos väljarna med ekonomisk politik, en politik för sysselsättning och välfärd, som utgör grunden för, och är en nödvändig förutsättning, för att någon annan politik överhuvudtaget ska bli möjlig. Vad de aspirerar på, en position som de också tillskrivs i samspel med väljarnas förväntningar, är alltså att ha ett ansvar för helheten, för regeringsbildningen, och att därmed inta en ledarställning gentemot "sina" nischpartier. Nischpartierna, däremot, är långtifrån enfrågepartier men kan – genom att baspartierna ser till helheten – tillåta sig att förknippas med särskilda, utvalda, frågor eller områden. Där har de, med en statsvetenskaplig term, ett sakägarskap: de "äger" frågan och förknippas särskilt med den.

På vänsterkanten har Socialdemokraterna utgjort baspartiet i nära på ett sekel; länge med vpk och senare vänstern (v) som enda egentliga nischparti, men sedan 1990-talet förstärkt med Miljöpartiet (mp) och Feministiskt initiativ (FI). Miljöpartiet har haft miljöfrågorna som sin nisch, Feministiskt initiativ kvinnors makt och rättigheter och Vänstern jämlikhet. På den liberal-konservativa högerkanten accentuerades Moderaternas roll som basparti genom att Alliansen skapades 2004, där nischpartierna Centern, (C) Liberalerna (L) och Kristdemokraterna (KD) ingår. Centerns nisch var länge landsbygd och småföretagande, Liberalernas utbildning och Kristdemokraternas familjepolitik. Idag är Centerns profil som nischparti inte lika tydlig, vilket kan ha att göra med partiets försök att "avancera" till och framstå som basparti.

Sverigedemokraternas (SD) framväxt och etablering i det svenska partilandskapet, som kulminerat i och med 2018 års val, utmanar det mönster jag alldeles nyss beskrivit. Sverigedemokraterna var länge ett enfrågeparti, med kritiken mot invandringpolitiken som den fråga som omöjligt kunde tänkas bort. Till skillnad från ett nischparti kretsar inte enfrågepartiet kring ett basparti utan utgör en enskild atom i partirymden. Har partiet med tiden blivit ett nischparti? Svaret är nej. Sverigedemokraterna har inte utsett ett definierande basparti att kretsas kring (och heller inte blivit föremål för inviter från något av baspartierna). Kanske har försök ibland gjorts att utse Moderaterna till ett sådant, men utan framgång. Försöken har avvisats både från Sverigedemokraterna internt, men också från det tilltänkta baspartiet. I kraft av sin nuvarande väljarstorlek, är Sverigedemokraterna på väg att utvecklas till ett basparti, ett parti som ikläder sig ett större ansvar för helheten? Det finns få tecken på det. Partiet bär fortfarande enfrågepartiets signum.

Mot bakgrund av mitt resonemang ovan om bas- nisch- och enfrågepartier vill jag avslutningsvis lyfta fram två centrala aspekter: att ett enfrågeparti kan bli regeringsbildare eller del av regeringsunderlaget och att Sveriges främsta basparti, Socialdemokraterna, riskerar att förlora sin historiska roll.

Om Sverigedemokraterna skulle få frågan att bilda reger-

ing är förutsättningarna annorlunda än om något av baspartierna blir regeringsbildare. Enfrågepartiet ser inte helheten som ett egenvärde, utan huvudsaken är att driva sin fråga även om det splittrar. Det parti som stöder en liknande politik i invandningsfrågan som Sverigedemokraterna är Moderaterna som för sin medverkan i en regering skulle kunna få viktiga poster (finansministerposten, utrikesministerposten, kanske posten för socialförsäkringar). Vad Moderaterna då skulle riskera är identiteten som basparti och sin relation till nischpartierna. Det är ett pris att betala, och ett definitivt risktagande, men vinsten kan bli avsevärd också internt inom partiet där många på lokal nivå önskar se ett närmare samarbete med Sverigedemokraterna nationellt.

Under ett antal år, med början efter valförlusten 2006, tappade Socialdemokraterna sin tydliga identitet som basparti. Jämlikhets- och livsstilsfrågor seglade högt upp på agendan, feministiska frågor poängterades, och den kreativa och urbana medelklassens frågor kring livskvalitet och självförverkligande – miljöpartiets "nisch" - blev också socialdemokraternas. Valet av fackföreningsmannen Stefan Löfven, en klassisk socialdemokrat med djup förankring i arbetarrörelsen och så långt från en nischad postmaterialist som tänkas kan, var i det perspektivet en fullträff. Partiet lyckades både återvinna förlorade sympatisörer och vinna nya och vann valet 2014, genom att valet av Löfven klart markerade såväl inåt partiet och utåt mot väljarna att identiteten som basparti stod i förgrunden. Sedan kom flyktingkrisen 2015, som i kombination med en tilltagande effekt av de klyftor som idag präglar Sverige fått partilojaliteten att vittra. Socialdemokraterna har inte själva abdikerat från rollen som basparti i svensk politik denna gång, men kommer kanske inte att kunna ikläda sig den under överskådlig framtid.

Flera val under de 100 år som rösträtten funnits ses som historiska; kosackvalet 1928 med sin kraftiga antagonistiska retorik, valet 1976 då det blev regeringskifte efter 44 år, valet 1988 då det frusna fempartisystemet i riksdagen gick i graven i och med invalet av Miljöpartiet och det banbrytande valet av Alliansen 2006. Till den listan kan nu läggas valet 2018

Jenny Madestam

Södertörns högskola

Lektor i offentlig förvaltning

E-post: jenny.madestam@sh.se

Twitter: [@jennymadestam](https://twitter.com/jennymadestam)

Statsministerkandidaterna

De senaste valrörelserna har liknat ett presidentval där två partiledare står som huvudmotståndare i önskan om att bli Sveriges nästa statsminister. Detta har präglat valrörelsens logik, inte minst hur den har gestaltats via massmedier. Det har handlat om Göran Persson eller Fredrik Reinfeldt, Mona Sahlin eller Reinfeldt, Stefan Löfven eller Reinfeldt. I detta val har striden stått mellan Stefan Löfven och Ulf Kristersson, även om det parlamentariska läget efter valet är betydligt mer svårtippat detta val jämfört med tidigare svenska val. Detta i sig tycks även ha bidragit till att "presidentialismen" är något mer nedtonad i årets valrörelse, sakfrågor och vem som överhuvudtaget kommer att kunna regera har mer hamnat i fokus.

En viktig aspekt i konkurrensen om väljarnas gunst är så kallad regeringsduglighet, alltså förmågan att leda landet. I detta ligger möjligheten att skapa ett parlamentariskt stöd för en regering, men det handlar också om egenskaper och kvaliteter hos den enskilde statsministerkandidaten. Den som ska bli statsminister måste besitta vissa ledarkvaliteter för att uppfattas som förtroendeingivande. Till sådana kvaliteter hör att framstå som autentisk; att ledarens budskap bottenar i den egna personen så att åhörarna tror att ledaren själv tror på det hen säger. Vidare måste en svensk statsminister vara pålitlig, liksom rationell och förnuftig i sin framtoning framför emotionell och intuitiv. Svenska väljare uppskattar politiska ledare i "foträta skor". En statsminister måste även ha förmågan att förhandla och kompromissa, dogmatiker passar illa i den svenska politiska kulturen. Att inte vara allt för novis utan helst ha en politisk CV med tyngd är också uppskattat. Likaså att kunna uttrycka sig väl, vara en god retoriker, är viktigt. En partimedlem uttryckte det som att en partiledare (och statsminister) "måste kunna hålla tacktalet på en middag utan att man skäms".

Stefan Löfven och Ulf Kristersson är å ena sidan tämligen lika varandra; båda har en resonerande, förnuftig framtoning. Deras attityd är att lösa problem framför att dogmatiskt stänga huvudet blodigt. Båda tycks även botten i sina värderingar, Löfven brukar själv framhäva att han är ett barn av den svenska välfärdsstaten, att den tagit honom dit han är. Kristersson bottenar på så vis att han vuxit upp i sitt parti, gjort den klassiska partiresan (från ungdomsförbund, via kommunpolitik till riksnivån) men också i att vara tämligen trogen partiets och sina ursprungliga liberala idéer. Retoriskt är Kristersson strävt vassare än Löfven, vilket inte är konstigt då Löfven inte gått den långa politikerkola som Kristersson gjort. Men det är även annat som skiljer de två herrarna åt.

I förtroendemätningar innan valet har väljarna högre förtroende för Kristersson jämfört med Löfven. Båda har dock lågt förtroende jämfört med föregångare som Göran Persson och Fredrik Reinfeldt, även om dessa bådas förtroende var lägre vid tillträdet som statsminister. En förklaring till Kris-

terssons högre förtroende jämfört med Löfven är deras olika framtoning. Aspekter som är subtila och alltså svåra att både beskriva och mäta, likväl kan de ha betydelse. Enkelt uttryckt handlar det om att Kristersson är mer "ledig" och "rörlig" i hela sin person jämfört med Löfven. I en tv-sänd partiledardebatt kom detta till uttryck. De två partiledarna ombads svara på frågor om sig själva som ledare. Kristersson uttrycker sig ledigt och reflekterande, Löfven är mer obekvämt i att tala om sig själv som ledare och person. En förklaring skulle kunna handla om deras respektive partis ideologi, där moderaterna är ett mer individualistiskt parti där individen kan ta plats, medan socialdemokraterna är ett kollektivistiskt parti som tonar ned enskilda personer, vilket inkluderar partiledaren. Å andra sidan kan påstås att ledare som Mona Sahlin eller Håkan Juholt var mer benägna att bjuda på sig själv, samtidigt som detta inte riktigt utmärkte t.ex. Bo Lundgren eller Anna Kinberg Batra. Vad detta troligen mer handlar om är den enskildes känsla av bekvämlighet i situationen, att uppskatta att vara i strålkastarljuset. Detta, är något som skiljer Kristersson och Löfven.

Och på marginalen kan det kanske påverka väljarnas bild av statsministerkandidaternas duglighet. En avslappnad politisk ledare har troligen lättare att skapa förtroende än den som är mer stressad eller obekvämt. En petitesse i sammanhanget som ytterligare belyser statsministerkandidaternas olikheter; det blir varmt under den direktsända partiledardebatten. Kristersson tar av sig kavajen, och kavlar upp skjortärmarna, och hänger lite på pulpeten. Löfven behåller kostymen knäppt debatten igenom, och står konsekvent rakryggad på sin plats. Petitesser kan tyckas, men uttryck för två olika personligheter, och därmed förmodligen olika ledartyper. Den ena mer ledig och den andra lite stelare.

Svenska väljare röstar inte på basis av vem som är partiledare för ett parti. Samtidigt är frågan om vem som blir statsminister central, dessutom påverkas vi troligen mer än vi tror av politiska ledare, men på ett omedvetet vis. I dagens individualistiska postmoderna samhälle tycks den statsministerkandidat som trivs mest i rampljuset premieras.

Jessika Wide
Umeå universitet
Universitetslektor i statsvetenskap
E-post: jessika.wide@umu.se

Kvinnor i riksdagen: Vilken betydelse har förstaplatsen på partilistorna?

Att kvinnorepresentationen spelar roll för både politikens utfall och legitimitet är idag relativt vedertaget i Sverige. Sverige har länge haft en hög kvinnorepresentation i riksdagen. Redan på 1990-talet hade Sverige världens högsta kvinnorepresentation med över 40 procent kvinnliga ledamöter. Men på väg mot en könsbalanserad riksdag har det tagit stopp. Efter valet 2006 var det 47 procent kvinnor som valdes in i riksdagen, medan det var 45 procent 2010 och 44 procent 2014. I flera sammanhang har den långsamt sjunkande kvinnorepresentationen uteslutande ansetts bero på Sverigedemokraternas framgångar, eftersom Sverigedemokraterna har en avsevärt lägre andel kvinnliga riksdagsledamöter än övriga partier (22 procent). Faktum är dock att förklaringen till minskningen även ligger hos övriga riksdagspartier, d.v.s. partier som tillämpar könskvotering och varvade listor i valet. Hur kan då detta komma sig? Förklaringen ligger dels i det svenska valsystemet, dels i partiernas kandidatnominering.

I riksdagsvalet används ett proportionellt valsystäm med 29 valkretsar. Skåne och Västra Götaland är indelade i flera valkretsar, samtidigt som Stockholms kommun och Göteborgs kommun utgör egna valkretsar. I övrigt utgör varje län en egen valkrets. Valkretsarnas storlek varierar beroende på antalet röstberättigade invånare. Allra minst är Gotland med 2 mandat. Jämtland med 4 mandat och Blekinge med 5 mandat. Störst är Stockholms kommun med 32 mandat och Stockholms län (exkl. Stockholms kommun) med 39 mandat. De flesta valkretsar har dock 10-13 mandat vardera.

I alla svenska riksdagspartier utom Sverigedemokraterna är nomineringen till riksdagsvalet i hög grad decentraliserad, d.v.s. det är nomineringskommittéer på valkrets nivå som rekryterar och nominerar kandidater till riksdagsvalen och sätter samman listan på valsekeln. Sverigedemokraterna har endast en nationell lista. Flera av de andra partierna har också en nationell lista samtidigt som det finns listor för varje valkrets.

I ett proportionellt valsystäm med partilistor såsom i Sverige, anses det vara enklare för partiernas nomineringskommittéer att uppnå en social mångfald bland kandidaterna, t.ex. med avseende på kön. Partier försöker vanligtvis sätta samman partilistor som i helhet tilltalar väljarna. I proportionella valsystäm med partilistor är det dessutom lättare att tillämpa könskvotering. I de senaste riksdagsvalen har partierna i hög grad gått till val med varvade listor, d.v.s. att varannan kandidat på valsekeln är en kvinna. Det kan därför se ut som att partierna nominerar kvinnor och män i samma utsträckning. Om vi dock lyfter blicken och istället tittar på vem som toppar valsekeln, blir resultatet något annat.

En genomgång av valseklarna till riksdagsvalet 2018 i de 29 valkretsarna visar nämligen att män är överrepresenterade bland förstanamnen hos nästan alla partier. Undantaget är Vänsterpartiet (59 procent kvinnliga förstanamn) och Miljöpartiet (57 procent kvinnliga förstanamn). I övriga partier

är det bara 33-41 procent av listorna som toppas av kvinnor. Sverigedemokraterna går till val med en nationell lista, som toppas av den manliga partiledaren. Sammantaget är det i flera valkretsar bara ett eller två partier som har en kvinna som förstanamn. (Om partiledaren toppar listan har denne räknats en gång och därefter har istället listans andranamn räknats. Några partier har nationella listor och dessa har räknats en gång.)

Andel kvinnliga förstanamn per parti (andel kvinnliga kandidater totalt inom parentes):

- Vänsterpartiet: 59 % (54 %)
- Miljöpartiet: 57 % (51 %)
- Socialdemokraterna: 41 % (50 %)
- Centerpartiet: 37 % (43 %)
- Kristdemokraterna: 34 % (45 %)
- Liberalerna: 33 % (45 %)
- Moderaterna: 33 % (39 %)
- Sverigedemokraterna: enbart nationell lista, 0 % (30 %)

Antalet valkretsar fungerade sannolikt väl när det fortfarande bara fanns fem partier representerade i riksdagen. Numera har Sverige ett ättapartisytem, vilket innebär att konkurrensen mellan partierna i valkretsarna har hårdnat avsevärt. Ju fler partier som konkurrerar om de relativt få mandaten i valkretsarna, desto färre ledamöter väljs från respektive parti. I valet 2014 innebar det att nästan bara Socialdemokraterna och Moderaterna hade mer än ett mandat per valkrets. I de flesta fall får alltså övriga partier maximalt ett mandat per valkrets. De många valkretsarna i Sverige må vara positiva för den regionala representativiteten, men de missgynnar kvinnorepresentationen: När partierna ska välja den person som ska stå överst på valsekeln och därmed ha reell chans att bli invald, tenderar det nämligen att bli en man.

Den viktigaste lärdomen är därmed att partierna inte har löst problemet med den ojämna könsfördelningen bland politikerna. Partiernas valseklar är vanligtvis varvade i både riksdagsval och kommunalval. Det som däremot partierna inte lyckas hantera är att män i högre grad än kvinnor utses till poster med mera status och makt, t.ex. som förstanamn på partilistan. De mindre partiernas varvade listor ser visserligen bra ut för väljarna, men har i realiteten en begränsad betydelse för kvinnorepresentationen eftersom det i princip bara är den översta kandidaten på listan som har chans att bli vald.

Sara Fransson
Linnéuniversitetet
Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: sara.fransson@lnu.se
Twitter: @saravxo

Riksdagskandidater och deras nätverk i kampen om personkryssen

Formellt avgör väljarna riksdagsvalet. Valsedelns pryds av information om vilka riksdagskandidater som vill bli företrädare för det politiska partiet. Valet av valsedelns kandidater har dock redan innan valdagen genomgått ett val; den partiinterna nomineringsprocessen. Nomineringsprocesserna innebär att partimedlemmar redan månader innan valet har röstat fram vilka kandidater som ska stå var på valsedlarna.

Partiernas nomineringsprocesser är en viktig del i det demokratiska systemet, även om det för väljarna kan te sig diffust. Det är i nomineringsprocessen som det avgörs vilka enskilda politiker som har möjlighet att bli folkets representanter. Inte sällan är nomineringsprocesserna kantade av partiinterna strider mellan olika kandidater och deras allierade partikamrater. Stridigheterna beror på att kandidaterna tydligt rangordnas och jämförs med varandra. Eftersom antalet mandat varje parti kan få till riksdagen är begränsade, är det enbart ett fåtal kandidater som får så pass höga placeringar på valsedeln att de har en realistisk möjlighet att bli valda. De höga placeringarna är åtråvärda i kampen om att bli folkets representant, men också för att nomineringsprocesserna samtidigt kan ses som en partiintern popularitetstävling där det handlar om att få inflytande över partiets politik. De partiinterna stridigheter som uppstår kan emellertid bidra till att partierna får fler väljare på valdagen.

För att förstå komplexiteten i nomineringsprocesserna och hur partiinterna strider har en påverkan för relationen till väljarna, är det viktigt att förstå att kandidater inte agerar själva. Valsedlarnas kandidater ingår i olika sociala och professionella sammanhang där de lär känna andra människor. Nätverk som består av personer som är aktiva i civilsamhällets olika föreningar är speciellt intressanta då föreningslivet ofta byggs upp av människor med olika bakgrund och olika politiska åsikter.

För att bli placerad högt upp på valsedeln, krävs en förankring inom partiet. Ofta har de mest framgångsrika kandidaterna i nomineringsprocesserna, förankring och tillgång till olika partiinterna nätverk i exempelvis geografiska partiföreningar samt ungdoms- och kvinnoförbund. Den kandidat som på egen hand och genom sitt partiinterna nätverk lyckas spela sina kort rätt kan erövra de åtråvärda högsta, valbara placeringarna i nomineringsprocesserna och därigenom ha större möjligheter att nå riksdagen.

Sedan riksdagsvalet 1998 har dock nomineringsprocessen och dess rangordning av kandidaterna utmanats av personvalssystemet. Partierna besitter fortfarande den avgörande rollen för vilka kandidater som hamnar på valsedlarna. Det slutgiltiga beslutet över vem som blir partiernas representanter i riksdagen är dock överlämnat till väljarnas personkryss. Personvalet har fortfarande en undanskymd roll för sammansättningen av riksdagen i jämförelse med nomineringsprocessernas rangordning. Enbart 48 gånger har det hänt att riksdagskandidater blivit ledamöter av riksdagen enbart

tack vare väljarnas personkryss under valen 1998–2014. Trots det kan det föras ett resonemang om att partiinterna strider spillar över på kandidaterna, kandidaternas närmaste nätverk av vänner och väljarnas val på valdagen.

Min forskning visar att de kandidater som tillsammans med sina partiinterna nätverk är missnöjda med nomineringsprocessen, mobiliserar sina nätverk av bekanta inför valrörelsen. Missnöjet beror ofta på att kandidaterna fått en lägre placering på valsedeln än vad kandidaterna och deras partiinterna nätverk hade förväntat sig. En viktig katalysator för politiskt deltagande generellt är just missnöje då det gör att människor uppmanar varandra att förändra politiken. Samma mekanismer finns hos missnöjda kandidater och deras nätverk. Kandidater som uppnår riksdagens personvals-spärr, men likväl är missnöjda med nomineringsprocessens genomförande, aktiverar i hög utsträckning sina nätverk i exempelvis civilsamhället inför valrörelsen för att uppmana föreningsaktiva väljare att personkryssa på kandidaterna.

Kandidater som av den interna organisationen anser sig ha blivit illa behandlade under nomineringsprocessen får med sitt nätverks hjälp, möjlighet att via personvalet nå riksdagen. Inför valrörelsen till riksdagen 2018 har det blivit tydligt hur kandidater med en politisk profil som avviker från partiet, visat hur deras nätverk aktiverats först efter nomineringsprocessen. Ett exempel är Vänsterpartiets Amineh Kakabaveh som både själv och via människor i sitt nätverk, tydligt deklarerat hur hon "petats" från de höga, valbara placeringarna på valsedeln under nomineringsprocessen. Hon placerades istället på plats 8. Detta beror enligt hennes anhängare på skilda åsikter kring kvinnors hedersförtryck jämfört med de som Vänsterpartiet står för. Flera civilsamhällesorganisationer har deklarerat sitt stöd för henne inför valrörelsen för att genom personvalet få henne vald till riksdagen.

Kanske är det så att partier som präglas av partiinternt missnöje, faktiskt kan utnyttja detta missnöje i valrörelsen? Om partierna nominerar välkända eller färgstarka kandidater längre ner på valsedlarna, kan dessa kandidater via sina nätverk, mobilisera personkryssande väljare på valdagen till sitt namn, men även partiet i stort. Alla personkryss som anges bredvid Kakabavehs namn, tillfaller per automatik Vänsterpartiet trots att det är mot Vänsterpartiets agerande som de personkryssande väljarna protesterar. Givet det rationella argumentet att partier vill ha så många väljare som möjligt skulle det vara en möjlighet att utnyttja just partiinterna strider för att nå potentiella personkryssande väljare. Kanske är det så att personval blottlägger partiinterna stridigheter för väljarna, men att dessa strider också kan tjäna ett strategiskt syfte för partiorganisationerna när jakten på väljarna helgar andra mål?

Jonas Hinnfors
Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: jonas.hinnfors@pol.gu.se
Twitter: [@jonashinnfors](https://twitter.com/jonashinnfors)

Socialdemokraternas förlorade själ?

”Sommaren 2015 kommer vi att minnas som orons sommar.” Så inledde Socialdemokraternas partiledare Löfven sitt sommartal i augusti 2015. Visserligen hade inte våldsbrottsligheten i landet ökat, tryggheten hade faktiskt blivit bättre påpekade han. Trots det var det gängrelaterade skjutningar Löfven valde att lyfta fram – och som han lovade att ta itu med: ”samhället skall vara tryggt”. Han fortsatte med att lova hårda tag mot IS-resenärer, att tiggare skulle tillbaka till sina hemländer för ”utbildning och sociala system” samt att EU måste lösa ”situationen” med flyktingar. Ungefär hälften av talet ägnade Löfven dessa teman. Visserligen innehöll talets andra hälft bekanta socialdemokratiska ord som sysselsättning, sammanhållning och social trygghet. Sammantaget var talet dock ett övertydligt exempel på hur svårt Socialdemokraterna har haft att få fokus på det som traditionellt har utgjort partiets själ: välfärdsstaten – både som retorisk idé om solidaritet, jämlikhet och trygghet, och som konkretion via ständig reform. Medan retoriken om solidaritet, välfärd och sammanhållning har dominerat fram till 2014 har praktiken sedan länge haft svårt att hänga med. De stora välfärdsreformerna ebbade ut från omkring 1990.

Sedan dess har Socialdemokraterna gått från ständig utvidgning till att istället i första hand presentera reformer som återställer, justerar och upprätthåller det som redan finns. Dessutom har partiet under budgetkrav och kostnadspress accepterat en rad privatiseringsåtgärder, marknadsmekanismer och utförsäljningar. Flera av dessa har säkert haft syftet att i slutändan rädda välfärdsstaten undan finansiell kollaps, men samtidigt har en marknadslogik gjort entré som har varit utomordentligt svår att hantera för ett parti som en gång använde välfärdsstaten som ett slags bälverk mot marknadstänkande. I opinionsbildning generellt och i valrörelser har partiet ändå försökt hålla fokus på de traditionella områdena välfärd och sysselsättning. Med Lövens sommartal 2015 som ett slags vattendelare kan man säga att partiet tappade även sitt retoriska fokus. Den logiska konsekvensen var 2017 års partikongress vars tema var ”Trygghet i en ny tid” och vars stora reformförslag var 10.000 nya polisanställda.

Talet 2015 hölls några månader före de stora migrationsbesluten i november. Man hade kunnat tro att dessa händelser så att säga tvingat partiet att lägga mycket kraft på frågeområden som visserligen på intet vis är främmande för socialdemokratin men som aldrig förr har dominerat dess opinionsbildning. Snarare är det avsaknaden av stora klassiska välfärdsreformer som tyder på en ideologisk vilshenhet som går ett par decennier bakåt i tiden. När sedan retoriken har drivits upp kring hårdare straff, svenska värderingar, skydd av gränser och hårdare migrationspolitik har Socialdemokraterna varit snubblande nära att gå från vilshenhet till att förlora sin ideologiska själ. Inte för att det rent sakligt skulle vara fel i sig att tala gränskontroll, agera mot gängskjutningar eller hänvisa tiggare till social trygghet i sina ”hemländer” utan

för att socialdemokratisk retorik och praktik under lång tid har handlat om inkludering, skydd för svaga grupper och solidaritet.

I valet 2018 har Socialdemokraterna nått historiskt lågt stöd. Numera tycks cirka en fjärdedel av väljarkåren vara partiets nya nivå, från att ha sjunkit från 43 procent 1988 till 31 procent 2014. Trenden är nedåtgående och den främsta långsiktiga orsaken torde vara den förändrade hållningen visavi välfärdsstat, offentlig sektor och sysselsättning. Därigenom har även avståndet till de borgerliga partierna minskat och dörren öppnats för politisering av andra typer av frågor, t ex gröna frågor (MP), etik-/värderingsfrågor (KD), samt migration, etnicitet och nationalism (SD). Under mandatperioden har Socialdemokraterna misslyckats att genomföra några större policyförändringar för att vända trenden. Partiet har ganska ambitiöst lappat och lagat i välfärdssystemen men har i övrigt lagt stor kraft på andra politikområden. Kortsiktigt har dessa andra politikområden, enligt ovan, tagit stor kraft och har hjälpt andra partier att få fokus på vad som ibland utgör deras prioriterade sakområden.

I maj-juni, hjälpte Socialdemokraterna återigen till att få fokus på annat än partiets hemmaplansfrågor, iväg från frågeområden som hade kunnat sporra kärnväljare och kampanjarbetare. Dels lade partiet återigen ett knippe förslag på striktare migrationspolitik och dessutom ett hett omdebatterat förslag att låta 9 000 ensamkommande flyktingar få en andra chans att söka asyl. Partiledningen deklarerade dock ungefär samtidigt att nu skulle man börja tala om ”välfärd” och presenterade dagarna innan ett pensionsförslag. Migrationsdebatten har dock legat som en filt över sådana försök under sommaren (minns någon pensionsförslaget?) – som också innehöll skogsbränder som hjälpte MP få miljöfokus.

I valkampanjens elfte timme, tolv dagar före valet, presenterade partiet så en ny reform som kanske närmar sig en klassisk reform: en ledig vecka per förälder med barn 4-16 år varje år vid skolstart, terminsslut och lov. Reformen behöver emellertid lite tid på sig för att tränga igenom hos väljarna och påverka deras beteende (vilket ju aldrig i sig är garanterat). 1998 presenterade partiet en månad före valet ett förslag om s.k. maxtaxa i barnomsorg och äldreomsorg. Inte mycket hände dock med opinionen de få veckorna som var kvar till valet 1998. Däremot gick valet 2002 ganska bra, till vilket den då successivt implementerade maxtaxan kan ha bidragit. Socialdemokraternas sista försök att rädda sin själ via något som kanske kan liknas vid en klassisk reform fick svårt att slå igenom de få dagar som återstod till valet. Kanske antydde reformen dock en mer permanent och långsiktig strategisk-ideologisk förändring hos partiledningen? Huruvida det är så och i vilken utsträckning det i så fall får några som helst konsekvenser hos väljarna får vi vänta till valet 2022 att besvara

Ann-Cathrine Jungar

Södertörns högskola

Docent och lektor i statsvetenskap

E-post: ann-cathrine.jungar@sh.se

Utmanarna från höger

Sverigedemokraternas (SD) väljar- och opinionsmässiga framgångar har inspirerat högerradikala politiska entreprenörer att kasta sig in i konkurrensen om de invandringskritiska rösterna. Det i mars bildade Alternativ för Sverige (AFS) och Medborgerlig Samling (MED), som fram till 2014 hette Borgerlig Framtid, fiskar efter migrations- och EU-kritiska, värdekonserverna och politiskt missnöjda väljare. Även den extrema nationalsocialistiska Nordiska Motståndsrörelsen gör en större satsning än tidigare i årets riksdagsval. Här kommer enbart de två högerradikala partierna att behandlas.

AFS är en direkt konsekvens av SD:s resa från marginalen till den politiska mittfåran. SD:s ideologiskt principfasta nationalistiska aktivister har ogillat den ideologiska modereringen som skett i syfte att bredda väljarbasen, och ytterst bryta isoleringen och bli ett legitimt parti, som övriga politiska partier vill samarbeta med. SD:s partiledning har etablerat en disciplinerad organisation där utrymmet för extrema element – personer och uttryck som kan skada partiet – krymptes. Jimmy Åkesson presenterade 2012 nolltoleranslinjen mot rasism och andra extrema uttryck och ett hundratal medlemmar har uteslutits sedan dess.

Partisplitringar av ideologiska och personella skäl har ofta skakat nationalistiska partier i Europa. Utbrytare och politiska sticklingar är inte heller nytt för SD. Hembygdspartiet bildades som en utbrytning från SD 1995, och 2001 bildades Nationaldemokraterna av aktiva från SD. Det som skiljer AFS från de historiska utbrytarpartierna är att partigrundarna består av från SD redan uteslutna personer. AFS partiledare Gustav Kasselstrand, var fram till 2015 ordförande för SDs ungdomsförbund SDU. Flera i AFS ledarskikt har sin bakgrund i ungdomsförbundet, som moderpartiet kapade banden med i 2015 då även Kasselstrand med flera uteslöts från moderpartiet. Tre SD-riksdagsledamöter har anslutit sig till AFS under vintern, bl a Mikael Jansson, som var SDs partiledare mellan 1995-2005. De tre avhopparna hade ratats vid SDs kandidatnominering till riksdagsvalet 2018.

AFS har en starkare nationalistisk profil än SD. Asyl- och flyktingpolitiken är radikalare, t ex förespråkar man ett omedelbart asylstopp och en aktiv återvändningspolitik. Sverige ska även lämna EU. AFS populism uttrycks i skarp kritik av det politiska systemet och de politiska partierna beskrivs som korrupta och inför folket lomhörda organisationer. AFS har även närmat sig de mer radikala invandringskritiska partierna i Europa; Front National, Vlaams Belang, m fl. Partiet har även en Putin-vänlig profil. I den ekonomiska politiken står man längre till höger än SD, t ex förespråkar man en platt skatt.

Medborgerlig Samling presenterar sig som ett liberal-konservativt parti – ”liberal i sin syn på individens rättigheter och ekonomisk politik” och konservatismen uttrycks som (nationell) sammanhållning på kulturell grund, och politik som bygger på beprövad erfarenhet och kunskap. Invandring

och integrationspolitik är partiets viktigaste teman. Partiets ledargestalter har främst sin bakgrund i Alliansens partier, men även Miljöpartiet. Partiledaren Ilan Sade, har varit ordförande för Centerns högskolepolitiska förbund.

Alexander Bard, som har en tidigare historia i ”Stureplanscentern” stöder MED och författaren Katerina Janouch ställer upp som obunden kandidat för MED. Medan AFS målgrupp är väljare besvikna på att SD kompromissat nationalismen riktar Medborgerlig Samling sig primärt till Alliansens besvikna borgerliga väljare. De kritiserar för att ha blundat för invandringens negativa konsekvenser och deras ovilja att samarbeta med SD för att gripa regeringsmakten.

Att varken AFS eller MED lyckades ta sig över fyra procentsspärren och erhålla mandat i riksdagen var inte överraskande. Inget av partierna har särredovisats i etablerade opinionsmätningar. AFS ställde endast upp i riksdagsvalet, medan MED ställde upp i riksdagsval, och presenterade kandidater i ett antal landsting och kommuner. Som nya partier saknar de framför allt ekonomiska resurser för att bedriva en bred valkampanj.

De två partierna har valt oortodoxa metoder för att fylla partikassan. AFS har haft fundraising-kampanjer i USA och Frankrike. För den amerikanska marknaden gjorde AFS en Youtubefilm där man presenterar sig som partier som vill ”göra just det Donald Trump försöker göra i USA: stoppa den destruktiva invandringen, dränera det politiska träsket och alltid sätta det egna landets intressen främst”. MED har i annonser i Dagens Industri och Affärsvärlden erbjudit sina sympatisörer att köpa riksdagsobligationer à 5 000 kronor, utan ränteåterbäring av partier. De återbetalas om man når fyra procentsspärren senast riksdagsvalet 2022. Förhoppningen är att få in 10 miljoner.

I likhet ned SD och andra europeiska högerradikala partier är framför allt AFS, men även MED, aktiva och synliga på sociala medier. Det är framförallt där de bedrivit sina valkampanjer genom att presentera sina politiska budskap, live-sänder valmöten och interagerar med väljarna.

De två högerradikala partierna hotar inte SD:s väljarmässiga stöd. SD utökade sin närvaro i riksdagen efter valet i september trots konkurrensen. Snarare kan utmanarna – och då i synnerhet AFS – ha bidragit till bilden av att SD tagit avstånd från sin extrema historia och gjort bokslut med den tidigare i partiet accepterade extrema rasismen och extrema nationalismen. Medan utmanarna i AFS hävdar att SD blivit ”för trötta och bekväma i riksdagen” kontrar Jimmy Åkesson med att AFS består av ”bräkstakarna som vill bromsa vår utveckling”. Paradoxalt nog tycks de nya högerradikala utmanarpartierna ha hjälpt snarare än stjälpt SD:s väljarmässiga framgångar.

Alexander Ryan

Mittuniversitetet

Doktorand i statsvetenskap

E-post: Alexander.Ryan@miun.se

Känslomässig polarisering i valtider

En vanlig beskrivning av årets val är att det varit polariserande; både sett till valresultatet och hur kampanjen utspelat sig. Traditionellt sett så har studier av politisk polarisering huvudsakligen begränsats till att handla om ideologiska skillnader. Det här har dock börjat ändras på senare tid med ett ökat intresse i framför allt USA för vad som benämns som känslomässig polarisering. Studier av känslomässig polarisering tar sin utgångspunkt i att partitillhörighet fungerar som en form av gruppidentitet. Psykologisk forskning har länge visat att gruppidentiteter för med sig ett premierande av den egna gruppen och ett avståndstagande gentemot konkurrerande grupper. Hur starka de här inkluderande och exkluderande tendenserna är beror på hur viktig gruppidentiteten upplevs som, samt hur stark konkurrensen mot de andra grupperna är. Känslomässig polarisering kan alltså definieras som styrkan av de positiva känslorna till det egna partiet i jämförelse med de andra partierna.

Studier från USA visar på en explosiv ökning av känslomässig polarisering. Den genomsnittliga Demokratiska och Republikanska väljaren ogillar det andra partiet i betydligt högre utsträckning idag än vad de gjorde på 1980-talet. Det har också visat sig att väljarna i ökad utsträckning tar avstånd från de andra partierna i icke-politiska sammanhang. Ett exempel på det är en studie som visat att det är betydligt fler amerikaner idag som skulle ha något emot att deras barn gifte sig med någon från det andra partiet. Tre faktorer som pekats ut som möjliga orsaker till ökningen av känslomässig polarisering i USA är politiska kampanjer, ideologisk polarisering och en mer partisk mediekonsumtion. Jag kommer här kort diskutera hur årets valkampanj och valresultat skulle kunna kopplas till känslomässig polarisering.

Politiska kampanjer:

Politiska kampanjer antas påverka känslomässig polarisering genom att öka konkurrensen mellan partierna som väljare identifierar sig med. Ett sätt att få en indikation på hur årets valkampanj kan tänkas påverka polariseringen är att undersöka tidigare valår. För att testa det så har jag använt en fråga från de årliga SOM-undersökningarna där ett representativt urval av väljare ombads uppge hur mycket de ogillade/gillade samtliga partier på en skala från 0-10. Jag har sedan räknat ut den genomsnittliga poängen som Alliansen och de röd-gröna väljare gett partierna från det andra blocket mellan 1994 och 2013.

Resultaten visar att väljarna har gett något lägre poäng under valåren i jämförelse med de andra åren (-0.07), men att skillnaden inte är så stor. Väljarna har däremot börjat gilla sitt eget parti betydligt mer. Här är den genomsnittliga skillnaden 0.36 poäng högre under de 5 valår som undersökts (från 8.07 till 8.44 på skala 0-10). Tidigare kampanjer har alltså inte lett till någon stor ökning av antipatier mot andra partier, men en tydlig uppslutning kring det egna partiet. Frågan är om årets

valkampanj skiljer sig från den här trenden? Valet har återkommande beskrivits som ideologiskt av partiledare och att det är större värden som står på spel än på länge. Avgörande frågor i valrörelsen har varit invandringsfrågan och Sverigedemokraternas starka ställning i opinionsmätningarna. Det här är frågor som väcker starka känslor bland både väljare och partiföreträdare. I en kommande studie visar exempelvis jag och Andres Reiljan att det i Sverige finns ett samband mellan attityder i invandringsfrågan och hur mycket övriga partiernas väljare ogillat/gillat Sverigedemokraterna.

Valresultatet:

Det går även att diskutera själva valresultatet i termer av känslomässig polarisering. Till exempel finner vi att Sverigedemokraterna (SD) och Vänsterpartiet (V) är de partier som gillades minst av de övriga partiernas väljare 2014. För V:s del så fick partiet höga poäng av de andra röd-gröna partierna, men de fick bara 1.9 i snitt av Allianspartierna och 2.49 av SD:s väljare (skala 0-10). SD fick i sin tur låga poäng av samtliga partier; 1.35 i snitt av de röd-gröna och 2.21 av Alliansen. Väljare från V och SD var också de som gav lägst ogillar/gillar-poäng om man tar genomsnittet av alla partier utom det egna (SD väljarna gav dock betydligt högre poäng till de andra partierna än vad de andra partiernas väljare gav SD). Det bör påpekas att de här siffrorna är från valåret 2014, men det generella mönstret tycks vara liknande även efter det. Givet att mönstret är detsamma idag, så kan det faktum att de här partierna gått framåt relativt starkt i valet möjligtvis påverka den känslomässiga polariseringen. Detta på grund av att partierna numera utgörs av fler väljare och därför att deras vikt i partisystemet ökat.

En annan viktig aspekt av valresultatet är att de politiska blocken förmodligen får svårare att regera på egen hand efter valet. Sveriges väljare har tidigare varit tydligt uppdelade i tre känslomässiga block. De rödgröna väljarna gav 2014 de andra två partierna till vänster 6.22 på ogillar/gillar skalan, medan de bara gav Allianspartierna 3.65 i genomsnitt (skala 0-10). Allianspartierna gav i sin tur 3.39 till de röd-gröna partierna och 6.37 till Allianskollegorna. De känslomässiga banden bland väljarna inom blocken skulle kunna både påverka och påverkas av eventuella förändringar i blockpolitiken på ett viktigt sätt.

Niklas Bolin
Mittuniversitetet
Docent i statsvetenskap

E-post: niklas.bolin@miun.se
Twitter: [@NiklasBolin](https://twitter.com/NiklasBolin)

Det nya svenska partisystemet

Det svenska partisystemet har av goda skäl betraktas som det mest stabila i Europa. Från demokratins införande till slutet av 1980-talet var riksdagens partiuppsättning närmast helt oförändrad. Dessutom har de interna styrkeförhållandena mellan partierna varit märkbart stabila. På vänsterkanten har ett stort parti ackompanjerats av ett mindre flankparti medan högersidan har utgjorts av tre mellanstora partier. Med årets valresultat är det uppenbart att den hävdvunna bilden av det svenska partisystemet som en bastion av stabilitet och kontinuitet kan förpassas till historieböckerna. I ett jämförande perspektiv finns det inte längre fog för att tala om någon form av svensk exceptionalism. Sveriges nya partisystem tycks allt mer kunna liknas vid ett genomsnittligt europeiskt partisystem.

Med Miljöpartiets (MP), Kristdemokraternas (KD) och Ny demokratis (NyD) riksdagsinträden 1988 respektive 1991 ändrades det svenska partisystemet numerärt. Emedan NyD imploderade och lämnade den politiska scenen nästan lika fort som det dök upp kom såväl MP som KD att bli väl integrerade partier i det svenska partisystemet. Eftersom dessa snabbt fann en hemvist i varsitt av de etablerade politiska blocken kvarstod dock i all väsentligt samma konkurrensdynamik – väljarnas val såväl som regeringsbildning var i huvudsak en fråga om vänster eller höger. Sverigedemokraternas inträde i det politiska finrummet 2010 markerar början på slutet för stabiliteten. Utvecklingen fortsatte 2014 och har nått nya nivåer i årets val.

Valresultat är i många avseenden rekordartat. Aldrig tidigare har de stora partierna varit så små. Det en gång dominanta Socialdemokraterna gjorde sitt sämsta val sedan demokratins införande. Drygt 28 procent av rösterna är samtidigt det minsta stödet någonsin för det största partiet i riksdagen. Dessutom är det första gången som riksdagens två största partier inte tillsammans lyckas samla en majoritet av väljarna. Med Sverigedemokraternas exempelösa framgångar – torde finnas få andra partier i världen som ännu efter nio genomförda riksdagsval inte upplevt en tillbakagång – har vi nu istället ett partisystem med tre mellanstora partier. Samtidigt har flera av de små partierna gått framåt. Partiernas inbördes styrkeförhållanden blir allt jämnare. Partisystemet klumpar ihop sig.

Sammantaget är det nya svenska partisystemet mer fragmentiserat än någon gång tidigare. Kombinationen av flera partier, minskande stora partier och ökande små partier som vi i allt större utsträckning bevittnar kan fångas genom att mäta det så kallade effektiva antalet partier i riksdagen (se figur i Snabbtänkts inledande kapitel). Under 1970- och 80-talen var fragmentiseringen mycket liten och antalet effektiva partier låg konstant på drygt tre, vilket kan sägas motsvara komplexiteten i ett partisystem som består av tre exakt lika stora partier. Med tillkomsten av nya partier runt decennieskiftet 1990 ökade nivån något för att stabilisera sig kring drygt fyra effektiva partier fram tills vi återigen med Sverigedemokrater-

nas inträde 2010 fick en ökad fragmentisering. I årets val sker en kraftig ökning och därmed också en rekordnotering med 5,6 effektiva partier i riksdagen.

Konsekvenserna av den ökade fragmentiseringen kan vi redan skönja. Allra tydligast framgår det när väljarnas röster ska omsättas i regeringsbildning. Detta har i allt väsentlig tidigare varit helt okomplicerade affärer i svensk politik. Det är närmare regel än undantag att vi redan på valnatten är på det klara med hur den kommande regeringen ska se ut. Den hitintills rådande blockpolitiken har under lång tid fungerat som en tydlig vägvisning om vilka regeringsalternativ som står till buds. Med det nya partisystemet kan vi förvänta oss betydligt mer utdragna processer. I rådande situation tycks blocken snarare försvåra än underlätta regeringsbildning. När varken SD eller Vänsterpartiet anses vara regeringsfäähiga finner vi oss i en situation där de respektive blockens möjligheter att samla egna majoriteter är närmast obefintliga – särskilt i ett läge där det även finns en motvillighet till blocköverskridande samarbeten.

Men även om dessa läsningar kan lösas upp kan vi förvänta oss att fragmentiseringen skapar andra problem. Med oklara majoritetsförhållanden och komplicerade regeringskonstellationer kommer också väljarnas ansvarsutkrävande att bli svårare. Vem ska egentligen hållas ansvarig i en koalitionsregering bestående av 4-5 partier? Vem leder landet när en sittande regering styr med oppositionens budget? En annan effekt som vi tycks ha upplevt i årets valrörelse är hur det politiska spelet än mer hamnar i förgrunden på bekostnad av de politiska sakfrågorna. På andra håll i Snabbtänkt framhålls hur många politiska frågor haft svårt att hamna på den politiska dagordningen. Istället tycks mycket av valrörelsens fokus ha legat på regeringsfrågan och vem som tar vem.

Det är naturligtvis vanskligt att sia om vad som sker framgent. Mycket lite pekar dock på att komplexiteten i partisystemet i någon väsentlig grad kommer att minska. Det nya svenska partisystemet är här för att stanna. Nu måste även partierna inse att spelplanen har förändrats.

Kapitel 5

Politiska frågor

Lena Wängnerud
Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: lena.wangnerud@pol.gu.se

Jämställdhet som valfråga 2018 – en jämförelse med Stödstrumpevalet 1994

”Krav på Kvinnoparti. Opinionsundersökningarna måste tas på allvar.” Rubriken kommer från DN Debatt 30 augusti 1992. Undertecknaren är Maria-Pia Boëthius från nätverket Stödstrumporna. Den 25 augusti 2018 lyder rubriken på samma debattsida ”Mer än hälften av kvinnorna vill att Fi ska sitta i riksdagen”. Denna gång heter undertecknarna Gudrun Schyman och Gita Nabavi, partiledare för Feministiskt Initiativ. År 1992 hade en opinionsundersökning visat att 42 procent av väljarna kunde tänka sig att rösta på ett kvinnoparti. I 2018 års undersökning är det elva procent som säger att de kan tänka sig att rösta på Fi men fler vill, enligt mätningen gjord av Sifo, att partiet ska sitta i riksdagen.

Likheterna mellan dagens situation och början av 1990-talet är många. I valet 1991 hade Ny Demokrati valts i riksdagen. Andelen kvinnor i riksdagen minskade för första gången i modern tid. Den ekonomiska krisen drabbade ensamstående mammor särskilt hårt. Tanken om jämställdhet som en linjär process, som något som hela tiden blir bättre, fick sig en törn. I kölvattnet uppstod nätverket Stödstrumporna. Idag är inte den svenska ekonomin i kris men vägen till ett jämställt samhälle är lång. Andelen kvinnor i riksdagen har minskat två val i rad. Sverige återfinns först på åttonde plats i listan över länder med hög andel kvinnliga politiker. Sverigedemokraterna har, precis som Ny Demokrati på sin tid, få kvinnor på ledande positioner och bland väljarna är det en manlig övervikt.

Det blev aldrig något kvinnoparti i 1994 års val. Det blev inte heller några riksdagsmandat för Fi i årets val. Varför ”sviker” de feministiska kvinnorna – och för all del de feministiska männen – när det väl gäller? I svaret på den frågan visar sig skillnaderna mellan 1994 och 2018. År 1994 kvarstod hotet om att bilda ett parti in i det sista. Till slut gick dock samtliga etablerade partier ut och lovade att satsa på ”varannan damernas”, lika fördelning av kvinnor och män, på sina valsedlar. Nätverket fick sitt viktigaste krav uppfyllt utan formell partibildning. Företrädarna såg inte något skäl att gå hela vägen.

Feministiskt initiativ är bara delvis en fortsättning av stödstrumporna. Där stödstrumporna samlades runt en minsta gemensam nämnare för feminister uppfattas Fi som ett tydligt vänsteralternativ och kanske som mest radikalt i invandringsfrågor och frågor om HBTQ+ rättigheter. Frågor som berör stora grupper av kvinnor i deras vardag – föräldraförsäkring, frågan om deltid/heltid, förslag på lösningar till en fungerande omsorg av barn, äldre och andra anhöriga – är djupt ideologiska. På dessa områden kan inte Fi räkna med stöd från borgerliga feminister.

Men bortsett från Fi, varför har inte jämställdhetsfrågorna lyft i valrörelsen 2018 på det sätt som de gjorde 1994? Metoo-rörelsen hösten 2017 borde väl ha krattat manegen? En del av förklaringen är nog att vittnesmålen om sexuella trakasserier kom från kvinnor (och en del män) i samtliga partier. Samtliga partier tog också avstånd från det som skett.

Det har inte varit någon som försökt plocka partipolitiska poäng på metoo. För att partierna ska gå igång på frågor om jämställdhet tycks det behövas något konkret som man kan tävla om och säga att man strävar efter att vara ”bäst i klassen”. Varannan damernas var på det sättet perfekt.

Vad hade valrörelsen 2018 kunnat handla om? Lite förvånad är jag över att föräldraförsäkringen inte fått större utrymme, även om Socialdemokraterna slängde in ett löfte om en extra vecka föräldraledighet mot slutet. Föräldraförsäkringen är en genuint ideologisk fråga samtidigt som den rymmer tydliga alternativ. Mer kontroversiellt än extra dagar är frågor om hur många dagar, om några, som ska reserveras för pappor, mammor, vänner eller andra närstående. Synen på statens styrning över familjelivet är sprängstoff men inte bara mellan partier utan också inom partier. Det kanske är därför partiföreträdarna legat lågt när det gäller ”pappa” respektive ”mamma” månader.

Enligt undersökningen från Sifo som nämndes ovan ville alltså mer än hälften av kvinnorna i Sverige, hösten 2018, att Fi ska sitta i riksdagen. Jag tolkar det som ett missnöje. Dessa väljare vill ha en pådrivare som håller debatten om jämställdhet vid liv. Kanske är det så enkelt som att på de år som gått sedan valet 1994 har klyftorna ökat inom gruppen kvinnor. Samt att nya dimensioner tillförts genom den ökade invandringen. Idag måste jämställdhet diskuteras på tusen och en olika sätt. Partierna tycks ännu inte kommit dit här där man lärt sig att nå ut till olika grupper av kvinnor. Om komplexitet är problemet bör dock pedagogiska framträdanden, inte tystnad, vara svaret. Historien visar att jämställdhet inte är en fråga som löser sig av sig självt. Det behövs aktiva satsningar för att stärka kvinnors position i samhället. Det är ett minus att valrörelsen inte lyckades klargöra för väljarna vilka alternativ som finns i frågor om kroppslig integritet för kvinnor och hur karriär och familjeliv ska kunna förenas på ett rimligt sätt för kvinnor såväl som för män.

Magnus Blomgren

Umeå universitet

Docent i statsvetenskap

E-post: magnus.blomgren@umu.se

Tre skäl till att EU-frågorna försvann ur valrörelsen

Ska EU-regler kunna påverka hur Sveriges försvarsbudget ska se ut? Ska regler för det regionala stödet förändras? Ska polis-samarbetet inom EU ytterligare fördjupas? Ska de nationella socialförsäkringssystemen samordnas bättre inom EU? Vilken position ska Sverige ha om EU:s långtidsbudget? Detta är ett litet axplock av frågor som på olika sätt behandlas inom EU och som direkt berör svenska medborgare. De är hämtade från den förnämliga hemsidan EU i riksdagsvalet som Centrum för Europaforskning i Lund skapat (<http://val2018.cfe.lu.se>). En del av dessa frågor kommer att få betydelse under den närmaste mandatperioden och den kommande regeringen kommer att företräda den svenska positionen. Således vore det rimligt att också frågor som behandlas på EU-nivå berördes i den svenska valrörelsen och att partierna pekade på hur de skulle agera i dessa frågor, som riksdagsparti, men i synnerhet som regering.

Hur avlöpte då 2018-års valrörelse i detta avseende, fick vi väljare rimlig information om vilka de politiska alternativen är i viktiga framtidsfrågor som behandlas på EU-nivå? Det korta svaret är nej. Liksom tidigare avlöpte denna valrörelse som om Sverige var fränkopplat det politiska beslutssystemet inom EU. Vi kan dock notera något undantag. Liberalerna tog upp EU-frågan och riktade udden framför allt mot Sverigedemokraterna. I viss utsträckning lyfte detta in EU i valdebatten och Björklunds argumentation handlade om att det svenska medlemskapet var hotat i takt med att stödet till Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet växte. Detta tände dock inte debatten nämnvärt. En orsak var att de två tänkta kontrahenterna inte riktigt plockade upp den slängda handsken. Sverigedemokraterna fick visserligen möjlighet att kritisera EU och förklara partiets position, men det var märkbart att detta inte var en fråga som partiet var så intresserat av att prioritera. Vänsterpartiet å sin sida försvarade sin kritik mot EU, men förklarade samtidigt att ett eventuellt utträde måste föregås av en folkomröstning och det var inget som partiet skulle komma att förslå under den närmaste mandatperioden. Övriga partier lät det hela passera utan närmare kommentarer.

Om nu inte partierna var så intresserade av att diskutera EU, är det tänkbart att media var mer aktiva för att belysa dessa frågor. Det vore rimligt att en liten del av valrörelsen hade ämnats åt en systematisk granskning av partiernas politik på EU-nivån. Den diskussion som beskrivs ovan lyftes visserligen av media. Exempelvis fick samtliga tre partier frågor om detta under SVT:s partiledarutfrågningar. Problemet med de frågor som ställdes var att de i grunden handlar om EU-medlemskapets framtid och inte om den politik som partierna vill bedriva på EU-nivå. Här missade dessutom journalisterna chansen när partiledare öppnade upp för en sådan diskussion. Exempelvis när Vänsterpartiets Jonas Sjöstedt i SVT:s partiledarutfrågning försvarade argumentet att idag inte ställa krav på en EU-folkomröstning, så pekade han på att

partiet arbetar aktivt inom EU:s institutioner för att vrida politiken mer åt vänster. Här vore den naturliga frågan, på vilket sätt partiet gör detta och i vilka frågor? Detta utelämnades dock då enbart medlemsfrågan stod i fokus.

Forskarsamhället försökte på sitt sätt att lyfta dessa frågor. Ett seminarium i Almedalen ägnades åt riksdagsvalet och EU och en rad organisationer har under våren och sommaren genomfört arrangemang på detta tema. Detta har dock inte haft någon större effekt på debatten. Under sista valrörelsemånaden publicerade Nina Liljeqvist och undertecknad en forskningsrapport kring EU-diskussion i Sverige. Den renderade viss uppmärksamhet och gjorde att det ställdes några frågor till politiker kring diskussionen om EU-frågor. Svaren var dock tämligen avvisande.

Slutsatsen är således att frågor som behandlas på EU-nivå har mycket svårt att nå fram i det offentliga rummet och partierna väljer att inte strida kring dessa när vi har val till riksdagen. Istället för att argumentera för det ganska uppenbara problemet med detta tillstånd, vill jag peka på vad detta kan tänkas bero på. Jag ser tre grundläggande skäl. För det första har partierna mer att riskera än att vinna på att lyfta in EU-frågor, i synnerhet i ett riksdagsval. Orsaken är helt enkelt att med rådande opinion, där väljare inte är engagerade i EU-frågor, är det troligare att ett parti skrämmer iväg potentiella väljare än att det attrahera nya genom att prata om EU-frågor.

För det andra så är det svårt för partier att binda sig alltför tydligt till en position på EU-nivån. Detta är ett i grunden strukturellt problem med hur EU fungerar. Såsom den förhandlingsapparat EU är, så finns ett starkt incitament för partierna att hålla alla dörrar öppna både gentemot andra partier i Sverige och andra aktörer inom EU. Den flexibilitet detta medför ökar förmågan att förhandla i Bryssel, men minskar samtidigt förmågan att lova väljare det ena eller andra. Det är svårt för partierna att i en valrörelse ha ett diskuterande och problematiserande anslag utan det är tydliga besked som efterfrågas.

Slutligen, för det tredje, i svensk politik framstår det som nödvändigt att partierna är överens i EU-frågor (åtminstone utåt). Inte minst kommer detta av önskan om att Sverige ska "tala med en röst". Vi vet från olika studier, att det finns åsiktsskillnader mellan partierna, men man lyfter inte fram dessa i den allmänna diskussionen. Istället framhårdas ofta att det är viktigt att den sittande regeringen har stöd för sin politik i Bryssel. Detta må vara eftersträväsvärdt för att betona riksdagens inflytande över politiken, men det är förödande för debatten om olika vägval på den Europeiska politiska arenan. Något som vi väljare rimligen borde få ha en åsikt om.

Ann-Marie Ekengren

Göteborgs universitet

Professor i statsvetenskap

E-post: ann-marie.ekengren@pol.gu.se

Förutsättningar för att utrikespolitik skulle ta plats i valet

I vanlig ordning har valrörelsen dominerats av inrikespolitiska frågor. Det hänger delvis samman med att utrikes- och säkerhetspolitiska frågor debatteras mer sällan än de inrikespolitiska frågorna och att partierna söker konsensus i utrikespolitiska frågor för att undvika tvära kast i utrikespolitiken vid ett maktskifte.

Samtidigt såg vi försök av regeringen att profilera Sverige och sig själva genom platsen i FN:s säkerhetsråd. Säkerhetsrådets möte i april 2018 i Skåne och Sveriges roll i de förberedande samtalen inför förhandlingar mellan USA och Nordkorea har fört in världspolitiken på agendan. Det var möjligen ett sätt att markera att man var regeringsduglig och kompetent.

Vad fanns det då för potential att valrörelsen 2018 skulle bli en valrörelse där de utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna fanns med och hade betydelse? För att svara på den övergripande frågan finns det anledning att fundera närmare på fyra grundförutsättningar.

1. Hade den aktuella internationella säkerhetspolitiska agendan betydelse för svensk utrikes- och säkerhetspolitik?
2. Fanns tydliga partiskiljande åsikter i centrala utrikes- och säkerhetspolitiska frågor?
3. Fanns en vilja hos politikerna i Sverige att tala i ideologiska termer om de utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna?
4. Fanns en tydlig och intensiv opinion i olika utrikes- och säkerhetspolitiska frågor?

1. Den internationella säkerhetspolitiska agendan

Det säkerhetspolitiska läget uppfattas av många politiska bedömare som osäkert. Det bidrar till att sätta säkerhetspolitiska frågor högre på agendan. Relationen mellan USA och Ryssland är ett av många frågetecken. Likaså vad den amerikanske presidentens försök att gynna den egna industrin med straffullar kommer att få för konsekvenser för relationen med ex. Kina, EU och Turkiet. Frågan om framtida terrordåd är fortsatt aktuell med osäkerhet om vilka konsekvenser som följer av att IS pressas tillbaka i Irak och Syrien. Även klimatfrågan präglas av osäkerhet, efter att USA retirerat från tidigare överenskommelser. Den internationella oron och den säkerhetspolitiska situationen i vårt närområde gör därför att det fanns förutsättning för att föra in de utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna i valrörelsen.

2. Partiskiljande åsikter i säkerhetspolitiska frågor

Av tradition har partierna försökt att enas över blockgränserna om nya centrala inslag i säkerhetspolitiken. Denna gång har detta inte riktigt varit fallet när det gäller frågan om alliansfrihet eller Nato-medlemskap. Förutsättningar fanns därför för att frågan skulle komma i hetluften. Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet är fortsatt skeptiska till ett Nato-medlemskap, medan de borgerliga partierna är positiva. Sverigedemokraterna har tidigare varit entydigt emot ett medlemskap, men har visat vissa tecken på förändring. Alliansfrihet med

fortsatt omfattande säkerhetspolitiskt samarbete med Nato och EU, eller fullt ut ett medlemskap i både Nato och EU? Ja, det var en fråga som hade potential att vara parti- och blockskiljande. Men frågan blev aldrig central i exempelvis SVT:s valbevakning, olika utfrågningar och debatter inför valet.

3. Ideologisk språkdräkt

Sveriges roll i internationella samarbeten, på vilka grundvalar de bör vila, vad som karaktäriserar den globala ordningen och hur Sverige skulle vilja arbeta för att förändra en sådan ordning. Det är några frågor som skulle kunna vägleda de politiker som i ökande utsträckning vill tala ideologi utifrån internationella förhållanden. Svenska väljare röstar i stor utsträckning som de gör av ideologiska skäl. En viktig förutsättning för att utrikespolitiska frågor skulle ha något med valet att göra, är att partierna förklarar sina utrikespolitiska ställningstaganden utifrån en ideologisk bas. Men våra riksdagspartier visade sig inte ha någon avsikt att förklara vilken som är deras sammanhängande utrikespolitiska ideologi i de sammanhang som vanliga väljare tar del av. Vård, skola och omsorg, lag och ordning och invandring, var istället exempel på inrikespolitiska frågor som styrde dagordningen och som sattes in i ett ideologiskt sammanhang.

4. Opinionens betydelse

Ett viktigt skäl till att partierna inte vill debattera de utrikespolitiska frågorna mer än nödvändigt kan vara att väljarna mycket sällan låter dessa frågor avgöra deras partival. Krasst uttryck – det finns få röster att vinna på att tala om utrikespolitiska frågor. Ett undantag är när frågan kan ramas in som vilken inrikespolitisk fråga som helst och placeras in längs vänster-högerdimensionen. Ett andra undantag är om en fråga skulle kunna ges en tydlig ideologisk inramning. Globala rättvisefrågor, betydelsen av Europasamarbetet och klimatfrågan är tre exempel på frågor med ideologisk sprängkraft som skulle kunna attrahera opinionen. Men inte i någon mätning som publicerades före valet kvalade de utrikespolitiska frågorna in på väljarnas topplistor över de viktigaste frågorna.

Ingen stor valfråga

Trots ett kanske mer osäkert internationellt läge än på länge och att det fanns potential att alliansfrihet- och Nato-frågan var partiskiljande, såg vi inga tydliga tecken hos partierna själva att lyfta in de internationella frågorna i valrörelsen. Det som saknades var en utblick och debatt om hur respektive parti ville definiera Sveriges roll i världen och det fanns inte heller ett tillräckligt stort intresse bland väljarna för att styra debatten i den riktningen. Därför har inte heller valrörelsen 2018 präglats av internationella frågor. Men som alltid behöver politiker reagera på det som händer internationellt, och i framtiden finns fortfarande potential för överraskningar.

Elin Helgesson

Mittuniversitetet

Doktorand i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: elin.Helgesson@miun.se

Svängdörren, lobbyisterna och förtroendet

Ett valår utgör en intressant tid för lobbyingbranschen. När en ny politik för de kommande fyra åren ska komponeras finns stora möjligheter för politisk påverkan. Hur olika aktörer genom lobbying försöker påverka valet och vilka frågor som diskuteras i valdebatten borde därför vara högaktuellt. Men trots det skrivs det lite om lobbyismen i svensk media.

Och när det rapporteras om lobbying är det inte om påverkan utan den så kallade "svängdörren i riksdagen" dominerar som ämne. En studie av rapporteringen under tidigare valår visar att mindre än en procent av artiklarna handlar om just lobbying i förhållande till valet och att närmare hälften handlar om svängdörren. Och frågan om svängdörrslobbyismen är den aspekt av lobbying som lyfts även under valrörelsen 2018. En ny lag har tillkommit som gör det möjligt att placera stadsråd i karantän innan de kan påbörja ett jobb som lobbyist. Riksdagsledamöter som får veterankort och därmed fritt tillträde till riksdagen långt efter de slutat sitt uppdrag har kritiserats.

Samtidigt hamnar försvarsdepartementet i blåsväder när det uppdagas att försvarsministerns pressekreterare Marinette Nyh Radebo hjälpt vapenlobbyn med sitt påverkansarbete mot politiker, vilket resulterar i att hon avgår endast två veckor före valet. Om detta fått ringar på vattnet i årets valutgång är för tidigt att säga. Men situationen med Nyh Radebo illustrerar återkommande frågetecken som uppstår när påverkansindustrin och politiken smälter samman allt mer. Det väcker i sin tur frågan om hur vi ska se på det faktum att lobbyisterna blivit en viktig aktör i svensk politik, och hur detta kan påverka förtroendet för demokratin.

De senaste trettio åren har en markant förändring skett i lobbyingbranschen. Hos i princip alla moderna demokratier visar forskningen samma utveckling - att lobbyingbranschen blomstrar i samband med att politiken förändras - och likaså i Sverige. Omställningen har pågått länge. Oavsett om den upplevs som revolutionär eller evolutionär är svensk politik i förändring. Den svenska modellen vittrar sakta bort och ger plats för ett nytt politiskt landskap. Partipolitiken har gått från folkrörelse till betydligt mer professionaliserade partier, vilket innebär nya relationer mellan politiker och medborgare. Samtidigt påverkas samhället av medialisering, digitalisering och globalisering. Det har resulterat i ett mer svårorienterat politiskt landskap där kartan hela tiden ritas om. Efterfrågan på lobbyingsstöd ökar när fler företag och organisationer vill ge sig in i samhällsdebatten där processerna blivit allt mer komplexa. Effekten är en mer professionaliserad, strategisk och kunnig lobbyingbransch som fått fäste som en viktig spelare i politiken. En lobbyingbransch som inser att lobbying idag både är en tjänst och en produkt, och att kunskap därför är en avgörande valuta i påverkansarbete. Och det är här som frågan om svängdörren och sidbytarna tar fart.

Sidbytare – alltså personer som går från en position som politiker eller tjänsteman till en tjänst inom påverkans-

branschen eller vice versa, lägger grunden för debatt om intressekonflikter, jäv och otillbörlig påverkan. De som går genom svängdörren har ofta goda kunskaper om politiken och politiska processer, och självklart även kontaktnät i vår förhållandevis lilla politiska sfär. Därför ifrågasätts det ofta om sidbytarna ska ses som möjliggörare för ett bättre politiskt samtal eller som "hired guns" för resursstarka aktörer.

Vid valet 2014 visade studier att över 200 före detta politiker kunde återfinnas i påverkansindustrin. Speciellt i samband med regeringsskifte går strömmen mot rekryterande byråer. Valet 2006 kom att bli kallat det stora sidbytet då över hälften av de personer som packade ihop sina saker från riksdagshuset begav sig till påverkansbranschen. Men kunskap förflyttar sig även in i riksdagen. Nyh Radebo är ett klassexempel på detta. Hon rekryterades till regeringskansliet för sin gedigna erfarenhet i försvars- och säkerhetsfrågor efter en lång karriär inom vapenlobbyn. När det upptäcktes att hon behållit dessa kontakter efter att hon tillträtt sin nya position i riksdagen uppstod inte helt oväntat frågor om jäv och intressekonflikt. Situationen är intresseväckande på många sätt men liksom många andra uppmärksammade fall av sidbyten belyser den en större spänning som återfinns i Sverige. Nämligen att lobbying som trots allt är en naturlig del av vad en demokrati innebär ofta diskuteras i relation till teman som just jäv, korruption och demokratis förfall. Och att detta eroderar medborgarnas förtroende – förtroendet för våra politiker, våra politiska instanser och för påverkansbranschen. Det kan ha stora demokratiska konsekvenser.

För trots att svängdörren snurrar och "lobbying" är ett begrepp vi stöter på allt oftare är kunskapen om lobbying bristfällig, både inom akademien och i samhället. Kunskap och förståelse som behövs för att kunna ha en grundlig diskussion om vad svensk lobbying innebär och innefattar. Därför kan vi inte bara släcka bränder och prata lobbyism när det sker i samband med skandaler och kriser. Speciellt eftersom politik och lobbying kommer fortsätta att gå hand i hand.

Detta gör det högaktuellt att reflektera över vad lobbying är och vilken roll den har i vårt samhälle. Men istället för att bara fokusera på enskilda fall av problematiska sidbyten så bör vi diskutera lobbying som en reell deltagare i politiken. Att påverka är en demokratisk grundsten men vem som gör det och hur är nödvändiga frågor att diskutera. Speciellt i samband med ett val. Att förstå lobbying ger i förlängningen möjlighet att förstå den demokrati vi lever i.

Pär Nyman
Uppsala universitet
Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: par.nyman@statsvet.uu.se

Twitter: [@parnyman](https://twitter.com/parnyman)

Finanspolitiken i valrörelsen

Årets valrörelse har handlat mindre om ekonomi än vad som brukar vara fallet i svenska val. Det kan visserligen motiveras av att den svenska ekonomin går bra, men samtidigt finns det tydliga skillnader mellan de politiska blocken som förtjänar ett större utrymme i debatten. För att undvika en debatt där skattesänkningar ställs mot trygghet och bibehållen kvalitet i välfärden tycks Moderaterna ha bestämt sig för att matcha Socialdemokraternas satsningar på polis, försvar och välfärdstjänster. De viktigaste skillnaderna mellan blocken återfinns därför i fördelningspolitiken.

Alliansen ville debattera sparandet

I budgetarna för 2017 och 2018 gjorde allianspartierna ett stort nummer av att de föreslog ungefär 10 miljarder högre offentlig-finansiellt sparande än regeringen och i valrörelsen argumenterade de ofta för att Sverige borde spara mer givet det starka konjunkturläget. I ett större perspektiv är kanske det mest slående ändå den samsyn som trots allt råder om finans-politikens inriktning. Under 2000-talet har det aldrig skiljt mer än 15 miljarder mellan regeringens och oppositionens föreslagna finansiella sparande, vilket vid en historisk eller internationell jämförelse framstår som en liten skillnad.

Enligt äldre statsvetenskaplig forskning om stabiliserings-politiska övervägningar prioriterar vänster-regeringar lägre arbetslöshet högre än vad höger-regeringar gör, även om det kommer till priset av högre inflation eller minskat sparande. Idag råder visserligen konsensus mellan blocken om att det i normalfallet inte föreligger någon långsiktig målkonflikt mellan låg arbetslöshet och offentlig-finansiellt sparande, men i det perspektivet är det intressant att den äldre höger-vänster-konflikten ändå kan göra sig gällande under mycket speciella omständigheter, som exempelvis i bedömningar av huruvida penningpolitiken behöver draghjälp av finanspolitiken.

De största skillnaderna återfinns i fördelningspolitiken

Skillnaderna mellan blocken är tydligare i fördelnings-politiken. Både Socialdemokraterna och Vänsterpartiet vill höja skatten för de som tjänar allra mest, bland annat genom att höja skatten på kapitalinkomster och samtidigt göra den mer progressiv. De vill också höja beskattningen av banker. De borgerliga partierna vill tvärtom sänka skatten för höginkomsttagare. Partiernas förslag skiljer sig åt, men det handlar om ca 1000 kr per månad för alla med en månadslön på minst 44 000 kr per månad (höjd brytpunkt för statlig skatt) och ytterligare skattesänkningar för de som tjänar riktigt mycket. Liberalerna föreslår de största skattesänkningarna och deras förslag skulle sänka skatten med ca 7 000 kr per månad för en genomsnittlig chef i bank- och finanssektorn (genom avskaffad värnskatt och avskaffad avtrappning av jobbskatteavdraget). Den finansiering som allianspartierna är överens om handlar primärt om minskade ersättningar till arbetslösa och

sjuka, lägre anslag till arbetsmarknadspolitiken, avskaffade byggsubventioner och mindre pengar till klimatsatsningar.

Utöver den fördelningspolitiska skillnaden finns det två ytterligare observationer att göra. För det första är det tydligt att Moderaterna inte velat ge Socialdemokraterna en debatt där konflikten står mellan skattesänkningar för de rika och satsningar på välfärden – i stället är det de övriga allianspartierna som föreslår de mest regressiva skattesänkningarna och de största välfärds-besparingarna. Även om Moderaterna har bytt fot i flera andra frågor under den gångna mandatperioden, så är denna strategi ett område där arvet från Fredrik Reinfeldt lever vidare. För det andra bör det noteras att även om de två blocken föreslår reformer med väldigt olika fördelningsprofil så är förslagen i princip möjliga att kombinera. Visserligen skulle det inte vara möjligt att nå politisk enighet om samtliga reformer, men det är inte osannolikt att nästa mandatperiod kommer innehålla en kombination av sänkta skatter på arbete och höjda skatter på kapital.

Sverigedemokraterna har närmast sig alliansen

Sverigedemokraternas budgetar är visserligen spretiga, men det är ändå tydligt att partiets ekonomiska politik under den gångna mandatperioden har kommit att påminna allt mer om allianspartiernas politik. Den förflyttningen har dels skett genom att Sverigedemokraterna motsatt sig de flesta av regeringens ekonomiska reformer, dels genom att de i partiets egna budget-motioner inkluderat fler förslag som är populära bland partierna i alliansen, som exempelvis ytterligare jobbskatteavdrag och sänkt skatt för höginkomsttagare. Vad detta betyder för höstens koalitionsbildande lär vi snart bli varse.

Flera av de största frågorna talas det tyst om

Det infinner sig lätt en känsla av att partierna inte diskuterar de största ekonomiska frågorna som de kommer att handskas med under denna och kommande mandatperioder. Vad kommer hända med ränteavdragen och beskattningen av fastigheter? Kommer det att tas några större steg för att stärka beskattningen av kapitalinkomster? Och hur möter vi den demografiska utmaningen – genom ökat skatteuttag, försämrade välfärdstjänster eller genom att skjuta frågan vidare till kommunerna?

Shirin Ahlbäck Öberg

Uppsala universitet

Docent och universitetslektor i statskunskap

E-post: shirin.ahlback@statsvet.uu.se

Den offentliga verksamhetens villkor

I Sverige arbetar en tredjedel av arbetskraften i statlig eller kommunal regi. Väljarnas kontaktyta med den offentliga verksamheten är således stor, och ändå skulle jag säga att en sammanhållen diskussion om den offentliga sektorns arbete och organisation – s.k. förvaltningspolitik – har lyst med sin frånvaro i årets valrörelse. För vad vet vi om partiernas hållning till statsförvaltningen och den kommunala förvaltningen? I partiledardebatterna och utfrågningarna har dessa frågor kommit i skymundan. Men, kanske läsaren invänder, nästan samtliga partier har ju visst profilerat sig i frågor som rör framförallt utbildning, vård, omsorg och polisen. Jag menar emellertid att partierna har kommit lätt undan, och därmed har väljarna inte fått svar på frågor som är helt centrala för hur samhället fungerar.

De offentliga verksamheterna är beroende av att man kan attrahera och behålla kompetent arbetskraft, det vill säga att man kan säkerställa verksamhet av hög kvalitet oavsett om det rör utbildning, vård, ordningsfrågor eller något annat. Vi har under de senaste åren nåtts av oroande rapporter om akut lärar- och sjuksköterskebrist och om tilltagande personalomsättning inom polisen. Flera vittnesmål inom dessa sektorer vittnar om ohållbara arbetsmiljöer, alternativt att de yrkesverksamma har fått lägga ned tid på det som inte uppfattas vara kärnan i yrket vilket gjort arbetet mindre attraktivt. Båda dessa saker är politikernas ansvar. En ständigt jakt på resultat – i syfte att effektivisera verksamheter – har inneburit att offentliganställda inom många sektorer har fått lägga ned alltmer tid på att göra sig transparenta, självdokumentera och återkoppla, och detta har inte sällan trängt undan yrkets kärnverksamhet. Rapporterna om svårigheter med att rekrytera eller att behålla personal inom viktiga samhällssektorer kräver således politiskt ansvarstagande på flera nivåer. I fokus för problemanalysen bör rekryteringen till respektive utbildning och personalomsättningen bland dem som befinner sig i yrket stå.

Efter genomläsning av samtliga partiers valmanifest (motsvarande) för valet 2018 framgår att de konkreta politiska lösningarna i huvudsak handlar om den första delfrågan, nämligen att problem ska lösas genom att anställa fler lärare, poliser eller utöka personal inom värden. I flera fall ska en sådan utökning ske genom att utöka antalet utbildningsplatser. De motfrågor som hade behövts formuleras här handlar dels om hur man ska kunna locka fler till de sektorer som nu har personalbrist – räcker det verkligen med höjda löner? – dels om ett eventuellt utökande av utbildningsplatser har bärkraft givet att man redan i dagsläget har svårt att fylla dessa till polis- respektive lärarutbildningen. I det senare fallet tillkommer också en hög avhoppsfrekvens på utbildningarna till grund- och ämneslärare.Utfästelser om att anställa respektive utbilda fler lärare i rådande situation riskerar därför att bli verkningslösa. Denna invändning har också bäring på löften om att radikalt öka antalet poliser eller antalet

anställda i värden. Sökljuset måste således riktas mot vad de politiska partierna ser som avgörande åtgärder för att behålla personalen inom skola, vård, omsorg och polisväsende. Vilka åtgärder tänker sig partierna för att begränsa personalomsättningen? Hur ska yrkenas attraktivitet höjas?

I valrörelsen har utfästelser om att arbetsmiljön måste bli bättre för de nämnda yrkesgrupperna gjorts. Konkretionen i denna del är emellertid låg. Huvudreceptet är en höjning av (framförallt polisernas) löner, och i vissa fall även idéer om att införa yrkeslegitimation. Men i denna del borde parti-företrädarna pressats ytterligare. Vad menar partierna när de i allmänna termer talar om att förbättra arbetsmiljön? Ser politikerna sin egen del i den arbetsmiljö som man faktiskt är ansvarig för? Om man tar del av rapporter från olika sektorer handlar avhopp och rekryteringssvårigheter inte bara om lön och yrkenas status, utan även om brister i den politiska styrningen av verksamheterna. Det vill säga, det är inte säkert att ekonomiska incitament och yttre statusmarkörer är lösningen, utan det handlar även om arbetets innehåll och villkor. "Managementifieringen" av offentlig verksamhet innebär att externt satta resultatkrav har lett till ökad administration och därmed minskad tid åt det som man egentligen är utbildad för att göra. Den tänkta idén med resultatstyrningen har varit att komma ifrån den tidigare (byråkratiska) detaljstyrningen för att släppa fram kreativitet och lokala initiativ, men paradoxalt nog har politikernas benägenhet att efterfråga mer resultatrapportering inneburit en ny typ av detaljstyrning bakvägen. I forskningen ser vi att efterfrågan på relativt omfattande resultatrapporter också riskerar att bidra till rädsla för att göra fel, vilket hämmar just den kreativitet man egentligen är ute efter.

Sammantaget vill jag hävda att styrningen av den statliga och kommunala verksamheten är nyckelfrågor som knappt diskuterats sammanhållet i valrörelsen. På vilket sätt ska polisen ges möjlighet att bedriva sitt arbete utan att störas av oväsentlig statistikproduktion? På vilket sätt kommer landstings-/regionpolitiker att förbättra arbetsvillkoren för vårdpersonalen – och hur kan riksdagspolitiker bistå givet att vi har kommunalt självstyre? Hur kan kommunerna se till att innehållet i läraryrket återfår den attraktivitet som den en gång hade? Kort sagt, vad utgör en rimlig förvaltningspolitik för de sektorer som har att hantera viktiga samhällsfunktioner? Även om några partier har gjort partiella utspel i några av dessa frågor vet vi egentligen inte särskilt mycket om vilken förvaltningspolitik som partierna företräder.

David Feltenius

Umeå universitet

Docent i statsvetenskap

E-post: david.feltenius@umu.se

Äldrepolitik i valrörelsen

Med äldrepolitik avses politik riktad mot gruppen äldre i samhället definierat som personer 65 år och äldre. Exempel på frågor som rymms under denna beteckning är äldreomsorg, pensioner och frågor kring gruppen äldres delaktighet och inflytande i samhället. Till följd av den demografiska utvecklingen i samhället blir andelen äldre väljare större. I valet till riksdagen 2018 utgjorde väljare 65 år och äldre 27,5 procent av samtliga röstberättigade. Även om denna grupp kan förväntas prioritera samma typ av frågor utifrån ideologiska ställningstaganden som övriga väljargrupper, kan hänsynstaganden också tas till frågor som riktar sig särskilt till denna väljargrupp (d.v.s. äldrepolitik).

I valrörelsen 2018 hamnade äldrepolitik på det hela taget i skymundan av andra frågor. De frågor som trots allt lyftes kretsade kring beskattning av pension, situationen för pensionärer med låg inkomst, äldreomsorgens kvalitet samt äldres delaktighet i politiken. En fråga som varit uppe till diskussion under en längre tidsperiod berör den s.k. pensionärrsskatten. Regeringen Reinfeldts införande av det s.k. jobbskatteavdraget riktade sig mot förvärvsaktivas löneinkomster, vilket innebar att pension kom att beskattas högre än löneinkomster. Denna skillnad uppfattades som orättvis, bl.a. av landets pensionärsorganisationer som ihärdigt argumenterat för att skillnaden i beskattning borde upphöra.

Steg i denna riktning togs också av regeringen Reinfeldt i olika omgångar från 2009 och framåt genom en höjning av det s.k. grundavdraget. Ytterligare steg i den riktningen togs av den socialdemokratiska regeringen Löfven. Dessutom har Socialdemokraterna utlovat att skillnaden i beskattning mellan pensionärer och förvärvsaktiva på sikt helt skall upphöra. Moderaterna har anslutit sig till den linjen (liksom övriga partier), men framhåller samtidigt att det förmodligen inte blivit någon skattesänkning alls för pensionärer utan det initiala jobbskatteavdraget.

Utöver pensionärrsskatten har frågan om pensionernas storlek också debatterats, men med mindre konkreta utfästelser av partierna. En kartläggning av SCB under våren 2018 visar att var tredje ensamstående kvinna och var fjärde ensamstående man över 65 år i Sverige har en "låg ekonomisk standard". Med detta begrepp avses personer vars pension motsvarar 60 procent, eller mindre, av medianinkomsten för hela befolkningen. Samtliga partier inom pensionsgruppen har uttryckt mål om ett förbättrat grundskydd för pensionärer med låg pension. Denna enighet över blockgränserna innebar att pensionsfrågan inte kom att utgöra någon egentlig stridsfråga i valrörelsen. Pensionsgruppen inkluderar de fem partierna bakom pensionsuppbyggnaden samt Miljöpartiet (Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet ingår ej).

Frågan om äldreomsorg (definierat som äldreboenden och hemtjänst) har varit politiskt laddad under senare år. Anledningen är att en av ingångarna i diskussionen gällt privata aktörers möjlighet att ta ut vinster från verksamheten. Denna

ideologiskt laddade ingång har inneburit att välbehövliga diskussioner om kvalitén på verksamhetens innehåll oavsett utförare hamnat i bakvattnet. Behovet av denna diskussion har aktualiserats efter nyhetsrapportering om bristande kvalitet i äldreomsorg som bedrivs i offentlig regi. Flera partier, som Vänsterpartiet, påtalade i valrörelsen behovet av ytterligare generella resursförstärkningar till äldreomsorgen, men därutöver har exempelvis följande konkreta förslag omnämnts: Långsiktig kvalitetsplan för äldreomsorg (Socialdemokraterna), nationella kvalitetskrav (Moderaterna), äldreomsorgscentraler och matreform (Sverigedemokraterna), fast läarkontakt (Centerpartiet), utvidgat socialt innehåll (Liberalerna) samt äldreboendegaranti och äldreboendemiljard (Kristdemokraterna).

En fjärde fråga som lyftes i valrörelsen gäller äldres delaktighet och inflytande. En kartläggning av partiernas riksdagslistor utförd av SCB på uppdrag av Sveriges Radio (SR) visade att av 6000 riksdagskandidater är det cirka 900 kandidater som är 65 år och äldre. Av dessa 900 är i sin tur endast 189 med på listornas topp-tio. Störst andel äldre på listan hade Kristdemokraterna och Liberalerna, medan Socialdemokraterna hamnade i botten. Socialdemokraternas placering bottnar i ett kongressbeslut om att minst 25 procent av kandidaterna på valbar plats skall vara under 35 år. Beslutet kan vara vanskligt ur väljarmässig synpunkt, inte minst med tanke på att en av partiets kärngrupper bland väljarna är just de äldre.

Frågan om gruppen äldres representation väckte också debatt inom Socialdemokraterna. Anders Forss (S) i Umeå skrev i sin blogg öppet om vad han kallade "äldersdiskriminering" inom partiet, och han fick också fått stöd av det tidigare Umeå-kommunalrådet Lennart Holmlund (S). På sin blogg argumenterade Holmlund för att den äldre delen av befolkningen ökat och "därför får man inte kasta ut äldre friska" från politiken.

Med hänvisning till partilistornas sammansättning är sannolikheten liten att andelen äldre bland ledamöterna i riksdagen kommer att öka framöver. Efter valet 2014 uppgick andelen äldre ledamöter i riksdagen (65+) till 2,6 procent (andelen röstberättigade var 26 procent). Däremot har det skett en påtaglig ökning av andelen äldre ledamöter i landets kommunfullmäktigeförsamlingar. År 1991 var 5 procent av ledamöterna 65 år och äldre enligt SCB, medan siffran steg till 19 procent efter valet 2014. Denna skillnad i representation väcker frågor om varför det skett en utveckling på lokal nivå som inte har en motsvarighet på central nivå. Beror det på olika syn på förtroendeuppdraget mellan nivåer inom partierna?

Pär Olausson
Mittuniversitetet
Pol. Dr. i statsvetenskap

E-post: par.olausson@miun.se

Twitter: [@parmagnus](https://twitter.com/parmagnus)

Med klimatfrågan i fokus

Att klimatet förändras är något forskarna är tämligen överens om. FN:s klimatpanel visar att medeltemperaturen på jorden ökar, och beräknas fortsätta öka. Klimatmöten i Kyoto, Köpenhamn, Doha och Paris visar att det internationella samfundet tar klimathotet på allvar samtidigt som det också visar på svårigheten att vidta de åtgärder som många forskare är överens om behövs. I den svenska debatten brukar Johan Rockström på Stockholm Resilience Centre varna för följderna om temperaturökningen fortsätter. Christian Azar vid Chalmers tekniska högskola brukar betona betydelsen av kollektiva och politiska lösningar för att komma tillrätta med koldioxidutsläppen, något som brukar framhåvas som en av de stora bovern bakom den accelererande växthuseffekten. Allt sedan riksdagsvalet 1988 har Svenska naturskyddsföreningen granskat de olika riksdagspartiernas miljöpolitik. Genom en enkätundersökning granskas hur väl de olika partierna följer de 18 reformförslag på det klimat- och miljöpolitiska området som föreningen föreslår. Granskningen inför årets val visade att Miljöpartiet och Vänsterpartiet båda stod bakom samtliga 18 förslag, tätt följda av Liberalerna som stod bakom 16 av förslagen. Kristdemokraterna och Socialdemokraterna stod bakom 12 av förslagen, Centern och Moderaterna bakom 10 medan Sverigedemokraterna bara stod bakom 2 av reformförslagen.

Inför de senaste riksdagsvalen brukar olika opinionsinstitut undersöka vilka frågor väljarna ser som viktigast. Vilka frågor som lyfts fram är naturligtvis beroende av såväl enskilda händelser som den dagsaktuella debatten och brukar förändras under pågående valdebatt. Inför årets val hade flera undersökningar genomförts. I en Novus-undersökning i december 2017 hamnade sjukvården på första plats som den viktigaste frågan, tätt följd av migration- och integrationsfrågan samt utbildning- och skola. Miljöfrågan hamnade i den undersökningen på nionde plats. Klimat- och miljöfrågans minskande betydelse i debatten fick SVT:s inrikespolitiska kommentator Mats Knutson att i mars skriva på SVT Nyheter hemsida att klimatfrågan inte skulle avgöra årets riksdagsval. Debatten handlade då främst om olika förslag till att begränsa utsläppen av fossila bränslen. Exempelvis presenterade Miljöpartiet i maj ett förslag på en höjning av den flygskatt som infördes tidigare under året. Förslaget bidrog emellertid inte till att öka intresset för klimatet och miljön, tvärtom visade en opinionsundersökning från Novus att stödet för förslaget bland befolkningen var lågt.

Därefter kom sommarens långa värmeperiod med torra och åtskilliga skogsbränder, främst i mellersta Norrland och Svealand, som följd. Fokus på debatten kom att förändras drastiskt. Intresset för klimat- och miljöfrågor ökade och enligt Novus augustiundersökning hade frågan klättrat till femte plats. I SIFOs opinionsundersökning i augusti låg klimatfrågan på fjärde plats bland de frågor som väljarna anser vara viktigast. I Expressens och Demoskops undersök-

ning i augusti låg frågan på en andra plats, tätt efter migration och integration. Det ökade intresset återspeglades även i de olika utspel som partierna gjorde under augusti månad där flera nya förslag och åtgärdsprogram presenterats samtidigt som debatten ändrade karaktär. Från en debatt kring flygskatt och konsekvenser i form av ökade kostnader för den enskilda individen kom debatten istället att handla om vilka åtgärder som är nödvändiga för att komma tillrätta med den globala uppvärmningen. Argument framfördes av såväl politiker som forskare. Anklagelser om populism återfanns i debatten där bl.a. Sverigedemokraterna menade att det är populism att hävda att sommarens extremväder beror på klimatförändringarna medan Miljöpartiet å sin sida menade att det var ett hån mot landets bönder att inte ta klimatfrågan på allvar. Professor Johan Rockström vid SLU, framhöll å sin sida att sommarens värmebölja är tecken på den globala uppvärmningen och att uttalanden om populism snarast visar på brist på förståelse för att klimat, miljö och hållbarhet är framtiden. Mot detta framfördes åsikter som att klimatförändringarna bara är fantasier och att den verkliga faran är extrem kyla då fler dör av kyla än värme. Det senare framfördes av bl.a. Lars Kamél från nätverket Klimatsans.

Naturligtvis kan inte skogsbränderna i sig sägas vara orsakade av klimatförändringarna. Istället är de flesta med all sannolikhet orsakad av blixtnedslag, gnistor från tåg och i några enstaka fall av vårdslöst grillande i skog och mark, cigarettfimpar och andra former av mänsklig aktivitet. Däremot visar flera klimatmodeller att klimatförändringarna riskerar att föra med sig mer extrema väderförhållanden. På SMHI:s hemsida kring klimatscenarier går det att se hur de olika modellerna påverkar såväl enskilda län och regioner som landet som helhet. Enligt flera scenarier kan perioder av hög värme och låg nederbörd med påföljande torra följts av perioder av hög nederbörd med översvämningar som följd. Många har kanske redan glömt översvämningarna 2016 och 2017 och det snökaos som drabbade mellersta Norrland under vintern 2018.

Det brukar ibland hävdas att enskilda frågor kan påverka utgången av ett val. Till exempel brukar Astrid Lindgrens saga om pomperipossa och marginalskatterna lyftas fram som en av de bidragande orsakerna till valutgången i riksdagsvalet 1976 och att säldöden bidrog till att Miljöpartiet kom in i riksdagen vid riksdagsvalet 1988. Kanske kommer SOM-institutets analyser visa att värmen, torkan och skogsbränderna sommaren 2018 var en bidragande orsak till att Miljöpartiets plats i riksdagen säkrades.

Gustav Lidén

Mittuniversitetet

Docent i statsvetenskap

E-post: gustav.liden@miun.se

Twitter: [@gustav_liden](https://twitter.com/gustav_liden)

Integrationspolitik i lokala valkampanjer

Integrationspolitik har under de senaste åren blivit allt viktigare i Sverige. Det gäller även på den lokala nivån då asylsökande och nyanlända i varierande grad blir föremål för kommuners politik. Det kan innefatta bostads-, utbildnings- och arbetsmarknadspolitik.

I flera rapporter har vi dock kunnat läsa att sysselsättningen bland utrikes födda är klart lägre än för de som är födda i Sverige. Inte alls lika uppmärksammat är att det bakom dessa sysselsättningstal finns iögonfallande regionala skillnader. Sysselsättningen för gruppen skiljer sig nämligen dramatiskt åt mellan landets kommuner. Detta bidrag undersöker lokala valkampanjer i två av landets kommuner med låga sysselsättningstal för utrikes födda och studerar hur dessa frågor kommit till uttryck i partiernas förslag. De kommuner med mer än 25 000 invånare som har lägst förvärvsintensitet i riket bland utrikes födda är Bollnäs och Härnösand. De båda kommunerna har haft ett stort mottagande av nyanlända flyktingar under de senaste åren, något som gäller Härnösand i än högre grad än Bollnäs.

Som material för valkampanjerna har partiernas valprogram, eller liknande, samlats in. Partierna jämförs med varandra samtidigt som skillnader mellan kommunerna också noteras. Analysen fokuserar på två aspekter. För det första undersöks i vilken omfattning som partiernas valprogram berör frågor om arbetsmarknadsintegration. För det andra undersöks hur de förslag som förs fram kan klassificeras ideologiskt. Analysen sker i enlighet med höger-vänster-skalans skillnader i ekonomisk politik. En position till höger skulle kunna sammanfattas som att individens egna ansträngningar ligger till grund för en lyckosam etablering på arbetsmarknaden. En position till vänster skulle snarare uttryckas som att det offentliga bör föra en aktiv arbetsmarknadspolitik för att särskilt hjälpa dem som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Inför valet 2018 fanns det i Bollnäs tio partier representerade i fullmäktige och material från nio av dem har varit tillgängligt. I sex fall berörs den studerade frågan. Mest konkreta är Centerpartiet som noterar att "Arbetslösheten i kommunen är hög, främst bland unga och de som kommit från andra länder". Ett annat exempel är Vänsterpartiet som också noterar denna utmaning och samtidigt nämner att denna grupp är en outnyttjad resurs i samhället. En ideologisk analys av förslagen inom området återspeglar i stora drag det förväntade. Liberalerna och Centerpartiet poängterar hur en bättre företagarpolitik motverkar arbetslöshet och att "riktiga jobb" behöver komma till istället. Socialdemokraterna intar någon form av mellanposition med förslag som balanserar mellan å ena sidan individens plikt och å andra sidan stödet från samhället: "Vi vill fortsätta att bygga ett samhälle där var och en bidrar med sitt bästa och får stöd efter behov..." Mer till vänster återfinns förslagen från Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Här betonas att individens olika förutsättningar aktivt

måste kompenseras av samhället för att människor ska kunna leva på lika villkor. Sverigedemokraternas förslag är svåra att placera in på denna skala. Förutom yrkandet om att minska invandringen till kommunen så föreslås utvidgad obligatorisk samhällsorientering.

Av de åtta partierna i fullmäktige i Härnösands kommun har material varit tillgängligt från sex stycken. I fem av dessa berörs situationen på arbetsmarknaden för utrikes födda. Mest utrymme åt frågan ger Socialdemokraterna som skriver: "Idag tar det för lång tid att integreras i samhället". En ideologisk analys av valprogrammen placerar partierna i två olika kategorier. En tydlig högerposition är svår att finna men någonstans i mitten kan både Socialdemokraterna och Centerpartiet placeras då de balanserar mellan individens eget ansvar och det stöd den kan förvänta sig. Centerpartiet framhåller att "Alla kommuninvånare ska ges möjlighet att arbeta och försörja sig". I detta ryms rimligtvis olika former av stöd och åtgärder till dem som i utgångsläget har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Socialdemokraterna presenterar ett mer utvecklat resonemang: "Människor från andra länder kan med lite stöd snabbt komma ut i arbetslivet och bli en viktig resurs..." Vänsterpartiet och Miljöpartiet befinner sig utifrån en ideologisk analys längre vänsterut där samhällets ansvar betonas än mer. Tydligast formulerar Vänsterpartiet detta: "Hjälp med utbildning, anställning eller stöd. Allt det är gynnsamt ur både ett individ- och ett samhällsekonomiskt perspektiv". Återstår gör Sverigedemokraternas vars valprogram till allra största del saknar förslag om lokal integrationspolitik. Förutom förslaget om att helt avsluta mottagandet av immigranter nämns att personal inom omsorgen ska behärska svenska samt ha förståelse för svenska normer och värderingar.

En majoritet av partierna i de båda kommunerna har uppmärksammat den studerade politiska frågan. Mot bakgrund av kommunernas utmaningar och att denna fråga är så uppmärksammat på riksplaneln är dock antalet konkreta förslag från partierna ändå märkbart få. Vad gäller den ideologiska analysen går det att identifiera olika positioner, men skillnaderna mellan partierna är i allmänhet små. Den skala som användes visade sig i något fall vara svår att tillämpa. Det gällde framförallt Sverigedemokraternas vars politik i det här fallet aktualiserar andra politiska skiljelinjer. Avslutningsvis ger en jämförelse mellan de båda studerade fallen inte antydningar om några markanta skillnader. Den studerade frågan förekommer i valrörelserna i båda kommunerna men framstår inte som särskilt central. Ideologiskt sett kan relativt begränsade om än likartade skillnader identifieras i båda kommunerna även om de är något större i Bollnäs än i Härnösands kommun.

Anna-Maria Jönsson

Södertörns högskola

Docent i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: anna.maria.jonsson@sh.se

Mediepolitiken i valdebatten

Medier har en självklart central plats i valrörelser och det diskuteras också i detta sammanhang friskt kring mediernas betydelse och olika partiers mediestrategier, mediernas agerande etc. Vad som däremot fått väldigt lite utrymme i valrörelsen 2018 är mediepolitiken. Vad vill de olika partierna framåt när det gäller mediepolitiska frågor? I slutskedet av valrörelsen 2014 gick Tidningsutgivarna och Sveriges Tidsskrifter ut med ett pressmeddelande med rubriken 'Mediepolitiken saknas i valdebatten' och i det konstaterades bland annat att det som fanns på sin höjd var ett par meningar om public service i partiernas valmanifest. Det tar inte lång tid att konstatera att situationen varit densamma under 2018-års valrörelse. Frågan har varken varit framträdande i partiernas valmanifest eller medierapporteringen och inte heller stått högt på medborgarnas lista över prioriterade frågor. Detta trots att medierna idag står inför en rad utmaningar rörande legitimitet och ekonomiska resurser etc.

Traditionellt har mediepolitiken liksom politiken i övrigt haft en ideologisk dimension där partierna placerat in sig på en skala med olika grad av statlig inblandning, etableringsfrihet och reglering. Mediepolitik rör en rad olika frågor och flera av dessa har uppenbarligen varit på den politiska agendan det senaste året. Under våren 2018 beslutade riksdagen till exempel om införandet av ett nytt mediestöd som ersätter det traditionella presstödet och är mer teknikneutralt för att ta hänsyn till att medieföretag idag verkar på många olika plattformar. Under våren 2018 redovisade också den parlamentariska public service-kommittén sitt slutbetänkande med förslag på hur public service ska regleras på ett ändamålsenligt sätt i ett nytt medielandskap. Public service (SR, SVT och UR) är en stark institution och tradition i Sverige och det har funnits en enighet bland partierna att Sverige behöver medier som utgör alternativ till de privatägda, kommersiella medierna. Det finns dock skillnader i hur man anser att public service bör finansieras och regleras, formen och graden av politisk inblandning, uppdragets innebörd etc. För den intresserade går det att utläsa en del kring partiernas åsikter i public service-utredningens slutbetänkande och debatten kring detta, men det har inte varit en del av medierapporteringen i valrörelsen.

Med tanke på frågornas centrala betydelse för ett demokratiskt samhälle kan det anses en aning märkligt att man inte fokuserat mer på partiernas ställningstaganden i olika mediepolitiska frågor. I de exempel som trots allt finns på rapportering av mediepolitik i valrapporteringen tycks det som att partiernas ställningstagande följer mönstret där partierna i Alliansen förespråkar självreglering och är emot lagstiftning medan S, M och MP mer öppnar för viss reglering från politiskt håll. Regeringen beslutade i augusti 2018 om en nationell satsning på medie- och informationskunnighet ska öka motståndskraften mot desinformation och näthat. Detta är ett av de få politiska utspel med mediepolitiska kopplingar

under valrörelsen och även om det fick viss uppmärksamhet i medierna sattes frågan inte in i en mediepolitisk kontext.

Under valrörelsen har också förekommit en rad uttalanden från politiker och andra aktörer som direkt eller indirekt rör mediepolitiska frågor. Vi har hört om partier som hotar yttrandefrihet och fria medier och partier och personer som talar om mediernas hot mot det fria ordet, och även om Jimmie Åkessons kritik mot SR och SVT i valrörelsens slutskede ledde till viss debatt om synen på public service-mediernas oberoende och hur detta bäst ska säkerställas, har dessa olika uttalanden sällan placerats in i ett större mediepolitiskt sammanhang.

Mediepolitik har alltså inte varit valets mest prioriterade fråga och frågan står inte främst på dagordningen hos vare sig politiker eller medborgare. Men med tanke på att valrörelsen och samhällsdebatten generellt idag präglas av diskussioner kring vad som händer med yttrandefriheten och journalistiken i Sverige och runt om i världen, är det ändå en smula märkligt att inte partiernas ställningstaganden i olika mediepolitiska frågor fått större uppmärksamhet. Vad som kan hända när politiker drar i andra riktningar ser vi till exempel i Ungern, Polen och Ryssland där de politiska makt-havarna i allt högre grad begränsar mediernas frihet och på olika sätt stoppar oberoende medier från att verka, men också i den amerikanske presidenten Donald Trumps uttalanden där mediekritik ofta blir detsamma som fakenews. I mångt och mycket är detta alltså globala frågor som behöver hanteras inte bara i en nationell utan även internationell kontext. EU har till exempel uttryckt oro över situationen i Polen och Ungern och här bör förstås Sverige ha en central roll i arbetet för fria och oberoende medier.

En viktig fråga för nästa regering – vilken det än må bli – bör vara att hantera den ökande mediekritiken och medieföraktet och finna sätt att säkra yttrandefrihet och ett medieklimat där medierna kan bidra till en väl fungerande demokrati och fri debatt. Mediepolitiken borde också få en mer central plats i såväl den politiska som mediala debatten.

Jon Nyhlén
Stockholms universitet
Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: jon.nyhlen@statsvet.su.se

Skolfrågan i valrörelsen

Skolan har, tillsammans med vård och omsorg, varit en av de viktigaste frågorna för svenska väljare över tid. De senaste valen har inte varit några undantag och i synnerhet i valet 2014 var skolfrågor heta både bland väljare och politiker. I denna valrörelse har dock inte skolfrågor haft en lika framskjuten position som i exempelvis valet 2014 vilket, mot bakgrund av de senaste årens debatt rörande skolan, kan framstå som något förvånande.

Under de senaste åren har kvaliteten i svenska skolan diskuterats flitigt, både bland politiker och i den allmänna debatten. Orsakerna till detta har varit flera men kanske tydligast det svenska raset i de PISA-mätningar som genomförs vart tredje år. De svenska elevernas kunskaper mäts inom tre områden, nämligen läsförståelse, matematik och naturvetenskap. I PISA-undersökningen för 2012 presterade de svenska eleverna under genomsnittet för OECD-länder inom alla tre undersökta kunskapsområden. Detta kom att sätta fart på den skolpolitiska debatten om hur denna negativa trend skulle kunna vändas. Orsakerna till det svenska tappet har debatterats flitigt och flera orsaker har nämnt i debatten och bland såväl debattörer, forskare som politiker. Det har handlat om minskat fokus på fakta och kunskap.

Vidare har kommunaliseringen av skolan samt privatiseringen av skolsystemet nämnts som bidragande orsaker till det svenska tappet. Införandet av ett valfrihetssystem i kombination med etableringen av fristående skolor har ökat segregationen i skolan enligt vissa debattörer och politiker. Vidare lyfts också "marknadiseringen" fram som något negativt då konkurrens mellan skolor om eleverna skapar incitament för betygsinflation samt minskat fokus på kunskap. En fråga som har koppling till kvalitet och fristående skolor är också frågan om vinster i välfärden där flera av friskolekoncernerna har anklagats för att göra orimligt stora vinster i sin verksamhet, pengar som vissa menar istället borde gå till att stärka kvaliteten i undervisningen.

Debatten om skolan och dess problem fick till följd att regeringen, efter valet 2014, sjösatte den s.k Skolkommisionen 2015. Skolkommisionen, vilken kom med sitt slutbetänkande 2017, gjorde en bred genomlysning av det svenska skolsystemet med en mängd olika förslag på hur den svenska skolan kan förstärkas och förbättras. Mot denna bakgrund kan det dock framstå som något förvånande att skolfrågorna inte haft en lika framskjuten position i året valrörelse som i tidigare valrörelser. Inte heller skolkommisionens slutbetänkande rönt någon större uppmärksamhet då den kom förutom förslaget om att införa lottning av platser till friskolor för att motverka segregation.

Om man ska nämna några skolfrågor som haft en mer framskjuten position i denna valrörelse har det varit lärarbristen samt lärarnas arbetssituation. I valrörelsen 2014 var fokus mer på kvalitetsfrågor och frågor kopplade till undervisning även om det då också diskuterades om lärarnas

arbetssituation. När det kommer till lärarbristen är den omfattande och tämligen akut. Skolverket bedömer att de kommande fem åren behöver det rekryteras 77 000 heltids-tjänster till skolor och förskolor vilket motsvarar lite mer än det totala antalet lärare i den kommunala grundskolan. Arbetssituationen för lärarna har varit en fråga som återkommit med jämna mellanrum i den politiska debatten. I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet var arbetsmiljön och situationen för lärarna en viktig fråga vilket resulterade i den s.k. SIA-utredningen vilken bland annat slog fast att den dåliga arbetsmiljön i skolan var ett resultat av den hårda detaljregleringen och centralstyrningen. Utredningen föreslog att målstyrningen skulle öka i skolan samt att centralstyrningen skulle förändras till förmån för ett ökat lokalt inflytande över skolan. Idag kan lärarnas arbetssituation kopplas till en upplevd ökad byråkratisering vilken har sina rötter i skolans mål och resultatstyrning där krav på uppföljning och utvärdering leder till ökad administrativ börda för lärarna. Det som diskuteras här från politiskt håll är att öka den tillitsbaserade styrningen och där lärarna skall lägga mer av sin tid på undervisningsfrågor och pedagogiskt utvecklingsarbete. I årets valrörelse hade Liberalerna ett förslag för att just stärka lärarnas fokus på de pedagogiska frågorna och deras förslag innebar att det skulle anställas 18 000 lärarassistenter för att ge mer tid för lärarna att fokusera på undervisning.

När det kommer till partiernas profilering i denna valrörelse rörande skolfrågan så har Liberalerna, likt förra valet, haft en hög profil. Dock något mer nedtonad än i valet 2014. När det kommer till de rödgröna så har Miljöpartiet varit mer framträdande i skolfrågor än Socialdemokraterna, vilka haft skolan som en av sina paradfrågor i tidigare val. Sammantaget framstår det som att Miljöpartiet och Liberalerna varit detta vals två huvudmotståndare när det kommer till skolfrågan. Övriga partier har legat mycket lågt.

Sammanfattningsvis kan sägas att skolfrågor har haft en mindre framskjuten position i detta val vilket kan bero på att andra frågor fått en mer framskjuten position, däribland frågan om migration och integration samt frågor om lag och ordning.

Catrin Johansson

Mittuniversitetet

Professor i organisationers kommunikation

E-post: catrin.johansson@miun.se

Twitter: [@catjoh_demicom](https://twitter.com/catjoh_demicom)

Lång väg till hållbart ledarskap för klimatet

Klimatkrisen har kallats för den glömda krisen trots att forskarnas varningar kommit allt tätare de senaste åren. Koldioxidhalten i atmosfären når nya rekordnivåer och har nu nått den högsta nivån på 800 000 år. Golfströmmen håller på att försvagas, vilket leder till värmeböljor på sommaren. Skogsbränderna ökar på grund av torkan, som i Sverige har lett till foderbrist och nödslakt. Världens korallrev bleks och dör i allt snabbare takt av global uppvärmning och försurning, vilket får förödande effekter för miljontals människor. Samtidigt är förändringar i jordens klimat och miljöförstöring det som svenskar oroar sig mest för.

På Aftonbladets ledarsida skriver Eva Franchell i maj 2018: "Jorden brinner upp och det skiter politikerna i". Men gör de verkligen det? Hur tar partiledarna för de svenska riksdagspartierna ansvar för klimatet? Vad står det i partiprogrammen, och vad säger partiledarna? Utöver de ett hållbart ledarskap?

Partiprogrammen skiljer sig åt när det gäller vilka förslag som förs fram och hur konkreta de är. KD har bara ett generellt mål: "målet att Sverige 2050 inte ska ha några nettoutsläpp av klimatgaser" medan Miljöpartiet har många konkreta och detaljerade förslag: "Vi vill främja växelbruk och hyggesfritt skogsbruk, till exempel genom förbättrad styrning av hur staten brukar den skog som vi äger gemensamt. Jordbruksmark och ängs- och betesmarker ska bevaras." V vill att de rika tar mest ansvar: "Det är de rikaste som genom sitt sätt att leva orsakar störst klimatutsläpp. Därför är det de som måste ställa om sin livsstil mest." medan M vill "Stärka äganderätten." och införa "Klimatavdrag för företag som investerar i teknik som kan eliminera eller drastiskt minska den svenska basindustrins utsläpp." S satsar på boendemiljöer: "klimatsmarta hus genom en ökad andel trähusbyggnation." C vill ha biobränsle för flyget: "Ställ krav på att flyget blandar in biobränsle i tanken och satsa på forskning för miljövänligt flyg." L vill satsa inom EU: "Vi vill införa en europeisk koldioxidbeskattning, en europeisk skatt på utsläppen från flyg." medan SD har ett mer vagt förslag: "satsningar på internationella åtgärder och forskning".

Partiledarnas uttalanden ger en tydligare bild av hur de tänker. Annie Löf, C vill: "avskaffa flygskatten eftersom den ändå inte har effekt." precis som Jan Björklund, L: "Beskattar man i stället utsläppen så gynnar det övergången till klimatsmarta bränsle". Ebba Busch Thor, KD vill däremot satsa på kärnkraft: "den möjliggör också för nya kärnkraftreaktorer på befintlig plats." Ulf Kristersson, M verkar inte ha tänkt klart: "Hur agerar Sverige bäst nationellt och internationellt så att politiken och näringslivet, tekniken och konsumenterna kan gå hand i hand i klimatfrågan?" Jonas Sjöstedt, V är konsekvent i linje med partiprogrammet: "Klimatmålen måste gå före kortsiktiga vinstintressen och den rika delen av världen måste ta sitt historiska ansvar." Stefan Löfven, S vill däremot inte gå så långt: "att jag som statsminister ska avråda folk

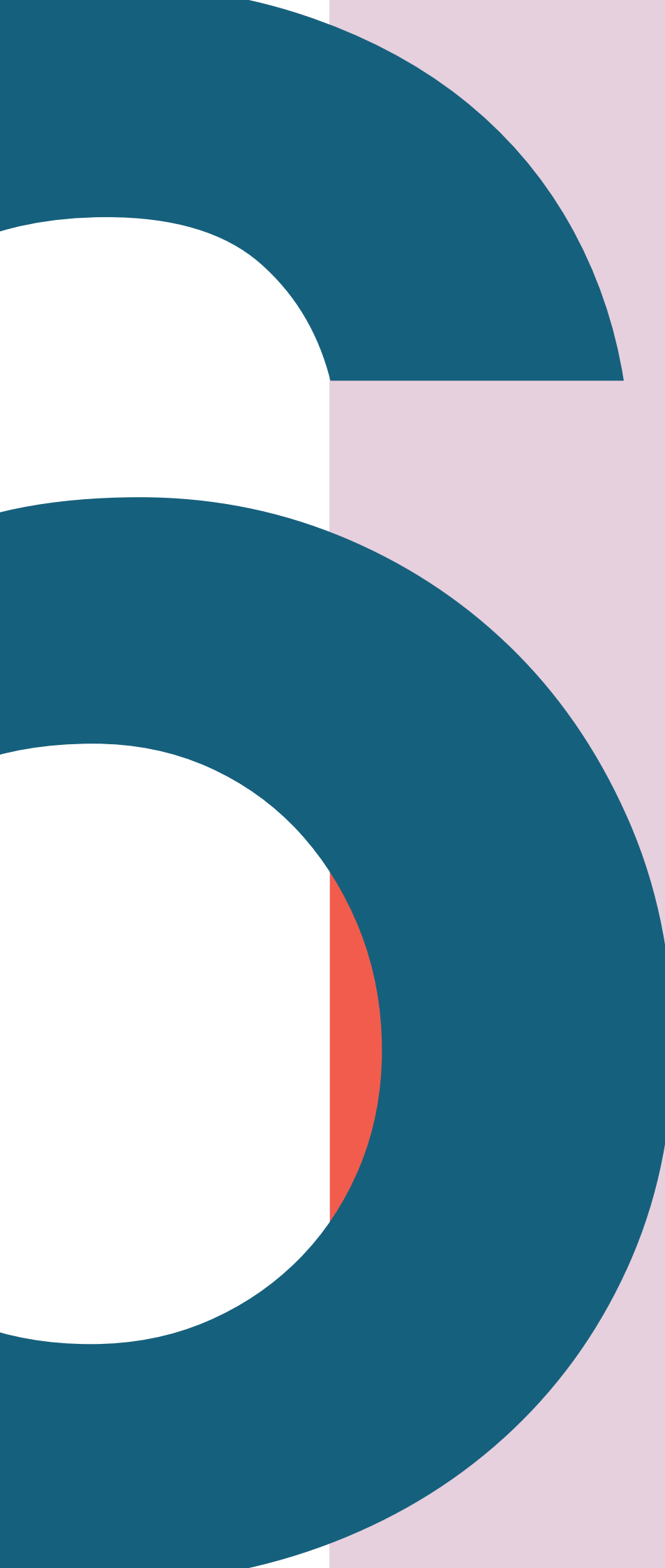
från att flyga till Thailand, det kan jag inte göra. Vi ska göra det lätt för människor att resa klimatsmart." Jimmie Åkesson, SD talar hellre om vädret än klimatet: "Jag är inte någon expert på väder men det talas ju om att vi har haft en El Niño och en värmebölja från den som nådde oss den här sommaren. Det ligger en

del i det säkert." Isabella Lövin, Mp betonar däremot hur viktig klimatfrågan är: "Det är en väldigt kraftig larmklocka som ringer nu. Det visar vad det betyder med en grads varmare klimat, att det kan få sådana här effekter. Om vi inte ställer om våra samhällen till fossilfrihet och klimatsmart teknologi så kommer vi att kunna se till fem till sex grader varmare i Skandinavien i slutet av det här århundradet. Det är inte i en avlägsen framtid, utan det är nu vår framtid avgörs."

Vi lever i en tid som forskare kallar Antropocen, "människans tidsålder", en epok där människan påverkar livet på jorden på avgörande sätt som i förlängningen hotar vår egen existens. Enligt FN behöver vi fördubbla ansträngningarna att minska våra utsläpp fram till 2030. Det behövs en politisk vilja och det är bråttom.

Partiledarnas förståelse av klimatkrisen varierar mycket och viljan att agera kan bli betydligt starkare. Under valrörelsen har de flesta partiledare inte lyft fram klimatfrågan som en av de viktigaste frågorna, utan istället betonat sina traditionella hjärtefrågor. Miljöpartiets partiledare som visar stor kunskap och stort engagemang på området har inte lyckats få genomslag för klimatfrågan som i sig är komplex och svår att hantera.

Ett hållbart ledarskap inkluderar kulturella, sociala, ekonomiska och miljöaspekter som alla behövs för en hållbar utveckling. Partiledarna för de svenska riksdagspartierna utöver sitt ledarskap i det svenska samhället och därmed påverkar de hur vi i Sverige hanterar klimatkrisen här, inom EU och i världen. Jag konstaterar att de flesta av partiledarna har lång väg kvar att utveckla ett hållbart ledarskap som på allvar kan verka för att minska de negativa konsekvenser som vi redan ser av klimatkrisen.

Kapitel 6

Journalistik och medier

Nora Theorin

Göteborgs universitet

Doktorand vid institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

E-post: nora.theorin@jmg.gu.se

Påverkar medierna svenska väljares attityder till invandring?

"Valrörelsen är i full gång och integrationsfrågan dominerar den politiska agendan, precis som sig bör givet problembilden"
(Alice Teodorescu, Göteborgs-Posten, 2018-08-04).

"Att så många fler tycker att flyktingar och invandring är viktigast kommer att gynna Sverigedemokraterna. De drar alltid fördel av när flyktingar och migration står i fokus"
(Lena Mellin, Aftonbladet, 2018-08-20).

Ovanstående citat illustrerar att medierapporteringen om invandring och integration onekligen väckte ett stort engagemang under valrörelsen 2018. Det blev tydligt att invandring tycks ha etablerat sig som en av de viktigaste frågorna bland svenska politiker, medier och väljare. Invandringsfrågan framstod som ett minst lika självklart inslag i partiledardebatter och politiska utspel som frågor som traditionellt sett är centrala under svenska valrörelser: som exempelvis skola, jobb och sjukvård. Dessutom har invandring/integration sedan 2014 varit en av de viktigaste samhällsfrågorna för svenska väljare: Något som politiker såväl som medier givetvis beaktar.

Så vad säger då forskningen? Gynnas partier som Sverigedemokraterna av att migrationsfrågan ligger högt upp på politikernas och mediernas agenda? Hur gestaltas invandring i medierna? Och vilka eventuella effekter har olika typer av mediegestaltningar på väljarnas attityder?

Till att börja med kan det konstateras att forskning visar att en mer omfattande rapportering om invandringsrelaterade frågor tenderar att bidra till mer främlingsfientliga attityder och ett ökat stöd för invandringskritiska partier.

Vidare visar ett flertal studier från Sverige och andra länder att negativa mediegestaltningar av invandring är betydligt mer vanligt förekommande än positiva gestaltningar. Ofta ligger fokus på problem och hot som invandring upplevs vara förknippat med. Det rör sig exempelvis om så kallade "kulturkrockar", terrorism, kriminalitet och ekonomiska utmaningar.

Den probleminriktade rapporteringen är inget unikt för invandringsfrågan, utan ligger tvärtom i linje med forskning som visar att "negativa nyheter" generellt värderas högre, och därmed får större medieutrymme, än "positiva nyheter". Med andra ord är mediernas nyhetsvärdering med största sannolikhet centralt för att förstå mekanismerna bakom rapporteringen kring invandring. Med det sagt går det inte att utesluta att negativa stereotyper och främlingsfientlighet också kan vara bidragande faktorer som påverkar rapporteringen om invandring.

Samtidigt som forskningen visar att medierapporteringen präglas av ett problemorienterat perspektiv finns det studier som pekar på skillnader mellan olika medietyper. Exempelvis tenderar kommersiella TV-nyheter att fokusera på negativa aspekter av invandring i högre utsträckning än nyheter från

public service. Vidare har forskning identifierat skillnader mellan medier beroende på ideologiska inriktningar: Liberala och vänsterorienterade medier präglas av en mer positiv rapportering om invandring än konservativa – och inte helt oväntat, främlingsfientliga – medier. Vidare visar studier från andra länder att olika invandringsgrupper tenderar att framställas på olika sätt: Exempelvis visar forskning att invandrare från länder utanför EU särskilt ofta förknippas med brott och kriminalitet och att invandring från muslimska länder ofta associeras med terrorism.

När det gäller de eventuella effekterna av mediernas rapportering om invandring visar ett flertal studier att sammankoppling mellan invandring och exempelvis kriminalitet, terrorism och hot mot den nationella kulturen kan påverka människors attityder. Med andra ord tenderar medieinnehåll som är präglad av negativa, problematiserande och hotfulla gestaltning att bidra till mer invandringskritiska attityder. Tvärtom tenderar positiva gestaltningar att bidra till mer toleranta attityder och att människor upplever invandring som mindre problematisk. Det bör dock påpekas att det finns brist på svensk forskning som undersöker hur exponering för olika typer av medieinnehåll om invandring påverkar människors attityder. Följaktligen går det i dagsläget inte att säkert uttala sig om vilka effekter olika typer av mediegestaltningar har på svenska väljare.

Vidare har det identifierats samband mellan människors medieanvändning och deras attityder till invandring. I en rapport som jag skrev tillsammans med Jesper Strömbäck tidigare i år identifierade vi samband mellan användning av den främlingsfientliga nätsajten Avpixlat och en tendens att utveckla mer negativa attityder, medan de som konsumerade vänsterinriktade ETC tenderade att bli mer positivt inställda till invandring. Vi hittade dessutom vissa samband mellan användning av andra "traditionella" medier och förändringar i attityder till invandring. Dagens Nyheter visade sig exempelvis vara förknippat med att utveckla något mer positiva attityder medan TV4 Nyheterna i några fall tvärtom var förknippat med mer negativa attityder. Överlag ligger rapportens resultat i linje med internationell forskning som tyder på att exempelvis kommersiella medier och medier med en mer invandringskritisk inriktning tenderar att bidra till mer negativa attityder än public service och vänsterorienterade eller liberala nyhetsmedier.

Sammantaget tyder forskningen alltså på att medier kan påverka väljarnas attityder till invandring. För att säkert kunna uttala sig om vad som gäller för svenska väljare, och vad som är generellt respektive giltigt i vissa kontexter, behövs det dock mer och fördjupade studier. Då invandringsfrågan förefaller ha positionerat sig högt upp på medborgarnas, politikernas och mediernas dagordningar är fortsatt forskning om mediernas påverkan på väljarnas attityder till invandring mycket angeläget.

Torbjörn von Krogh

Mittuniversitetet

Fil.Dr. i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: torbjornvonkrogh@gmail.com

Valet och mediekritiken: Strid om ämnesval och fakta

För hundra år sedan kritiserade vänstersocialisten Carl Lindhagen den framväxande borgerliga och socialdemokratiska partipressen för att förvränga sanningen efter ideologiska förtecken.

För femtio år sedan motionerade socialdemokraten Ingvar Carlsson om åtgärder mot "sensationsjournalistik" som kränker privatlivets helgd "i det enda syftet att tjäna hänsynslösa kommersiella intressen".

Inför årets val har Sverigedemokraterna i en film utsett medierna till en av sina huvudfiender. Särskilt public service har hamnat i skottgluggen. Partiledaren Jimmie Åkesson kallade P3 en "skitkanal" som borde lagts ner för länge sedan. SVT:s markering efter slutdebatten "saknar motstycke i modern svensk historia".

Nyhetsmedier angrips sedan länge både från vänster och från höger. För närvarande dominerar kritiken från höger, såväl i Sverige som utomlands. Medierna ingår i ett globalt etablissemang som sprider tillrättalagda nyheter för att gynna sina egna intressen heter det.

Medieforskaren Benjamin Krämer i München har studerat hur högerpopulistisk mediekritik är uppbyggd i Europa och USA. Skiljelinjen går mellan folk och elit. Medierna är lierade med eliten och används för att manipulera folket, exempelvis genom att inte berätta sanningen om invandringens konsekvenser och elitens skavanker. Liknande tongångar hörs i Sverigedemokraternas nättidning Samtiden, 29 april i år:

"Folket matas med tillrättalagd 'kampanjournalistik' så att de ska tycka som makthavarna. Obekväma sanningar döljs och mörkas eftersom sanningen kan resultera i för makten oönskad folklid opinion. (...)"

"Journalisterna har smält samman med maktens kretsar och därmed öppnat för ökad klyfta mellan makten och folket."

Krämer pekar på journalistikens svårigheter att bemöta kritiken. Verkligheten kan inte återges exakt av utrymmesskäl; alla fakta kan inte detaljverifieras och alla nyanser kan inte motiveras. I slutändan blir bedömningen av nyhetsrapporteringen en fråga om förtroende för de val som görs. Väljer redaktionen viktiga ämnen? Väljer den att presentera och kontrollera de viktigaste faktauppgifterna i dessa ämnen?

Viktigt ämne kan kallas relevans och rätt faktaurval en strävan efter sanning. Sant och relevant, som redaktörer säger när de försvarar sina publiceringar.

Sverigedemokraterna har som nämnts gått hårt åt public service i valrörelsen. Språkbruket är annorlunda i riksdagstrycket. I ett särskilt yttrande till public service-utredningen i juni i år skriver SD att innehållsbristerna är "oerhört oroande". Åtgärderna, som hämtas från partiets mediemotion, inriktas på vad som just är sant och relevant. Statliga myndigheten granskningsnämnden bör förstärkas med ett vetenskapligt råd som kontrollerar "informationens korrekthet" i anmälda inlag. Och reportrar från nordiska public service-bilag bör ges i uppdrag att skildra Sverige utifrån "infallsvinklar

som de anser att svenska journalister är dåliga på att belysa".

Kanske är klimatjournalistiken ett ämne med felaktig relevans? Chefredaktören för SD:s Samtiden Dick Erixon betecknade (13 augusti i år) mediernas klimatreportage som oproportionerlig "kampanjournalistik" för att förflytta valrörelsens fokus. "Man vill störa ut väljarnas viktigaste frågor, invandring och brottslighet, från den politiska dagordningen". Erixon hakade på ett Facebookinlägg av kommunstyrelsens moderate ordförande i Täby Leif Gripestam. Denne hävdade att DN, SvD och "statstelevisionen" nu försökte sätta agendan. "De vill få valrörelsen att handla om något som inte gynnar SD och som räddar kvar MP i riksdagen."

Mot detta reagerade såväl partiledaren Ulf Kristersson, "slarvigt, så ska man inte säga" (Aftonbladet, 14 augusti) som DN:s Peter Wolodarski (19 augusti), som underströk att beskyllningen säger mycket om vår tid – mediernas roll ifrågasätts allt mer.

Dagens Nyheter är en av de nyhetsorganisationer som under året satsat på att stärka faktakontrollen i medierna genom att undersöka sanningshalten i valdebattens inlägg. Detta är också en del av en internationell trend, medieföretag driver allt fler enheter för faktakoll. Washington Posts The Fact Checker rapporterade 4 september i år att president Trump hittills formulerat 4 713 falska eller vilseledande påståenden.

I Sverige samarbetar fem redaktioner om att lägga upp egna faktagranskningar på den gemensamma sajten Faktiskt.se. Fram till valdagen gjorde DN 43, SVT 28, SvD 15, Sveriges Radio 12 och nätredaktionen KIT 3 faktakollar.

Dagens Nyheter har dessutom under vinjetten "Fakta i frågan" redovisat offentlig statistik och egna utredningar om utvecklingen inom olika samhällsområden. Läsarfrågor som "Har världköerna vuxit?", "Har våldet ökat?" och "Hur mår Östersjön?" har besvarats över flera helsidor en gång i veckan; inalles 40 delar.

Serien har genom sitt upplägg direkt bäring på diskussionen om förtroendet för vad som är sant och relevant i journalistiken.

- Sant: Rejäl insamling av fakta där metoder och slutsatser diskuteras med forskare.

- Relevant: Ämnena är inte styrda av redaktionell nyhetsvärdering, de har röstats fram av läsare i en opinionsundersökning. Svar sökes på ovinklade frågor.

Reportern bakom serien, Kristoffer Örstadius, berättar i Journalisten 31 augusti att han själv överraskats av artiklarnas indirekta mediekritik:

"Den här serien har väl blivit någon form av självkritik mot medierna, att det har varit för stort fokus på det negativa. Det ligger liksom i nyhetens natur, att man utgår från ett problem. Allt går inte åt skogen i Sverige och i världen. Våldigt mycket går faktiskt bättre."

Örstadius reflektioner förtjänar att spridas – varför inte i DN, P3 och Samtiden till att börja med?

Ingela Wadbring

Mittuniversitetet

Adj professor i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: ingela.wadbring@miun.se

Tidningar når vissa förstagångsväljare

Den som vill ta del av politisk information och debatt inför ett riksdagsval har många möjligheter att göra det, inte minst i digital form. Online återfinns partiernas eget material sida vid sida med redaktionellt innehåll från traditionella medier, främlingsfientliga sajter, material som sprids via botten och en stor mängd andra avsändare av svärbedömd karaktär. Att förhålla sig källkritisk när man navigerar online är inte lätt för någon, och sociala medier är de ungas främsta nyhetskälla.

I detta medielandskap öppnade ett antal tidningshus sina nyhetssajter, som normalt ligger bakom betalvägg, för att göra en demokratisk insats under valrörelsen 2018. Det finns också de – som exempelvis Göteborgs-Posten – som har allt politiskt material öppet på sajten men som inte marknadsfört det, samt tidningskoncerner – som exempelvis Mittmedia – som valt att inte ta bort sin betalvägg, utan låta den vara kvar.

Digitala gratisprenumerationer

Den första som lanserade digitala gratisabonnemang för unga var Dagens Nyheter; i mitten av juni 2018 kom nyheten att alla 18–25-åringar erbjuds en gratis prenumeration fram till riksdagsvalet. Detta utökades senare till att gälla alla, oavsett ålder. Tidiga ut på banan var också HallMedia och Norra Halland, Sörmlands Media och BLT.

Skälet som anges från dem som valt att ge bort gratisprenumerationer, alternativt har sitt politiska material öppet utan att det är ett specialabonnemang, är att man vill ta sitt demokratiska uppdrag på allvar. Det gör man genom att ge människor tillgång till oberoende information inför valet. Sajterna kommer i de flesta fall att stängas igen direkt efter valet, och prenumerationerna avslutas automatiskt. Bland dem som inte tagit bort betalväggarna, som Mittmedia, var skälet att man prioriterade andra saker i valbevakningen, och att materialet ändå var öppet den första timmen efter publicering.

Förväntningar och utfall

Förväntningarna varierade hos de olika tidningshusen. Dagens Nyheter bedömde att ungefär 5.000 nya unga gratisprenumeranter vore ett rimligt mål att nå. Facit blev bättre än så: fredagen innan valet noterades strax över 18.000 nya unga gratisabonnenter. Totalt har man via de båda kampanjerna – först unga, sedan alla – tecknat ungefär 67.000 gratisabonnemang.

Är då 18.000 nya läsare mellan 18 och 25 år många eller få? Det beror förstas på vilka förväntningar man har. Enligt all tillgänglig statistik är 18–25-åringar en grupp som är genuint ointresserade av morgontidningar i allmänhet, i alla fall om innehållet kostar pengar. I så motto får 18.000 nya prenumeranter betraktas som många. Å andra sidan är åldersgruppen 18-25 år som helhet nästan en miljon. I ett sådant perspektiv är 18.000 nya prenumeranter relativt få.

Men kanske är det rimligaste perspektivet att sätta antalet nya prenumeranter i relation till antalet ”gamla” prenumeranter i samma åldersgrupp. Dagens Nyheter har många olika digitala paket, men sammantaget kan räknas samman cirka 6.500 digitala prenumeranter i åldersgruppen 18-25 år. De flesta har ett baspaket (99 kronor/månad) eller en studentprenumeration (49 kronor för 6 månader). I en sådan jämförelse måste 18.000 nya prenumeranter i samma åldersgrupp ses som en framgång. Intresset för tidningens innehåll finns, även om betalviljan inte nödvändigtvis gör det.

Nationellt mer intressant än lokalt

De mindre tidningarna har haft varierad framgång med sina kampanjer. Förväntningarna har också varit olikartade, inte minst beroende på upplaga och antal unga prenumeranter sedan tidigare. En liten tidning som helt saknar prenumeranter i den aktuella åldersgruppen har av naturliga skäl små förväntningar, och är heller inte förvånade över att antalet nya gratisabonnemang är få. Andra hade rimliga förväntningar på 100-500 nya gratisabonnenter, och landade ungefär där.

Slående är att det finns ett så tydligt intresse för Dagens Nyheter i jämförelse med de mindre tidningarna som haft likartade erbjudande.: att ta del av nyheter gratis inför ett viktigt val. Förklaringarna kan vara flera. DN har lagt mer krut på sin kampanj än andra, vilket kan vara ett skäl till att de lyckats bättre. Ett annat skäl kan vara att när det handlar om ett val, så är den nationella nivån mer intressant än den lokala. Ett tredje skäl kan vara att lokala tidningar inte längre ses som intressant, men nationella gör det. Av de unga som tog en gratisprenumeration på DN kom en tredjedel från Stockholms län, och två tredjedelar från övriga landet.

Generellt gäller också att DN redan tidigare ensam har lika många digitala abonnemang som övriga tidningar tillsammans. Detta faktum, tillsammans med hur olikartat kampanjerna fallit ut, tyder på att vi ser ett radikalt skifte från lokalt till nationellt nyhetsintresse. Den lokala morgontidningen är inte basen i unga människors mediediet, och kommer heller aldrig att bli det. Vare sig i tryckt eller digital form – inte ens om den är gratis.

Något som återstår att se är förstas om någon av de unga som tagit ett gratisabonnemang stannar kvar och är beredd att betala för tidningen i fortsättningen. Det får framtiden utvisa.

Ulrika Hedman
Göteborgs universitet
Doktorand i journalistik

E-post: ulrika.hedman@jmg.gu.se

Twitter: [@ulrikamedman](https://twitter.com/ulrikamedman)

Journalister och alternativa journalister på Twitter

Parallellt med årets politiska valrörelse har det förts en kamp om synen på journalistiken. På ena sidan: nyhetsmediernas journalister som har bevakat valrörelsen. På den andra: journalister på "nya" eller "alternativa" medier som har riktat ibland hård kritik mot den traditionella nyhetsjournalistiken, med målsättningen att undergräva förtroendet för nyhetsmedierna och därigenom öka sitt eget inflytande.

Under årets valrörelse har jag följt svenska journalister på Twitter. Svenska Twitter är lite speciellt eftersom den generella användningen är låg men användningen bland journalister är hög – drygt 50 procent är aktiva användare. De flesta av dessa använder Twitter mest för omvärldsbevakning och research och poster i huvudsak yrkesrelaterat innehåll. En mindre grupp är mer aktiva och använder Twitter också för att prata med kollegor och konkurrenter, svara på frågor från publiken, nätverka lite med potentiella källor och personer i bevakningsområdet etc. Hos dessa blandas professionellt och personligt – och ibland också privat – innehåll i flödena.

Under årets valrörelse har jag särskilt noterat följande:

Neutralitet och objektivitet

I delar av den mediekritiska debatten finns ett antagande att svenska journalister tar aktiv politisk ställning och inte är objektiva och neutrala. Objektivitet och neutralitet är två starka yrkesideal inom den svenska journalistikåren. Men på Twitter, menar kritikerna, glömmar svenska journalister objektiviteten och neutraliteten. Detta antagande stämmer inte. De allra flesta svenska journalister är objektiva och neutrala även när de twittrar från sina egna personliga konton. Precis som forskningen har visat att svenska journalisters politiska uppfattningar inte slår igenom i valbevakningen (andra faktorer har betydligt större inverkan på bevakningen) så slår dessa inte igenom i det personliga twittrandet. Trots att ju Twitter är en plattform där användarna "ska" vara personliga och dela med sig av sina uppfattningar om allt och alla, och trots att de flesta journalister inte tycks avstå från att twittra om valrörelsen eller politik.

Det finns dock enstaka undantag som ibland har uttryckt engagerade uppfattningar, framför allt i frågor som rör feminism och mänskliga rättigheter. I detta följer de en rådande yrkesnorm att journalistik ska präglas av ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv. De flesta journalister ser det som okomplicerat att engagera sig i dessa frågor.

Gruppen politiska journalister har överlag varit noga med att vara objektiva också i sitt twittrande. Ett undantag värt att notera är att TT:s politiske reporter Owe Nilsson tvingades till en "Twitterpaus" under några sommarveckor, eftersom hans twittrande ansågs bryta mot företagets policy. Dock inte för att han twittrat politiskt utan för att han ibland uttalat kritik mot anställda hos TT:s kunder, alltså andra journalister.

Många journalister ser dock en sådan kollegial kritik som tämligen okomplicerad.

Hot, hat och kartläggningar

En jämförelse med tidigare år visar att de flesta journalister nu är betydligt mindre personliga i sitt twittrande. Detta har ett samband med den ökade nivån av hot och hat som riktas mot journalister. Personliga uppdateringar i flödena har visat sig öka risken för hot och hat i kommentarerna, och ju mer personlig journalisten är i sina uppdateringar, desto personligare och helt enkelt mer otäcka hot.

Många journalister vittnar i sina uppdateringar om direkta hot eller hat från politiker och valrörelseaktiva. Journalister vittnar också om kartläggningar, alltså att olika aktörer samlar information om dem, var de bor etc, och kombinerar den här informationen med ett arkiv skärmdumpar av vad journalisten skrivit eller gillat på till exempel Twitter. Syftet med kartläggningarna tycks vara att skrämja till tystnad eller att samlas "bevis" för att en journalist inte är objektiv och neutral.

Ökad polarisering inom journalistikåren

I takt med att Sverige fått allt fler redaktioner som beskriver sig som "alternativa" i förhållande till våra vanliga nyhetsmedier växer också gruppen journalister som arbetar på dessa redaktioner. I årets valrörelse har många av dessa positionerat sig själva genom att rikta explicit kritik mot traditionella redaktioner och journalister som arbetar på dessa – generellt eller med anledning av olika publiceringar. Journalister på vanliga nyhetsmedier har beskyllts för att ha fel, vara vänstervidna, ha fel "ton" i sina tweets etc. Den framförda kritiken har sällan varit väl underbyggd.

Den här positionerande mediekritiken följer ett mönster som medieforskare sett också i den amerikanska presidentvalrörelsen och den norska mediedebatten. Istället för att visa att man är en journalist precis som alla andra (se beskrivningen ovan av hur majoriteten av landets journalister twittrat under valrörelsen) väljer man att positionera sig genom konflikt. "Alternativ journalist" blir en del i det personliga varumärket. Syftet med detta antas vara att få undergräva förtroendet för traditionella medier samtidigt som det egna inflytandet stärks. Ur ett forskningsperspektiv är det här fenomenet relativt nytt, och mer forskning behövs innan vi kan säga om detta kommer att leda till inte bara den polarisering inom journalistiken som vi ser nu utan också till en splittring inom journalistikåren.

Fotnot: Texten baseras på en analys av hur drygt 3 500 svenska journalister twittrade under perioden 1 maj–9 september 2018, med ett särskilt fokus på politiska respektive alternativa journalister.

Gabriella Sandstig

Göteborgs universitet

Fil. Dr vid institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

E-post: gabriella.sandstig@jmg.gu.se

Twitter: [@g_sandstig](https://twitter.com/g_sandstig)

När valresultatets konsekvenser synliggörs på en millisekund

Valvakans rysare – 143 mandat till de rödgröna och 143 till alliansen, med Sverigedemokraterna i mitten som vägskaål. Nästan i realtid, kunde du i tv-soffan med hjälp av datavisualiseringar se hur svenskarna röstat. Detta omsatt till hur många mandat det innebar för de två blocken i riksdagen. På ett ögonblick förstod du konsekvenserna av dödläget, att det blir utmanande att bilda regering.

Allt fler journalister använder sig av det som kallas för datajournalistik – att med hjälp av vetenskapliga metoder söka nyheter genom att sammanställa och analysera stora mängder data. Datavisualiseringar, som ofta baseras på myndighetsdata i kombination med publikdata, är en del av datajournalistikens output. Statistiken görs begriplig för publiken nästan intuitivt. Illustrationerna av hur väljarströmmarna förflyttat sig mellan de olika partierna, hjälpte till att förstå hur de olika partierna kunde få en stor eller liten andel av rösterna. Via SVT Nyheter på webben, gick det också att aktivt följa hur svenskarna röstat i riksdagsvalet per valdistrikt i landets olika kommuner. Detta genom att klicka på en interaktiv Sverigekarta eller att i text ange vilken kommun och vilket valdistrikt du var intresserad av.

Enligt forskningen är statistik ett av de mest legitima sätten att konstruera verkligheten, och medierna en av de källor människor hämtar stoffet till sina verklighetsbeskrivningar från. Nyhetsgrafiken, datavisualiseringen och den ökade interaktiviteten där publiken söker den information den är intresserad av, är något som i takt med datajournalistikens framfart rönt allt större uppmärksamhet på redaktionerna. Två av de vanligaste datajournalistiska ämnena att visualisera, är politik och brottslighet. Internationellt har *New York Times* (NYT) ofta pekats ut som en av de främsta föregångarna. I samband med masskjutningarna i Dallas 2016 publicerade NYT en enkel graf som visade på sambandet mellan antalet skjutvapen per antal invånare i ett land och antalet skjutvapen i landet, där det med all tydlighet framgick att det fanns två länder i topp när det gällde båda – USA och Jemen. Detta, att använda sig av en graf, är ett av de enklaste sätten för journalistiken att snabbt och enkelt illustrera ett sammanhang som i det aktuella fallet kunde förklara masskjutningarna i USA.

I en pilotstudie vid JMG har jag tillsammans med Kristina Knaving, doktorand inom interaktionsdesign, och Sandra Foresti, lärare i datajournalistik, via Journalistundersökningen 2018 bland annat undersökt den svenska journalistikarens användning av datavisualiseringar i arbetet. Nedan presenteras några preliminära resultat. Frågan om datavisualisering fångar in allt från enklare grafer till avancerade flerdimensionella datavisualiseringar.

Drygt sjuttio procent av journalisterna har minst någon gång under det senaste året visuellt illustrerat statistik eller stora mängder data. Av dessa använder en dryg sjättedel datavisualiseringar minst någon gång i veckan, en fjärdedel någon gång i månaden och drygt hälften mer sällan. Även om det är

många journalister som visualiserar data, är det en begränsad andel journalister som på veckobasis gör detsamma. Skillnaderna i om journalisterna använder visualiseringar mycket eller lite har främst samband med i vilken utsträckning de använder datajournalistiska metoder – ju oftare, desto oftare visualiserar de stora mängder data. Men även journalistens yrkeserfarenhet, ålder och huvudsakligt bevakningsområde spelar roll. Det är främst de yrkeserfarna och de som har politik och samhälle som huvudsakligt bevakningsområde, som oftare visualiserar sina data.

Den främsta anledningen till att svenska journalister använder datavisualiseringar är för att förse läsaren med ett sammanhang. Det anser drygt åtta av tio journalister. Det handlar om att med hjälp av visualiseringen tillföra något nytt som tänkbara regeringskonstellationer, eller andra perspektiv på den journalistiska berättelsen som hur det ser ut i det egna närområdet. Den näst vanligaste anledningen, som närmare två tredjedelar av journalisterna angett, är för att avslöja mönster, som hur andelen som röstat på de olika partierna har gått upp eller ner sedan senaste valet. Den tredje vanligaste anledningen, som drygt hälften av journalisterna angett, är för att beskriva en process. Utöver dessa skäl anser också cirka fyra av tio journalister att datavisualiseringar är relevanta för att förklara geografien eller för att öka trovärdigheten samt närmare en tredjedel för att öka genomslaget.

Inte sällan lyfts den demokratiska potentialen hos datajournalistiken fram genom att siffror och data görs tillgängliga för breda grupper. Vallängderna utgör optimal statistisk data. Valvakans grafiska illustrationer av röstningen var idealisk för att allmänheten skulle förstå innebörden av valresultaten. Ett optimalt stöd i demokratins tjänst. Men det finns studier som också visar att datavisualiseringar kan skrämra upp folk, som t.ex. NYT:s datajournalistiska visualiseringar av Ebola-utbrottet 2016. Det kan ske när färger, kartor och tidslinjer används på ett ogenomtänkt sätt och kulturella olikheter i tolkning inte beaktas. I takt med att tillgången på stora datamängder ökar, ökar också behoven av att uttrycka och förmedla vad denna data betyder. Social oro står högt både på politikernas och journalisternas agenda, och datavisualiseringarna kommer att vara ett viktigt redskap för såväl myndigheter som journalister för att förklara och förmedla risker till allmänheten.

Elisabeth Stúr

Mittuniversitetet

Fil. Dr i medie och
kommunikationsvetenskap

E-post: elisabeth.stur@miun.se

Sanningssägarna – De politiska kommentatorernas roll i valkampanjer

"Se upp för TV-kameran, herrar riksdagsmän! Snart har vi er i vardagsrummet!"

"Hur ska det gå då televisionen kommer och ledarna till allt annat också måste ha ett utseende som väcker anklang?"
(AB 15.9 1956).

Året var 1956 och de första nationella TV-sändningarna som gjordes i Sverige var från riksdagsvalet. I Expressen uppmärksammades de TV-sända valdebatterna genom en kvinna som fick representera förstagångsväljarna. Hon recenserade hur det hade gått för politikerna i TV-debatterna: "Politik är för mig ännu kackalorum" (Expressen, 5.9 1956).

Det var en tid då antalet medier och utrymme nationellt var koncentrerat till en radiokanal; SR:s P1 och fyra dagstidningar; DN, SvD, Expressen och AB. Televisionen var ännu i sin linda. Jämför man med årets val så är det just det ökade antalet kanaler och utrymme som är slående. I detta fall kan man tala om en upplevelse av "kackalorum". Politikerna, eller rättare sagt partiledarna verkar vara överallt och tala hela tiden. De politiska journalisterna har haft fullt upp med att sortera bland politiska utspel och inpass i debatter som dessutom oftast har iscensatts av deras egna medier och sänts live. Den politiske kommentatorn lever med andra ord i en helt annan medievärld än den 1956.

De politiska kommentatorerna har spelat en viktig roll i att gestalta politiska berättelser om vårt samhälle i medierna. De har haft en betydande roll i att binda ihop och lyfta gestaltningar i nyhetsflödet om politiska processer. Under valkampanjer blir de än mer tydliga då de deltar i att berätta om politiska förhållanden; iakttä, informera, tolka och också tycka kring vad som händer. De har blivit något av sanningssägare i berättelser av hur ett val utvecklar sig.

Jag har följt hur den politiske kommentaren har utvecklats i samband med val sedan 2000 fram till årets samt gjort nedslag från 1956 och fram till 1998. I huvudsak har jag utgått från de fyra stora nationella dagstidningarna: DN, SvD, Expressen och AB samt från och med 2000 TV 4:s *Nyheter* och SVT:s *Aktuellt*. Innehållet har varit i fokus; hur kommentatorerna har framställt valen, vilka frågor de har lyft och vilken roll de har haft i valrapporteringen under tre veckor fram till valdagen.

Sett över tid så har den politiske kommentatorn delvis bytt roll och innehåll från att ha haft en mer strikt iakttagande och upplysande roll till att bli mer tyckande och producerande av åsikter. Till och med att medverka till att sätta agendorna i olika frågor. Men också i 1956 års val kunde den politiske kommentatorn vara färgstark och tydlig i vad hen tyckte och tänkte om politikerna och deras politik. En känd person som Jolo, Jan Olof Olsson, "den förarglige iakttagaren" som Mats Gellerfelt kallar honom för (SvD 22.11 2007), kunde i sin roll som politisk krönikör på DN vara både skarp och mycket personlig.

Just att vara en "iakttagare" av det politiska spelet var något av ett kännetecken för den tidens politiska kommentatorer – efter en klassisk anglo-saxisk modell. Under 60-talet och framåt hamnade kommentarerna i ett mer tydligare nyhetssammanhang där de blev just politiska kommentatorer av nyhetsbevakningen av valen. En annan legendar, Expressens Per Wendel, kunde i valet 1998 vandra in och ut i rollen som politisk kommentator och valreporter. Han blev både iakttagare och nyhetsrapportör i en och samma person och band på så vis samman berättelsen om valet samt deltog även i att sätta agendan för valet i tidningen. En tradition som Niklas Svensson fullföljt, numera också i tidningens webb-tv och i sociala medier.

Under 00-talet och framåt har rollen förändrats mångt och mycket beroende av hur nätjournalistiken tagit ett allt större utrymme och erbjuder allt flera arenor för politiker att framträda på. Det blev än tydligare i samband med valet 2014 då de nationella dagstidningarna etablerade webbtevekanaler parallellt med att sociala medier som Twitter har hittat en plats i medielandskapet. I valet 2014 fick Aktuellt Mats Knutson konkurrens av AB's Lena Mellin och Expressens Niklas Svensson med flera i tidningarnas nyetablerade webb-tv kanaler.

Man skulle som hypotes kunna tro att utvecklingen lett till att stärka kommentatorernas ställning i att gestalta berättelserna om valen eftersom de fått både flera arenor att uppträda på och mer utrymme. Men det kan också vara motsatsen – att de håller på att drunkna i den omfattande valbevakningen och att deras roll istället håller på att försvagas.

Den "förarglige iakttagaren" håller på att tappa sin synlighet i all mängd av "kackalorum". I detta val med alla direktsända debatter, utfrågningar, valdueller så är det istället programledarna som blir mer framträdande för publiken och till och med har kommit att agera politisk kommentator. Exempelvis i slutdebatten i SVT när en av programledarna stiger fram och tar avstånd från ett av Jimmy Åkessons uttalanden. Det kan jag tycka är en stor förlust – att den klassiske iakttagaren håller på att försvinna från den politiska journalistiken och ersättas av andra aktörer.

Lottie Jangdal

Mittuniversitetet

Doktorand i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: lottie.jangdal@miun.se

Twitter: [@lottiejangdal](https://twitter.com/lottiejangdal)

Från vovvar till valvaka – varierande fokus på hyperlokala nyhetssajter

Sista veckan inför valet exploderade den politiska nyhetsbevakningen i de traditionella medierna. Däremot varierade valrapporteringen bland de så kallade hyperlokala medieaktörerna – små oberoende nyhetsförmedlare som bevakar ett geografiskt avgränsat område vanligtvis på en digital plattform. I Sverige finns ett knappt hundratal hyperlokala medier som har uppstått i takt med att de stora medieföretagen har blivit ännu större, centraliserat sin verksamhet och avvecklat lokala redaktioner.

Med ett nytt medielandskap och förändringar i presstödet, som bland annat ska motverka vita fläckar på mediekartan, är det spännande att undersöka vilken demokratisk funktion de relativt nya medieaktörerna fyller då många av dem värnar sitt demokratiska bidrag.

Men i vilken omfattning rapporterar de om politiska nyheter och vilka kommer till tals? Hur ser det ut på de sajter i kommuner där annan nyhetsbevakning saknas helt eller är begränsad? Skiljer sig innehållet där från kommuner där medienärvaron är hög? I en ny studie ska ett slumpvis urval av hyperlokala artiklar under valveckan jämföras med innehållet en vecka exakt ett halvår innan valet. Någon sådan studie har hittills inte gjorts. Sammanställningen är långt ifrån klar, men några reflektioner går redan att göra.

Vissa hyperlokala sajter publicerade inte något valmaterial över huvud taget under hela valveckan. Sajter i glesbygden som har profilerat sig med en tydlig fokus på trakten och lokala livsstilsreportage fortsatte med det som om inget av de tre valen hade någon relevans för läsarna.

Arjeplognytt rapporterade bland annat om en löparfest vid polcirkeln, en familj som föder upp slädhundar samt om en lokal sameförening som fyllde 100 år. Sajten Sveg.se i Härjedalen publicerade på valdagen ett bildreportage från en skotertävling på öppet vatten, samt ett referat från valdagens hemmamatch för det lokala fotbollslaget.

De hyperlokala medieaktörerna som året runt prioriterar politiska frågor verkade å andra sidan göra det i ännu större utsträckning inför valet. Till den kategorin hör Frilagt Hässleholm, som lanserar sig som en leverantör av oberoende lokala nyheter och granskningar. Där hittade läsarna frågor till samtliga partier i kommunen inom en rad ämnen: om fler verksamheter ska säljas eller läggas ut på entreprenad, om fibernätet ska drivas i kommunal regi, om kommunen bör låna ut burkinis till muslimska flickor samt hur partierna ska se till att kommunens förvaltningar följer lagen om diarieföring, för att nämna ett axplock.

Andra små medieaktörer valde att lyfta fram vissa nyckelfrågor. Bättre stadsdel, som är en lokal nyhetssajt i Stockholm för Hägersten-Liljeholmen, Älvsjö, Hornstull och Bredäng, publicerade en lokal valguide med avsnitt som "Så tycker politikerna om kollektivtrafiken".

Siljan News anordnade valdebatter, och Bollebygdsnyheter som normalt sett sparsamt publicerar rörlig bild gjorde tv-in-

slag från valdebatter.

Smålands fristående nättidning Höglandsnytt erbjöd en valvaka, liksom Sydärkenyts redaktion som var igång under söndagskvällen och långt in på natten för att bevaka utgången i deras kommunval. Några av de små nättidningarna avstod från löpande rapportering men prioriterade krönikor och analyser inför valet. Dit hörde den ideella redaktionen Spanaren, som granskar makten i Göteborg, om än med sporadiska uppdateringar.

En sak som stack ut under valveckan var att flera hyperlokala sajter upplät utrymme högst upp i nyhetskolumnen på startsidan för partimärkta debattartiklar. Några exempel är Burlövs Nyheter, Bloggen Lokaltidningen i Säter samt Magazin 24 – varav den sistnämnda ändå har en särskild flik och undersida för debatt.

Anmärkningsvärt få av de hyperlokala medieaktörerna tog öppet politisk ställning inför valet, till skillnad från traditionella tidningsföretag som har en tydlig partimärkning på sina ledarsidor. Torslanda Tidningen, som tillhör en av de få hyperlokala nättidningarna som faktiskt publicerar en ledare, uppmanade sina läsare att rösta men förespråkade inte något visst block: "Gå och rösta. Gör det bara." Bollebygdsnyheter var desto mer explicit. På redaktionell plats i en artikel, som varken var märkt ledare eller krönika, skrev journalisten: "Du har sju seriösa partier att välja mellan – välj något av dem och välj bort Sverigedemokraterna."

Om man sätter synligheten i medierna i relation till partiernas storlek visar tidigare mätningar av de traditionella medierna att Sverigedemokraterna är det parti som överbevakats mest under de senaste valrörelserna. Vid en första anblick verkar så inte vara fallet på de oberoende hyperlokala nyhetssajterna.

Man brukar säga att alla sätt är bra utom de dåliga. Till bra valbevakningen får man väl räkna alla publiceringar som underlättar för allmänheten att kunna fatta ett initierat demokratiskt beslut. Till den mindre bra kategorin hör ensidig journalistik, och till den dåliga falangen hör direkt missvisande, felaktig eller snedrepresenterad bevakning. Statliga pressutredningar har flera gånger slagit fast att mediernas huvuduppgifter är att informera, granska och vara ett forum för debatt. Men att roa och underhålla är inte heller att förringa.

I slutskedet av valrörelsen skakade flera av de hyperlokala sajterna liv i en Sifundersökning från i fjol som visade att svenskar förknippar bilmärken med olika partier – vilket kunde avslöja dina sympatier på väg till vallokalen. Några av de mest tydliga uppfattningarna är att moderaterna ofta kör BMW, Mercedes och Audi, att väljarna i Vänsterpartiet föredrar Fiat, och att socialdemokrater kör Volvo, Saab eller Skoda. Vilka signaler jag skickade genom att cykla för att lägga min röst framgick inte.

Gunnar Nygren
Södertörns högskola
Professor i journalistik

E-post: gunnar.nygren@sh.se

Sjukvårdspartier valets bortglömda vinnare

När Sifo lät väljarna lista de viktigaste frågorna i riksdagsvalet i början av augusti, så hamnade sjukvården högst. 38 procent ansåg att sjukvården är viktigast, trots att det inte är riksdagen utan landstingen som fattar besluten om vår sjukvård. Detta syns tydligt i resultaten från landstingsvalen – i vart tredje landsting och region finns sjukvårdspartier som har gått starkt framåt, och kanaliserar människors missnöje med försämrad sjukvård. Lokalpatriotiska medier har också en aktiv roll i detta i symbios med sociala medier som Facebook.

Landstingsvalet kallades på 1980-talet ”det glömda valet”, och många frågar sig om det fortfarande är så. I valen till landsting och regioner är det betydligt oftare som man röstar på samma parti som i riksdagsvalet än i kommunvalet med dess flora av lokala partier. Men samtidigt bidrar det stora intresset för sjukvården till att landstingsvalet får en ökad uppmärksamhet.

Mediernas bevakning av landstingsvalen undersöktes senast 2006 och då fick landstingsvalen nästan lika stor uppmärksamhet som kommunvalen i de fyra delar av landet som undersöktes. Det gällde särskilt i de landsting som präglades av strider runt sjukvårdens organisering. I Östergötland ville vänsterstyret då rusta ner sjukhuset i Norrköping – något som möttes av starka protester och av ett nytt sjukvårdsparti med läkare i spetsen, Vrinnevilistan. I linje med medielogiken ställde sig de lokala och regionala medierna på samma sida som de som protesterade, och både Alliansen och sjukvårdspartier fick en positiv behandling. Lokalpatriotism i Norrköping blandades med uppror mot det s-ledda landstinget med säte i Linköping. Partierna behandlades ganska passivt i såväl landstings- som kommunval och medierna blev mest en plattform för partiernas valstrategier.

2018 är det delvis andra landsting och regioner som haft strider runt sjukvården. I Västernorrland är det sjukhuset i Sollefteå med nedläggning av BB och akutkirurgi som stått i centrum. Det är också ett annat medielandskap än för tolv år sedan. Idag är sociala medier som Facebook viktigare för att människor ska hålla sig uppdaterade om lokala händelser än de lokala tidningarna, enligt den senaste SOM-undersökningen. Lokala medier använder sociala medier både för att hitta källor och som plattform för distribution när nyheterna når sina läsare via länkar på Facebook.

Symbiosen mellan lokala medier och Facebook blev extra tydlig när BB i Sollefteå lades ner vintern 2017. Den regionala Facebookgruppen samlade runt 15 000 medlemmar, och dagligen publicerades mellan 60-70 inlägg, länkar och bilder. Det blev en rundgång där de lokala medierna hämtade sina nyheter och källor från Facebookgruppen, samtidigt som gruppen publicerade länkar till allt som skrevs om sjukhusstriden. Facebookgruppen blev både en plattform för information och en organisator i kampen för sjukhuset, i det dagliga flödet kunde aktivister och ortsbor bekräfta och stärka sitt engagemang.

Striderna runt sjukvården gav tydligt utslag i landstingsvalen, i första hand i glesbygdslän där lokala sjukvårdspartier gick starkt framåt. I Sollefteå tappade socialdemokraterna nästan tre av fyra väljare, och sjukvårdspartiet blev största parti med 33 procent av rösterna. I hela Västernorrland tog det nya partiet 8,8 procent. I Norrbotten blev det lokala sjukvårdspartiet det största i länet och ökade med nästan 10 procent till 35 procent. I Dalarna och Gävleborg landade sjukvårdspartierna på drygt 7 procent.

Även i Mellansverige gav människors engagemang i de lokala sjukvårdsfrågorna utslag i valresultaten: i Sörmland blev partiet Vård för pengarna näst störst med 18,6 procent medan alla andra partier backade. I Jönköping fick det nya partiet Bevara akutsjukhusen 9 procent men på de orter långt från Jönköping där nedskärningar varit aktuella låg röstandelen runt 30 procent, Eksjö och Värnamo. Även i Värmland ökade sjukvårdspartiet till nästan 8 procent.

Även i andra landsting är sjukvårdsfrågorna heta, till exempel i Stockholm där Alliansstyret fått hård kritik för hur bygget av Nya Karolinska lades upp med nya modeller som slussat miljarder till byggbolag och konsulter. Här har dagstidningarna haft en viktig roll, men det har mest blivit en mediedriven skandal som gradvis avtäckts i undersökande journalistik och inte resulterat i protester eller något nytt sjukvårdsparti. Moderaterna blev straffade av väljarna genom en stark tillbakagång men rösterna gick mest till allianskollegorna i centern och KD.

I jämförelse med 2006 är medielandskapet mer fragmenterat, räckvidden för traditionella medier minskar och fler hämtar sina nyheter från sociala medier och nätsajter. Varje medborgare kan hämta mer information än någonsin för att göra ett informerat val i röstbåset – och det ser ut som att detta drabbar de gamla partierna och gynnar de nya sjukvårdspartier som kanaliserar människors oro inför nedskärningar i sjukvården. De gamla partier som försöker få landstingsbudgetar att gå ihop utan skattehöjningar har svårt att få gehör hos de väljare som får längre att resa till BB eller akuten. Särskilt när lokalpatriotiska medier står på opinionens sida.

Kristoffer Holt
Linnéuniversitetet

Docent i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: kristoffer.holt@lnu.se

Twitter: [@kristofferholt](https://twitter.com/kristofferholt)

Medierna som inte vann valet

Under valkampanjen inför riksdagsvalet har intresset för det som jag i min forskning kallar invandringskritiska alternativmedier varit enormt – såväl ifrån svenskt håll som internationellt, såväl från utländska alternativmedier som etablerade. Den norska tidningen *Klassekampen* träffade Chang Frick som driver webbtidningen *Nyheter Idag* under sin bevakning strax innan valet. Amerikanska *VICE news* gjorde sammalunda bara någon dag efter. Brittiska, norska, finska och tyska journalister har hört av sig till mig i omgångar för att lära sig mer om dessa alternativmedier, som av allt att döma verkar vara väldigt livaktiga och inflytelserika just i Sverige.

Flera faktorer har samverkat för att stimulera detta intresse. Efterspelet till flyktingkrisen 2015 har fått världens blickar att riktas mot Sverige som det land som tog emot allra flest flyktingar per capita i hela Europa och vars Socialdemokratiskt ledda regering i panik drog i nödbromsen för att drastiskt minska antalet asylsökande. I ett internationellt sammanhang har "Sverige-bilden" sedan dess blivit ett slagträ i debatten. Utländska debattörer som förespråkar en generös flyktingpolitik i det egna landet vill gärna se att det visst fungerade i Sverige, medan de som hellre ser en mer restriktiv linje i sitt eget land gärna pekar på de sociala problem som uppstått som en direkt konsekvens av den jämförelsevis extremt höga invandringen till landet. Storyn om Sverige utomlands ser därför väldigt olika ut beroende på vem som berättar den.

Vi har sett åtskilliga reportage från utländska medier (såväl etablerade traditionella nyhetsförmedlare som alternativa medier) om det tidigare så trygga och välfungerande Schlaraffenlandet Sverige som nu succesivt håller på att förvandlas till en krigszon, ett gryende kalifat med böneutrop, brinnande bilar, gruppvåldtäkter och en krympande inhemsk befolkning som kommer att vara utbytt inom några generationer. Å andra sidan, bilden av det mångkulturella landet som visar vägen i tiden av nöd, som klarade av utmaningen trots att det var en tillfällig påfrestning för landets sociala infrastruktur. Det hela världen undrade inför valet den 9 september var därför – hur mycket hade flyktingkrisen påverkat det svenska väljarna? Hur mycket skulle Sverigedemokraterna öka, som en följd av ett eventuellt folkligt missnöje med den förda invandringspolitiken?

Mitt i detta drama befinner sig de medier som på olika sätt (och i olika hög grad och med olika ideologiska grundhållningar) representerar den invandringskritiska linjen. I den svenska debatten har de som fenomen diskuterats livligt, högljutt och oftast på ett ganska onyanserat sätt som ett hot mot demokratin och som kanaler för hat och hot. (Delar av detta stämmer delvis in på vissa alternativmedier, men långt ifrån alla - det finns en stor variation). De har också getts oproportionerligt med utrymme i förhållande till hur stora de är. Rapporteringen om turerna kring *Nya Tidens* medverkan på Bokmässan i Göteborg är ett tydligt exempel: En publikation

med ett par tusen prenumeranter sysselsatte landets främsta tryckare och präglade nyhetsrapporteringen under flera veckor, hösten 2016. Det som ofta glömts bort i dessa debatter är att de som är aktiva skribenter på de olika alternativmedierna är ganska få till antalet och att det finns en stor variation inom ramen för fenomenet invandringskritiska alternativmedier.

Internationellt har intresset snarare handlat om i vilken mån de alternativa medierna faktiskt ger uttryck för och kan sägas representera en folkopinion som blivit styvmoderligt behandlad i såväl de traditionella medierna som i politiken. Reuters Institutes årliga *Digital News Report 2018* innehöll en intressant räckviddsmätning. Där undersöktes hur många i Sverige som tagit del av innehåll från de mest framträdande invandringskritiska alternativmedierna (*Nyheter Idag*, *Fria Tider*, *Samhällsnytt*, *Ledarsidorna*, *Samtiden* och *Nya Tider*) den senaste veckan. Resultatet visade att 11 procent av befolkningen hade tagit del av innehåll från *Fria Tider*, 10 procent från *Nyheter Idag* och för både *Ledarsidorna* och *Samhällsnytt* var siffran 8 procent. *Nya Tider* såväl som *Samtiden* fick nöja sig med 6 procent. Dessa siffror är (med reservation för att vi inte säkert kan veta vilka det är som tar del av innehållet och varför) intressanta att ha i bakhuvudet när vi analyserar resultatet från Riksdagsvalet. Det faktum att fler svenskar procentuellt röstar på Sverigedemokraterna (i skrivande stund 17,5 procent i Riksdagsvalet) än som tar del av innehåll från de olika alternativmedierna under en normal vecka ger lite perspektiv på vilken påverkan de kan tänkas ha haft under valkampanjen.

De två största alternativmedierna har en räckvidd som kan jämföras med en större lokaltidning. I ljuset av sådana siffror är det rimligt att betrakta de svenska invandringskritiska alternativmedierna som ett representanter för en icke försumbar del av befolkningens engagemang i och oro över den politiska och journalistiska hanteringen av flyktingfrågan i Sverige. Som mediefenomen betraktat är de synnerligen intressanta, de verkar vara här för att stanna och de har en given publik. Men de måste också betraktas i ljuset av en bredare mediearena där de i det större sammanhanget utgör en ganska liten del av kakan.

Karl Magnus Johansson

Södertörns högskola

Professor i statsvetenskap

E-post: karl.magnus.johansson@sh.se

Statsministern och medierna

Kommunikation handlar om överföring av information och är i mångt och mycket vad en statsminister ägnar sin arbetstid åt, från första till sista dagen i tjänst. Ständigt föremål för mediernas intresse har en statsminister att förhålla sig till denna verklighet. Media i dess olika former är överallt och bidrar till en omvandling av statsministerns ämbete och vardag. I vår medieålder har statsministern större möjligheter än någonsin att använda kommunikation som ett maktinstrument. Därför blir statsministerns kommunikation, medierelationer och nyhets- eller informationshantering, ofta med en viss publik i åtanke, en resurs av rang. Den erbjuder politiska ledare möjligheter att stärka sin auktoritet och därmed att stärka sin makt. Denna auktoritet kommer i två former: extern och intern. Extern auktoritet har att göra med förhållandet till omgivningen i stort. Intern auktoritet handlar om ledarskapet internt, ledningen och samordningen av vad som slutligen blir en regerings samlade beslut och budskap. Båda formerna av auktoritet ställer funktionella krav på regeringen och dess kansli och kan innebära en ändrad maktbalans.

Oavsett vad för slags politiskt system de verkar i måste statsministrar hantera medierna och måste organisera sina kanslier för medieangelägenheter. Statsministrar är naturligtvis i fokus för mediernas uppmärksamhet och förstärker ofta denna utveckling genom att odla personliga bilder skräddarsydda för moderna medier. Därmed krävs att statsministrar har resurser för effektiv daglig mediehantering. Dessa resurser innefattar de medarbetare i regeringskansliet som arbetar med media, men även inom partiet med dess olika förgreningar. Mer konkret kan statsministerns pressekreterare fungera som grindvakt med inflytande över vilka journalister som ska få tillträde till statsministern. Pressekreterarna hanterar också det praktiska runt intervjuer med statsministern och kan i rollen som rådgivare påverka programmet och innehållet i det som statsministern och regeringen kommunicerar. Dessa medarbetare befinner sig i statsministerns omedelbara närhet.

Det går att skönja en aspekt som är viktig för att kunna bedöma förhållandet mellan statsministern och medierna. Likt många andra organisationer har regeringen uppenbarligen styrt upp sitt informationsflöde för att inte blotta brister och oenigheter. Strategin kan förstås i ljuset av ökad mediebevaktning och även med tanke på att det är en koalitionsregering. Den har också sin logik i en tid där tempot i politiken ökat vilket medierna bidragit till. Sälunda har Statsrådsberedningen stärkt sitt grepp över kommunikationen, med mer av samordning och styrning från detta maktens centrum.

Bidrog 2018 års valrörelse till att stärka statsministerns auktoritet? Det finns inget exakt svar på den frågan. Det förefaller emellertid som om statsministerns interna auktoritet ökade. En statsminister brukar inte utmanas under en valrörelse. Den intensifierade mediebevaktningen bidrar till en ännu mer upphöjd position. Detta har också betydelse för

statsministerns externa auktoritet, vilken är mer svårbedömd. Även om kommunikation är en resurs är det inte säkert att den bidrar till att stärka statsministern. Det beror också på hur statsministern framställs och framstår i olika medier och naturligtvis på hans förmåga att kommunicera.

Självklart har statsministerns personlighet en betydelse för genomslaget i medier. Vissa politiker är mer medievana och medieintresserade än andra. Dagens politiker tränas i mediehantering. En statsminister har naturligtvis stor vana vid medier men måste likväl ha beredskap för att möta nya medier, metoder och tekniker. Han måste ständigt prestera och visa sig tillräckligt kompetent för statsministerposten.

Frågan om förhållandet mellan medierna och statsministern, om påverkan på den interna och externa auktoriteten, kräver mer forskning. Likaså förhållandet mellan medielandskapet och det politiska landskapet. I vilket fall har medierna i allmänhet på ett genomgripande sätt inverkat på förutsättningarna för våra politiker och våra politiska ledare, inklusive statsministern. Medielandskapet förändras från ett val till nästa. Vi ser en höjd ambition bland medierna och digitaliseringen är en drivande faktor. Numera arrangerar även tidningar tevesända utfrågningar, partiledardebatter och dueller. För politikerna innebär detta ytterligare en möjlighet att påverka opinionen samtidigt som det gör valrörelsen ännu intensivare och driver upp tempot ytterligare. Liksom i andra länder ser vi dessutom en påtaglig medial personfixering. Medierna och kanske särskilt teve men även alltmer sociala medier formar vår tids politiker. Allt detta utgör samtidigt en väsentlig resurs för politikerna och för statsministern. Det växande behovet av interna resurser för kommunikation är samtidigt ett uttryck för politikens professionalisering och en spegling av "den permanenta kampanjen" där strategi och taktik får en större plats i medier och i politik på bekostnad av ideologi och sakpolitisk diskussion.

Sara Ödmark

Mittuniversitetet

Doktorand i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: sara.odmark@miun.se

Twitter: [@saraodmark](https://twitter.com/saraodmark)

“Det var över gränsen!” Politisk humor som vattendelare, ventil och katalysator

När Jimmie Åkesson (SD) kort före valet gästade Sveriges Radio-programmet Morgonpasset i P3 var hans kritik mot kanalen skarp. För hans del kunde den gärna bli nedlagd. Uttalandena kom som respons till en satirisk presentation av honom, och fick stort genomslag i nyhetsmedierna.

Forskning tyder på att den politiska humorn fått en ökad betydelse i dagens fragmenterade medielandskap. När alla skapar sitt eget nyhetsflöde utifrån personliga nätverk kan även alternativa röster som komiker vara opinionsledare. Exemplet med Åkesson var inte det enda under valrörelsen där humor orsakade debatt. Tidigare hade vi SVT-programmet Svenska Nyheters friskolesajt: en smart teknisk lösning som exponerade hyckleriet kring det fria skolvalet enligt vissa, ett fräckt sabotage i linje med SVT:s förmodade vänstervridning enligt andra. Ett annat fall rörde en satirisk SR-podcast som manipulerat en bild på en moderat riksdagsledamot och dennes minderåriga släkting. Kontroverserna fanns även utanför Public Service. Facebook plockade vid flera tillfällen bort material som enligt skaparna var menat som satir. Detta skapade diskussioner både om materialet i sig och om Facebooks upplevda inkonsekvens inför vad som anses bryta mot användarreglerna. Även kring Hanif Balis (M) sätt att uttrycka sig i sociala medier, bland annat genom lån från meme-kulturen, varierade reaktionerna från ”uppfriskande och roligt” till ”oansvarigt och hetsande”.

Gemensamt för dessa fall var att det i diskussionerna ofta refererades till *gränsen*. “Visst ska man få skämta, men det här är över gränsen!” Men var dras gränsen och varför är det ofta just humor som överträder den?

Den största svenska humorskandalen under valåret var den som kretsade kring komikern Anton Magnussons fiktiva alter ego Mr Cool och hans vulgära parodilåtar. En kontrovers som inte fick så stora partipolitiska kopplingar, men som blottade det nya medielandskapets mekanismer där en tre år gammal låt åter kunde bli aktuell och påverkanskampanjer kunde lanseras via parasociala opinionsledare.

Humor är en säregen kommunikationsform. Inom forskningen finns tre ledande teoribildningar kring hur humor uppstår: *Superiority theory* (dominans/överlägsenhetsteorin), *relief theory* (avspänningsteorin) och *incongruity theory* (teorin om kognitiv inkongruens). Den förstnämnda fokuserar på känslan av triumf i att skratta åt någon annan. Dolda kameran-humor, den allt populärare pranking-kulturen, slapstick, alla kan de anses vara exempel på humor som kommer ur förlöjligande. Avspänningsteorin menar i stället att humor uppstår i stressreduktion, förlösandet av spänning, frigörelse av nervös energi.

Förenklat kan man sälla motståndarna till Mr Cool till anhängarna av *superiority theory*, att det handlar om att skratta åt och inte *med*, att det finns en hänfullhet och ett förmins-kande inneboende i skrattet. Med motsvarande generalisering kan man hos försvararna se argument som överensstämmer

med *relief theory*: att skratta åt fruktansvärda saker är ett sätt att bearbeta dem. Skämtet är en ventil vi behöver för att gå vidare från trauman. Den mest dominanta humorteorin är dock den tredje: inkongruens-teorin, som mer neutralt beskriver humor som en motsägelse, en diskrepans mellan det verkliga och det förväntade. Vi ser det i den mycket vanliga skämtkonstruktionen *setup-punchline* där åhöraren först blir ledd i en viss riktning för att sen bli överraskad av poängen. Den amerikanska forskaren John C Meyer avfärdar till viss del frågan om humorns ursprung, just på grund av det tolknings-utrymme som exemplet ovan illustrerar. Alla tre teorierna kan användas för att förklara humorn, beroende på vilka teoretiska glasögon man råkar bära. Det mer fruktbara är i stället insikten att humor kan ha olika *funktioner* och Meyer har utifrån de stora teorierna identifierat fyra sådana funktioner. Det intressanta med dessa är att två av dem fungerar enande (identifikation och klargörande) och två delande (diferentiering och upprätthållande). Denna dualistiska essens är ingen ny upptäckt; ända sedan Platons dagar har humor beskrivits som en paradox, ett tveeggat svärd som använts för att stärka sociala band men även exkludera utomstående. Det är också förklaringen till humorns förmåga att förstärka och tydliggöra kulturella och moraliska gränser. Skratta åt och skratta med, vi mot dem, inkludering och exkludering – allt ligger det i humorns natur. Om man tyckte att den satiriska presentationen av Åkesson var en rolig avklädning av makten, eller bara elak mobbning, beror till stor del på vilka politiska, sociala och kulturella grupper man identifierar sig med.

Vilken makt humorn har när det gäller att *påverka* människor är en omtvistad fråga i forskningen. Det finns många studier som visar politisk humors effekter på åsikter och attityder, men också studier som pekar på dess obetyd-lighet. Här samspelar två motstridiga krafter: att vi känner igen något som humor gör oss mer uppmärksamma på ett budskap, men att budskapet är kodat som “bara ett skämt” gör också att det avfärdas lättare. Vi tar till oss informationen, men bedömer den samtidigt som oseriös, vilket gör att de två effekterna tar ut varandra. Ett område där forskningen är relativt entydig är dock kring dagordningsmakten, det vill säga: komikern kanske inte kan bestämma hur vi ska tänka och tycka kring frågor men hen kan påverka vilka frågor vi tänker och tycker kring. Humoristen för upp ämnen på agendan och kan informera och utbilda även om komplexa politiska teman. Eftersom man samtidigt rör sig kring den där berömda gränsen, gärna tänjer, utmanar, i vissas ögon passerar den, kan humorinslag fungera som katalysatorer för större samhällsdebatter. Till exempel om Public Service.

Lars Nord
Mittuniversitetet
Professor i politisk kommunikation

E-post: lars.nord@miun.se

Twitter: [@larswnord](https://twitter.com/larswnord)

De inte särskilt partiska nyhetsmedierna

Valrörelsen började och slutade med anklagelser om att de stora nyhetsmedierna varit partiska i sin skildring av de politiska partierna. Det var i sig knappast något nytt. Det är snarast regel än undantag att partiföreträdare och sympatisörer i efterhand anser att mediebilderna av deras parti varit ogynnsam. Den här gången var dock tonläget högre än vanligt.

Ungefär en månad före valet anklagade två moderata politiker bland annat Dagens Nyheter för att ha en dold politisk agenda. Skälet var att tidningen en och samma dag publicerade ett stort antal artiklar om klimatet i syfte att ge uppmärksamhet åt klimatförändringarnas konsekvenser. De båda politikerna ansåg dock att satsningen hade gjorts i syfte att försöka hjälpa Miljöpartiet kvar i riksdagen. Deras partiordförande Ulf Kristersson delade nu inte den bilden, men debatten i frågan blev stundtals ganska hätsk.

Ännu större fokus på mediernas behandling av partierna blev det förstas efter Sveriges Televisions avslutande partiledardebatt två dagar före valet. SVT:s markering direkt efter debatten att man tog avstånd från ett av Jimmie Åkessons uttalanden om invandrare kom att bli mycket omdiskuterat under valrörelsens sista dag. SVT åberopade regelboken och den demokratiparagraf som finns i sändningstillståndet. Följden blev en upptrappad konflikt mellan ett politiskt parti och ett enskilt medieföretag som också blev den största nyheten en dag före valet. I efterhand har företrädare för SVT konstaterat att bemötanden kan göras bättre på andra sätt.

Samtidigt är det som vanligt så att det är de dramatiska och enskilda händelser som sticker ut som uppmärksammas mest. I ett längre perspektiv finns inte mycket stöd för tesen att nyhetsmedierna skulle vara ute efter att gynna eller missgynna enskilda politiska partier. Professor Kent Asp vid Göteborgs universitet undersökte svenska valrörelser under lång tid och fann inget stöd för att något parti över tid systematiskt gynnades eller missgynnades. I de studier av svenska valrörelser som gjorts under åren 2006-2014 vid Mittuniversitetets forskningscentrum DEMICOM visade det sig att i snitt 85 procent av alla nyhetsartiklar och inslag under valrörelsens tre sista veckor inte innehöll positiva eller negativa vinklingar av något parti.

Med detta sagt är förstas inte all journalistik som förekommer under en valrörelse att betrakta som ett under av opartiskhet och millimeterrättvisa. Det finns – och måste rimligen finnas – vissa skillnader i hur partier skildras. De är olika stora och har varierande inflytande. En del partier sitter i regeringsställning och kan ställas till svars för den politik som förts, medan andra är i opposition. Några är inblandade i fler skandaler än andra och får av den anledningen en mer negativ framtoning.

Den redovisning av de stora nyhetsmediernas toppnyheter under årets valrörelse som återfinns i inledningskapitlet av "Snabbtänkt" visar föga överraskande att svensk politikens tre största partier väsentligt oftare förekommer i rubrikerna än

de mindre partierna. Men det är inte enbart en fördel att vara stor. Dessa tre partier skildras samtidigt mer negativt än de mindre i toppnyheterna. Den viktigaste slutsatsen av studien är dock att ungefär två tredjedelar av dessa toppnyheter under valrörelsen inte innehöll vinklingar som var positiva eller negativa för något politiskt parti.

I stort är alltså svenska medier inte särskilt partiska i valrörelsen, men det kan finnas anledning att något stanna vid förklaringarna till varför de i mindre utsträckning ändå då och då är det. Här finns i forskningen huvudsakligen två spår: den ideologiska partiskheten och den strukturella partiskheten.

Den ideologiska partiskheten uppstår därför att medieföretag eller enskilda journalister har en politisk agenda och vill lyfta vissa ideologiska perspektiv. Redaktörer ratar vissa nyheter som är ofördelaktiga för det parti som de gillar eller gör dessa val eftersom den redaktion de tillhör har bestämt att verkligheten ska skildras på ett visst sätt. Eftersom svenska journalister i undersökningar visat sig ha mer utbredda rödgröna preferenser än väljarna i stort kan det antas att detta speglas i urvalet och presentationerna av nyheterna. Det skulle leda till en journalistik som alltid gynnade de rödgröna partierna.

Den strukturella partiskheten tar i stället sin utgångspunkt i nyhetsvärdering och medielogik. Journalistikens dramaturgi byggs upp av debattvinnare och opinionsförlorare. Stereotyper om hur partier och partiledare är formade och återkommer i bevakningen, och gynnar vissa partier mer än andra helt enkelt för att vissa berättelser anses journalistiskt mer intressanta att berätta än andra. Eftersom opinioner och debatter utvecklas olika, varierar sannolikt mediernas behandling av partierna i ett längre perspektiv.

Detta konstaterande lugnar nu knappast den som redan ser med stark misstro på mediernas politiska rapportering. Frågan om partiskheten sitter nämligen i hög grad i betraktarens öga. Vänsterväljare och högerympatisörer kan uppfatta en och samma nyhet på helt olika sätt. Detta också om just denna nyhet – i likhet med de allra flesta i svenska valrörelser – inte explicit tar ställning för något särskilt parti.

Kapitel 7

Digitala/sociala medier

Sofie Blombäck
Mittuniversitetet

Fil. Dr i statsvetenskap

E-post: sofie.blomback@miun.se

Twitter: [@sofie_writes](https://twitter.com/sofie_writes)

Linn Sandberg
Universitetet i Oslo

Doktorand vid institutionen för medier och kommunikation

E-post: linn.sandberg@media.uio.no

Twitter: [@linn_sandberg](https://twitter.com/linn_sandberg)

Sociala medier har blivit en självklarhet

Sedan sociala mediernas intåg på den politiska arenan har frågor ställts kring om dessa bidrar till att bryta rådande maktbalanser eller om användandet av sociala medier snarare speglar befintliga strukturer. När det gäller partier finns huvudsakligen två motsatta förväntningar; antingen ger sociala medier nya möjligheter för mindre och inte lika etablerade politiska partier eller så fortsätter större, mer etablerade partier dominera även på den digitala arenan. Forskning visar att det inte uteslutande behöver vara antingen eller.

De första partierna som framgångsrikt använde sociala medier var mindre, inte lika etablerade och med drag av post-materialistisk ideologi. Alltså partier som saknar resurser att satsa på traditionellt kampanjarbete, får mindre utrymme i traditionell media och samtidigt vill vara moderna och nytänkande. Men allt eftersom fler väljare började använda sociala medier sökte sig i stort sett alla partier dit. Större och mer etablerade partier har större resurser att satsa på dessa plattformar och har med tiden kommit att gå om de mindre partierna. Vilka partier som kunnat dra störst nytta av sociala medier har därmed varierat över tid. Fram till valet 2014 såg vi att de stora partierna Socialdemokraterna och Moderaterna hade både mest aktivitet och störst genomslag. Sverigedemokraterna hade lägre aktivitet, men stort genomslag och det var framförallt de mindre, men redan etablerade, partierna som hade svårt att nå ut. Utmanarpartier såsom Feministiskt Initiativ däremot var stora på sociala medier under valet 2014, vilket antyder att sociala medier trots de större partiernas etablering på dessa plattformar fortfarande kan skapa möjligheter för mindre etablerade partier att ta plats och nå ut med sitt budskap.

Vilka samband finns då mellan typ av parti och sätt att använda sociala medier i valrörelsen 2018, och får partiernas aktivitet genomslag?

Vi har tittat på partiernas officiella konton på Facebook och Twitter under ungefär en månad under valrörelsen. För Facebook har vi data från 23 juli till 23 augusti, och för Twitter 1 till 27 augusti. På Twitter har vi enbart tagit med de inlägg partierna själva har skrivit och inte inlägg som partiet sprider – så kallade retweets. Ett partis närvaro på sociala medier är givetvis större än bara partiets eget konto, allt från företrädare med egna konton till virala artiklar om partiet kan hjälpa det att få ut sitt budskap. För en snabb analys av just hur partiet självt vill använda sociala medier har vi ändå valt att avgränsa oss till partiernas officiella konton.

Det första vi tittat på är antalet inlägg från partiet. Sett till den samlade aktiviteten på Twitter och Facebook är Socialdemokraterna det mest aktiva partiet, följt av Centerpartiet, Sverigedemokraterna och Moderaterna, med omkring 252-370 inlägg i den aktuella tidsperioden. Liberalerna, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna och Miljöpartiet var alla mindre aktiva, med omkring 146-193 inlägg.

Att vara framgångsrik på sociala medier innebär dock inte

bara att själv vara aktiv, det krävs också att inläggen väcker reaktion och får spridning. Vi har därför tittat på de samlade genomsnittliga reaktionerna - antalet likes, emojis, delningar och kommentarer - på partiernas inlägg på Facebook. Det kan vara värt att påminna om att ett parti inte behöver nå ut brett för att vara framgångsrika på sociala medier, ett parti kan också vara framgångsrika i att nå ut till just sina sympatisörer även om dessa är färre till antalet.

Moderaterna och Sverigedemokraterna får allra mest respons på sina inlägg på Facebook, 3231 respektive 3131 i snitt per inlägg. Vi tar inte hänsyn till om dessa är positivt eller negativt inställda till partiet men det är ett rimligt antagande att en majoritet av de som följer ett partis Facebook-sida också sympatiserar med partiet. Vänsterpartiet och Socialdemokraterna får avsevärt mindre respons jämfört med M och SD men placerar sig i en mittenkategori. De partier som får allra minst respons på sina Facebook inlägg är Centerpartiet, följt av Liberalerna, Miljöpartiet och Kristdemokraterna. Feministiskt initiativ som använde sociala medier framgångsrikt under förra valrörelsen har i år haft svårare att mobilisera sympatisörer. På Facebook väckte de näst lägst engagemang men fick något fler reaktioner än Centerpartiet.

Både Sverigedemokraterna och Moderaterna är aktiva på sociala medier och åtnjuter stort genomslag. Socialdemokraterna är väldigt aktiva men får inte lika stor respons på sina inlägg. Dessa tre partier är också de tre största i termer av väljarstöd. Under valrörelsen har det i media lyfts fram att Sverigedemokraterna dominerar på sociala medier och särskild då på Facebook, med ökat följantal och stor respons. Vi vet däremot inte hur stor del av engagemanget som drivs av verkliga personer eller så kallade botar. Resultaten bör tolkas med detta i åtanke.

Sammanfattningsvis visar våra analyser att, precis som under föregående mandatperiod, är det i huvudsak de största partierna som dominerar användningen av sociala medier i Sverige. En utveckling är att SD nu mer tydligt passar in på bilden av ett etablerat, stort parti i och med att partiet både är aktivt och får genomslag. Centerpartiet sticker ut bland de mindre partierna, i och med sin höga aktivitetsgrad. Den svenska valrörelsen passar alltså väl in på vad vi förväntar oss i ett partisystem där användandet av sociala medier blivit en självklarhet för alla, inte bara för uppstickarpartier.

Ulf Bjereld
Göteborgs universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: ulf.bjereld@pol.gu.se
Twitter: [@ulfbjereld](https://twitter.com/ulfbjereld)

En vuxen i rummet? Om sociala medier och kvaliteten på det demokratiska samtalet

”Nu behövs det helt enkelt några vuxna i rummet”, sa Ulf Kristersson i sitt installationstal som moderat partiordförande den 1 oktober 2017 och syftade på det destruktiva debattklimat han menade präglade och plågade svensk politik. Ulf Kristerssons uttalande välkomnades inledningsvis, men därefter har han av sina politiska meningsmotståndare själv kritiserats för att vägra ta vuxenansvar. Kritiken har främst riktat in sig på Kristerssons ovilja att vidta åtgärder mot den moderat riksdagsledamoten Hanif Balis agerande i sociala medier, till exempel när Hanif Bali delat material från högerextrema sajter eller lagt ut förment skämtsamma bilder på sig själv där han poserar med vapen på en grundskola eller hotar Dagens Nyheter med automatkarbin.

Debatten om huruvida sociala medier bidrar till att förgrova och smutsa ner den politiska debatten har inför valet 2018 också fått näring av avslöjanden kring trollkonton där personer anställda av Socialdemokraterna under falska namn spred satirer om politiska motståndare. Eller socialdemokratiska kandidater inför valet som delade falska Facebook-meddelanden på arabiska om att Moderaterna ville stänga moskéer och ta muslimska barn från sina föräldrar. De sista veckorna av valrörelsen präglades också av medieavslöjanden om hur kandidater från Sverigedemokraterna vid flera tillfällen i sociala medier ha uttryckt grovt rasistiska påståenden.

Bidrar då sociala medier till att förråa valrörelsen och försämra kvaliteten på det demokratiska samtalet? Det vet vi inte riktigt ännu, och vi förgyller också lätt hur det var förr. Det enda vi med säkerhet kan säga är att det är annorlunda nu. Sociala medier skiljer sig i flera avseenden från andra kommunikationsmedel på ett sätt som innebär att hat och hot blir mer synligt och får en vidare spridning än vad som tidigare varit fallet.

Sociala medier kännetecknas bland annat av snabbhet, spridningsförmåga, direkthet och möjlighet till interaktivitet. Om någon tidigare ville sprida hatiska uttalanden eller medvetet falsk information var möjligheterna betydligt mer begränsade. Anonyma hatbrev kunde sändas direkt till en mottagare, men nådde heller inte fler personer än just mottagaren. I dag kan samma anonyma hatiska uttalanden postas på Twitter och på den vägen nå en betydligt bredare publik. Den anonyme hatbrevskrivaren hade också tid att tänka och att ångra sig – det behövdes penna, brevpapper, frimärken, en relevant adress och en promenad till brevlådan. I dag är det egentligen bara hatarens förmåga till impuls kontroll som sätter hinder i vägen. Med bara ett klick når hatet ut till en bredare publik och det finns ingen tid att ångra sig. Visst finns det möjlighet att radera ett inlägg, men risken är stor att någon på nätet hunnit kopiera det och spara ner det. Nätet glömmar aldrig, sägs det.

En hatisk anonym insändare i en tidning kunde få ett visst genomslag. Men insändarskribenten förväntades också uppge sitt riktiga namn och kontaktuppgifter till tidningen, och var

dessutom beroende av att insändarredaktören valde att publicera texten. I dag har tidningsredaktörernas funktion som debattens grindvakt eroderats – sociala medier innebär att var och en blir sin egen publicist.

Enkelheten inbjuder också till misstag, vilka i sin tur kan få förödande konsekvenser. När den moderat politikern Dellmon Haffo i en moderat webb-tv-sändning som aldrig var tänkt att sändas ”på skämt” kallade socialförsäkringsminister Annika Strandhäll (S) för ”din hora” råkade inslaget för några ögonblick bli offentligt. Skadan var omedelbar och Dellmon Haffo avskedades från sin anställning av Moderaterna.

Socialdemokraterna har i denna valrörelse fått kritik av Centerpartiet för att i riktade Facebook-annonser ha vänt sig direkt till centerväljare och varnat för att Annie Lööf efter valet skulle bryta sitt löfte om att inte ge Sverigedemokraterna något inflytande i svensk politik. Socialdemokraternas agerande var sannolikt lagligt, men också ett exempel på hur den digitala teknologin kan användas för att rikta sig till små, precisa grupper identifierbara genom deras agerande i sociala medier. Tidigare var partierna utlämnade till att ”knacka dörren” i vissa speciellt utvalda bostadsområden eller sända ut informationsmaterial med post till vissa utvalda adresser. Den digitala teknologin skapar helt nya möjligheter.

Partierna har också utnyttjat möjligheten att nå människor som söker på internet. Socialdemokraterna var tidigt ute och köpte annonsplats till ”sökord” av Google vilket innebar att personer som sökte på ”Sverigedemokraterna” eller ”Moderaterna” som första träff erbjöds länk till en sida med information om Socialdemokraterna. Moderaterna i sin tur köpte en annons på Google vilket innebar att en sökning på ”Socialdemokraterna marknadshyrer” ledde till en debattartikel i Aftonbladet där moderaternas bostadspolitiska talesperson Mats Green riktade kritik mot Socialdemokraterna. Annonsen var dessutom utformad på ett sätt som innebar att den såg ut att komma från Aftonbladet och inte från Moderaterna.

Nej, det finns inga belägg för att svensk politik skulle präglas av mer hat i dag än tidigare. Men digitaliseringen och framväxten av sociala medier har gjort hatet mer synligt och gjort det lättare att sprida falsk information. Vi är bara i början av den digitala revolutionen och därför har normer och regelverk ännu inte hunnit med i utvecklingen. Så ja, i väntan på att så sker behövs det en vuxen i rummet.

Anders Larsson

Høyskolen Kristiania

Vid Westerdals instituttet for kommunikasjon og design

E-post: anders.larsson@westerdals.no

Twitter: @a_larsson

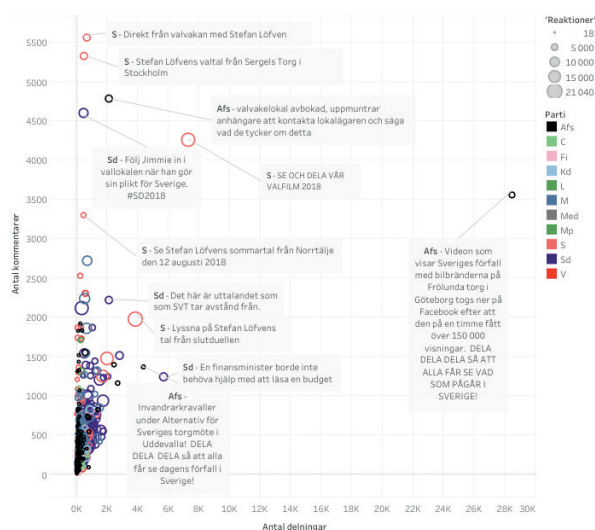
Vem vann valet – på Facebook?

Ända sedan mitten av 1990-talet, då Internet gjorde sitt intåg i de svenska valrörelserna, har röster höjts om detta nya mediums potential för bland annat den politiska kommunikationen. Under 2000-talet har mycket av denna uppmärksamhet fokuserat på de sociala medierna, som på många sätt tagit över den roll som partiernas egna hemsidor haft som viktigaste digitala kanal för att nå ut till potentiella väljare. Visserligen är det så att de mer traditionella kanalerna för politisk debatt och påverkan – såsom radio, TV och tidningar – fortsatt har en stor betydelse i dessa processer. Icke desto mindre är det av intresse att se vilken typ av politisk kommunikation som tycks nå genomslag på sociala medier – och vilket parti som verkar ha lyckats bäst med sina ansträngningar därvidlag.

Vi fokuserar här på Facebook, som vid valdagen 2018 var det helt klart största sociala mediet i Sverige. En självklar kanal för partier som söker väljarnas uppmärksamhet, med andra ord. Just genomslag på Facebook kan mätas på i huvudsak tre olika sätt – genom att se på antal delningar av inlägg från partierna, antal kommentarer på dessa, eller genom att se på de 'reaktioner' – den tidigare 'gilla'-knappen – som de olika inläggen genererat. Dessa typer av återkoppling spelar alla in i den algoritmen som används av Facebook och som påverkar inläggets popularitet och spridning. Ofta ser man dessa mått rapporteras i sammanslagen form, men detta blir missvisande – även om vi inte vet exakt hur den tidigare nämnda algoritmen fungerar så finns indikationer på att delningar har en större betydelse för ett specifikt inläggs popularitet än vad kommentarer och reaktioner tycks ha. Alltså kommer vi i föreliggande sammanhang att skilja ut dessa tre olika typer av genomslag i relation till de poster som partierna lade ut på Facebook från 8 augusti fram till och med valdagen den 9 september. På så vis får vi en tydlig bild av den kanske mest intensiva perioden inför riksdagsvalet.

Analysen som presenteras i grafen fokuserar på samtliga riksdagspartier, samt ett urval av partier som vid tidpunkten för valet inte hade plats i riksdagen, men som på olika sätt hade lyckats att skapa uppmärksamhet kring sig själva. Till denna grupp räknas här å ena sidan två partier som enklast kan förstås som placerade långt ut på högerskalan i svensk politik – Alternativ för Sverige (Afs) och Medborgerlig samling (Med) – och å andra sidan ett parti som får sägas befinna sig på motsatt sida av den ideologiska skalan – Feministiskt initiativ (Fi).

Grafen visar ett antal cirklar som representerar posterna som analyserats. Dessa cirklar är färgkodade baserat på vilket parti som ligger bakom den aktuella posten. Cirklarnas storlek indikerar antalet reaktioner som posten hade uppnått under natten efter valdagen, placeringen på den vertikala axeln visar antalet kommentarer som posten fått vid samma tidpunkt och cirklarnas placering på den horisontella axeln indikerar antalet delningar vid valdagens slut. I grafen har också ett antal poster som skiljer sig ut i termer av särskilt stort genomslag identifierats och försetts med texttrutor som sammanfattar innehållet eller presenterar texten i posten ord för ord.

Grafen pekar på några intressanta tendenser rörande aktiviteten i relation till partiernas Facebookinlägg. Till att börja med så ser vi hur de flesta av dessa inlägg samlats i grafens nedre vänstra hörn. Detta indikerar att de allra flesta inläggen håller sig någorlunda nära varandra vad gäller den här typen av tillägnad uppmärksamhet. De inlägg som genererat mest sådan uppmärksamhet kommer, vilket återspeglas i grafen, framförallt från Socialdemokraterna och från två av partierna på högerkanten – Sverigedemokraterna och Alternativ för Sverige. Där de särskilt uppmärksammande inläggen från Socialdemokraterna framförallt tycks beröra klassiska moment i en valkampanj – tal, rapporter från valvåkor och så vidare – så har inläggen från SD och Afs en mer alarmistisk och ibland sarkastisk eller aggressiv ton. Här ser vi en skillnad från tidigare valrörelserns retorik, då denna typ av formuleringar och tematiska inriktningar inte förekommit lika tydligt tidigare.

Dessa särskilt uppmärksammande inlägg måste anses som extremvärden, och är således inte nödvändigtvis representativa för det stora flertalet av inläggen. I ett försök att säga något om just det stora flertalet kan vi redovisa medianantalet delningar, kommentarer och reaktioner per parti. Här uppstår ett intressant mönster. För varje typ av genomslag som fokuserats på här ser vi liknande tendenser – Sverigedemokraterna lyckas bäst (Md kommentarer per post = 314; Md delningar = 373; Md reaktioner = 2624), följda av Moderaterna (Md kommentarer per post = 231; Md delningar = 141; Md reaktioner = 1738). Den högervridna tendensen vad gäller popularitet på Facebook som vi kunde ana i grafen tycks således stå fast även när vi ser till denna analys. Framtida forskning kommer förhoppningsvis att ge ytterligare en bild i innehållet i en större del av de inlägg som presenterats i grafen ovan.

Anna Ehrhart

Mittuniversitetet

Doktorand i statsvetenskap

E-post: anna.ehrhart@miun.se

Mer än bara likes?

Hur tänker partierna kring att kommunicera mot och med unga människor i sina valkampanjer? Fokuserar partiernas valrörelsearbete på sociala medier som Facebook specifikt på unga människor - när unga mellan 16 och 25 år utgör största användargruppen av Facebook bland röstberättigade svenskar? En jämförelse mellan valrörelsen 2014 och i år visar att så inte är fallet.

Partiernas valkampanjer 2018 kännetecknades av mycket som varit anmärkningsvärt och intressant för att förstå hur politiska partier använder sig av sociala medier som verktyg i valrörelsen. Valkampanjer har sedan länge genomgått förändringsprocesser där det digitala medielandskapet har intagit en värdefull funktion som kommunikations- och informationsarenor gentemot väljarna. Huruvida dessa förändringar är fortsättningen på mer professionaliserade valkampanjer eller bara en naturlig utveckling som återspeglar vilken vikt och närvaro sociala medier har fått i dagens samhälle återstår att se. En slutsats om partiernas användning av sociala medier som Facebook kan dock onekligen dras efter årets valrörelse: unga människor har inte stått i något särskilt fokus i någon av partiernas valkampanjer på Facebook.

Partierna verkar se Facebook mest som en kanal där valprogrammet och de högst prioriterade frågorna publiceras kortfattat, förenklat och snabbt, blandat med några bilder på partiledarnas resor landet runt eller live-sändningar för att skapa lite omväxling i ens feed. En analys* av partiernas Facebook-inlägg under början av valrörelsen visar att unga människor inte adresseras direkt av partierna och de flesta inläggen som kan relateras till unga kretsar kring klassiska teman som skola eller utbildning. Med några få undantag, där inlägg exempelvis rör frågor som unga ensamkommande (Miljöpartiet, Moderaterna) eller unga människors psykiska hälsa (Kristdemokraterna, Miljöpartiet, Moderaterna). Endast Vänsterpartiet kommunicerar i ett Facebook inlägg (9 april 2018), mer eller mindre direkt, att "vi satsar på ungdomarna". Andra partier, framför allt Centerpartiet och Sverigedemokraterna, lyser med sin frånvaro när det gäller att rikta sig mot unga människor i sina Facebook inlägg.

Redan under valrörelsen 2014 användes Facebook som ett strategiskt kommunikationsmedel av alla åtta riksdagspartier för att sprida valfrågor bland väljarna. Vid den tiden hade Facebook etablerats som en självklar del av partiernas valstrategiska verktyg för att nå ut till, kommunicera med, och informera väljarna. Dock med undantaget av att den åldersgruppen som hade det största antalet av Facebook-användare, nämligen unga människor, inte togs särskilt mycket hänsyn till. Facebook var för bara några år sedan bland de mest aktiva digitala mötesplatserna för partierna och väljarna, men verkar nu ha tappat sin betydelse för att sammanföra båda parterna under valrörelsen. I teorin tillför sociala medier som Facebook en arena där politiska partier, å ena sidan, kommunicerar sina ståndpunkter och argument i viktiga

samhällsfrågor – inte minst i valrörelsen – och där väljarna, å andra sidan, har möjligheter till information och direkt diskussion om och med partierna. I praktiken, däremot, ser bilden annorlunda ut: Facebook var inför valet 2018 bara ett tätt befolkat rum utan ömsesidig dialog mellan partier och unga människor.

Vad har årets valrörelse lärt oss om relationen mellan partierna och unga människor på Facebook? I alla fall att unga människor inte verkar särskilt relevanta som en målgrupp att adressera i partiernas valrörelsearbete på Facebook, återigen. Samtidigt kunde man även se att partiernas inlägg överlag förändras till mer enkla och raka budskap, vilket kanske tyder på ett generellt omtänkande kring vilka mål partier har med sin Facebook-kommunikation i valkampanjen? En ytterligare slutsats skulle kunna vara att både partierna och väljarna, kanske särskilt de unga, följer efter det ständigt förändrande landskapet av sociala medier. Även om Facebook har tappat sin relevans nu, finns det fortfarande många initiativ på gamla och nya sociala medier som sätter fokus på partierna, politikerna och unga människor (några av de aktuella exemplen kan vara väljarskolan på Instagram eller Partitempen på YouTube). Men efter valet är före valet, och om fyra år får vi återigen se vilka möjligheter sociala medier erbjuder för kommunikationen mellan partierna och unga människor.

* Analysen gjordes i perioden 1 februari – 30 april 2018 respektive 2014

Beata Jungselius
Göteborgs universitet
Doktorand i tillämpad IT

E-post: beata.jungselius@ait.gu.se

Marie Grusell
Mittuniversitetet
Docent i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: marie.grusell@jmg.gu.se

Twitter: [@mariegrusell](https://twitter.com/mariegrusell)

Instagram – det nya svarta?

Sociala medier är idag en självklar del av vardagen, både för väljare och partier. I årets valrörelse har sociala medier integrerats fullt ut i partiernas kampanjarbeten och samtliga stora partier har en etablerad närvaro och jobbar aktivt med att synas på olika sociala plattformar som till exempel Twitter, Facebook och Instagram. Utöver betydelsen för upprätthållandet av mellanmänniska relationer, har sociala medier även fått betydelse inom andra områden. Företag blir allt mer medvetna om hur man kan nyttja plattformen som annonsyta, lärare möter elever osv.

Något som blivit tydligt sedan introduktionen av sociala medier som kampanjverktyg är att de sociala medieplattformarna har olika uttrycksformer. Twitter är en kanal där politiker möter journalister och opinionsbildare i ett högt tempo. Facebook har blivit en mötesplats för kärnväljare och har sin styrka som en form av mobiliseringsnätverk. Instagram kan ses som en digital valaffisch med ett förhållandevis lugnare tempo och en många gånger mer "personlig" ton.

Även användare skiljer sig åt. På Facebook är till exempel genomsnittsåldern bland användarna högre än på andra sociala plattformar, på Twitter dominerar en högre utbildningsnivå och användarna är färre till antalet. Instagram används idag av ungefär hälften av svenskarna, som flitigast bland yngre, och framförallt av tjejer. Om det finns ett samband mellan de tydligt olika användargrupperna och den varierande ton i kommunikationen på respektive plattformen som det resulterar i låter vi vara osagt, men det går att konstatera att kommunikationen skiljer sig åt på de olika plattformarna.

Att Instagram lockar politiker kan bero på flera saker. En möjlig drivkraft är möjligheten att kunna bygga en mer personlig relation till väljarna och att mötas där de finns. Studier har visat att vi tenderar att tolka text- och bildinformation på nätet olika beroende på vilken plattform den presenteras på. Den bild vi har av respektive plattform bidrar alltså till hur vi tolkar informationen. På Instagram är uttrycket, ännu så länge, ofta vänligare, bildtexten är ofta lite längre, men med ett tydligt bildfokus. Som i de flesta sociala sammanhang så uppskattar vi när interaktionen känns äkta, detsamma gäller vid teknologimedierad interaktion. Vi vill prata med en person som känns som en riktig person, och inte en robot. Särskilt aktuellt är det i relation till politiker och kanske är det därför vi känner oss "närmare" politiker vi möter på Instagram jämfört med i traditionell media. Att vara närvarande och personlig, att svara på frågor, att "gilla" kommentarer och visa att man ser de som engagerat sig är sådant som särskilt uppskattas av följare. Men det är dock bara en tidsfråga innan automatiseringsprogram, med syfte att efterlikna mänsklig kommunikation, kommer att vara fullt utvecklade. Vilket naturligtvis kan komma att få negativa konsekvenser för partier/partiledare om de nyttjar det med den dolda avsikten att pumpa upp antalet följare/likes etc.

På Instagram finns idag samtliga riksdagspartier och sex av nio partiledare/språkrör representerade (Jan Björklund, Jonas Sjöstedt och Jimmy Åkesson har inga officiella konton när detta skrivs). Partiet med flest följare är Sverigedemokraterna som med sina ca 70 000 följare utklassar de övriga partierna. De resterande partierna pendlar mellan ca 8 000 upp till ca 30 000 följare. Det är lätt att tro att Instagram speglar "verkligheten" med antal följare, men så enkelt är det inte. Störst parti efter Sverigedemokraterna är Vänsterpartiet som har ca 30 000 följare. Minst följare har Kristdemokraterna med närmare 8 000. Däremellan kommer Moderaterna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna.

För partiledarna är Instagram en kanal för en något mer "personlig" touch. Generellt har deras uppladdade bilder en kombination av professionell och personlig karaktär. Det kan vara bilder som speglar "bakom" ett politiskt arrangemang alternativt något som "visar" vem partiledaren är. Exempelvis visar Ebba Busch Thor på Instagram att hon är en aktiv vinterbadare.

En av våra största politiker på Instagram är Alice Bah Kuhnke med drygt 49 000 följare. Bah Kuhnke som fick en tuff start som minister har under mandatperioden vuxit in i sin nya roll. Hennes närvaro på Instagram kan beskrivas som professionell, men med en tydlig personlig touch. Det må vara en selfie, en bild på hennes barn eller något annat till synes privat hon delar med sig av, men budskapet är alltid politiskt i någon form. Hennes inlägg präglas alltid av en personlig ton, men utan att hennes politiska budskap låter sig överskuggas. Ofta är det i den tillhörande bildtexten som hon ger utrymme för sitt politiska budskap.

Instagram som endast användes av ett fåtal partier vid förra valrörelsen har i valrörelsen 2018 blivit det nya "svarta". Det blir spännande att se hur formatet kommer utvecklas som politisk kanal under den kommande mandatperioden.

Christina Grandien

Mittuniversitetet

Fil. Dr i medie och
kommunikationsvetenskap

E-post: christina.grandien@miun.se

Under the influence: parasociala opinionsledare och valet

Inför valet 2018 har den potential influencers besitter när det gäller att nå ut till och påverka unga väljare flitigt diskuteras i olika forum och kanaler. Sett i backspegeln framstår det som om det finns gott om exempel på politiska partier och politiker som fått upp ögonen för influencers roll som opinionsbildare i politiska frågor även om de förväntade betalda samarbetena med politiska partier i stort sett (till synes) uteblivit.

En influencer kan beskrivas som en offentlig person med en stor följarskara i sociala medier som fungerar som en inspiratör eller opinionsledare med potential att påverka sina följares attityder, åsikter, känslor eller kanske till och med beteenden. I relationen mellan en influencer och dess följare suddas ofta gränsen mellan interpersonell och medierad kommunikation ut och det uppstår en (upplevd) intimisering av relationen, alltså en parasocial relation. Över tid utvecklar följarna upplevelsen av att ha en intim relation, speciellt när följarna får information om den kända personens privatliv. Sociala medier möjliggör en social interaktion där följare kan kommentera, skicka meddelanden eller mejla en känd person, vilket ger intrycket av en verklig social interaktion, oavsett om man får svar från den man följer eller inte. Forskning visar att vänners rekommendationer är en mycket effektiv marknadsföringsmetod, vilket gör möjligheten att övertyga följare att gå och rösta eller kanske rösta på ett specifikt parti eller person stor för många influencers. Utifrån det vi redan vet om väljarbeteenden så kommer inte influencers i någon större utsträckning kunna påverka de följare som redan har en stark politisk övertygelse, men däremot finns stor potential att nå osäkra väljare.

I valrörelsen 2018 kan man se flera teman av parasocial opinionsbildning utifrån den politiska kontexten. Ett tema handlar om influencers som använder sina plattformar för att generellt mobilisera intresse för valet och för politik. Här är exemplen många och vitt spridda. Ett exempel som fått stort medialt genomslag är Margaux Dietz satsning "Partitempen", där Dietz intervjuar partiledare och sänder innehållet på sin Youtubekanal men över 180 000 följare. Denna satsning har fått stort genomslag även i traditionella medier där till exempel TV4:s morgonprogram har haft med Dietz som gäst för att diskutera valet. Ett annat lite mer nischat exempel är podcasten "Stiljournalen" där ett avsnitt ägnas åt att diskutera politik ur ett stilperspektiv utifrån hur man klär sig elegant på valdagen, hur man för ett elegant samtal om politik samt vikten av att gå och rösta. Ett andra tema relaterar till influencers som driver opinion i vissa sakfrågor. Här finns exempel där influencers tar ställning mot främlingsfientlighet, för jämställdhet och i klimatfrågor utan att uttala stöd för ett specifikt parti eller politiker. I samband med frågan om jämställdhet och främlingsfientlighet tar också många influencers ställning mot Sverigedemokraterna och högerextrema rörelser generellt. Till exempel lägger Linnéa Claeson, med ca 270

000 följare på Instagram, frekvent ut inlägg där hon tydligt tar ställning och argumenterar mot Sverigedemokraterna, ofta utifrån ett feministiskt och antirasistiskt perspektiv. Ett sista tema handlar om influencers som genom sina kanaler, visar stöd för enskilt parti eller politiker. Inom marknadsföring och PR är betalda samarbeten mellan företag (och organisationer) och influencers inte något nytt, men betalda samarbeten med influencers och politiska partier har inte syns särskilt frekvent inför valet 2018. Vad gäller influencers som visar stöd för enskilt parti eller politiker utan att märka upp innehållet som ett samarbete finns ett antal exempel. Ett uppmärksammat sådant är Isabella Löwengrips stöd för Centerpartiet och Annie Lööf i både blogg och på Instagram. Löwengrip lånade bland annat ut sitt Instagramkonto med över 400 000 följare till Lööf som direktsände i 20 minuter. Bianca Ingrosso med närmare 800 000 följare uttalade också sitt stöd för Annie Lööf och Centerpartiet via sina sociala mediekkanaler.

Forskning visar att partiets valkampanjer ofta influeras av aktuella trender inom exempelvis PR, reklam och marknadsföring. Man plockar upp verktyg eller strategier och anpassar till den svenska valkontexten. Därför är det inte så konstigt att influencerfrågan har blivit så stor inför valet 2018. Influencer marketing är något som den kommersiella sektorn har sysslat med i flera år och nu ser vi hur det spiller över på politiken. Politiska partier har dock alltid sökt och fått stöd av offentliga personer, men i och med sociala medier har betydelsen ökat ännu mer, inte minst med tanke på kraften i den parasociala interaktionen. När en influencer uttrycker sitt gillande av en produkt, tjänst, politiskt parti eller politiker är detta budskap ofta invävt i ett flöde av visuellt och textuellt berättande med personlig inramning vilket ökar sannolikheten att budskapen uppfattas som influencers egna opartiska åsikter. Detta gör influencers till en maktfaktor som parasocial opinionsbildare även inom politiken. Utmaningen för politiska partier är dock inte bara att samarbeta med influencers utan att samarbeta med *rätt* influencers som är representativa för partiet eller politikern då allt handlar om trovärdighet.

Elin Wihlborg
Linköpings universitet
Professor i statsvetenskap

E-post: elin.wihlborg@liu.se

Vänd på telefonen – om behovet av empati och att rösta för varandra!

Varje valrörelse präglas av sin samtid. Nu omformas våra sätt att ta del av information om samhället runtomkring oss av sociala medier. Med telefoner, läsplattor och annan digital teknik förändras våra bilder av samhället. Vi koordinerar möten med vänner och familj i SMS och vi delar bilder av oss själva och vår vardag på snapchat, instagram och i andra sociala medier. Vi gör urval av vad vi ser på i nyhetsflöden och vilka så kallade influenser vi följer. Vi skapar korridorer av bilder, nyheter och diskussioner med dem vi gillar.

Användningen av sociala medier gör att vi alla ser omvärlden på olika sätt. Det är länge sedan vi hade ett gemensamt nyhetsflöde och visste vad det pratats om i senaste sändningen av Hylands Hörna. Idag skapar vi helt unika bilder i våra flöden av det som vi vill se och det som får oss att må bra. Det innebär att vi väljer att se oss själva – en värld av selfies – och dem som liknar oss. Men hur funkar då demokratin?

Kan sociala medier göra att vi röstar utifrån oss själva och dem som lever livet som oss själva? Jag funderar i denna snabbtänkta analys om vår selfiefixering och användning av sociala medier kan vara en förklaring till varför valresultat visar ett allt mer delat land. Är det så att vi inte bara lever i olika verkligheter utan kanske till och med bara ser helt olika verkligheter? Då kanske det inte är så konstigt att vi röstar olika.

Det är två tendenser som jag vill lyfta fram som stöd för detta. För det första handlar det om att de som bor i stora städer verkar vilja lägga sina röster på andra sätt än de som bor på landsbygd och till och med i glesbygder. För det andra ser vi att partierna på kanterna, de som avviker mest från mitten, är de som verkar växa. Att Kristdemokraterna och Vänsterpartiet går framåt, kan självklart bero på starka ledare. Men det är inte heller osannolikt att de lockar väljare som söker tydligare värderingar. Värderingar som då liknar deras egna. Miljöpartiets utveckling skulle man kunna säga passar in i båda dessa tendenser. Miljöpartiet verkar vara klart starkare i urbana områden än på landsbygden. Talet om kollektivtrafik, elcyklar och delningsekonomi, funkar helt enkelt bättre om man är fler som bor närmare varandra. Miljöpartiet står också för en slags alternativ agenda, som bygger på att vi på andra sätt tar oss mot ett hållbart samhälle. De är ett parti som avviker från mitten och har andra framtidsbilder som står bortom höger och vänster.

Men hur hänger då dessa trender i valmanskåren ihop med sociala medier. Jo, snabbt tänkt så ser jag ett behov av att vi vänder på telefonerna och ser andras selfies än våra egna. Demokratiska ställningstagande handlar om att kunna se varandra och vara empatisk.

De allmänna valen och politik i ett öppet demokratiskt samhälle handlar om hela samhället, inte bara mig och dem som jag följer. Därför skulle vi må bra av att vända på telefonerna och ta bilder av det som vi möter. Politik handlar om att på något sätt skapa ett samhälle för alla. Där vi ser ute-

liggaren och säljer tidningar, den personliga assistenten som hjälper en funktionshindrad, polisen som talar unga tillrätta och haven som dör. Vi behöver se dem som går till moskén, kyrkan och de som kanske finner sinnesfriden i naturen. Vi behöver se mångfalden och varandra.

Men vilka medmänniskor ser vi idag? Under valrörelsen har sociala medier gett oss möjligheter att följa politiker direkt. De kan där säga det de vill utan mediernas filter. Vi har fått följa med Jonas Sjöstedt på skolbesök där han berättar om vänsterns skolpolitik. Vi har fått ta del av hans favoritrecept på vegetariska rätter. Vi har fått följa med Annie Lööf på bröllop i prädestil och hem till Värnamo. Vi har fått se insidan på kampanjbussar och kampanjarbetare som sliter. De sista dagarna fick vi som väljare höra hur de uppmanades att ge järnet. Partierna har gett oss möjligheter att följa deras vardag och verklighetsbild, men har de sett alla våra verkligheter?

Det är inte alltid enkelt att se varandra. Men för att leva tillsammans med demokratisk respekt för varandra måste vi vägledas av att vi skapar ett samhälle för alla. Det är vad vår konstitution vägleder oss att göra, se varandra som lika trots alla olikheter. I Regeringsformen står det att: "Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person".

Men för att skapa ett samhälle där alla ryms och alla behandlas lika krävs att vi ser varandra. Kan det vara så att vi i våra flöden ser selfies av människor med samma hudfärg som oss själva, i samma ålder och som lever under snarlika omständigheter? I så fall är det ganska enkelt att tro att de flesta har det som jag har det och därför rösta därefter.

Men en hållbar demokrati kräver att vi ser varandra, varandras olikheter, varandras liv och tar ansvar för mångfalden. Jag tror att denna valrörelse visat att vi måste återupptäcka att demokrati bygger på empati och förmåga att se olikheter. Men sociala medierna lät oss tappa bort den insikten i valet! Så vänd på telefonerna och se varandra i demokratins tjänst.

Peter Dahlgren

Göteborgs universitet

Doktorand vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation

E-post: peter.dahlgren@gu.se

Twitter: [@peterdalle](https://twitter.com/peterdalle)

Immigration dominerar det politiska samtalet på Twitters #svpol

Vilka nyhetskällor har varit mest framträdande på Twitter inför valet? Genom en analys av 300 000 länkar från 700 000 Twitterinlägg från #svpol framgår att nyhetskällor om immigration dominerat under juni till augusti, och det har ökat kraftigt jämfört med samma period året innan.

I bild 1 syns hemsidor som är associerade med varandra från hashtaggen #svpol. Ju större bubbla, desto fler länkar till hemsidan, och linjernas tjocklek visar hemsidorna som förekommer mest tillsammans bland användarnas inlägg. De flesta användarna tenderar med andra ord att länka till traditionella massmedier (i synnerhet expressen.se), men hemsidor om immigration står för en väldigt stor andel av länkarna. I bild 2 framgår i stället hur andelen länkar har förändrats jämfört med samma period 2017. Därmed har samnytt.se ökat mest, en hemsida som står närmast Sverigedemokraternas ideologiskt. Enligt Forsvarets forskningsinstitut beror ökningen till stor del på konton som automatiskt postar länkar till hemsidan. Detta visar att om man vill läsa om politik på #svpol får man vara beredd på mycket ensidiga perspektiv.

Hela analysen finns på <https://github.com/peterdalle/snabbtankt-valet2018>.

Hemsidor som ökat mest på #svpol

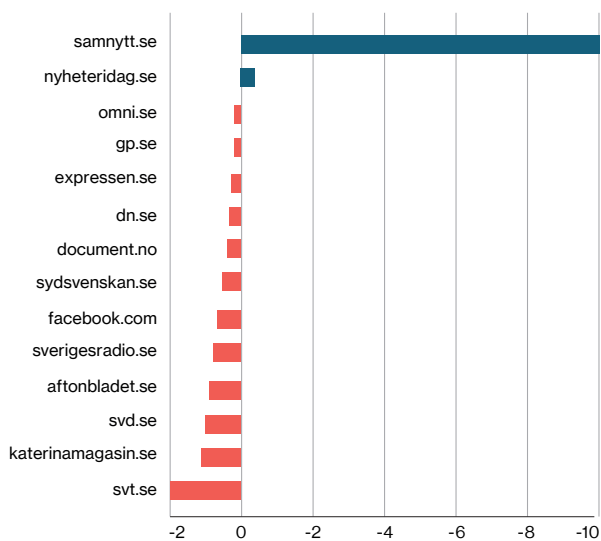

Bild 2.

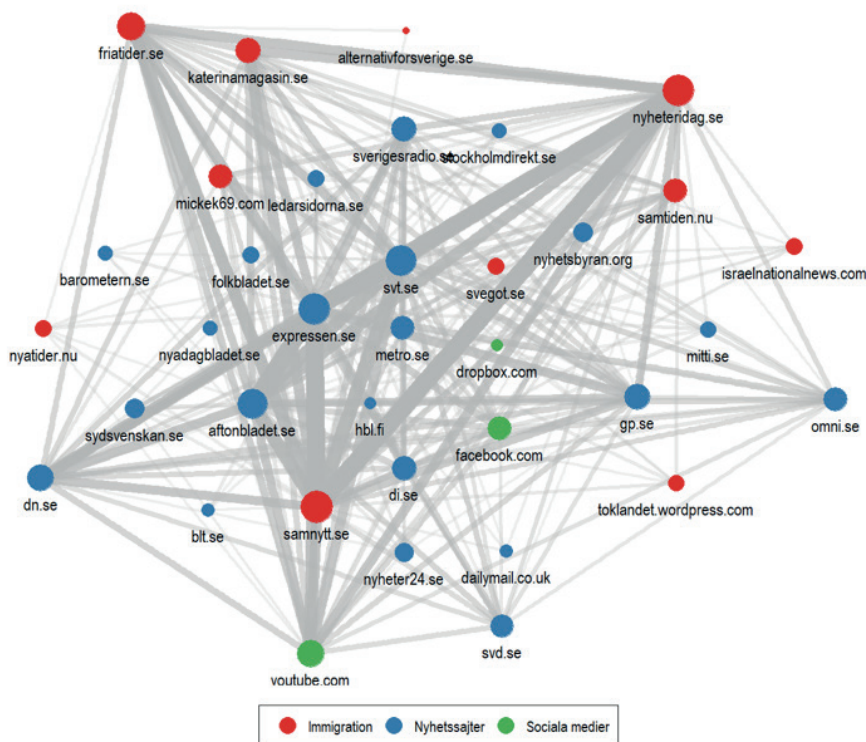

Bild 1.

Kajsa Falasca

Mittuniversitetet

Fil. Dr i medie och
kommunikationsvetenskap

E-post: kajsa.falasca@miun.se

Twitter: [@kajsafalasca](https://twitter.com/kajsafalasca)

Nya mediedieter när vertikala och horisontella medier möts

Inför årets valrörelse så har varnande fingrar höjts i debatten om den politiska debatten. Dagens medielandskap och det offentliga samtalet upplevs av allt fler som hård och polariserad, som hotad av trollfabriker och bottar, som förenklad när alla vill bli virala. Inte minst sociala medier framställs mer och mer som ett hot istället för den möjlighet till demokratiska och jämlika samtal vi drömde om när mediet var nytt.

Men det är något förenklat att påstå att det är sociala medier som all skuld ska läggas på för den oro som finns. Det vi ser är ett medielandskap där vertikala och horisontella medier möts och stöts i en allt hårdare kamp om utrymme och uppmärksamhet från oss användare. Och vi användare skapar vår egen individuella mediedieter i olika skärningspunkter mellan de vertikala och horisontella mediernas innehåll.

Vertikala medier är alltså de traditionella nyhetsmedierna som riktar sig mot mer eller mindre hela befolkningen, en klassisk kommunikationsmodell med avsändare och mottagare, uppifrån och ned. Medan horisontella medier möjliggör ett flöde av kommunikation där skillnaden mellan mottagare och avsändare suddas ut i och med att de befinner sig på samma nivå eller på samma plattform. Det blir alltså fler och fler röster som kan höras i detta fragmentiserade medielandskap. Och vi användare kan behöva en kompass. Eftersom vi tycks vara allätare och blandar traditionella nyheter, innehåll som skapats utan publicistiska kontrollfunktioner, vänners inlägg och åsikter samt kanske delar med oss av våra egna åsikter i en diskussion på någon plattform.

Under valrörelsen 2018 var det tydligt att vi fortfarande konsumerar traditionella medier och nyheter för att få information om vad som händer i samhället. Partiledarutfrågningar och partidebatter i tidningar, TV och radio saknade inte tittare och lyssnare. Det var dessutom fler utfrågningar och debatter i fler medier i årets val jämfört med det förra, vilket innebär att de olika medierna försöker hitta olika vinklar och egna grepp för att nå sin publik. Räckvidden kan ytterligare öka om delar av de vertikala mediernas innehåll sprids vidare av tittarna i sina egna horisontella kanaler dvs via sina sociala medier. Det är svårt att analysera tittarsiffror då de mäts på olika sätt av olika medier. Men en slutsats är att en stor del av väljarna nåddes av nån variant av politisk debatt i traditionella nyhetsmedier.

Det var också tydligt att allt fler engagerar sig i politiska debatten på sociala medier genom interaktioner på partiernas Facebooksidor och Instagramkonton. Antalet interaktioner har ökat i jämförelse med valet 2014 och det beror både på partiernas ökade närvaro och så klart användarnas förändrade engagemang. De flesta partier har flerdubblat sina inlägg, det största partiet Socialdemokraterna går från 13 inlägg 2014 till 226 inlägg 2018 under tre veckors valkampanj inför valdagen. Deras följare delar dessa inlägg 45 259 gånger 2018 jämfört med 10 880 delningar 2014. Det innebär att användarna gör

ett viktigt kampanjjobb genom att sprida innehållet i sina horisontella medier. Hur många fler som tar del av ett inlägg genom delningar etc vet vi inte eftersom det till stor del styrs av algoritmer som ständigt förändras.

I horisontella medier kan olika opinionspåverkare, influencers, youtubers, Facebookgrupper etc få inflytande genom att de upplevs som nära, personliga och trovärdiga. Det är lite paradoxalt att de upplevs som familjära och nära. Då många opinionsbildare är professionella aktörer på väldigt stora plattformar som egentligen börjar likna vertikala medier mer och mer i form av att det finns en avsändare och en mottagare.

Facebook har minst två miljarder dagliga användare och utgör alltmer en infrastruktur för samhällsdebatt så väl nationellt som globalt. Sociala medier utgör nu inflytelserika plattformar som styrs av en logik som gynnar den som bryter genom bruset. Lyckas man sedan översätta uppmärksamhet på sociala medier till uppmärksamhet i traditionella nyhetsmedier så har man lyckats hamna i en skärningspunkt mellan horisontella och vertikala medier som kan ge oproportionerligt stort utrymme i den politiska debatten.

Politiska budskap som skapar starka känslor får mer genomslag i sociala medier vilket blivit tydligt i valrörelse efter valrörelse i Europa och USA. Populistisk retorik som vinner politisk terräng i västvärlden använder sig ofta av tydliga konfliktlinjer i olika frågor, förordar enkla lösningar, argumenterar utifrån ett vi och dom bland annat folket mot eliten eller som sanningssägare mot elitmedier som påstås mörka olika frågor. Det har gjort att allt fler riktar skarp kritik mot hur Twitter och Facebook hanterar problemet med radikaliserat innehåll. Nu riktas även blicken mot de traditionella medierna och hur de hanterar rapporteringen om sociala medier och deras roll i samhällsdebatten. Fragmenteringen av medielandskapet skapar oundvikligen utmaningar för både politiska aktörer och medieaktörer och inte minst vi väljare.

Där de vertikala och horisontella medierna möts i våra egna flöden så skapas en individuell mediedieter som är svår att kartlägga och studera. Därför är det också en utmaning att förstå vilka effekter det här fragmenterade och föränderliga medielandskapet vi navigerar oss i har på våra åsikter, vår förståelse av samhället och den politiska debatten. Det vi vet är att platsen och processen för den politiska debatten har förändrats. Det nya med medielandskapet och våra individuella mediedieter är dock inte de sociala mediernas dominans med en polariserad debatt, utan det är en interaktiv karta med både vertikala och horisontella medier där individen själv fäster sin karnnål.

The image features a light pink background with a vertical orange stripe on the right side. Two large, overlapping teal shapes are positioned on the right, each containing a white oval. The text is located within the upper white oval.

Kapitel 8
Utland

Christina Holtz-Bacha

Friedrich-Alexander-Universität

Professor i medie- och
kommunikationsvetenskap

E-post: christina.holtz-bacha@fau.de

Bullerbyn burned down

Sweden and Germany share many similarities in their political system, and the two countries have strong economic ties. These facts alone should provide for mutual interest in who governs the other country. In addition, with the sudden surge in the number of refugees coming into Europe, Sweden and Germany recently found themselves in a comparable situation. Unlike other EU member states, they kept their borders open and therefore became the most sought-after destinations of the refugees. As a result, populist forces increased in both countries putting the governing parties under pressure.

In regard of the fact that the outcome of elections in other countries is important and often has consequences for neighboring or otherwise connected states, an interest of the media in foreign elections could be expected. The rise of right-wing populism should make any election in an EU country an event that demands attention. However, we know from earlier research that only U.S. elections seem to meet journalists' selection criteria and garner some interest of foreign media while coverage of elections elsewhere is low and mostly restricted to the election day.

Against this background, this study analyzed the coverage of the Swedish campaign during the last six months before election day across a range of national and regional newspapers, political magazines, and their online presence. Even with this broad approach, the findings are sobering. Overall, there is almost no interest in the upcoming Swedish election. Coverage of the campaign and the prospects for the election outcome only starts in late August. For a more detailed analysis, the sample was therefore reduced to the quality press and political magazines because they engage in foreign reporting more than the regional papers which are usually dependent on news agencies. For the sake of comparison and because it is Germany's biggest daily newspaper, the analysis also included the tabloid *Bild*.

Over a period of six months until the day of the election, the ten newspapers, magazines and their websites altogether published 64 articles that in one way or the other referred to the election. Only 19 articles appeared until the end of August, the overwhelming majority was published during the last ten days of the campaign. The most important topic during this time was the decline of the Social Democrats, the rise of right-wing populism and the Sweden Democrats. More than two thirds of the articles mentioned right-wing populism in the text, almost 25 percent carried the term in the headline or in the subtitle.

Compared to pre-election coverage, reporting on the election outcome skyrocketed. The day after the election, the newspapers and journals studied here published another 39 articles which makes for 38 percent of the overall coverage. It comes as no surprise that almost half of the articles reporting on the election outcome carried the terms 'right-wing populism' or 'populist' in their headlines or subtitles, another

85 percent in the text.

Thus, coverage of the 2018 Swedish election in Germany's major newspapers and journals is very much event-oriented, mostly focusses on the election and particularly on the performance of the Sweden Democrats. The attention paid to the election in the run-up phase was low and speaks for a lack of background information that would explain the situation of the country and the reasons for the development of the parties' strength. These findings confirm previous research. Reading the articles makes one thing clear: In Germany, Sweden is very much associated with the figures of the Astrid Lindgren books which is also connected with the image of a liberal and open society. Many headlines refer to or show pictures of Pippi Longstocking or other Lindgren characters and finally, with the election, declare: Bullerbyn burned down.

Nete Nørgaard Kristensen
University of Copenhagen
Associate Professor

E-post: netenk@hum.ku.dk

Krise, kaos og kulturelle drillerier: Det svenske valg i de danske nyhedsmedier

Den svenske valgkamp har i høj grad optaget landsdækkende public service-, elite- og tabloidmedier i Danmark i ugerne op til valget 9. september 2018. Få, beslægtede emner – navnlig Sverigedemokraterne og indvandrerspørgsmålet – synes at have domineret det indblik, som danske nyhedsbrugere fik i svenskernes valg. Udover konfliktorienterede narrativer om politiske fløjkrige og 'dem ingen andre vil lege med' anlagde dækningen dog også kulturelle perspektiver på centrale valgemner og betonedede lidt drilagtigt ligheder og forskelle mellem Sverige og Danmark. Overordnet gav de danske nyhedsmedier dog indtryk af et splittet Sverige i krise.

Ord som 'kaos', 'krise', 'opbrud' og 'splittelse' var ofte at finde i de danske nyhedsmediers overskrifter om den svenske politiske tilstand under valgkampen. Også på den privilegerede lederplads blev situationen italesat som kritisk. Fokus var bl.a. på de gamle, store partier, som var udfordret som aldrig før, især Socialdemokratiet, mens de politiske yderløje stod til at vinde valget. Krisen blev koblet til partilederne – den Socialdemokratiske statsminister blev fx bekræftet som presset og underlagt kritik fra sit bagland, mens Moderaternes leder blev fremstillet som én, der havde rod i sit bagland, og som vælgerne ikke lyttede til.

Også dækningen af Sverigedemokraterne var massiv. Faktisk blev partiet nævnt i mere end hver anden danske historie om rigsdagsvalget. Både partiets forventede fremgang og den markante partileder Jimmie Åkesson blev fremhævet. Én avis bemærkede ligefrem, at "Valget handler mest om Jimmie" (*Berlingske*, 2. september), der blev omtalt som 'den nye superstjerne i svensk politik' (B.T., 8. september), og som manden 'ingen vil lege med, men som bliver svær at undgå' (*Jyllands-Posten*, 8. september).

De danske nyhedsmedier drog, ikke overraskende, paralleller til Sverigedemokraternes danske pendant, Dansk Folkeparti, som ved Folketingsvalget i 2015 fik 21,1% af stemmerne og dermed blev Danmarks næststørste parti. Det var især vælgerfluktuationerne fra arbejderpartierne til Sverigedemokraterne og Dansk Folkeparti samt samarbejdet de to indvandrerkritiske partier imellem, som blev betonet. De to partier blev beskrevet som 'De "ikke stuerene"' (*Jyllands-Posten*, 25. august) med reference til den tidligere danske statsminister, Poul Nyrup Rasmussen, der i 1999 udtalte: "Derfor siger jeg til Dansk Folkeparti: Uanset, hvor mange anstrengelser, man gør sig – set med mine øjne – stuerene, det bliver I aldrig!". Dansk Folkeparti blev dog allerede i 2001 støtteparti for en borgerlig, dansk regering.

Indvandring var også et helt centralt tema, som i de danske nyhedsmedier gav anledning både til den megen opmærksomhed om Sverigedemokraterne og til den krisediskurs, som genlød i mange af historierne om situationen i Sverige – en diskurs, som blev yderligere opildnet af bilafbrændingerne i midten af august 2018.

Det stod således højt på de danske nyhedsmediers dagsor-

den, at den øgede politiske polarisering, som har præget en række vestlige lande gennem en årrække, inklusiv Danmark, nu også er nået til Sverige.

Selvom den danske dækning overvejende var formet af klassiske fortællinger om gamle partier i opbrud, partipolitiske magtkampe og kontroversielle, karismatiske eller svage partiledere, omfattende dækningen også kulturelle perspektiver. Især aviserne tematiserede den tætte relation såvel som de kulturelle forskelle mellem Sverige og Danmark – med både kærlighed og drilleri.

Under overskriften "Ingen dansk tilstand uden Sverige" skrev *Informations* kultureldaktør fx, at "Svenske tilstande" bliver brugt som et underligt hyggeparanoidt skældsord, når danske frihedselskere frygter den insisterende svenske lighedstankegang og -gennemtvungning. Samtidig kan man nærmest ikke forestille sig Danmark uden Sverige." (17. august). Artiklen afrundede en serie, bragt som optakt til valget, med portrætter af 30 mere eller mindre kendte svenske intellektuelle, kulturelle, kommercielle og politiske personligheder, som har påvirket danskerne og skribenterne bag artiklerne.

En af *Berlingskes* danske kulturprofiler skrev forud for valget en række søndagskulturklummer om livet i Sverige set fra hans ødegård – 'torp' – i Skåne. Han kommenterede fx på svenskernes forkærlighed for svensk pølseret, 'falukorv': "Den er smagen af et svundet Sverige. Af alt det, som var, og som ikke helt er på samme måde længere" (19. august). Han adresserede også den svenske påpasselighed – eller politiske korrekthed – i forhold til at diskutere politik, som står i kontrast til den danske, mere bramfri debatkultur. Og han kommenterede på, hvordan lillebror Danmark nu med let skadefrognider sig i hænderne over tilstanden hos storebror Sverige. Disse klummer ironiserede således ligeså meget – hvis ikke mere – over danskernes kulturelle normer og selvforståelse som over svenskernes.

Valget blev også belyst gennem mere klassiske kulturhistorier. De danske nyhedsmedier behandlede fx Sverigedemokraternes dokumentar om det svenske Socialdemokratis historie, "Ett Folk, ett Parti", i features, kulturanmeldelser og kulturkommentarer. Desuden fik svenske kulturskribenter, fx *Aftonbladets* kultureldaktør Åsa Linderborg, plads i de danske kulturspalter med kommentarer om integrationssituationen i Sverige. Endvidere blev svenske forfattere og forskere, fx Elisabeth Åsbrink, Göran Adamson og Lena Andersson, gengivet, anmeldt eller interviewet med afsæt i deres bøger om nogle af de bærende, svenske kulturværdier, som valgkampen har sat under pres, såsom multikulturalisme og lighedstanken.

På den måde fandt den svenske valgkamp også vej til kulturdækningen i de danske medier. Det bidrog med yderligere perspektiver på danskernes svenske naboer og på de opbrud, som rigsdagsvalget symboliserede. I de danske nyhedsmedier var det svenske valg dermed ikke kun et politisk men også et kulturelt anliggende.

Kim Strandberg

Åbo Akademi

Docent i statskunskap

E-post: kistrand@abo.fi

Elefanten i rummet – den svenska valrörelsen och politiken sedd med finländska ögon

Denna överblick baseras på den bild som vi i Finland har fått av den svenska valrörelsen via våra största traditionella medier och deras nätversioner. Under de senaste månaderna har jag följt de viktigaste tidningarnas och nyhetssajternas rapportering av det svenska valet och valrörelsen. Metoden har alltså inte varit strikt vetenskaplig, utan syftet har varit att få fram en grov bild av rapporteringen. Givetvis är det så, i dagens postmoderna medielandskap, att den bild som varje individ får av ett visst fenomen i mångt och mycket skapas i de egna nätverken via sociala medier, d.v.s. långt utanför de traditionella medierna och deras nätupplagor. Man kan ändå anta att dagens medier är så pass sammanvävda med de nya kommunikationskanalerna att det ändå är hos de "gamla" stora den första, grova bilden av ett visst fenomen fortfarande formas.

Vad kan vi då säga om bilden vi i Finland fick av den svenska valrörelsen? En första observation är att vi ganska länge inte fick någon bild alls. Det tog nästan ända tills Almedalsveckan innan de första spåren av det kommande svenska valet syntes i de finländska medierna. Inte ens de finlandssvenska medierna, vilka ofta bevakar Sverige flitigare än de finskspråkiga medierna, verkade ta någon större notis om det kommande valet i Sverige. Den lilla första vägen av mediebevakningen kom dock att slå an den ton, vilken också har inspirerat rubriken till denna text, som har fortsatt ända fram tills nu när bevakningen blivit mer intensiv. Det handlar förstas om Sverigedemokraternas starka stöd i opinionsundersökningarna, och även till vissa delar om baksidan av samma mynt; Socialdemokraternas historiskt svaga stöd. Det kan kanske tyckas tråkigt och väldigt väntat att välja att lyfta upp Sverigedemokraterna i en snabbanalys av bevakningen av det svenska valet, men ärligt talat hade det varit svårt att hitta andra tydliga teman i medieflödet. När enstaka artikel fokuserade på att Feministiskt Initiativ inte lyckats rida på metoo-vågen och en annan ströartikel tog upp Miljöpartiets låga stöd.

Men tillbaka till Sverigedemokraterna. I finländskt perspektiv är de väldigt intressanta eftersom vi även har våra "populister", Sannfinländarna och De Blå (tidigare enbart Sannfinländarna) att tampas med. Det analytiskt sett mest intressanta är faktiskt just de olika sätten som man i Finland och Sverige valt att hantera populismen. Sverige har kategoriskt valt att aktivt och med all önskvärd tydlighet exkludera Sverigedemokraterna på nationell nivå. Givet partiets alltjämt allt starkare stöd kan man konstatera att den strategin inte har fungerat alls. Detta är t.o.m. ett intressant legitimitetsdilemma för den representativa demokratin: hur stort stöd kan ett parti ha utan att få en tillstymmelse till makt?

I Finland har vi haft två vågor av populism, den första i slutet av 1970-talet när Veikko Vennamos Finlands Landsbygdsparti hade framgångar ända in i regeringsposition. Den andra vågen har varit de senaste två mandatperioderna och ledde

även den ända in i regeringsposition för Sannfinländarna. Finlands väg att hantera en stark populism har alltså inte varit exkludering utan snarare inkludering. Givetvis är orsakerna till detta många, men resultatet har båda gångerna varit detsamma: populistpartiet har imploderat och fallit kraftigt i valet efter regeringsperioden. Huruvida detta vittnar om en fungerande strategi eller mest är en slump är inte min ambition att här fastslå. Den populistiska partifamiljen är bred och det finns klara skillnader mellan Sverigedemokraterna och Sannfinländarna sett till historia och ideologisk tyngdpunkt. Dessa kan givetvis vara delorsaker till varför man i Sverige och Finland hanterat populisternas framgång olika.

Likheter mellan populismen i Sverige och Finland finns dock även. Framförallt ter det sig som att de största partierna har tappat röster till populisterna enligt liknande mönster. I Finland var det tydligt att det var Socialdemokraterna och Centerpartiet (vilket i Finland har klart större stöd än i Sverige) som tappade röster. Det var helt enkelt missnöjesröster från arbetarna och de avfolkade regionerna i Finland. I dagsläget i Finland syns tydliga tendenser till att dessa röster flyttar tillbaka i kölvattnet av populisternas allt mer fallande stjärna.

Enligt en artikel i Helsingin Sanomat 21.8.2018 ter det sig som att Socialdemokraterna i Sverige tappar stöd till Sverigedemokraterna i snarlika kretsar, bland de missnöjda arbetarna i de gamla bruksorterna där man har upplevt industrinedläggningar och vågor av utflyttning. Man brukar prata om att populismens starkaste stöd finns bland "globaliseringsförlorare" något som vi sett i fallet Brexit, Trump, Sannfinländarna, Sverigedemokraterna och på otaliga andra håll runtom i världen. En intressant iakttagelse gällande Socialdemokraterna är dock att de mest ideologiskt rotade socialdemokraterna verkar ha gått över till att stöda Vänsterpartiet. Detta vittnar även om en slags push-effekt ut från Socialdemokraterna vid sidan av den pull-effekt som Sverigedemokraterna bevisligen tycks ha. Liknande väljartapp, men av andra skäl, tycks även Moderaterna ha upplevt.

Med dessa iakttagelser avrundar jag här min snabbanalys av det svenska valet sett ur ett finländskt perspektiv. Givet resultatet i valet där SD fick 17,6-procents stöd, ska det nu bli extra intressant att se om något annat parti vågar se den allt större elefanten i rummet, eller om man fortsätter låtsas att det regnar.

Eli Skogerbø

Universitetet i Oslo

Professor i medievetenskap

E-post: eli.skogerbo@media.uio.no

Har Sverige fått «norske tilstander»?

«Derfor kan ikke det svenske valgkaoset skje i Norge» skrev Dagbladets kommentar Øystein Andersen tre dager etter valget (12.9.2018), og fortsatte sin forklaring «til norske lesere som ikke skjønner seg på alle mulige og umulige varianter av hvem som skal styre Sverige de neste fire åra: 1. Det skjønner ikke alle svensker heller; 2. Det kan ikke skje på samme måte i Norge, selv om det skulle være aldri så mye usikkerhet og kaos etter et stortingsvalg.»

Oppsummeringen sier ganske mye om hvordan og hvorfor dekningen av valget i Sverige 2018 ikke var omfattende i norske medier. Valgsystemet er litt ulikt og gir opphav til ulike løsninger, uten at dette kom fram i mediedekningen under valgkampen. Valgkampen og dens svenske aktører, ble, med noen få unntak, heller ikke gitt mye oppmerksomhet. Når dette skrives, har Alliansen invitert sittende statsminister Stefan Löfven til samtaler, en forventet og gjenkjennelig utvikling som straks ble rapportert i norske medier.

Noen søk i Retrievers database gjennom den lange og korte valgkampen gir noen få hundre treff på svensk valg, og bekrefter inntrykket av at det ikke var overveldende interesse i norske medier. På samme måte som ved norske (og andre) valg, var den journalistiske interessen størst i den siste uka og i dagene etter mangler det ikke på kommentarer og forsøksvise analyse. Dette er kanskje ikke så overraskende – nesten all valgdekning skjer de siste ukene før og de første dagene etter et valg, også ved valg i Norge. Når Annie Lööf, Jimmie Åkesson og Stefan Löfven i tillegg måtte konkurrere med USAs president Donald Trump om den daglige oppmerksomheten, var det fort gjort å tape kampen. Det ser heller ikke ut som om felles historie har spilt noen rolle for hvordan det svenske valget «leses» i Norge. Om noe, så trekkes det heller på ulikhetene i historiske erfaringer.

Sett fra Norge handlet det svenske valget 2018 om to saksforhold. For det første, hvor stor andel av stemmene Sverigedemokratene ville ta? Hvordan håndterer svenske politikere sine «svenske tilstander», som daværende norske regjeringsmedlem, Fremskrittspartiets Sylvi Listhaug, refererte til da hun drev valgkamp for det norske stortingsvalget i 2017? Hennes udiplomatiske beskrivelse av Sverige som et land der liberal innvandringspolitikk hadde gitt grobunn for kriminalitet og utrygghet, er allerede blitt en klisje i norsk politisk debatt, men den ble også klangbunn for rapporteringen fra den svenske valgkampen. Tre måneder før valget var innvandring, migrasjon og (manglende) integrasjon pekt ut som hovedstridsspørsmål av både NRK og de fleste andre medier, ikke minst i de mange «alternative», i hovedsak høyreorienterte mediene som har hatt uventet mange kommentarer. I dette bildet fikk også Sverigedemokratene som «sakseiere» stor journalistisk oppmerksomhet. Sverigedemokratene anses i Norge, med rette eller urette, som et parti som har enda sterkere sakseierskap til migrasjonsspørsmålet enn sitt norske søsterparti Frp. Mediedekningen og diskusjonen om det svens-

ke valget har gjennom de siste månedene gjennomgående vært knyttet til migrasjon, og etter bilbrannene i siste halvdel av august, til hvordan migrasjon har skapt grobunn for sosial ulikhet, «gettostilstander» og gjengdannelser. I etterkant av valget og i dypere analyser er bildet selvsagt mer nyansert, men oppmerksomheten rundt migrasjon har vært, sannsynligvis uforholdsmessig, stor.

Det andre og underliggende hovedspørsmålet har selvsagt vært og er regjeringsspørsmålet og hvordan dette ville løses i en tid der partiblokkene ser ut til å bli brutt opp av et høyrepopulistisk parti som ingen vil samarbeide med. Og gitt valgresultatet, ville Moderaterna etter hvert moderere sin holdning til Sverigedemokratene og ta dem inn i regjeringen, og dermed skape «norske tilstander» i Sverige, som en svensk kommentator omtalte denne mulige situasjonen som? Eller vil samtalene som Alliansen har invitert Socialdemokratene til, faktisk resultere i en helt ny samarbeidskonstellasjon over blokkgrensene?

Det som er vel så interessant i svensk perspektiv når man ser på hvordan valgkampen og valgresultatet ble dekket i Norge, er alle spørsmålene som det ble rapportert lite og ingenting om. Det er ingen overdrivelse å si at bortsett fra Jimmie Åkesson og Sverigedemokratene er de fleste partiene og partilederne lite omtalte og lite kjente i norsk offentlighet. At Stefan Löfven leder Socialdemokratene og regjeringen ga opphav til en noen oppslag og noen portrettintervjuer, men gitt at partiet har ledet en mindretallsregjering og at sosialdemokratiet er i krise over hele Europa, fikk både han og partiet lite oppmerksomhet. Det samme er i enda større grad tilfelle for de andre partiene og partilederne fra Vänsterpartiet til Moderaterna: partiledere, partier og saker som klima, miljø, skole, økonomi, helse, arbeidsmarked, distrikt og kultur har vært usynlige i den norske rapporteringen. Det samme gjaldt lokal- og regionalvalgene til tross at for de politiske jordskjelvene som har gått gjennom f.eks. Göteborg og Kiruna med framveksten av partier som Demokratene og Sjukvårdspartiet godt tåler sammenligningen med de pågående distriktsopprørene i Norge.

Ralph Negrine
University of Sheffield

*Emeritus Professor of Political
Communication*

E-post: r.negrine@sheffield.ac.uk

Twitter: [@polcomprof](https://twitter.com/polcomprof)

Swedish election: A view from the UK

Newspapers and broadcasters still provide a useful guide to trends and events across the world and their take on the 2018 election in Sweden seemed pretty unanimous. Variations on the themes mentioned in this piece in *The Guardian* – headline “Anti-migrant sentiment boosts far right’s appeal as Sweden heads to polls” (3 September 2018) – could have been found in any of the national newspapers (print or online).

This news story – and others – provide some context: the refugee crisis of recent years, immigration, the rising crime wave, asylum seekers, the failure of the existing parties to deal with domestic public concerns, the failures of integration ... all contributory factors that have moved substantial numbers of voters towards the Sweden Democrats (with “roots in the Nazi movement”) and away from traditional parties (Social Democrats, Moderates, Left Party).

A key question that is often to be found in these news stories is whether or not the Sweden Democrats will win enough votes to be able to become major players on their own or as coalition partners? Will, perhaps equally important, the established parties have to match their policies in some way, as they have already done to some extent?

While these questions are urgent, they are part of a set of questions that have been on the agenda for at least five years. In the run-up to the 2014 European Parliament elections journalist Matt Frei (Channel Four News) observed that in Sweden, as elsewhere, there are national variations on a common European theme and that is rising popular anger against established politics. Against the institutions of the EU. Against immigration. Against globalisation. In fact against the very spirit on which the EU was founded. And wherever you look it is the national mainstream parties that are playing catch-up with the popular mood. (19 May 2014)

Inevitably, perhaps, this narrative bled into coverage of the 2018 election but some commentators, especially on online media, were critical of media that eschewed complexity, nuance and contextualisation. Christian Christensen, Cas Mudde and Matt Goodwin, to name a few, sought to offer more in-depth commentary. As Goodwin argues, “national populism” is not “an abandonment of democracy” but a desire for “a different conception of democracy ... ‘the people’ get ‘more voice’ while ‘elites’ get less.”

The results provided something for everyone. Newspapers and broadcasters wrote up their stories within the narrative of gains for the right (up 5 percent to nearly 18 percent of the vote), and now the third strongest part. And it nearly came second! Others could say the system is not yet fully broken though turmoil will ensue as traditional alliances have fractured somewhat.

Reading across all media, there are layers of information available and the more one digs the more one appreciates complexity. But having said that, even simplistic headlines are useful in signaling to everyone that fairly dramatic political

change is taking place within traditionally stable, liberal societies. It is then up to individuals to work out what it all means.

DEMICOM